

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

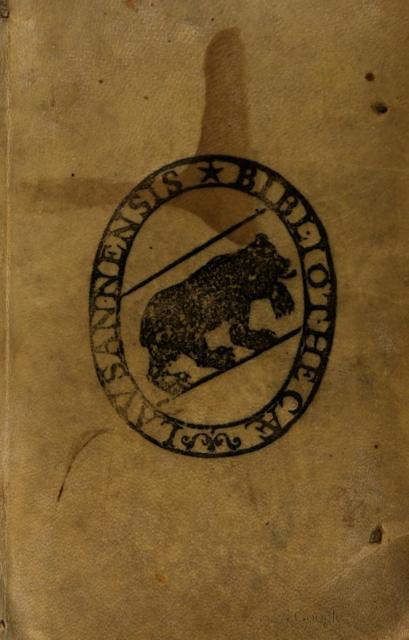
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + Refrain from automated querying Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

gitized by Google

AMPHITHEATRVM

ÆTERNÆ PROVIDENTIÆ
DIVINO-MAGICYM.

CHRISTIAN O-PHYSICVM, nec non

ASTROLOGO-CATHOLICVM.

Aduersusveteres Philosophos, Atheos, Epicureos, Peripateticos, & Stoicos.

Autore IV LIO CASARE VANINO, Philosophe,
Theologo, ac luris viriusque Doctore.

Ad Illustrissimum, ac Excellentiss Dominum, D. Franciscum de Castro,
Comitem Castri, Ducem Taurisani, &c Serenissimi Huspaniarum Regis ad Summum Sacerdotem, Sacerdotum que
Principem Legaro amplissimo.

LVGDVNI,

Apud Viduam ANTONII DE HARSY, ad infigne Scuti Coloniensis.

M. DC. XV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO,

EXCELLENTISSIMOQVE

de Castro, Castri Comiti, Taurisani Duci, &c. Potentissimi atque inuictissimi Catholici Regis, ad summum sanctissimum que Patrem Christianorum Pontificem Legato dignissimo.

IVLIVS CÆSAR VANINVS aTaurisano, subditus humillimus. S.D.

A M eximia Sapientiæ species est & pulchritudo (Principal ceps Illustrissime) tanta nobilitas, excellentia tanta, tanta denique iucunditas & dulcedo, vt quoduis hominum genus ad sui amorem pelliciat ac pertrahat, adeoque vt qui vel primoribus labris cupedias ipsus & delitias degustarunt, tanquam loti

baccis inescati, à iucundissimo mufarum consortio auelli nequeant. Quas admirabiles huiusce Reginæ Dominæque mortalium dotes maiores nostri secum animo depingentes, vt illius amplexibus Nectare & Ambrosia suauioribus perfruerétur, omnes labores suscipiendos, omnes molestias exhauriendas, omnes difficultates calamitatesque exorbendas, omnia denique pericula pretiofa duxerunt. Pythagoras ex Samo in Ægypptum, ex Ægypto in Cretam, ex Cre-ta in Lacedæmonem, vi sapientes vbibique terrarum & gentium audiret disserentes, longissimis iuxta & difficillimis itineribus proficisci non dubitauit de Platone quid dicam ? qui Athenis relictis, Italiam, Ægyptum, aliasq; regiones sibi putauit esse peragrandas: de Thebit Bencorat Arabe quid memorem? qui quadraginta annorum spatio in editissimi cuiusdam montis

montis velut specula continuis in excubiis versatus est, vt octaui orbis motum deprehenderet, nec tamé post tot exantlatos labores, posttot & tantas deuoratas molestias, post totinsomnes noctes voti sui copos fieri potuit. Omitto hic Democritum, qui seipsum sponte sua stultitiæ insimulare non verecundatus est, vt animalium intersecare ac rimari viscera liceret. Nihil dico de Dioscoride, qui ve plantarum inlitam à natura vim agnolceret, quæ non terrarum spacia pedes dimensus est? quas non regiones oberrauit? Attamé piaculum putarem tacere Diuinum illum & supremű sapiétie Dictarorem Aristotelem, qui quantam pecuniarum summam vt animalium historiam scitè conscriberet, subministráte Alexandro impenderit manifestumest. Te verò Plini qua oblinione prætermitto? qui vt Vesuuij montis conflagrationem introspiceres, præ**lentille**

sentissimo vitæ discrimini exponere te minime tergiuersatus es, tanti tibi perire fuit dum disceres. Quid vero Hieronymus noster Ecclesia & columen firmillimum , & lumen clarissi muminuquid ille sese ab omni hominum societate subduxit? in solitudinem fecessit? vt commodius tranquil liusque studiis mhiare, heluari libros, chartisque posset impallescere? Nonne idem vi hebræa & Chaldaica facilius & aptius proferret, dentes lima detriuit poliuitque? Hæc ego cum cogitatione repeterem altiori, cupiditate quadan & dulcedine, nescio ande: cepeus, emptus certe sum imitadi: Itaq; Infis prudétie ac Theologiæ studiis in Parthenopæo & Patauino Circo dedurlissidatiqua fere omnia literarum exercitation i per totu Europæum orbéciesta Theatra, Amphitheatra Cil-cofque duni frequentandos; Neome susseptipemiter laboris. Na licet cuipus

pus quidé crebris infirmitatibus morbisque suerit exhaustú,& eneruatum. Animus tamen in supremæ & vulgo philosophantibus incognitæ Philosophiæ arcanis inuestigandis validior factus est & robustior, vt Physico-magicum nostrum, quod mox ex vmbra in lucem prodibit pellegens æqua posteritas facile est diiudicatura. Veruntamen vt aduerfæ fortunæ vulnera aut persanarem, aut saltem aliquo pacto delinirem. Diuinæ prouidentiæ (cui nos & omnia nostra pariter subiecta funt) Mysteria enucleare explanereque aggressus sum, non ex obsoletis illis quidem Tullianis declamationibus, neque ex popularibus illis & anilibus fere Platonicis deliriis & infomniis, neque etiá ex putridis scholasticorú quisquiliis, sed ex abditissimis hausta Philosophiæsontibus vt curiosam sitim facile queant explere. Quas nostras (Dux inuictissime) lucubrationes

nes tuo nomine plurimis de causis præfulciendas censui & cohonestandas. Primum quidem ob nominis tui splendorem & excellentiam singularem, quæ iam totum orbem quasi lumen quod πάμφαες illustrauit. nihil enim dicam de antiqua generis prosapia, de maiorum imaginibus, & ceteris quæ vulgo bona fortunæ vocitantur: hæc enim & siad honorem tuum pertineant, magnoque tibi ornamento sint, longè tamen illud me magis in admirabilitatem rapit, quod ea in ipsis adolescentiæ rudimentis edidisti documenta, quæ veltum omnes commouebant, adeo vt nostri Sæculi te Phœnicem futurum pleríque palam pronunciarent; Admodum adolescés Neapolitano Regno Prorex admirabili cum laude præfuisti, iuuenili. quidem specie, sed adulta & corroborata iam prudentia Regias Vices ita gessisti, vt ex eo, quem è maximi viri omni

omni laude sublimioris Lemésiú Comitis in eodé regno per multos annos Principatum administrantis Patris tui obitu ceù Solis occasu perceperant subditi mærorem, tanquam lucifer quidem denuo recreares.rapiebat nimirum omnes tua in tribuendo cuique suum iustitia, illa in frequentandis templis colendoque Deo pietas trahebat omnes, quam Themidis antiquissimum illud & verissimum oraculum Basin esse dixit sirmissimă, cui facile quælibet regni moles innitatur. admirabantur vniuersi tuam in regno custodiendo vigilantiam, in propugnando fortitudinem, in administrando sapientiam, in componendo fœlicitatem, grauitaté in stabiliendo cæterasque virtutes vel multitudine innumerabiles, magnitudine præstantissimas, specie pulcherrimas, genere singulares, excellentia ipsa admirandas, Atque ita aliquando inter se loquebantur, est hic, est hic qui ad maxima genitus, ad summa natus est, Hic est qui ad Homericam illam persecti Regis Ideam sictus factusque est.

Αμφότερον βασιλη αγαθον πρατερόν τ' άιχμηθην.

Nonnulli etiam literatiores vetera Historiarum monumenta repetentes comparationem instituebant, bellandisciétia cum Iulio, Cæsare, Reipub. administrandæ peritia cum Augusto, fœlicitate conficiédarum rerum cum Pompeio, Clementia vero & facilitate cum Tito, pietate cum Antonino, Cæterisque denique virtutibus cum omnibus omnium ætatum Principibus comparabant, imò etiam anteponendum existimabant: Deinde vero ad Clarissimam Venetorum Rempub.orator missus à Potentissimo Rege nostro, non modo opinionem vicisti omnium quá de virtute tua iam multo ante conceperant, sed etiam gloriam

gloriam superioru. Post ad Sanctissimú Ouilis Dominici Pastoré Legatus destinatus, ita te gessisti, & geris vt diligentiá tuam admirétur omnes, ingenium deosculétur; Hec ego omnia & singula cú cogitarem sæpius ita me rapuerunt, vt no potuerim quin nomé tuu aliqua ratione pro virili parte conarer deuenerari. Veruntamen & alia me ratio mouit vel certè par reliquis, vel non inferior, cur ad tuam Excellentiam animum conuerterim meum. nimirum quia & ego ditioni tuæ subjectus, & eo patre natus, qui Comitatus tui gubernaculú singulari fide, prudentiaque per multos annos rexit, & eius sum frater, quem tu innumeris pro incredibili tua munificentia beneficiis cumulasti. Grati igitur & obfequentis animi pignus tuæ Excellentiæ exhibeo, quare munus hoc, licet exhile, si cum nominis tui amplitudine conferatur, meá excusabit temeri-11.5 7 tatem

ritatem, nam quantum tibi debeam intelligo, adeoque à te veniam deprecari gratus malui, quam culpa carere iners ignauus & ingratus. Præterea etiam quæ à me scribuntur quo à vulgo sunt remotiora, eò propinquiora calumniæ: In clientelam autem tuam dum setradunt, virulentos deprauatorum hominú morsus non pertimescent.Quod superest (Legate Amplissime) humillimè deprecor vt eo animo accipias, quo multorú qui ad te ante me scripserunt, accepisti, quoq; ego licet indignus præsento & offero. Deú immortalemoro & obtestor vt te publico bono natú cú nobilissima coniuge Domina Lucretia Gattinara Lignana, singularis exépli Heroina, ac suauissimis pignoribus vestris Dominis meis multis nominibus colendissimis omni bonorum genere cumulatum quàm diutissimè præstet incolumem. Vale rerum tutela mearum.

VANI

I.C. VANINVS CANDIDO LECTORI

S.

🕻 V Æ adhæc conscribenda ani-🚹 🗗 mum nostrum impulerit ratio & causa, Candido Lettori aperiendum duxi. Quanquam plurimæ hac deplorata tempestate grassentur vbique hæreses depopulentur es funestent totum terrarum orbem, paulatim tamen concidunt, & conflauescunt. A yeotno auté Secta pe-Stilentissima quotidie latius & latius vires acquirit eundo. Viget enim non solum in quibusdam orbis angulis, non solum in Iaponia , Synarum, India,Tartariaque angustiis dominatur, sed emersit etiam è latebris illis inhanc Europæi orbis lucem , & viget , & non modo apud eos qui sese à communione Catholica & Societate in interitum ruentes voluntarium segregarunt, sed etiam qui se-

se Christiano-Catholicos nominari volunt, re ipsa tame & opere Machiauello-Politicos sese prositeri non exhorrescunt: qui eò etiam errorum miseri reciderunt, vt nullam prorsus in orbe regendo prouidentiam agnoscant diuinam, sed humanam tantummodo, ex qua originem traxisse sibi plane persuadent op niones de Superis atque Inferis, ad conciona, riam plebeculam in officio seruitioque continendam.Concidunt,inquam, & pessum feruntur hæreses, quia militantis Ecclesia fortissimi Heroes y, quos è Societate Iesu dicimus, ad illas profligandas excindendasque omnes animi & corporis adhibent machinationes.Bella, arma fulmen illud Christiana militia Bellarminus R. Cardinales meritissimus minatus est: cuius in hæresibus consternandis intercidendisque ardorem & robur cum Augustini zelo & doctrina, cum Hieronymi feruore & eruditione comparare non dubitarim. Valentia verò Becanus, Ducæus, Suarez, alique coplures eiusclem San-Etissima Religionis commilitores quoties pro Catho

Catholica fide quam gloriosis aduersus hæreses quam periculosis dimicationibus decertarunt? quàm ipsos aduersarios cruentarunt, quàm profligarunt? atque ego hæc, grauissimisque alijs persuasus argumentis, crebris hoc vsurpo sermonibus, Cateros quidem variarum religionum ordines qua vitæ integritate,qua disciplinarum cognitione,qua denique virtutum omnium excelletia exornatos elegantissimè & grauissimè stabilitos, ipsam verò Iesu Societatem pietatis & eruditionis parentem atque altricem, Romanæ Ecclesia 🖝 splendori suisse & ornamento, ipsamque Dei immortalis munere, tanquam Romanæ Ecclesiæ Palladium , Cæterarum Religionum Columen, totius vniuersitatis Anchoram hominibus esse concessam, quare desinant Limbolarij quidam & Atellani hominibus de Catholica, & literaria Repub. pra cateris omnibus optime meritis obstrepere & obgannire, ne dicam calumnias falsissimas imponere: sed pace & voluntate vestra (Doctissimi Religiosissimiq; viri)nostra parumper euagata sit oratio, nunc ad propositum reuertamur : Ipse verò Atheismus tanquam in mollissimo terra gremio cositus herbescentem quotidie elicit viriditatem . & magis magisque indies profligatissimorum hominum corruptissimis deprauatissimisque moribus tanquam fibris quibusdam stirpium nixus adolescit, & rari,prô dolor, vel nulli omnino sunt, qui sarmentis perniciosissimis syluescentem & per totum sermè orbem ses**e** diffundentem falce putent coërcedum. Multa Aquinas in opusculo contra Gentes eruditissime, vt omnes fatentur, scripsit, nec ego inficias iuero,quando fummus ille olim Romana Ecclesia Antistes divina voluntatis interpres, & doctor omnium gentium Ioannes 22. in illius Diui consecratione plenus Deo hac verba protulit, tot miracula fecit, quot quæstiones determinauit, nec vnicam tamen ille proposuit, nedum resoluit Atheorum rationem, neglexisse eas sanctissimum virum suspicari mihi certè religio est. scripserunt alij perplebei in Rep.literaria homun-

homunculi, qui ex sacra pagina & Gregòrianis apparitionibus Dei prouidentiam, & anima immortalitatem statuentes, Atheis irridendi sui facultatem dederunt : Aduersariorum verò tela iam olim hebetata, quia nunc nescio à quibus Cyclopibus ad incudem reuocata, atque exacuminata, infringenda obtudendaq; sunt (vt aiunt) Solido.Nobis igitur, non popularis aura rumusculos quosdam, & vana gloriola choragia aucupemur, sed wt Christianam religionem à sceleratißımorum hominum ne dıcam beluarum incursionibus propugnemus, post crebras diuturnasque cu hæreticis decertationes habitas in 18. nostris libris pro SS. acomenico Concilio Tridentino conscriptis, Atheorum modò conatus retundere, reprimere impudentiam, libidinem frænare in votis est : Quare primu hunc librum de Dei Prouidentia tanquam aciem quandam composuimus, & aduersus veteres Philosophos direximus, vt qui illorum præsidio innituntur moderni Athæi, eodem impetu perfracti & labefactati concidant. Pertimescebam quidem in communi Theatro Sapientum sub oculis veritatis exponere hanc ingenioli mei suppellectilem nec nitidam, nec opulentam: Amicorum tamen præcibus persuasus,ne dicam coactus,non potui facere, quin;licet mihi maxime aduersarium esset,in publicum emitterem. Laboris autem mercedem à Candido le Etore hanc mihi saltem liceat exorare, ot aduertat, notetque omnia & singula verba Romana Ecclesia iudicio & censura à nobis humillime subiici.insuper ne ipse me sequatur in omnibus, sed in iis tantum, in quibus me rette sensisse, nec à vero putarit exorbitasse. Vale Lector Candide, & munusculo illo fruere, dum aliud tibi maius &) sublimius paramus opus, sit que tibi hoc alterius tanquam tessera. Si quem verò interea fructum ex hoc.opusculo perceperis, totum amplissimo Macenati meo acceptum referre memineris. Vale iterum.

APPROBATIO.

Oan. Claudius de Ville in facra Theologia magister, & diuini verbi Prædicator, in Sancti Pauli huiusce ciuitatis Canonicus, & in hac Lugdunensi Diœcesi à Domino de Marquemont, Illustrissimo & Reuerendissimo Archiepiscopo, libroru Censor designatus.fidem facimus, Nos hoc opus, cui inscriptio est Amphytheatru providentia Eterna, Diuino-magicu, Christiano-Physicu, nec no Astrologo-catholicu, aduersus veteres Philosophos, Atheos, Epicureos, Peripateticos, & Stoicos, Autore Iulio Casare Vanino Philosopho, Theologo, ac Iuris vtriusque Doctore, euoluisse, nihilque in co à Catholica & Romana fide alienu, sed cùm peracutas, tùm perualidas rationes iuxta sanam sublimiorum in sacra Theologia Magistrorum doctrinam (ô quam vtiliter) contineri. Lugduni apud Sanctum Paulum Prid. Non. Iunij, M. DCX v.

DEVILLE.

†† 2

R. D. D. FRANCISCI DV SOLEIL HVIVS LIBRI Imprimendi facultas.

Ranciscus du Soleil Officialis ordinarius, & metropolitanus, nec non Vicarius Generalis subfitutus Illustrisimi & Reuerendissimi Domini Archiepiscopi Lugdunensis Galliarum Primatis, Liber qui inscribitur. Amphitheatrum Prouidentia Aterna, Diuino-magicum, &c. Authore Iulio Casare Vanino Philosopho, Theologo & Iuris veriusque Doctore: vt in lucem edatur facultatem concede. Lugduni Die v 1. Iuny. 1615.

Dy Soleil

HAS Exercitationes partim Philosophicas, partim Theologicas. Ego IACOBVS DAVEYNE, Regis Procurator, typis mandari, tum demum in lucem edi consentio.

DAVEINE.

P. Reg.

Typis mandari concedimus, idque soli Vidua de Harsy. Actum die. 23, Iunij. 1617.

THE PART OF HIS WAY TO STATE OF A STATE OF A

SEVE. L. General.

IOANNES GONTERIVS Archiatrus Regius in Iulij Cæfaris Vanini Philosophi subtilissimi Amphitheatrum.

Pompeium infestis deuicit Iulius armis:
Cafar hic ingenio vicit Aristotelem.
Fortuna & vario stipatus milite vicit
Iulius: hic solo vicit ab ingenio.
Ingenium quanto prastat surialibus armis,
Tanto hic plus laudis Casare Casar habet.

IN

IN,

CLARISSIMI, DOCTISSIMIQ. Viri D. Iulij Czesaris Vanini Amphitheatrum.

EPIGRAMMA.

Nunc mihi Tarpeia cedant miracula Roma
Celfaque septenis Amphitheatra iugis
Nobilius tandem sese extulit Amphitheatrum
Maius Vanini suspicit orbis opus
Vipote Romuleis nisi mors sunesta theatris,
In solo hoc sola est certas, vita viget,
Amphitheatru ergo hoc tot clarius Amphitheatris
Quô vita est melior nobiliors, nece.

Observantiz ergo

IOANNES SCHEFFER Rhetor.

I N ACVTISSIMI DOCTORIS Iulij Czesaris Vanini Amphitheatrum.

Iulius hoc nostro Cafar si viueret auq Disceret vt quondam vincere debuerat.

F. V. Posuit amicitiæ ergo.

IN IVLII CÆSARIS VANINI Theologi Præstantissimi Amphyth.

Fleuit Alexandri statuam cum cerneret olim Iulius,& tantum vincier erubuit, Casaris hac nostri quod si simulacra videret Quos posset sletus ducere quas lacrymas?

> Venerationis & observantiæ tesseram Vitalis Carles pidaparos posuit.

Quos olim Casar peperere tibi arma triumphos?
Quos, Casar, parient Amphitheaira tibi?
Perpetuam pariunt vitam Amphitheaira Saleuco,
Hoc tibi perpetuo sama perennis erit:
Ingenio cedunt vires, sublimibui ima:
Horum sic superas Amphitheatra tuo.

Hæc in Autoris Viri de quacunque scientia optime meriti observantiam.
Scripsit Gabriel de Prades Philosophus.

IVLII CÆSARIS

AMPHITHEATRVM

PROVIDENTIÆ ÆTERNÆ,
ADVERSVS VETERES
Philosophos.

EXERCITATIO PRIMA.

Probat Deum esse.

Motu, scribit Auerrois, accipit philosophus cognitionem hanc:
Deus est.perabsurdè tamen, non enim primi mobilis motor

Deus est; siquidem primum mouens sinitum est essentiæ circumscriptione, & sinitum potentia: comprehendi namque potest intellectione vbi sit, atque vbi non sit: præterea ex eiusdem Auerrois opinione in tertio de Anima, ipsa intelligentia, cuius vi primum rotatur Cœlum, habet aliquid simile materiæ, & aliquid simile formæ. Deus autem simplex est, vt idem testatur ibi. com. s.

AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, & J.Meraph.com. 21. hinc asserit & rectè sané, in Deo nihil in potentia, sed in actu omnia: in prima verò intelligentia est aliquid fimile potenția: actio namque crastina reuolutionis nondum in actu est. Insuper cum in Deo non sit tempus, sed ipse dominus téporis, quouis principio nobis vel cognito, vel incognito priore nullo modo est in eo, vel priùs, vel posteriùs. at in prima intelligentia est, eius enim actio est cum tempore, & finita fecundum partes:omne autem finitum habet aliquid quod est in actu, & aliquid quod est in potetia, ergo aliquid priùs, & aliquid posteriùs. quare diuinus Aristoteles in decimo supremæ Philosophiæ dixit cælestia corpora habere potentiam in vbi. non igitur intelligentia habet in actu mo-tum illius vbi, qui nondum factus est. nam tametsi à tempore non continetur, simul tamen existit cum ipso:quod pertinet ad cam, quam exercet motionem. non igitur Deus et intelligentia illa prima, primum orbem mouens, sed aliud quiddam supra, & extra omnem motum: quare etiam si naturali indagatione deuenero ad motorem primum, non dum intelligam per motum Deum esse: sed inuestigatione transnaturali hunc ad modum: omne ens aut est à se, aut ab alio. omne

omne ens aut est finitium, aut infinitum. nullum ens finitum à se. prima intelligentia finita:igitur non à se. finitam esse per ipsam demoniframus actionem, quæ tum vna, tum finita est:non quidem tempore, sed potestate, atque officio: itaque & primam cognosco, & cognosco no esse Deum:neque enim eius motus omnium rerum effector est. at Deus omnium effector: quocirca satis patet, non per motum, sed per primas entis partitiones, à nobis cognosci, Deum esse. & necessaria quidem demonstratione, nam omne ens aut est æternum, aut téporarium, si in tempore, ergo habuit initium; non potuit igitur se ipsum producere, fuisset enim antequam esset. cumque entium exordium perspiciamus, oportet concedere ensæternum, à quo ducant originem, aliàs non esset æternum ens, sed aliquando inchoatum. & sic nihil esfet, atqui nihil esfe est impossibile, ergo & ens æternum non esse pariter impossibile est. ens igitur æternum esse necesfarium est. sed syllogismus ratiocinationem nostram faciet dilucidiorem:omnis existentia entis initiati necessariò ex probatis supponit ens æternum. sed ens principiatum est, ergo & de necessitate ens aternum. hoc autem communi vocabulo Deum dicimus.

A 2

AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, Deumigitur esse necessarium est.

Entium verò partitionem à me fortassis lector exigit subtiliorem:accipiat, non scholasticam, sed diuino-magicam, seu caballisticam:neque ex Pythagoreis desumptam numeris, illustrius namque meditamur opus: illi cum septenarium numerum miris extollerent laudibus:non animaduerterunt, præteralias nobilitates, illud quoque à natura obtinuisse, vt limes esset, ac terminus numerorum inferiorum. Sicuti nouenarius omniú summus, ac perfectissimus, careros omnes arcet, ac continet. neque ab vllo, nisi ab vnitate augeri potest, vt denarius fiat, qui est omnium vitimus. Vnitatis igitur omnipotentiam quandam celebramus, tum quia est principium omnium numerorum:tum quia est finis.claudit namque nouenarium, in quo funt omnes species, ac proportiones quantitatis, tam primariæ, quam consequentes, seurefultantes.longitudo, latitudo, profunditas, perfectu, imperfectum, diuisibile, indiuisibile,trigonum,cubum,oblogum,varilaterum, æqualitas,inæqualitas,absolutum, comparatum, simplex, multiplex, simile, diuersum. In specie verò duplicitas, sesquilaterum, triplieitas, sesquitertium, quadruplicitas, superpatiens. Est autem vnitas principium, & formale,

a[

male,& materiale,& efficiens,& finis.Materiam esse nemo dubitat:essiciens est, quippe principium creans numerum: finis quoque est, quia conveniunt omnes vnitates, vt vnus fit numerus, & omnis numerus ficut inchoatur, ita & terminatur ab vnitate. Forma est, quia ipsa addita variat speciem, & affectum speciei, par, impar. Nouenarius igitur cum ab alio numero non claudatur, & alios ipse complectatur, mundi machinæ similis est, quæ omnes in se partes continer:ipsa ab vnitate finitur: qui Deus est: idem illius æque principium, ac finis. Diuidamus ergo nouenarium in partes duas quod non solum ante Iulium Cæsarem factum non est, sed ne fieri quidem posse ratio clamat imparitatis. At enimuerò mundus cùm duas in partes diuidatur, inferas, & supernas: in ipso quoque numero nouenario, quem mundi imaginem esse dicebamus, aliqua diuisionis ratio excogitanda est. potest igitur sic. Ablegata ab hac partitione ipsa vnitate, quæ refert illud vnű verè nà mar. verum principium à nullo comprehenfum, vel inclusum. Nouenarius, qui citra eam est, per suas multiplicationes cumulatus, in duo sectilis est. ita vt in bina vicena septena divisius, prioris æqualitatis finem habeat septenarium: posterioris dena-

AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, rium, cuius vltima vnitas nona est à prima vnitate binarij, qui primus numerus est in prima illa parte divisionis in harum vtraque parte totum ipsum, id est, nouenarius inueniet sese toties, quoties eius mater vnitas ingreditur in eius radicem, vt eam copleat. est enim nouenarij radix trinitas: quam nouies designant vicena septena: sicut ternouena designantur: Prima ergo portio est, per coactionem binarij cum cæreris sequentibus ad septenarium vsque: vt vicena septena conficiantur. Secunda portio est per octonarium cum duobus sequentibus. His ordine constitutis, entium classes disponamus. Atqui prima pars entium incorruptibilium tripliciter distributorum. scilicet intelligentiarum supercælestium, cælestiu, subcælestium, qui sunt Dæmones. ita Hierarchiæ nouem recensitæ choris. orbes nouem cogniti. Dæmonum ordines nouem, vr ex Chaldzorum arcanis accepisse se profitetur Scaliger:vicena septena superiora complent. secunda pars corruptibilium eandem init diuisionis rationem. Primus ordo est animantivan, ecun-· dus inanimatoru, tertius est principiorum, quæ pauciora, quàm nouem esse nequeunt. quemadmodum & animata nouenis sectionibus dignoscatur,& inanimata,in physicomagico

magico à nobis declaratum est. Nunc ipsa principia ordinemus primum est Quies hec enim est perfectio vltima. Quietem intelligo finem cuiusque mutationis. secundum est Motus. est nimirum perfectio ad perfe-&ionem,id est ad quietem. hic motum accipio genus omne mutationis, tertium est Harmonia: ea continens quæ conuenere: quartum est accidens consequens ipsam perfectionem. est sanè quiddam aliud ab aliis, quo res est aliquid, quod non esset sine ipso. quintum est priuatio, quam stulti qui-dam, ac væcordes Aristotelis obtrectatores ex principiorum numero exemerunt, quæ adeò principium est suo modo, ve etiam fuerit ante mundi constitutionem, sextum est fin is:propter quem finis ille, quem primo ponebamus loco, videlicet Quies, fit ille, namque finis est motus ad rem, hie est finis rei. septimum est efficiens. octauum est forma, quæ imposita est causa quietis. vltimum est materia prima. Nunc concludamus hunc in modum. Nouenarius numerus alios complectitur. ab vnitate tamen finitur: mundi igitur machinam repræfentat, quæ omnes in se continer partes, ipsa non nisi ab voitare continetur: qui est Deus, summum, & vnum ens, illius principium,& finis.

EXERCITATIO II.

Deus quid sit.

Ariis, iisque cæcis tanquam Antabatarum more veteres philosophi decertarunt opinionibus. Thales voluit Deum esse aquam. Anaximenes, aëra. Crotoniates, Solem, Lunam, & Sydera. Parmenides, informem cœli coronam. Empedocles quatuor naturas. Democritus, imagines. Socrates, Plato, & Zenophon, cœlum, ac folem. Xenocratés hec, & quinque stellas erraticas, nec non vnum quid compositum ex omnibus fixis. Heraclitus cœlum,& terram. Horum philosophorum iudicium non insectabor, non enim dignum est opera nostra. sequar potiùs saluberrimum consilium diuini Præceptoris, qui in tertio de partibus text.4. & in primo Topicorum tex.9. ita scripsit: sapientis officium non esse, stultas pertinacias insectari. vnica hæ autem omnes opiniones corruunt ratione. finita namque illa cuncta cum sint, necessariò ab alio dependent, non igitur Deus sunt: quippe Deus est entium omnium primus.

Queris à me, quid Deus sit? si scirem, Deus essem, nam Deum nemo nouit, nec quid

quid sit quisquam scit, nisi ipsemet Deus: possumus tamen quasi per nubem solis lumen, quid ipse sit, per eius opera aliquantum cognoscere: non tamen per ea melius intelligimus, quam per ea, que negamus nos intelligere:dicimus, summun bonum, primum ens, torum, iustus, pius, fœlix, beatus, quietus, fecurus, creator, conservator, moderator, omnisciens, omnipotens, pater, rex, dominus, retributor, ordinator, principium, finis, medium, zternus, sempiternus, conditor, viuificator, largitor, perspector, opifex, prouidentia, beneficus, solus omnia omnibus.nullis tamen tam plenè vocibus indicatum intelligemus, quam iis, inquam, quæ ignorationem prætendunt nostram. nimirum, ybi eum dicimus immensum, incomprehensibilem, quid aliud, quàm & esse cognoscimus, & superesse ? Cæterùm, quoniam id studemus vnum, vriucundas, ac fructuosas simul, horas nostras faciamus, monendum lectorem existimaui, haud rectè extorsisse vsum, vt Deus dicatur omnipotens, misericors, pius, iustus, vindex, sanctus, fortis, &c. si enim denominatiue de co quicquam prædicaretur, abstractum esser, tum alius ab ipso, tum ipso prius. quod sanè impium est. quare neque ens cst, sed essentia, neque bonus, sed

Digitized by Google

TO AMPHIT, PROVID. ÆTERNÆ, bonitas, neque sapiens, sed sapientia, neque omnipotens, sed omnipotencia, que ita in ipso sunt, vt sint ipsum, ita insunt, vt nihil antecedat, nihil subsequatur. quare sic eum (licet temerè fortassis) describere audet dextera nostra. sui ipsius & principium, & finis, vtriusque carens, neutrius egens, vtriusque parens, atque author. semper est sine tempore, cui præteritum non abit, nec subit futurum. regnat vbique sine loco, immobilis absque statu, pernix sine motu. extra omnia omnis, intra omnia, sed non includitur in ipsis. extra omnia, sed nec ab ipsis excluditur. intimus hæc regir, extimus creauit: bonus fine qualitate: sine quantitate magnus. totus fine partibus, immutabilis cum extera mutat: cuius velle potentia, cui opus voluntas. simplex est, in quo nihil in potenria, sed in actu omnia, imò ipse purtis, primus, medius, & vltimus actus. denique est omnia, fuper omnia, extra omnia, intra omnia, præter omnia, ante omnia, & post omnia omnis.

EXER

EXERCITATIO III.

Dei Prouidentia quid sit.

Iuus Thomas sic describit: Rationem ordinis rerum in sinem. perabsurde tamen Aureoli iudicio ratio enim ordinis in sinem est id, quod in rebus prouidet Deus. prouidentia verò non est id, quod prouidetur, sed actus prouidentis, vt innuit Boethiana desinitio. Prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quaz cuncta disponit.

Ludouicus Viues ita delineat. Voluntatem confilio vniuersa gubernantem. at inscitissimè meo iudicio, nam & ante mundi creationem erat prouidentia fine gubernatione. Præterea confilio non eget Deus seals tanquam medio, aut instrumento, aut Idaa ad gubernandum: tam impia est vox in diuinis confilium, quam pluralitas Deitatis: non disceptat, non ratiocinatur, non proponit, non colligit, non cum alio confert, non ab vllo accipit, quare ingenue fateor, ne verbum quidem illud, præuidere, Dei conuenire amnipotetiæ, nisi quoad nostra mutila intellectione metimur infinitaté, pobis quidem, quibus est futurum, præuisio illa

illa est. Deus, cui nihil futurum est, non præuidet, sed videt simplicissimè quod est præsens. at omnia præsentia.

Prouidentiam sanè definire non possumus: declaremus sic potè. Vis Dei præsens sibi semper, & cætera omnia antecedens. quare simplex est, & vna, atque iccircò immutabilis, quia si antecedit semper alia, non mutatur ab illis, sed mutat: si est sibi ipsi præsens, & simplex, non mutatur intus à se ipso. hinc etia intelligimus & subtilissemè: Deum in id, quod non est, suæ prouidentiæ anticipatione agere posse, vt in ipsa creatione, cui terminus à quo nullus cum sit, subiestum subest nullum. egit ergo Dei prouidentia in non ens, quando secit, vt sit ens.

EXERCITATIO IIII.

Probat Dei providentiam à creatione mundi.

Vndus proculdubio non est à se ipso productus, quod enim est à se, semper existit, & nunquam incepit, nam quod cæpit, aliquando non suit. productus igitur à se non est quippe productum antecedi debet à producente multominus est ab alio mundo procreatus, nam quærerem, an hic alter esset ab altero, & alius ab alio, quare daretur processites

EXERCITATIO QVARTA. cessus in infinitum. necesse est igitur, vt cuncta producta sint ab aliqua causa, non corporea, huiusce namque actio præsupponit subiectum, in quo recipiatur. ante orbem verò subiectum supponitur nullum, cumipsum sit omnium primum. à causa igitut incorporea, & per consequens peripateticu intelligente (nam ex Arist.omnis substantia incorporea necessario est intelligens) hanc autem incorpoream, intelligentémque substantiam orbis effectricem, Deum communi nomine nuncupamus. tunc sic infero. mundus productus est à Deo substantia intelligente. Dei igitur prouidentie subiicitur. consecutio probatur, quia intellectio prouidentiæ opus est.

Huic argumento respondent aduersarij adeò variè, ambiguè, & per plexè, vt vertiginis spiritu agitati, vel labyrinthis & mæadris nescro quibus seducti à mête esse videantur.

Primò docent, falsò à nobis asseri, mundum à Deo creatum, cum potius genitus sit iuxta Platonis sententiam in Timæo.at quomodo (inquit Iulius Cæsar) genitus ab infinito sinitus est? aut quomodo compositus, materialis, subditus accidentibus per partes corruptibilis, & magna ex parte in potentia, & sibi ipsi æquiuocus ab actu purissimo, simplicissi

plicissimo? potest ne hæc soboles illius dici patris? hæc Platonis insciria taquam ex propheticis libris de Filio Dei vaticinantibus malè ab ipso cointellectis deducta, veniam tunc vmbrarum temporis meruisset, nisi generationem à diuersis substantiis, inter quas nulla esset proportio contratotius philosophiæ consensionem singere ausus esset deinde pessimam, & inexcusabilem secutus est eoru opinionem, qui Chaos rerum principium arbitrabantur, quare in Timæo docuit mundum perseparationem genitu, modo, quo explicat Ouid. 1. 1. Metamorph.

Hanc Deus, & melior litem natura diremit, Nam cœlo terras, & terris abscidit vudas, Et liquidum spisso secrevit ab athere cælum, Qua postquam evolvit, cacoque exemit acervo, Dissociata locis concordi pace ligavit.

Rationi quidem è diametro pugnans sententia, nam vt infinita alia prætermittam, quæro à Platonicis, mare ab initio suerit ne dulce, an salsum. non dulce, quia vt sie temporis successu factum esset salsum, cumque salsugo temporis accessu incrementum assumat, consequens sieret in dies magis euadere salsum, quod salsissimum est, neque enim nunc salsius quàm olim fuit, nec ab initio

EXERCITATIO QUARTA. II Initio fuit salsum, quia hoc mixtione duntaxat sit. per hos autem philosophos nullum fuit mare, terra, & aqua permixtum. non igitur factum suit mare per separationem. itaque neque mundus.

Secundò respondent ex Aristotelis placito, mundum esse aternum. at contra, nam vel habet effectorem, vel non. si concedatur primum, ergo mundus non est æternus, nullum enim quod factum est cum effectore suo coxuum est. quare hac ratione non esset factum, nunquam igitur factum, si aliquando factum non est. si detur secundum, sequitur mundum semper à se ipso fuisse. ridiculum autem est, finitum quippiam esse omnium entium primum. sanè finiri est aliquid pati: patiens autem quiddam posterius est alio quopiam. nullum igitur sinitum primum. at mundus est, quid finitum, vt patet; non igitur ab xterno fuit à se ipso. Algazel consimili modo argumentatus est aduersus Auerrocm : si mundus est finitus, non habet potestatem nisi finitam. ergo & corruptibilis. quare habuit initium. cui argumento vt satisfaceret Auerrois, maximis se intricare difficultatibus coactus est. respondet enim sic.

AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, Quanquam corpus est finitum, tamen in eo potest esse prinatio infinita. quia priuatio non pender à potestate, sed actio. sic habet infinitam quietem terra, quia caret forma, quæ eam inde amoueat. cum igitur absentia in ea formæ sit infinita: priuatio motus in ea erit infinita. hæc autem est quies. sic etiam cœlum est æuo infinitum, propterea quod in eo est priuatio infinita. sed absurdissima mihi semper visa est Auerrois responsio: hac enim ratione, cœlum esser infinitum per priuationem, & cum infinitas sit affectus essentiam sequens, cœli essentia esset priuatio, non autem forma, quod est perridiculum. nam tametsi in generatione priuatio antecedit formam quæ introducitur, priuatio tamen, quæ est in re generata, posterior est natura quàm forma ipsa, per qua res est. Iulius Cæsar namque non est leo, quia est homo. in mea igitur materia anteuertit humanitas leonitatem. quam ob causam apud philosophum affirmatio prior est negatione. Cœlum ergo si habet infinitam privationem corruptionis, necesse est, vt habeat infinitum habitum, quo sit semper hoc, quod est: cui propterea nulla corruptio euenire possit. Hæc igitur fumma est. corruptore caret cœhum, quoniam conservatorem habet. Ad

quem

quem modum in co est etiam perpetua priuatio quietis, quia perpetuus inest habitus mouendi, sicuti declaratur in duodecimo primæ philosophiæ. Remanet igitur Algazelis argumentum, quod à Philopono accepit,integrum, ac validum, sic. Cœlum est sinitum, ergo no à se. igitur habet principium. Addam Aristotelem ipsum in secundo de Generat.in primo de Cœlo, & alibi agnoscere Deum mundi causam efficientem. ergo & per Aristotelis principia, mundus æternus non est.omne namque quod fit, sua efficien-te causa posterius est. sed subtilius rem expendamus nos, qui primis Philosophiæ sacris initiati, in Auerrois verba iurare coasti fumus à Ioanne Bacconio Anglo Carmelitano, Auerroistarum Principe meritissimo, olim præceptore nostro. Auerrois igitur in-primo de Cœlo Aristotelis mentem sic explicat. Non dicit, inquit, non esse generabibile simpliciter: sed hoc modo, quem vulgò dicimus: quippe & è contrario, & subiecto præexistente. Nam qui putant Cœlum esse primam causam, dicum esse non generabile. simplicites. At non sicij, qui dicunt ipsum esse creatu à prima causa. Ad hunc modum ille. Igitur vult apud Aristotelem esse creatum à prima causa: quem ait, non negare in

eo generationem: sed nostratem hanc generationem, quæ sit & in subiecto, & è contrario. Quid aliud diceret Christianus? etenim
hac ratione è nihilo factum esse intellexit.
nam quod est generatum, neque generatum
est à contrario, neque in subiecto: necesse
est, è nihilo generatum esse. hoc autem non
nisi ab infinito sieri potest ergo à Deo. solus
enim infinitus est. ergo Deus essector mundi
etiam apud Aristotelem.

Quod verò ingerunt argumentum quasi. inuichum, futurum fuisse, vt mutatione afficeretur Deus, si postquam non fecisset, faceret mundum, nullius est roboris, nam ex: Aristotele in primo de Anima, Si fabor cum zdificat, non alteratur, qui tamen habet potentiam primam, & secundam cum actu coiunctam, quatominus Deus, qui actus este eius enim velle actio est. explico, mutatio sequitur ex nouitate, sed nihil est noui Deo in creatione mundi, nec mutationis igitur. minor probatur, quia Deus est omnia, &. omnia ci funt in actu, quæ nobis videntur. in potentia, & quæ nobis fuerunt noua, illi semper fuerunt : quare mundus ei non fuit in potentia antequam fioret, quia existentia mundi, quæ nunc est, semper apud Deum in actu fuir.

Dices

Dices, nihil igitur noui creaut Deus, cum orbem produxit in tempore.

Respondent nostrates Theologi, rem haz bere essentiam, & existentiam, igitur in creatione rebus, quæ habebant essentiam in mente diuina, addita est existentia, at falsissimum est, quia Deus nihil creasset piss accidens, nempè ipsam existentiam, qua essentiz accidens est nihil sane addit essentiæ, quod eam faciat non essentiam, aut plus quàm essentiam, hoc autem aduersatur definitioni creationis rest enim constitutio substantiæ ex nihilo: quod si existentia est diuersa substătia ab essentia, iam essent duz substantiz, fi accidens, Deus accidens creasset, si est eadem, nihil creasset. Auerrois sestatores ex Aristotele ynam putant. Dicendum igitur nobis est, non esse à Deo addiram existentiam essentia, que erat in mente sua, ad hunc enim modum non creasset ex nihilo, sed ex se ranquam è materia, quod est impium. sed prompsit formas nouas, illis similes, non vniuocas simpli-citer, sed analogas, que non erant nissis cius voluntare, quas fecit vt existerent nouo modo contingenti: quare mutationem ponimus tantam in subsistenti. Tertio

26 AMPHIT, PROVID, ÆTERNÆ,

Tertiò respondent ex crassa Democriti, & Epicuri imaginatione, res omnes productas esse non ab aliqua mente, sed à fortuita atomorum, seu minimorum corpusculorum concursione: sed contrain casum namque omnia si reseras, ordinem tollis, at ordinem in cœlestibus & mirum, & constantem esse manifestissimo constat experimento, quandoquidem solares eclypses multò ante ab Astronomis prædicuntur.

Quartam responsionem desumunt ex Alexandro, & Eudemo, Deum gubernare mundum, non tamen effecisse mundum. At si non fecit, ergo ab alio factum accepit vel mutuo, vel comodato, vel vi, vel emptione, vel deposito, vel locato, vel legitima successione, vel in vacuam venit possessionem, vel instrumenta possessionem, vel instrumenta possessionem, vel instrumenta possessionem, vel ab hero quae omnia cum nugae sint, non est asserbadam mundum per se existere, aut extitisse olim, priusquam à Deo regeretur.

Vitimo respondent, Deum hac omnia creasse, summaque providentia disposuisse. Caterum producta hac universitate rerum, atque perfecta, terrestrium curam à se removisse, a ablegasse. Hem? quid audio? laborem fortè, ac desatigationis molestias evitas Deus, aut aliis occupatus negotiis, partem rerum

rerum reliquit, quia totu obire non poterat? an regimine res indigent duntaxat vt fiant, non vt effectæ conseruentur? ridiculum meherelè dicum missum igitur faciamus.

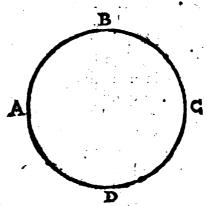
EXERCITATIO V.

Probat Numinis providentiam ex motu Calorum.

Elestium corporum motus cum à naturali ipsorum inclinatione non sit, ex diuina erit ordinatione, atqui illorum motiones ad horum inseriorum regimen ordinantur, inseriora igitur diuinæ ordinationi, ac prouidentiæ subiiciuntur; nam proter quod vnum quodque tale, & illud magis, vt dicitur in auth. multo magis, C. de sacrosance.eccles.

Hieronymus Cardanus vir in literis tantus, & virtutis adeò spectatæ, vt perpauca ei desuerint ad persectam scientiaru omnium eruditionem, in libr. 17. de subtilit. cap. de Artibus sol 708. existimat salsam esse maiore propositione quia sequeretur esse in natura corpus aliquod immobile naturaliter. At petita venia à subtilissimoviro. Cœlos naturali motu non moueri demonstro. quod mouetur, mouetur vt quiescat, non potest sutem quiescere nisi in suo loco: non igitur moue

mouebitur à suo loco, si propter eius adeptionem motum iam est: si igitur Cœli pars mouetur puro motu naturali, in suo loco no est. & si est in suo loco, non mouebitur, at mouetur, ergo non est in suo loco at in suo loco omnes sunt Cœli partes, quare no mouerentur, vt proprium locum occuparent. necesse est igitur alio moueri motu, quàm puro motu naturali.

Ponatur cœli pars in A. in quo si non quiescit, non is est eius locus. ergo sit B. at in eo non quiescit. neque enim in C. sed it ad D. in quo necessario quiescet. non enim ibit ad A. vnde discessit. appeteret enim A. at non appetit, vnde discessit. Præterea si omnes partes sunt in loco. sunt autem, quia totum

tum est in suo loco: nulla pars alius partis appeteret occupare locum: neque illæ discederent: quia sunt in suo loco.

Obiectioni si Cœlum no mouetur moru naturali, est igitur in natura corpus aliquod immobile naturaliter. Respodeo, aduerbium naturaliter posse duobus modis intelligi:aut à natura non cognoscente, vt à sua forma ignis: aut à natura nulla.hoc posterius falsu est.explico: Quæ corpora essent ad generationem comparata, iis motum dedit ad conueniendum ob compositionem, ac generationem, atque iccircò etiani conseruationis assignauit loca, è quibus euocarentur,& in quæ soluta reverterent. ea fuerunt elementa. Corpus verò quod non pro materia statuendum fuit, sed actionibus destinandum, id non indiguit eo motu, qui ipsum duceret ad conventum vilum, sed co motu, quo tantum ageret. Itaque illi corpori toti quies, non motus attributa est. & cum quies sit perfectio virima corporis naturalis, motus autem perfectionedia, mouetur enim vr quiescat, & Cœlum non egeat perfectione, qua pro-moueat vt sit hoc quod non est; non est ei data forma naturalis ad mouendum ve perficiatur, sed forma volunta24 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, riz intellectionis admouendum vt perficiat.

Negat insuper Cardanus minorem propositionem in lib. 2. de rerum variet. cap. 1. adeoque Cœlos duxit moueri propter se, non propter nostratia: prætendit rationem hanc.finis nobilior est his, que ad illum sunt. at hac inferiora Cœlo non funt nobiliora, immò sunt veluti illius fex. Cæli igitur motus pro fine non habet sublunarium rerum conservationem, sed propriam: Contrarium ego existimo verum, nam si proprer se Cœli mouerentur, tenderent ad proprium terminum, in quo conquiescerent, vt videmus in sublunaribus, non autem ad motum, qui est quid impersectum, vtpotè via ad terminum. Præterea nihil acquirunt noui propter se: etenim tantundem à centro distant mundi primi mobilis partes omnes. Amplius quæro à Cardano, cui rei facta est habitatio, & cibi, & alia? animalibus sanè.quis horu omnium author? Deus.quis secundum Deum, & cum Deo? Cœli. quis Cœlos fecit? Deus. quod animal nobiliffimum ? homo.propter hominem ergo Cœlorum actiones. igitur & propter hominem Cœli ipsi. his rationibus accedat communis omnium Præceptoris autoritas.is in lib.de Cœl. expressis verbis edocer, Cœlorum motus ad hec inferiora dirigi, & ordi

EXERCITATIO SECVNDA. & ordinari. in 8. Phys. text. 12. hac de causa hominem microcosmon appellat. in 2. Phys. text. 24. Sumus, inquit, nos quedam modo finis emnium. & in primo supremæ philosophiæ. ancillari, ait, homini quasi seruam naturam. sed ad hominem. docuisti Cardane in tuis Astronomicis commentariis, à Cœlorum motibus actiones nostras dependere, qui igitur sieri potest, vt illi no sint propter nos? equidem si ad me illi non diriguntur, nec ipsum Martem in octava domo (quod absit) in mei ortu existentem pertimescam. Przterea in l.de subtilit. 12.cap. de Hominis necessitate ita scribis, Homo factus est, vt medius existens, divinis mortalia Connecteret. no potuit homo esse medius nisi inter extrema. igitur extrema facta sunt vt esset medius: propter medium igitur nempe hominem facta funt extrema, terra nimirum, & Cœlum.

Ad Cardani rationem. Cœlum nobilius est quàm nostratia, propter hæc igitur id non est. nego antecedens. probat Cardanus, quia Cœli materia est incorruptibilis: nostra verò corruptionem meditatur, data namque est ob transmutationem.

Fateor cum Aristot.in lib.9.metaph. text. 17.& lib.12.text.10. Cœlum habere mate-tiam, habet namque potetiam, quantitatem B 5 insuper

26 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ. insuper, & figuram. vbi quantitas est & figura, necesse est materiam subjectam esse: nego tamen Cœli materiam nostrati nobilioremesse, nam vt exactissime tradidimus in nostris philosophicis commentariis, Cœli materia diversa non est à materia hominis, vel scarabæi. neque enim intelligo (profe-&o paulò tardiore, atque imbecilliore ingenio sum) quomodo materia vna ab alia diuersa sit, nisi per aduenientem formam, qua fit hocaliquid. non enim risira, sed ra sira. variatur eius essentia. quod si Coeli materia immutabilis est: nostri quoque materia sua essentia perpetua est, atque immutabilis, nunquam enim corrumpitur ipsa, sed id, quod ex ipsa fit. illud verò censeo reiiciendum: Materiam meditari corruptionem. nihil enim prohibet in materiæ parte vna esse formam cum qualitatibus, quæ habent contrarium: & in alia parte formam fine vlla illarum qualitatum: non enim data fuit à Natura materia ob transmutationem ad generationem primà, & per se, vr vbicumque sit, ibi etiam sit generatio ssed ad subsistendum formæ corporcitatis in substantia, & recipiendum quantitatem, ac figuram: quaritatem propter loci mutationem; figură, propterez quod omne corpus finitu. essa essencitatio QVINTA. 27 esse decuit, & debuit: nihil enim aliud est figura, quàm terminoru dispositio. Corporis quidé superficies, superficiei linea, linee pundum terminus est. sigura verò illorum constitutio: ne quis de pucto argutetur. no enim siguram constituit, sicut linea in superficie. no est igitur subtilis illa definitio, que communiter traditur: sigura est, que terminis clauditur. no enim est in linea à punctis terminata. Hisce de causis primaria Dei cossilio materia creata est: secundaria verò, ac minus nobili vtilitate propter generationem.

Sed scholasticorum caterua, perplebeia quidem apud me, licet senatoria apud alios, fic infurgit. Materia appetit formam, ergo & corruptionem.consecutio probatur, quia no potest desiderari finis, nisi ad huc media necessaria exoptentur.mediú verò pernecessariú ad nouæ formæ cosecutionem primæuæ corruptio est. O acutos homines : scholares meos doceo & subtilissime, Materiam non apperere formas, nam appetitus dicit prinationem: materia autem omnes formas habet, hæ namque materiæ individuatæ partes sunt materix prima, que vna est. Pratereà si tota materia sub omnibus formis est, non potest tota formas quærere: non igitur tota meditatur mutationem, sed pars tantum

28 AMPHIT. PROVID. ETERNE, rantum hæc, aut illa, non est igitur toti essentialis meditatio, ergo neque parti, tota enim materia prima, quatenus materia prima est, nihil aliud est, quam suz partes. non igitur appetent partes mutationem. Ad hæc, materia semper aliqua forma informata est, quo igitur nono confilio formam quarett num formam abilciet, vt formam quærat? hand tam vesana natura est ex homine oriucur vermes, at quis mentis compos dicere -audebit, materiam primam appetere formã hominis exuere, vr fætidissimi cadaueris dedicias nancisceretur, è quibus inducret vermis & faciem, & formam? Quemadmodum illud quoque à veritate alienum est, materiam lapidis appetere aliam formam nobiliorem: ad hunc enim modum omnes materiæ excitarentur ad appetitionem formæ humanæ, vel cœlestis id quod quam sit ridiculum, ne dum absurdum, non est difficile demonstrare. is enim appetitus esset frustrà. natura nihil frustrà ex Aristotele. Insuper, si materia appetit formam meliorem, appeteret vnam tatum formam, at eam habet iam. est enim aliqua materiæ pars sub ea. at pars parti homogenez quomodo aduersatur? est enim materia prima vnum indiuiduum, sicuti v.g.cerz massa, cuius pars alia candelz formam.

formam gerit, pars simulachri, alia pilæ, alia. resserz. At pars à parte non differt essentia, ergo neque affectibus, qui essentiam sequuntur. igitur neque appetentia. quare vna pars non appetet alterius partis corruptionem: appeteret autein, si eius appeteret formam. Ad hæc appeteret omnium formarum ignobiliorum interitum: idque per se. non enim per se potest appetere habitum meliorem, nisi per se appetat privationem deterioris.hæc enim est per se.homo non est asinus. Postremò videmus non esse verum euidentissimis Naturz exemplis. ex asino vtilissimo nobis animali oriuntur crabrones:brutissima sanères, & ab humani generis commoditatibus auersissima, ex homine vermes.appetebat mirifico appetitu materiaprima scilicer exuere hominis formam nobilissimam, vt fætulenti cadaueris formam inducret. veinam iidem isti dicant, vermem esse homine potiorem. Nugz sunt hz, inscitiæ soboles, alumnæ pertinaciæ; atque supinitatis.non est, dicimus nos, in materia iudicium ad formarum electionem. Qui materiam condidit, formasque illas condidit, voluit sue quamque cuique acquiescere.neque postrit appetitum in materia mutationis, sed persectionis tantum. persicitut autem sub

40 AMPHIT, PROVID. ÆTERNÆ qualiber forma quæliber pars & tota sub omnibus. non est igitur ei opus mutatione: nihil enim poteit vel amittere, vel recipere. Sed illænugæ in animis ociosorum disputatorum educatæ occalluere. hinc Peripateticorum, fcholasticorum que errorem alterum patefaciá. Peripatetici in 9. metaph. text. 17. existimantes materiam esse potentiam contradictionis, omninò amouerunt à Cœlo, vt illud facerent sempiternum. Contra scholaflici, qui ipsum, recte fane, crederent corruptibile, hac potissimum de causa materiam attribuerunt. Vtrique profectò non necessario.nã materiz sua est quidditas, qua est aliquid, & aliud ab alis: quare subtilius inspe-Étanti dici potest actio; non vt forma: sed vt est in sexto, ac septimo supernaturaliu: actu enim esse dicitur quod est extra suas causas: id est, quod no habet causam, à qua futurum st:sicut hyeme rosa:cuius esse est in sua plata habet enim materia differentia, per quam materia est,& forma no est.quin acrius consideranti dicetur actus manifestum enim est, & materiam à forma, & à materia forma aliquid accipere, vt ex vtraque fiat hoc aliquid, & per se vnum. alioqui sola ex forma vnum naturale concerctur quippe forma antequá materiæ vniatur, non dum actu actus est, sed actus potentia, si est in agentis potestate. si

EXERCITATIO QVINTA, 7 3T verò est ve in semine : actu quidem actus est ipsi materiz suo modo,& materia illi suo ité modo: æquè enim desiner esse forma hæc,si materia definit esse sub ea:atqui materia definit esse materia hac, si forma aboatinon est ergo materia in potentia ad fuum esse, quod ipla sibiest per sua essentiam, sed ad esse hoc tale, quod est ab alio. est enim vnum principium Narura cum alio, & fub alio 1. physic. text. 52.80 pars compositi. 7. divinæscientiæ text. 2. & per se formarum fundamentum, primoeiusdem tex.34.&subjectú materialiús substanciarum. 5. phys. tex. 17. & per se causa compositi.2. ciuses rext. 8.28. Potentia verò. illa non est relatio, sed absoluta entitas, quas prerogatiuas aduersus Auetrois baric sigmenta adduximus. Materia igitur non est potentia ad esse y 80 non esse rei, cuius est materia nisi in rebus corruptibilibus, in aliis verò deferat quantitatem, qualitates, mocum, alioquin accidenta per se existerent fine subie-, do. Noque veruin est quod air Auerrois in lib de substancia orbis, materiam esse subiedum commariorum: quare & corruptionis: non enim omnium contrariorum nes cessarior sed contrarieratis tantum, qua est: seoundum vbi; quare necessario ponenda est in coelo, quia in eo estrivide, & quo: Sic 1

32: AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, Sic neque in nostrati materia est potentia ad omnem contradictionem, non enim ad receptionem formarum materialium & immaterialium:sed materialiu tantum.Quamobrem nec materia cœleitis habet accidentia, que sint ad cotrarierates:no enim quantitati au figura quicquam est contrarium, & quod haber in co cotrarium, non est contrarium ad corruptionem, sed ad perfectionem quippe motu: Vnde quo: Quod si quies esses mornicotraria, sanè aliquo modo contraria est retiam alterum contrariorum in coelo est:igitur Philosophi non coasti sustu-, lerunt quod poterant non auferre. Theologi verò nostri non rectè posuerunt, quod no debuit poni necessariò. Etenim in 2 sent. cu metuerent illam obiectionem: Ccelum non habet contratium, à quo corrumpatur: ita instituterunt, materiam in coelo esse oportet, quia in iplo esse oporter principium corruptionis: qui error maximus & duplex est. Primus quia omne ens ab alio, per se est corruptibile, etiamsi nullam habeat materiam, est enim finitum: non igitur ad cœli corruprionem arcessenda materia fuit. licet enim non habeat contrarium, non tamen habet causam à se essendi, potest igitur à sua natura non esse. At hoc in vniuersis ac singulis. rebus

rebus principium est corruptibilitatis: Non autem contrarietas, quod enim actus purus non est, compositum aliquo modo est, Ergo & resolubile solus autem Deus purus, quare cum cœlum secundum Peripateticos ipsos sit dependens, habet hoc ipsum principium dissolutionis. Vnum enim ac solum necessarium ens, quod à se est. A Theologis igitur, apud quos Cœlum Dei nutu quod ex nihilo factum sit, in nihilum redigendum aliquando est, ita vt ei nouum subeat cœlum, no necessario est apposita materia, tanquam principium abolitionis: primum, quia cœlum no corrumpetur à contrario naturali, sed nutu diuino. Deinde quod si materia ob id data fit,& ob id corrumpatur:quid erit quod corrumpet materiam illam? sanè materiæ nihil est contrarium. Incendio namque ipsa quoque consumetur, quod cum futurum sit alio quam nostrati hoc igni, non enim nunc colum comburit, non fuit ponenda materia quæ susciperet aliam formam. Omnia enim atque etiam'ipfa materia, noua erunt: Plura hic à nobis adduci possent, sed satis sirostendisse materize nihil esse contrarium, materiam no meditari corruptionem, & per consequens nostratem materiam esse incorruptibilem prout cœli materia est. Nunc ad

34 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, Cardanum couertamur, Cœlum est propter nostratia, non hæc enim illo sunt inferiora, constant enim eadem materia & illa incorruptibili quidem vtrisque. Corpus auté humanum etsi dissoluitur, non est minus nobile quàm celeste corpus, cùm sit subiectum diuinæ substantiæ, quæ dicitur intellectus: Illud quidem anteit simplicitatis, loci, officiíque prærogatiua; Hoc operosius est, atque ista ipsa conditione admirabilius. Quod si hominis, vt credimus, & speramus, cœlum futura sedes est, etiam illi hominem anteponere no extimesca. Nec Cœli materia formæ dignitate primas sibi védicabit. Nam vt nonnulli putauerunt aliam formam habet cœlum qua cœlum est, & aliam formam qua mouetur, id est intelligentiam. Homo verò vná folummodò formá, quippe intellectum, quo est id, quod est, quod homo nominatur: quare nobilior erit hominis materia propter informationem formæ nobilioris; ad hanc enim rationem, cœli forma nihil esset aliud, quàm forma corporis, que non possit illud mouere, mouetur enim hoc przsupposito ab intelligentia; quare cœli non obsolescunt, si propter hæc inferiora nobilissima orbem circumferunt, cumque illorum motum ad nostri moderationem componi apertum sit, neque

EXERCITATIO VI.

Probat divinam providentiam ex oraculorum responsis.

Apideas Deorú statuas, de suturis rerum successibus & eventibus, vaticinia quædam edidisse compluries apud historicos legimus. Illud autem Dei prouidentiam singularem circa hæc inferiora vel maxime demonstrat, Nam illa sæpius ve edita, sic sacto ipso contigerunt, neque tamen naturaliter essecta esse quisquam ausit asseuerare, cum naturæ longe excedant vires: ab aliqua ergo substantia supernaturali prædita facultare, cuius permissu illa edita suerunt.

Nicolaus Macchiauellus Atheorii facile princeps in comentariis ad Titum Liuium, & in perniciosissimo libello de Principe vernaculo idiomate conscriptis, existimauit hæc omnia falsa esse, & à Principibus ad incautæ plebeculæ instructione consista, ve quam ratio non posset ad officium, religio

faltem duceret; Pro hoc autem fine in rebus religionem concernentibus licitu esse mentiri docuit etiam Socrates in 2. de Republ. & Scæuola, vt refert Aug. in lib. 4. de Ciuit. Dei cap. 9. dicere cosueuerat, Expedit in religione ciuitates falli, hinc tritum circumfertur adagium. Mundus vult decipi, decipiatur ergo.

At Macchiauello vnius Florentinæ Reipublicæ moderno historico nulla in hoc adhibenda est sides, cum pleni sint omnes libri, plenæ omnium sapientum voces, plena
omnia tum Græcarum, tum Latinarum antiquitatum monumenta, quæ verissima doceant & indubitata oraculorum responsa.
Deceptus est insælix Atheus, quia nonnulla
idolorum miracula fabulosa aliquando potuit legisse, quare ex particulari contra Dialecticorum regulam vniuersale intulit, omnia suisse sala quæ propositio non habet
consecutionis probationem secundum formam, ab vno enim ad omnia non necessario
concluditur.

Petrus Pomponatius Philosophus acutissimus, in cuius corpus anima Auerrois commigrasse Pythagoras iudicasset, in admirabisi suo opusculo de affectuum naturalium rerum causis, vera suisse consitetur oraculorum

EXERCITATIO SEXTA rum responsa, non tamen edita à Deo, vol à Dæmone, sed abranima, & corpore speli. Nam, inquit bic Mantuanus, cum intelligentia non fit corpus, neque virtus in corpore ex Aristot.in & Physic. & consequenter proprie non sit in loco, neque in subjecto, mhil vetat dicere illam fuisse in statua Idoli, Ibique facillime potuisse mediante corpore cœli (cœlum namque est instrumétum yniuenfale intelligentiarum) per os Idoli vocem emittere, prout Tibicen per tubam for num edit:Nam fi ex Christianorum sententia Demon potuit id efficere, cur non supernæ mentes immateriales cœlorum motrices? cum plus virtutis non fit in illo, quam in i his ad oraculum fino idolum inflandum & mouendum. Ceterum vocem illam ab intelligétia vna cum corpore cœli formatum, & per os Idoli emissam, verè futura prædixisse, mirum non est, quando Amandinus lapis ex Alberto in 2. mineral. prophetiam, & interpretationem; signorum; & ænigmatum gestanci confert, Quiritia lapis secreto-, rumest proditor. Silenitem divinationi inscruire sub prima luna probatum est, inquit Albertus. Has autem virtures syderum influxibus illi conceperunt; Quod si tantum communicat lapidibus colum, quidni vna: cum súa disectissima amasia vnitum, id est, intelligentia, dem aut longe maius in statua Idoli posse creatimus esfecisse? Haly Abenzagel ex syderú sibi cognita positione prædixit infantem natum statum vaticinaturum, & ita euenit: nam ab ortu suo 24. horis post locutus est, mortem sua prænuncians & siné ad que natus erat, patri scilicet vt imminentes samiliæ calamitates denunciaret, vt refert idem Abenzagel cap. 7.5. part. Conciliator in expositione 27. problem. & lunctinus in desensione bonorum Astrologorum sol. par. 20. ex impressione Francosordiana.

Abunde admodum, ac luculéter aduersus Pomponatium disputauimus in Apologia pro Mosayca, & Christiana Lege aduersus Physicos, Astronomos, & Politicos. Nunc igitur satis erit adductis rationib. satisfacere.

Primæ, intelligétia propriè non est in loco, potuit ergo esse in Idolo. Respondeo falsam esse consecutionem, etsi enim intelligentia in loco non est sicuti corpus, cuius extrema complent vacuum corporis continentis. Attamen cum sit ens finitum, necesse est vt sit in aliquo vbi, vel in cœlo louis, vel Veneris. Atque ita quæro, intelligentia quæ mouebat cælum Iouis nempè Iachiel, ex Cardanisententia, quomodo potuit esse in statua Idoli?

per operationem ne, an per definitionem? Primam partem cocedere est perabsurdum; quia si intelligentia esset in suo vbi per operationem, non posset in eodem vbi aliam exercere operationem; sed variata operatione, variaretur vbi. At hypothesis non variat, quia sine vllo motu sui secundum, vbi, multas potest exercere operationes, neque posset mutare, vbi, nisi mutaret operationem. multominus definitiue sui intelligentia in Idolo, quippé vt sic no suisset in suo cœlo, na per definitione intelligetia ibi est, hic no est.

Secundæ rationi.lapides instillatam quasi habent virtutem à syderibus futura prænoscendi, tanto magis & ipía fydera. Respondeo falsú esse antecedens, innititur enim putrido fundamento, quippe Albertino testimonio, quo d reficiendu ducimus, cu in lapidu proprietatibus recensendis quá plurimis scareat erroribus. Ná vt multa confulto præteream, quoties perfricta fronte affirmat adamatem ferro perfringi non posse yeum tamen malleolo in Scobem redigatur: Chrystallo tamé paulò durior est, vt ex Card.in 1.7. de subt.c, de lapid. fol. 233. nos edocti, cum essemus Antuerpiz periculum fecimus. Et Lutetiz Iuuenem quendam inuenimus, qui Albertinis coniecturis adhærescens dictos lapides mexi maximis coemit fumptibus, sed tanta tamque inanis pecuniatum profusio in nullum aliud ei cessit emolumentum, quam in suipsius ludibrium, adeoque in Scaligeri concessi sententiam, vi plus virtutis inesse putem vni pulici, quam omnibus iis, qui vulgo pretiosi habentur, lapidibus: falsum esse probans certis demonstrationibus, antiquum circulatorum prouerbium, Virtus in Verbis, & in lapidibus: Nam nec ipsa verba quantumuis magica ex Trithemij Steganographia, & Agrippinis excantationibus desumptra vim aliam habent, quam immotandi auditum,

Terriæ rationi, blaly ex Syderibus denunciauit puerum natum prophetarum, prophetiam igituraltra conferunt.

Respondeo negando cosequentiam, pueti namque prophetia suit in astris tanquam
in signo, non tanquam in causa. Vestigemus
yerò veritatem ex ipsis Astrologorum confessionibus. Albertus magnus in suo speculo
astronomico de libris licitis cap. 11. ait, sam
scimus quod signo virginis ascendente natus est
Dominus Iesus Christus, non quia subiaceret stellarum motibus, qui creauerat & ipsas stellas, sed
quia cum extenderet calum sicut pellem, formans
librum vniuersitatis, dedignareturque opus sacecere

eere incompletum, noluit literis eius deesse, & eie qua secundum prouidentia in lib. aternitatio sunt, elegantisimuvillud, antequam de Virgine nasceretur, vt per hoc innueretur homo naturalis; &: Deus, qui non naturaliter nascebatur, non quod cæli figura effet caufa , vt fic nasceretur , sed potius significatio; immò ipse erat causa, quare modus admiranda sua Nativitatis per cœlum significaretur. Hieronymus Cardanus, cui multum debet Astrologoru nobilissima Resp. in lib. 4. de subtil.cap. de luce & lumine, eum dixisset post Gomete apparitionem Principum mortem legum mutationem confequi, subdidit : & cometes horum potest esse signium; causa vero minime. Ita & ego dico pueri prophetiam fuisse in cœlo non tanquam in causa, sed signo duntaxat. Quare potuit Haly peritissimus Astronomus ex astro Veneris bene disposito facillime illud coniscere. Illud autem obiter adnotemus, Naturale, non miraculosum opus esse, ve puerulus recens narus loquatur, nam cum fermo linguz robore & intelligentia constet: hæc autem cum illo adueniat prius plerisque, hinc sit, vi mirum videatur, loqui puerum intelligentia nodum absoluta, Attamen si linguæ robur prius perficiatur, cum homini à natura insita sit ipsa vis loquendi, quidnam officiat quo minus

42 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ audira non intellecta ad instar picæ, aut psittaci effutiat, vel intellecta iam nixu quodam spirituum, atque concursu ad linguam proferat?

EXERCITATIO VII.

Ex responsis Sybyllinis providentiam Acterni Numinis confirmat.

Vturos euentus fybyllæ pronunciabant, idque non ex Ephemeridu contemplatione, multominus ex interrogation ú scientia, quam professus est Albumazan Diuino igitur ac supernaturali afflatu permotæ id præstabant; quare fatendum est sanè, à cælesti aliquo numine regi hæc nostratia atque temperari. Innuit hoc arg. Arist. in lib. 2. ad. Eudemium. Plut in lib. Curoracula esse desierint:responder falsam esse rosecutionem, vtpotè non ex integra partium enumeratione illatam. Quare diuinandi potestatem in vim terræ transfert, in vaporem scilicet antri Delphici, vbi sybyllæ responsa dabant: probat, quia cum Apollinis antri vapor ab initio violentior esset, maiori cum impetu ad futurorum prædictionem vatis animum impellebat: quare tunc temporis oraculoru rosponsa carminibus edebantur, cum autem. vaporis vis impetus paulatim diminueretur, impe

Super hac quæstione abundè admodum disseruimus in nostra Apologia pro Mos. & Christ. Lege. Concedamus nunc terrestrem illum vaporem potuisse cogere ad carmina, non tamen ad suturorum euentuum prædictionem, quam Sybyllæ cum summa omnium admirabilitate edebant.

animum.

Hieron. Cardanus. in lib. 14. de rerum variet.c.68. Sybyllinas prophetias tribus adferibit causis, vi terræ, vi cœlesti in puella, & vi cœlesti in antro, vis terræ vatis mentem agitabat: nam cùm in antri penetralia ingrediebatur, vapor ille in exstasim rapiebat vigilantem. Exstasis autem vigilanti, etiamsi casu contingat, sutura ostendit quamplurima, in quorum veritatem Sybyllæ mens cœlesti eleuata vi dirigebatur. Per vim autem cœlestem intelligit sydereos insluxus Sybyllæ, antro prædominantes, Veneris scilicet astrum cum Sole atque Saturno.

Philosophi

44 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,

Philofophi ita Cardano obiicerent, quomodo nosti in Sybyllarum genesi Veneris astrum bene fuisse collocatú? quis Sybyllarum ephemerides tibi detulit? ex ipsarum vitginitate respodet Cardanus id deprehendo: at quot millia virginum in monasteriis virginitatem custodiunt, nec tamen prophetizant?Adhec,quid habet astrumVeneris,vt fybyllæ debeat futura oftendere? quomodo id continget, cum omnis nostra cognitio ex connexis fiat, & pracedentibus cognitis, vt Arist.in Analyticis scripsit: & qui fieri potest, vt aftra, cum ipsamet nesciant, nos, que ignorent, edoceant? Sed mirtamus hæc philosophica fophismata, & ex Astrologia Cardani inscitiam, Ptolomeo comuni omnium præceptore, detegamus. Errat, errat sane Cardanus, dum Mercurii & Lunz nulla facit mentionem, cum Ptol. de astr. Iud.lib.3. cap. de monstris tex.2 o.dicat Mercurius oraculorum & somniorum interpretes creat, & lib.4. cap.4. tex. 18. inquit. Rursus si luna propositum locum gubernet, à congressu cum Sole properans cu Mercurio, in Tauro, Cancro, & Capricorno, vates facit, sacrificos per peluim dininantes. In sagittario & piscibus ex mortuis vaticinates, & demonum prouocatores: in Virgino & Scorpione Magos, Afrelogos, futuroru cosultos, prescita edoctos in Libra, aniete; er Les

na ad

46 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, na ad diuinationem conferant, quid quod de his in lib. de rer. variet. ne minimam quidem fecisti mentione? sed solius Veen ris astro, Saturni & Solis id tibi placuit totū adscribere. Miror etiam Iouem & Martem quare Apollinis templo prædominari non dixeris, cum hoc vel ex reuerentia & sacrificiis coniecisse debebas. At excusatum te habeo.Nam lib.4.in Ptolo.t. 16. fol. 686. adiungendum putasti sine vlla tamen iudi-" cij mica. Mixtio (inquis) Saturni cum ve-"nere facit dininatores, & vt suprà visum est "vetitis, & damnosis artibus deditos. Cum Ioue ,, autem, cum dua benefica vincant, fælices faciut ,, satis, unde augures, & sacrificos. nullum enim " genus hominum fælicius aut magis honoratum " in quauis lege facerdotibus exflitit. Hi igitur à ,, loue , Venere , & Marte significantur. De loue " quidem & Venere causa clara est, quod & diui-" tias, & reuerentian, & securitatem, & opinio-" nem significent divinitatis: vnde male fecerunt " qui Saturnum illis permiscuerunt, unde pauper-,, tas & contemptus, quamobrem nullus ordo ta-,, lis perpetuus, sed omnes eò diuturnicres quò po-" tentiores. Nam in talium conflitutione benefica " plurimum potuerunt. Sed de Marte causa est sa-" crificiu & mactatio animaliu, & nuc loco coru, "funera hominum curant. Quàm absurda hæc fint,&incogrua, vel is etia qui à limine dun-

EXERTITATIO SEPTIMA. taxat Astrologia salutarit, intelligat. Negas Ordiné, seu Religioné pauperé, diuturnam, cum tamé Christiana religio pauperrima ab initio fuerit, quare tu ipse in Christi genituræ expositione que habetur in Ptol de Astr. Iud Lz.c.9.t. 54. fol. 374. hæc habes verba. Cûmque sors esset sub terra in finibus Saturni desolata, significanit paupertaté, vnde de seipso dixit filius ho.no habet unde reclinet caput suu:perpetuo tamen ex Euagelica veritate, logissimo autem temporis spatio secundum Astrologorum figmenta duratura est. Nam fol. 366. inquis;Est Genesis Domini nostri 1esu Christi, " in qua tot videbis & tata mirabilia, vt iudices, " etsi naturalibus rationibus solummedo insisten-" dum esset, Christi Natinitatem suisse admirabi- " lem , naturámq; illi tribuisse quantam concursu: omniŭ cæloru excegitari poterat. Et naturaliter 's lege nostră esse lege pietatis, Iustitia, Fidei, Sim-" plicitatis, Charitatis, optimeque institută, nullu-" que habitură finem,nisi post reditum Eccliptica- " ru, in que siet nouus status vninersi:in die sci-" licer Iudicij vniuersalis nobis tua pace exponere liceat. Asseris insuper Religiones eò diuturniores, quò potentiores, quod falsissimum est, potétissima sanè fuit Arrij hæresis: graffabatur.n.per omnes mudi partes; ita vt Hieron, dixerit. Torus mundus factus est Arrianº. Sola Petri Sedes, à Christo fundata

48 AMPHIT. PROVID. ÆFERNÆ, super sirmam petram, aduersus quám portæ inferi præualere non possinne, ab huiusce hæresis lue intacta remansit: vix autem ducentis annis dominata est, quin imò vno quasi arietata impetu concidit, excisaque est, vt ne nunc quidem vel parietinæ vlæ, vel rudera, vel ne ipsius quidem superbissimi, sceleratissimique sundatoris (Deo sit laus) nomen supersit: sed ad rem propius.

Cur in Sybyllarum Genesi Astrum Veneris cum Saturno adiungis? nonne in Ptol. in lib.3. de Astr. iud.c. 16. text. 83. hæc pellegisti verba? Veneris stella Deoru pradictionibus, & oraculis vitia quodammodo elegantia, plausibilia efficit, morbos divinitus petitis curationibus mitigabiles; At si cum illa congressus siti Saturnus, no sine ignominiosa pæna, & vulgo nota. at huius ignominiæ pæna publica inslicta sybyllis no suit, Non igitur Saturnus cogressus est cum Venere iuxta tuam positionem.

Ad hæc cur asseris benigna suisse sydera: in sybyllarum ortu? quia diuinationem eis contulerunt, respondes: imo ex hoc ipso maleuola suisse dicendum putem. Audi Ptol. in lib. 3. tex. 78. At si malesica in orientali angulo consistunt, benesicis ad occasum repulsis, incurabilia iuxta, ac illustria, maxime a omnibus inuulgata mala asserunt, epilepticis continuitatem morbi, vocise

vociferationes, & mortis sapè terrores insiciunt, ad insaniam & stuporem adducunt, in Domesticos incoercitam licentiam, denudationem crebram, & blasphemias, eisque cognata. Ad Damonoplexiam, aut cerebri auiditatem bacchantium, (hoc enim verbo veitur Virg.lib.6. cũ de Sybilla loquitur) cosuetudinem, occulta passim prodedi morem, verberationes, & his similia adiiciunt. Peculiariter verò ex locis qua figurationem comprehendunt, Solis & Martis loca ad insania efficacia imprimis sunt. Iouis & Mercury ad Comitiales. Veneris ad Numinis afflatus, & arcanorum reuelationes. Saturni & Luna ad humorum copiam, ac Damonoplexias,idest,Damonum vexationes.Fabellæ hæ funt: Cardani tamen Astronomi inscitiam redarguut. Hallucinaris etiam & grauissimè cum Solem Sybillarum quasi Rectorem & moderatorem constituis. Nam ex antri humore frigidissimo Sybillarum mentem eleuari supra asserebas. At respodet Cardanus. Furore corripiebantur Sybillæ, ob Solis igitur calorem. Imo Martis, vt tu postea fateris non inuitus lib.4.de Astro. lud. in Ptol. tex. 18.in fine. Dininat tamen quadoque propter vim Luna,& Veneris, in co,& opposite signo, (Cancro scilicet & Capricorno.) Sed in Libra facit (scilicet Luna) eos,qui ex somniis divinant propter vim Saturni, & Veneris contrariam. In Ariete autem furore correptos ob vim Martis, Sicut in Leone exorcistas ob Solis potetia, qua natura Luna aduersatur. Ideò Luna Damonis, Sol exorcista vim habet. Exorcista non erant Sybylla, nec Soli subjecta igitur. Quare cum tam varia tamq; pugnatia adducat Cardanus, irridendus potius quam refelledus, & Sybillina resposa maiori & digniori principio adscribat necesse est.

EXERCITATIO VIII.

Comprobat Dei providentiam ex vetusta, & noua Legis miraculis.

Rgumentú è miraculis desumptum, Dei prouidétiam tam dilucidè probat, vt inductione longa facilè possi-

mus supersedere: sed quid ad hoc Athei responde at, inuestigandum nobis est, Cum nulli hactenus id aggressi sint operis: placuit n. nobis noua seligere omnia, vt cordatus Lector æquè poterit æstimare.

Nicolaus Macchiauellus facili negotio hand absoluit quæstionem, existimat miracula excogitari, & confingi à Principibus ad subditorum informationem, & à Sacerdotibus ad lucri, honorisve aucupium.

At putridum hoc mendaciú est, vt ex tuo ipsius ore patefaciam serue nequam, in libello de principe, asseris Christiana religionem politico regimini aduersari, nam exanimat

hominum animos ob inferrorum timores, emasculat vires ob ieiunia, imbelles omninò efficit homines, dum à vindicta remouet, &incruento facrificio vtitur, non igitur Politicus Princeps legem hanc intentioni, propositoque suo omnino contraria miraculis cupiat,& prodigiis stabilitam. multo minus Sacerdotes Christi vicem in terris gerentes miraculorum meditatur nundinas. Nam in Commentariis ad Tit. Liuium in cap. vbi afferis in Regni, & Reip scitissimo, æquissimóque regimine ad primæuas fanctiones reduci cuncta debere. Exemplum affers Beatorum Fracisci, ac Dominici, qui Christianam religionem quasi collapsam(at quomodo id fieri potest si à Christo supra firmă petram ædificata est) ab interitu vindicarut, dum ad fundationis primordia reduxerunt, ad paupertatis. s. & humilitatis prædicatione, obseruationemq; queadmodu à Christo sumpsit exordium. Audi nunc Nicolae, per te fideles isti paupertatem professi sunt & humilitate, non igitur lucri, honorisq; causa miracula confinxerunt. At coplurimis miraculis San, Aissimos hosce viros inclaruisse luculétisimo, certissimo qui Ecclesiastica historia testimonio comprobatum est. Falsa ergo tua positio, auaritia, superbiaq; causa à Sacerdotibus miracula excogitari.

52 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,

Petrus Poponatius in opusculo de affect. rerum nat.caus. Basileæ impresso, vera esse dicit vtriusq; legis miracula. Eorum tamen causam effectrice purat esse vel Sydera, vel Imaginationem nostram Sydera quidem, nã vniuersi ordine, ac regimen cum intendant, & religionű quoque institutiones, à quibus omnis emanat ordo. Verùm quia Gétes nouo Legislatori non crederet, nisi & miracula ipsum operantem intuerentur: idcircò cunctas virtutes, ac facultates, quas ipsa Sydera seiunctim impartiuntur animalibus, herbis, & lapidibus, in vnum colligunt, & nouo Legislatori conferunt, qui tanto donorum cœlestium comitatu circumseptus, & commu= nitus, quamplurima conficiet admirabilia. Nam si potest præstare illa Diabolus, & hic igitur nouæ legis Sydereus auctor. Confecutio probatur. Nam ex Diui Aug. Sententia, nullum pręstat mirabile Sathanas, nisi actiua passiuis applicando, quod aliud no est, quàm patientis sensus alterare, phantasiam commouere, & herbarum succos efficacissimos sibi optimè notos ex disiunctissimis terrarum partibus confestim allatos subjecto applicare. hæc autem omnia, & longè maiora vi syderum nouus Legiser præstare poterit. Adducit complura exempla, quæ referre non licer religionis gratia. Con

Consentit Hieronymus Cardanus, qui ab astris legum ducir originem, in lib. de supplemento Alman. cap. 22. Ita loquitur. (ô os impudentissimum, ô linguam execrandam, ô Sermones inquinatissimos, ô voces detestandas.) Lex Iudaica, inquit, est à Saturno, vel eius stella, vel potius vtroque:Christiana à Ioue & Mercurio: Mahometica à Sole & Marte aqualiter dominantibus, vnde iustitiă seruat rigidissimam cum impietate & crudelitate inaudita. Idololatria à Luna & Marte. Soluitur autem unaqueque lex à suo contrario, Saturnum debellat Iupiter authoritate, & Mercurius ratione. Iouem, & Mercurium debellat Mars, non audiens rationes, & sauiens contra authoritatem. Martem & Solem debellant Saturnus, & Venus, hac lascinia, ille dolis. Martem & Lunam debellant Sol & Iupiter authoritate, dignitate, & veritate. Deinde concludit : eb hoc Christiani erigite capita, qui potest capere,capiat. Et in lib. centum genit. Gent. 8. quæ est Francisci Galloru Regis inquit, Christianam legem fouet igneus Trigonus, Mahometis aqueus, unde à 150 annis circiter secta illa inualnit:fundata enim est post Saturni Iouisque congressum in Scorpione factum in anno 630. annis autem post mundum quatuor legem promulganit, vel ut quidam volunt promulgata est anno 619. consunctio autem pracesserat in anno 6 10. in piscibus. Porrè Christi

AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ Christianam legem præcessit eodem anno promulgationis magna coniunctio in Leone Christu exorientem sex annis, exorietem auté Mahometum in initio Cancri, Anno Domini 590.non maxima, sed magna tamen coniunctio. In Ptol.de Astro. Iud. lib.2.tex.17. Affligëtur autë leges maxime vt in trigonis oppositis coniunctiones maxima fuerint. Est Trigonus Christiana Aries, Leo, Sagittarius, & eius Dominus Iupiter, quia Sol communis. Idololatrie Taurus, Virgo, Capricornus , & eius Dominus Venus. Nam Luna communis est. Iudaica, Gemini, Libra, Aquarius, & eius Dominus Saturnus, nam Mercurius communis est, quia omnibus fauet, & ideo posteriores Legem Iudaicam non deserunt sed recipiut, quia Mercurius, quo omnes Leges indiget, proprie dominatur trigono Iudaorum. Ideò decreta eius Legis tanquam fundamenta ab alies recipiuntur. Trigones autem Cacri, Scorpionis, & Piscium Mahometica praest, na Mars Religioni Illi dominatur, & initium dedit coniunctio media anno Christi 591.in Cancro, qua postmodum perseuerauit vsque ad annum 789. in signis Aqueis. Nemini autem dubium est, quod Mahometes natus est intra hos terminos, legémq; ipsam promulgauit. Christus quoque natus est post sex annos à coniunctione maxima in Ariete, promulgauitque legem ea coniunctione in Trigono Arietis, Leonis, & Sagittary vigente. Itaque tum ab origine temporis

AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, Africa, Phyzania, Nasamonitis, Garamatibus, Mauris, Getulis, Metagonitis, Bithyniis, Colchis, Syria, Cappadocia, Lydia, Cumagene, Cilicia, Pamphylia: Arabia autem adiacet Aegyptus, Cyrenaica, Aethiopia, Media: constat & Scythicam gentem in extremo trianguli quadrantis tertij vltimam futuram,qua nomen Mahometis relinquat:Sicut & Hispaniam & adiacentes regiones, vs dixi, legem Christi. Hac tam subtilia sunt, si causam diuersitatis intelliges, queniam illa maior est, cuius quadrans consentit cum tempore promulgationis, quadrans enim duos habet trigonos, & duo trigoni duobus trigonis respondent mutuo sibi inuicem oppositis. Ista sirmior cuius trigonus consentit cum tempore promulgationis. Schismata quoque & hæreses ad Astra resert. De Schismate Anglicano sub Henrico octavo, in tex. 54.fol 347.Ita loquitur. Cometes à deliquie distinctus, Martis, ac Mercurij furentium damna significat. Itaque & Iouius bona quadam immista habebit, veluti ventos salutares pluribus atque fæcundos. Verum & cum hoc dissidia Sacerdotum in religione Christiana, pralia, non diuturna bella, abscessus de febres acutas. Talem fuisse eum qui visus est anno 1533. in Ariete sub Septentrionali parte Galaxie credendum est; Nam Iupiter Legem Christianam, Aries Britanniam, Mars & Mercurius significauerunt dissidium & permutationem, que facts

ri eft.

O facrilegam doctrinam, & ex hominum consortio eliminandam: ô impietatem nefariam, & post siomines natos inauditam? Prophetarum varicinia, Christianam religionem à Deo institutam, à Deo miracuculis confirmatam ad fabulosam & commentitiam Arietis conjunctionem referre. ex Cardan. in Ptolom. de Astror. iud. tib. 2. tex. 54.in prafat. ad Christi nativitatem fol. 362. Arietis octaua sphara cum capite Arietis nona consunctiono fit nisi in 36. millia annorum spatio, & etiam sunt qui dicant in 49. millia. Non igltur ex hac conjunctione, vt ibidem voluit Cardan. Christi lex exortaest, cum ex Sacra Hebræorum historia 6822. anni ab orbe condito præcesserint: Sed efficiamus vt Diabolica hæc Pomponatij, & Cardani moles suomet onere corruat. Affirmat ille Sydera causam esse nouarum legum, Mosaicæ præcipuè & Christianæ. At quomodo hæ Leges à Syderibus ortum ducunt, sum Syderum cultum omninò abrogent,

58 AMPHIT. PROVID. ETERNE, Ef. 47. & Gal. 4. Suntne adeò vesana Sydera, vt aduersus semetipsa Legem condant? quomodo pro vniuersi bono ab astris religiones instituuntur, cum tam diuersæ fint? Vnde oriuntur contentiones & cædes Adhæc, quomodo nouo Legislatori ab Astris cofertur facultas miracula operandi? Si Mahometes nouă legem instituit sub Marte & Sole, absque vilis miraculis & fignis Consimilitée & Hæretici à Catholica Ecclesa deficientes noua fine vllis miraculis dogmata confingunt, nisi viuos occidendo, vt de Caluino certum est; Hallucinatur etiam Pomponatius dum herbarum viribus miracula edi posse credit, quando in nostra religione mortuos quamplurimos à San-Etis viris ad vitam reuocatos fuisse legimus, quod herbarum succi præstare nullo modo possunt; neque Diabolus ex nostra sententia miracula operari vllatenus valet : fed il-. lusiones tantummodò mendaciis, dolisque refertissimas, vt scribit Apostolus.

Sed ad Cardanum veniamus, Lex indaica, (inquit) à Saturno est, cur omissiti Mercurium? Sanè in Ptol. de Astr. Iud. lib. 2. tex. 17. fol. 278. ita loqueris. Leges omnes in medio habitabilis promulgantur, & ex illo in extrema

extrema perueniunt, quia Mercurius Dominus est eius partis, scilicet media, vi declaratum est. Leges autem maltis verbis indigent & rationibus, & mendaciis, etiamsi oportuerit, & volubibisate corebri,qua omnia à Mercurio significantur. Nibilominus Mercurius per se non potest darelege, sed socius fit Saturno & dat legem Indeorum, que est durifsima, & fædisima, & plena mendaciis, & abominatione, cum auaritia, & vsura, diuonio, & connubies illicitis, & lepra, & immunditia gentis, in text. 17. fol. 279. Lex Iudaica ortum habuit ab oriente, quia Saturnus orienti praefi, immo occidenti vt asseris aliàs, (& congruentius hoc crediderim) in tex. 18. fol. 282. ita loquitur, Iudaica Lex Mercurium Saturno adiungit, vnde ipsi maxime funt industrij, loquaces, & miseri, & paranda rei pecuniaria dediti. Sabbathum colunt propter Saturnum. Imò propter liberationem à Saturno, nempe ab Ægyptiaca seruitute, quam ex Astrologorum sententia, Saturnus intulit. Saturnus namque præcipuè dat tribulationes, & seruitutes, ex Ptolomzo libro 4. de Astror. iudic. text. 71. Sed pergamus Christiana, subdis, à Ioue & Mercurio cur non à Marte? qui ex tua opinione, & falsa illa quidem, na multò antè id prædixerat Propheta, Oblatus est, quia

AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, ipse voluit, in ipsius genitura existens in 8. domo, mortem ei comminatus est acerbissimam, vnde Exordiü lex cepit firmissimum: cur à loue?respodit in expositione genituræ, Iupiter suauitatem moru, & probitatem, & man-Suetudinem cum eloquentia & sapientia maxima declarabat; staque factum est cum in ascendente esset, vt anno 12. in templo disputauerit, Iupiter enim ibi ante tempus dat sapientiam. At si Iupiter dat sapientiam, cur adiungis Mercurium? Nonne & Venus etiam id suppeditabat? Ita sanè consiteris in expositione genit. Spica virginis, Stella magnitudinis prime, & Nature Veneris, ac parum Martis, que ante ascendens fuit partibus solum tribus, tum ob partes duas Australis latitudinis, tum quia verum aquinoctij punctum ascendebat, ideo eloquentiam & gratiam apud gentes prastabant, naturalemý, , futuroru cognitionem. Cur non & Soli Christianam religionem adscribis? Sanè in tex. 18. in libr.2. Ptol.de Astror.iud. inquis Christiani Ioue iuntum habent cum Sole, illiúsque diem colunt Dominicum: Sol autem significat iustitiam & veritatem: Christiana aute lex plus continet veritatis, & simpliciores reddit homines. imò prudentiores, Nam idem Christus ipsissimus Deus dixit Apostolis, estote simplices vt columbæ,& prudentes sicut serpentes. Adhæc 6 Chri

si Christiani sunt simpliciores, cur à Mercurio, qui sagacissimus est, ipsoru religionem, ortum ducere asseris? Mahumetis, subdis à Sole & Marte aqualiter dominantibus, unde iustitiam custodit. At tibimet contradicis in text. 17. vbi inquis. Associatur Mercurius Marti, & facit legem Mahumetis plenam violentia, & crudelitatis, fædam divortio, & vxorum multitudine,& libidini iunctam, fabulosis mendaciis, & impudentibus refertam, abhorrentem à pietate & humanitate, & tex. 18. inquis, animaduertendum, quod ad trigonos attinet atque leges, Mahometicam qua sub Marte est, sibi adiungere Venerem, vel Lunam.Venerem, ob inexhaustam libidinem, diemque illi confecratum colunt. Lunam verò quod laboriosissimi sint atque vagi, ciusque in vexillis imaginem referunt:ob vtramque autem plures accipere vxores lex illa permittit. Albumazar etiam, à quo Cardanus hæc omnia accepit, Turcicam superstitione astris adscribit. Vrinam verò illius astronomicum iudicium de Sectæ huius duratione veritati correspodisset,nam ipsa lex exhausta omninò foret & exinanita. Subdis: Idololatria à Luna & Marte, Cur non adiunxisti Mercurium & Venerem? Nam in expositione tex.17.inquis. Mercurius iunctus Veneri facit legem Idolorum debilem, & luxui deditam in qua omnia licent:

AMPHIL PROVID. ÆTERNÆ, licent: & multiplicem propter Mercury potentiam, ideoque cum Venus debilis sit, comparatione superiorum, facta est leuis, plurium Deorum, plena superstitionibus, & divinatione, & fabulis, qua plena sunt etiam adulteriis, & flagitiis aliis, & amoribus puerorum. Mercurius enim talia ommia significat. Et in text. 18. Idolorum, inquis, lex Veneri Lunam adjungit orientalem, sicut Mahometica occidentalem, & text. 17. Idolorum lex, quoniam à Venere originem suam habuit, initium fumpsit à meridie, scilicet Assyria. Babylonia, & Chaldais. Primus enim Belus Assyriorum Rex adorari se pracepit. His omnibus oppono Trithemium, qui in lib. de septem Secundeis,. docet Idololatriam incepisse sub regimine Michaelis, qui Angelus Solis est. Subdis : foluitur autem vnaqueque Lex à suo contrario: nequaquam, Lex Christiana, quæ iuxta tuam afsertionem sub Ioue, & Mercurio est, foluit Legem Gentilium sub Luna & Marte constitutam. Iupiter, & Mars inimici sunt; non autem Mercurius, & Luna.

Sed excipiamus tuam ratiocinationem. Saturnum debellat Iupiter authoritate, & Mercurius ratione. Deceptus est hic Atheus, quia existimauit Christu soluisse lege Hebræoru, quæ sub Saturno erat, At contrariu Christus fatetur: No veni soluere, sed adimplere lege. Adhæc

O acu

64 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, O acutum hominem; Martem & Lunam Sol & Iupiter destruunt; immò Iupiter & Mercurius: sub quib⁹ Christiana religio costituta cum sit ex tua opinione, Gentilium sectam Marti & Lunæ subiectam cuertit.

Concludis deinde. Ob hoc Christiani erigite capita: imò erigunt, & te disceptante audiunt in Ptol. lib. 2. de Astror. iudic. text. 54. fol. 369. in præsat. ad Christi natiuit. Naturaliter lex nostra, est lex pietatis, iustitia, sidei simplicitatis, charitatis, optimas, instituta, nullums, habitura est sinem, nisi post reditum ecclypticarum, in quo siet nouus status vniuersi, in seculi scilicet cosummatione. Euerteturne lex Christiana à Marte, quia complures occidit Martyres? Nequaquam: imò illorum sanguis Ecclesiæ semen est, vt ait B. Cyprianus.

Detrigonorum fabellis hic non disputo, nam in Apologia pro Mosayca & Christiana lege, abundè de Astrologorum arcanis

disseruimus.

Schisma Anglicanum Marti, & Mercurio ex Ariete in Britannia prædominante adscribis: at falsissimu esse deduco ex tua sententia. Nam in lib. 2. ad Ptol. de Astror. iud. tex. 12. fol. 254. Inveniuntur, inquis, Regiones distantes magis similes inter se euentibus, & moribus quam propinqua, velusi Britannia, & Iudaa. Ob id

Ob id Britaunia & Iudaa quod sint peruicaces, & truces, atque seditiosi Britanni Arieti tribuuntur. Iudai verò quod impij, quod insidiosi, & audaces, similiter sub eodem signo sunt atque planeta: sic viraque harum rezionum sapius & contumacius, vt nulla alia, Romanis rebellauit, ac sapius ad internecionem concifa, & vtraque fimiliter nouos ritus legis, & divini cultus sibi invenit, aliquando quidem in melius, & persape in deterius. Si sub codem Arietis signo vtraque prouinciarum constituta est, Cur cometes in Británia non verò in Iudea futurum schisma antenunciauit? deinde cur vatiniano quasi odio Angli Iudeos prosequuntur, ita vt in Principes Italos, qui illis domicilia, stationesque concedut, quotidie, licet immeritò, debacchentur: contra verò cur Iudæis Angli inuisissimi, infensissimique sunt? Fuit quidam temporibus meis Iudzus in Anglia, vt Christi sidem susciperet, & ab Oxoniensi Academia perhumaniter fuit exceptus, cum verò ad sacrum lauacrum deducendus esset, aufugit, captus est. Rex ex benignitate dimisit, offendi cum aliquo tempore post Luteriæ Parifiorum in aula Regia, vbi in sermone mutuo quem duximus, Anglorum auaritia mirum in modum sugillabat, vt tum præ cæteris nationibus vel maxime dediti sint un libera66 AMPHIT, PROVID. ÆTERNÆ, litati, illamque quibuscumque possunt rationibus erga extraneos ostendant, precipuè verò in ipsum Hæbreum, quem per 2. annos magnificis impensis aluerunt, vt Christianam religionem amplecteretur.

Addis Cardane legum mutationem succedere in Anglia, & in Iudza: In Anglia quidem verissimum est: in Iudza verò minimè. Nam à suz legis primordio ad hodiernum vsque diem Messiam suum expedant.

Præterea Anglicani schismatis aliam reddis causam in expositione genituræ Henrici octaui, quæ coniuncta est genesi Eduardi sexti eius filij, & est prima in ordine. De Henrico igitur hoc iudicium profers. Fuit Venus cum cauda & lampade stella naturæ Martis, & Luna in occiduo cardine im Martis dignitatibus. Mars verò in Virgine infelici signo, & quadrato Iouis infelicis. Mutauit præterea legem ob hac causam Potifici maximo succensens. Id contigit ob Veneris situm, & ea quæ illi adhærere diximus.

In Lutheri genitura errauit Cardanus, nam diem 22. Octobris anni 1483. illi natalitium facit, cum tamen natus sit die 10. Nouembris, hora prima ante mediam noctem vt habet Calendarium Eberi, vt refere siæ signum facilè deprehendisset Card. ex Mercurio quem præse sert in 6. domo: cæterum Venerem habet amicam, hinc gratiosissimus apud suos extitit. Potuissem Cardani doctrinam refellere ex Trithemij sententia quam habet in tractatu de 7. secundeis

Argentinæ impresso apud Lazarum Zetznerum, sed quia nullius ingenijac iudicij, ego semper Trithem um existimaui, ex eo pro-

bationes desumere verecundatus sum.

Sed redeamus ad Pomponatium, hic acutissimè existimauit, complures euentus, quos nos miraculosos dicimus, ex vi imaginatiua prouenire, inniticur enim huic axiomati. Vehemens imaginatio facit casum, vt videre est in mulicre coëunte, quæ aliquam concipiens imaginem in actu venereo, eidem sœtum assimilat, & in prægnante, quæ mala punica, exempli gratia, desiderans, sœtum malo punico stigmatizat, adeóque tenaciter huic demonstrationi adhæret, vt Diui Francisci patroni mei apud Deum colendissimi stigmata ex vehementissima Christi Domini vulnerum apprehensione

68 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, effici potuisse contendat.

Verum fateor me multos annos ea in opinione fuisse, vim imaginationis nihil aliud efficere posse, quain Venerem excitare. Maculas autem, quas in hominibus interdum conspicimus, & si omnes matris desideriis adscribant, negabam ego, quando & in lapidibus,& in plantis quæ appetitu carent, eafdem cerasorum, auium, piscium, aliarum que rerum effigies insculptas à natura videamus. Adhæc si prægnantis appetitio fœtum afficeret, omnes maculosi essemus, quippe prægnans non est, quæ indies insolitum aliquid non cocupiscat: Cùm verò pauci adeò sint, vt vix è mille vnus signatus reperiatur, non debuit pro generali causa prægnantis appetitio assignari. Cur deinde auiculis, cur herbis, cum vel maximè appetantur, non notamur? Sed funt pueruli (inquiunt) qui cerasi figuram in aliqua corporis parte impressam habent, mater verò testatur fructum illum se exoptasse, O acutam responsionem! An ne mulier negabit cum coit, & cùm prægnans est, viri sui honestissimos amplexus se appetere, cur igitur semellæ quam genuit,& quam gestat in vtero, quod ipsa è viro vehementer appetit, non effingit? Sed muliebre hoc testimonium aliter eluda.

eludamus, nulla ipfarum est, quæ dum infans in vtero est, sciat prædicere, an, & quibus maculis infantem signabit, cùm tamen certò sciat quæ summopere exoptarit, sed cum nascitur infans, & aliqua re signatus à matre conspicitur, tunc illa, hunc ego fructum desideraui, cùm tamen infinitos alios concupierit, & fortasse illum non appetiit, sed hanc assignat rationem, quia ob omnibus vera acclamatur.

Chimici nullo negotio quæstionem abfoluerent ex Anaxagoræ sententia: omnia in
omnibus: sed reuera Anaxagoras nunquam
in ea fuit opinione, vbique omnem esse substantiam, sicut Alchimistæ, nunquam putasset ille in acu Balenam inesse. Sed aiebat
nullam imponi formam nouam, quia commistæessent omnes, ita artisicem putà sculptorem ablatione supersluæ materiæ formam detegere potius quàm falo imponere
se dicet, suberat enim.

Astronomi ad astra id referunt, sanè si piscis signaculum in homine insignitum videmus, facillimè dicunt, Solem tunc fuisse in piscibus. Mirùm tamen est cum quolibet anno Sol sit in signo piscis per 30. dies, cur rarissimi, & ferè nulli reperiantur qui piscis essigiem in aliqua corporis parte signatam E 3 ferant,

70 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, ferant? fed cui astro cerasi formationem adferibent?

Sed concedamus Pomponatio permagnas esse imaginationis vires. Romana tamé · Ecclesia, quæ lima est veritatis, in miraculorum numerum non recipit quod imaginatiux vi effici potest, sed id solum quod omnes naturæ vires excedit. D. Francisci stigmata etsi no sint de fide (nullum enim de iis extat: Ecclesiæ decretum tanqua de side) quia tamen in matutinis diuinæ lyturgiæ prælectionibus stigmatum aliqua fit mentio, Ego Catholicæ Matris Ecclesiæ filius, in Apologia pro Trident. Cócilio in Decreto de san-Aorum inuocatione scripsi aduersus Lutherum, existimantem B. Franciscum ex vehementi erga Christum amore propriis manibus seipsum ferro stigmatizasse. Quod à veritate alienum est, quandoquidem mortem sibi consciuisset, vel illius saltem manifesto periculo ob inanem fine se exposuisset, quod de Scraphico viro præsumendum non est, nec ab ipso Luthero qui 7 in locis, vt adnotaui, præcipuè in lib. de capt. Babil.c. de Eucharift. confitetur Franciscum fuisse virum fanctissimum, & nunc in colis cum Christo regnare: multominùs ex imaginatiua formata sunt in co stigmata, vehementissimus namque

namque fuit, ardentissimusque semper in Christi meditatione. Cur igitur per tot annos eadem ante imaginativa confimilia ei non impressit vulnera? Cur item non cernimus eadem in augustissima Deipara? quæ filium suum in cruce confossum aspexit, queque vehementiore affectu vt Mater diuina erga Deum filium ferevatur.

Pomponatij argumentum de muliere prægnante ad Franciscum nu lo modo concludit, cum diueriissima sit in vtrisque ratio. In prægnante quidem illud fit, quod illa in ore saliuam producit exoptati fru-&us saporem per omnia redolentem. Saliua igitur veluti semen est concupiti fru-Etus, non igitur mirum si deglutita fructum, cuius eadem semen est, producat. Hinc in mentem venit Dominam Beatricem Lopez de Noguera matrem meam dilectissimam narrasse mihi puerulo, quamplurimis exoptatis æstiuis fructibus hyberno tempore se caruisse, dum me gestaret in vtero, nullis tamen signasse, quia saliuam illam tunc temporis expuisset in terram. Cur eius saporis saliua fiat, hicnon disputo, cùm luculentissimè ac subtilissimà id præstiterim in phisico-magico. Franciscus verò nequiuit Christi vulneru saper m (nul

AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, (nullum enim habent) redolentem faliuam congenerare, nec congenerata tamen potuisset stigmatum fructus illos tanquam semen quoddam producere in tam seiunctis corporis partibus, vtpotè pectore, manibus, & pedibus : quare si Ecclesia declarat vera fuisse Francisci stigmata, supernaturali caufæ quin adfcribenďa fint nullatenus dubito. Aliqui molles Athei in dubium vocare miraculorum certitudinem non verentur,quia nullum vnquam viderint, immò & maiores natu interrogarint, an de aliquo miraculo testimonium certum proferre possint: illi verò auritos, non oculatos testes esse se responderint. De visu deponunt aniculæ,& de quibusdam leuissimis, quæ transferriad naturalem causam commode possunt. At quid blaterant pecudum illi similes potiùs quam hominum, cùm nullus à sacrosancta Catholica Ecclesia sanctus declaretur, nisi complures testes omni exceptione maiores de quaplurimis verè miraculis ab eodem patratis infallibili testimonio deponant. Vidi ego fanè opus non fine maximo miraculo, cæcum nimirum à B.Virgine illuminatum. Illud hic mihi liceat adscribere. In Apulia, quæ olim magna Græcia dicebatur, fitum est oppidum Præsicium nomine, non longo à pa

74 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, sus est responsio, quandoquidem ab orbe condito locus ille astris propositus, subiectusque suit, cur igitur nulla ante hæc tempora miracula vel visa, vel audita sunt quæsimit à me Atheus, cui syderum concursui imaginem subiectam putarem, ignorare me confessus sum libens, hoc vnum noui Prouinciam nostram Leoni subiacere & Soli, hinc infert Ptol.in lib. 2. de Astror. iudic tex. 16. incolas præstantiæ, benignitati, amicitiæque studere.

Altera responsio erat, cœcum hunc ex vehementi imaginatiua voti compotem factum esse, probabat à simili. Memoriæ traditum accepimus, Regis cuiusdam filium à natiuitate mutum, loquelam accepisse ex nimio, patri hostiles gladios fugien ti, desiderio succurrendi: subrisi equidem. quidrides? ille. Ego, nonne te Astrologum pudet virtuti imaginatiuz id tribuere, quod in astra commodiùs poteras retulisse, vt innuit Ptolom. in lib. 3. de Astror. iudic.text. " 53. qui fic incipit, impedita lingua funt & " blæsa, ac balbutiente, quotquot Saturnum , & Mercurium habent in prædicti angulis " congredientes cum Sole. Maximè verò "quando & Mercurius occidentalis est, & "ambo cum Luna configurantur. His verò fortè

folet linguæ inuolutionem, posteaquam " Luna illi obuia sits Qui textus hereticos ad " Astrologicam sidem deducere posset, inquit

Cardanus in illius expositione.

Sed fateamur mutum ex vi imaginatiua locutum esse, nego tamen idem sieri posse in cœco, Nam ille nihil noui effinxit, sed linguæ duntaxat vinculű foluit, quod vehemés imaginatio in no valde læsis (veteste Pomponatio hic Regis filius erat) efficere potest: in cœci verò illuminatione de maiori agitur negotio, vtpotè de formatione oculorum cum suis membranulis. Obiiciebat ille, illuminatus claudus euasit, non igitur ex miraculo quodă diuino adeptus est lucem: quippè Deus non absoluere & punire simul confueuit. Naturæ igitur opus fuit, cœcus enim quidquid virium habebat, ad imaginatiua pertraxit, quibus vía natura, humanæ voluntatis ancilla, nobilissimum opus, nempè oculos efformauit, viliorem corporis partem despiciens, vtpotè pedes, cui despicientiæ no refragatum est cœlum, patiens enim sub Luna costitutus facile erat, hæc autem cum in nodis seu flexuris est, aut in signis obnoxiis nimirum Ariete, Tauro, Cancro, Scorpio & Capricorno, claudicationes gignit ex

76 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, Ptol. lib. 3. de Astror. Iud. tit. 58.

Respondi ego in hunc modum, in claudicatione Dei opus deprehendunt in schola Spiritus educati. Simile enim quid legimus Gen. 32. de Iacobo victoriam ab Angelo reportante simul & claudicationem. Addidi insuper huius miseri hominis imaginatiuam nihil præclari efficere potuisse, vtpote quia debilis erat. nam præcedenti die, vt audiisse me memini, in pane, & aqua iciunarat, iciunantium autem imaginatiua nullum potest præstare singulare opus, vt in Physicomagico docuimus.

At Subjunxit hic Atheus: finxit ille se claudum cùm tamen no esset, quia cæcus assuetus erat mendicare (mendicantium autem vita omnium iucundissima est) iam verò ab Astris lumen adeptus, fodere cogebatur, & in sudore vultus maducare panem. Conducibilius palato suo duxit deuota cantiuncula optima fercula à mulierculis extorquere, earumque consortio perfrui, miraculum apud illas scilicer enarrando, depredicandoque: At nugæ illæ mihi facessant tandem, quod si enim effigiem illius etiamnum calleo, in illius ortu Solem in Libra fuisse facilè erat diuinare ex fronte & Capillis, ex Veneris quoque Sydere aliquid traxisse areus facici

Sed valeant iterum abeantque Astronomorum fabulæ & deliria, quæ detestari me prorsus execrarique profiteor, in medium tamen adduxi, vt inertia præceptorum ineptiaque patefieret. Nec illa mihi disceptatio vitio facilè vertetur, quando & SS. Patres Arrianorum blasphemias in Dei filium recitant passim, & retundunt. Et illustrissimus Bellarminus in suis operib. refert bacchantium hæreticorum furores in Christi Sacramenta, eiusque Vicariu Romanum Pontificem.Hereticorum verò blasphemix,qux ab ipso adducuntur & refelluntur, minorem in se haud continent impietatem, quàm ea, que nos ex Astrologis in medium produximus, & reiecimus. Nec inde mihi fraudis aliquid criminisve affingetur, si in Atheorum Libris euoluendis aliquatum temporis me cosumpsisse quispia suspicetur. Nam Lutetiæ cum essem, & Apologiam pro Tridétino Concilio conscribendam suscepissem, ab Illustrissimo Reueredissimoq; Domino Roberto Vbaldino Episcopo Politiano, ad Christianissimum Regem Apostolicz Sedis Nuncio amplissimo quosuis Libros peruolutandi facultatem

78 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, cultatem impetraui : sed aduersus veteres Philosophos exercere nos incipiamus.

EXERCITATIO IX.

Diagoræ Athæi Sententiam explicat. Iagoras Milesius inter veteres Philo-sophos vel vnus nominatim Atheus omnium ore, & vnanimi consensu proclamatus est, nec iniurià quidem, quado nescio qua stulta, & anili prorsus persuasione infectus, perfricta fronte Diuinam prouidentiam inficiari, atque ita teste Cic. in lib. de Nat. Deor, ratiocinari ausus est: Si Diuina prouidétia orbis regeretur, Cuncta pro meritis vnicuiq; hominum, bonis sc. bona, malis mala, æqua quasi quadam bilance trutinata distribuerentur. Sed cùm longè secus omnia gerantur, Dei proujdentia circa hæc inferiora, cur, aut quænam sit videre nullo modo possú. Maior satis liquet, Nã ad Principis prouidentiam vel hoc in primis spectat improborum petulantiam, nefariosque conatus suppliciis coërcere, proborum autem virtutem, & promerita benefactis compenfare: Minorem veram esse vsus quotidianus restis certissimus perhibet, quippè eos; qui iuxta diuinæ Legis normã,& perpediculum omnes vitæ suæ conformant rationes, nec vnquam

EXERCITATIO NONA. vnquam recti, æquique transiliunt lineas, innumeris videmus quotidie hostiu telis proponi, appeti infidiis, proditionibus circumueniri, irretiri difficultatibus, innumeris aduersitatibus conflictari. Contra verò eos, qui flagitiis, & facinoribus cooperti, diuina & humana omnia promiscuè habent, nullis aduersæ fortunæ iaculis appeti, nullis calamitatibus opprimi sed in omni rerū copia, in deliciis ex animi sui sententia tranquillam ætatem agere: Pompeio contra ius fasque omnia miscenti prospera omnia, Reipubl. causam defensanti omnia aduersa, omnia contraria cecidere. Dionys. Tyrannus cum locris Proserpinæ fanum expilasser, Syracusas nauigauit, cumq; secundissimis ventis; velisq; ad optatu portum appulisset, videtis, inquit, quàm prospera etia Sacrilego à Diis immortalibus nauigatio concedatur. Ac ne per longos anfractus argumenta quæramus, cũ compendia præstò sint, ipse Diagoras cũ in Samotraciam nauigio iret, ipsique nautæ aduersa tépestate infestati inclamarent, non iniuria sese talibus procellis iactari, qui Diagoră naui sua excepissent, Illudens ille ipsorum obiurgationi, multas alias naues ostendit eodem periculo laborantes, rogauitque fimul num in totidem aliis nauibus Diago80 AMPIHT. PROVID. ÆTERNÆ. ram vehi putarent:hoc ipso innuens cuncta fortuito sine personarú discrimine, diuinæs; prouidétie dispositione eueniré: Cui cú quidam obiiceret pictas votorú tabulas, inquiés, tu qui humana Diis curæ non esse disputas, nonne aduertis ex tot tabellis pictis, quàm multi coceptis votis temperastis discrimen, & inclementiam essugerint, saluique & incolumes peruenerint in portum, hoc ab illo responsi tulit. Ita sit, illi enim nunquam picti sunt qui naufragio sacto in Mari perierunt.

EXERCITATIO X.

Diagoræ argumento soluendo varias adducit rationes.

Toïci Philosophi Argumento huic respondent negando minorem propositionem, existimant enim bonos in vita præmiis munerari, improbos suppliciis assici, virtus enim est præmium sui, vitium verò sui supplicium. Primum ita probat Boethius in 2. lib.consol. Phil. Rerum quæ geruntur illud propter quod vnaquæque res geritur, eius dem rei præmium est, vti currenti in stadio, propter quam curritur, præmium præfixum, corona est; cumque omnis agés Beatitudi

EXERCITATIO DECIMA titudinis consecutionem intendat, beatitutudo erit præmium actionis. Sed beatitudo nil nisi bonum est, bonum autem consequuntur boni co ipso quod boni sunt, boni igitur præmiis afficiuntur. At hoc Stoicorum placitum à veritate alienum existimo, Nullum enim agens in actionis fuæ pulchritudine coquiescit, sed ad maius aliquid semper anhelat. Animalia non propter ipsum motum sese mouent, sed vt per motum aliquid sibi boni conquirant, artifices:no modo artis sux functiones, sed & finem spectat. Quemadmodum ipsimet Stoici virtutis actiones non ad virtutem, sed ad gloria virtutis præmium referebant, quod ita probat Cic.in orat. pro Arch. Poët. Trahimur omnes laudis studio & optimus quisque maxime gloria ducitur .Illi ipsi Philosophi (Stoici nimirum)etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt : in que pradicationem, & nobilitatem despiciunt pradicati se ac nominari volunt: Boethiana ratio falfum affumit principium, Iustorum boritatem probitatemque beatitudinem esse. Hæe enim non bonum est, sed summum bonum, imò summa bonitas. Cùm igitur nulli vnquam ad eam se conscendisse perfectionem gloriari possint, vt optimi, & summe probi fine 82 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, fint, nec meliores effici queant, Beatitudinem quæ summum bonum est, nunquam in hac vita perfectè consequi se posse fateant or necesse est.

Probat deinde Boethius, vitium esse pœnam sui, nam malitia est carentia bonitatis, & entitatis igitur, quippe ex Arist: Ens,& bonum conuertuntur: At summa pœna est priuari Ente, pariter ergo & bonitate. Sed absurdum Axioma Stoicum probadum asfumit Boeth.non igitur mirum, si probatione eiusdem deficiat. Ipsi Stoici enim corporali pœna reos affligebat, quod à virtute Iustiriæ, cui vel maximè studere ipsi videri volebant, erat alienissimum, si propria illi malitia puniebantur. Entis priuatio vel pœna est longè grauissima, Bonitatis carentia verò nulla videtur Atheis pæna, Ens autem conuertitur cum bono physico, non morali. Alij ex nostratibus existimant minorem propositionem non esse absolute veram, quia vt plurimum facinorosi, perditique Ganeones, in hoc faculo vel à Deo scelerum justissimo vindice, vel à Iudicibus Dei ministris meritis mulctantur pœnis, Nam vt ait Apostolus, Omnis potestas à Deo est, Non sine causa gladium gestat, minister enim Dei est ad Iustitiam. Ab his autem Scelerati ad carceres, ad latomias, ad

sexcentis in locis.

Sacrosancta sanè responsio: at nullo negotio ab Atheis repellitur, qui eam Sacræ Scripturæ præstát sidem, quam vel ego Æsopicis fabellis, aut muliercularum infomniis, aut Alcorano Turcicis superstitionibus.Negant pariter Athei puniri homines ob scelera, quis enim supplicium effugiat, cum sine crimine viuat nemo? Sed aduersis natalitiis Syderibus eo destinari asseuerant. In carceribus, inquit Ptol. lib. 4. de Astror. iud. tex. 71. Finient vitam qui Saturnum habuerint in occasu vtriuis luminarium oppositum. Violenta verò, inquit in tex.69. atque cospicua morte interibimus, st aut vterque muleficus imperat interempterio loco, aut per congressum, aut per radios quadrangulos oppositosve, Aut alteruter eorum ambove Solem, aut Lunam, aut vtrumque luminare maleficio affecerint, vbi mortis quidem atrocitatem ab eorum congressu constitui putabimus. Quare Cardanus

84 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, in illius text. expositione violetæ mortis differentiis recitatis, subdit: Miserorum hac sunt supplicia fortuna potiùs, quàm sceleri adscribenda. Nam si ad scelera respicias multi sunt Principes, quibus, si iure aquo res ageretur, nulli pali, nulla rota, nulli ignes ad expianda eorum stagitia sufficerent, cùm tamen ne minima quidem afficiantur

pæna.

Theologi aliter argumento Diagoræ respondere solent, Dei scilicet prouidentiam ad futuram vitam cuncta dirigere, adeóque pœnas, & præmia redditum iri vnicuique prout gesserit in suo corpore. Fateor quidem ipsissimam esse veritatem, quando sic Euangelicæ testantur promissiones, veruntamen Atheos conuincere no videtur, quippè qui ex Ciceronis Disciplina inferorum pœnas taquam vetularum deliria reiiciunt, contemnunt, despicantur: dicuntq; ex Diodori Siculi Sententia in principio suz historiæ ab Ægyptiorum superstitione in asseruandis mortuorum corporibus exortas,frequétatas verò, ex Cardan. in lib.de rerú var. apud Cretenfes, qui Plutone Saturni filium inferorum Deu consecrare non dubitarunt, quod ritus aliquos, & cærimonias funebres excogitaffet. Crassissima verò illa mendacia funt, attamen quia naturali ratione non pos-Cumus

fumus demonstrare in altera vita pœnarum locum proprium assignari, multò minus verò Dæmones dari nisi & Dæmonissas concedamus, vt ita loquar, quemadmodu sentit Cardanus in fine libri de rer. var. & ctiam in lib. de subtil. quapropter alia nobis vten-

EXERCITATIO XI.

dum refutatione. Sit igitur

Qua ex mente Autoris respondeat Diagora.

Acilè possum negare maiorem argumenti propositione vniuersaliter veram esse, in politica enim Disciplina tabulis scriptum est, Non debere Regem in sceleratos vindicare, cum toto Regno scelerum lues perbacchetur, fore namque vt non longa temporis interposita mora vel omnes ab ipso subditi desciscant, transfugæque fiant, vel regnum suum omninò continuis suppliciis exhauriat. Quare cum non iustificetur in conspectu Dei omni viuens, si pro meritis Hagitia plecteret, breui quidem tépore mundus exinanirerur. Assero verò propositionem illam de mulctadis reis, necessariò concludere quoad Principem terrestrem, qui à rebellibus oppugnari, affligi, lædique potest: Quoad Deum autem nullo modo, qui, vt Cardano aliqua in re adstipuler, non punit in hoc seculo peccatores quòd ab illis non lædatur, Cum enim sit (inquit ille in lib. de rer.var. c.93.) mens, vim habet per totum dissu-sam, de velut animus non vicissitur partes corporis, quia nec ab eis laditur, nec illarum privatur imperio. Sunt enim sua. Ita de Deus Hanc tamen Hieronymi Cardani sententiam non tanquam omni exceptione maiorem propugno, nec inuitus reuocabo, vbi Romanam Ecclesiam secus decreuisse cognouero.

Negemus potius minoré propositionem. Siquidé Deus summas in hoc sæculo etiam sedicitates bonis assumdit, Tribulationes nimiru: expetunt enim illas si boni sunt: quid autem rei exoptatæ possessione sælicius excogitari potest atque iucundius? Sanè Thales Milesius percunctati quid esset dulcissimum? potiri respondet. Impij verò in hac vita à Deo puniuntur ipsis voluptatum additamétis, quibus delicatissimus redditur ipsorum sensus, quare minimis deinde calamitatibus (quorum nullus in hac vita expers est) prosternuntur: hinc facilè colligere est per exiguam illorum esse sedicitatem, qui vel minima aduersitate exanimentur.

Nec obstant exempla in contrarium adducta in initio disputationis, Pompeio patriam

contra propriz conscient a dictamen, suggestioneque, qua aliquid Proserpina inesse

diui

non videretur, Patrem Apollinem imberbem, Æsculapium verò filium barbatum conspici.

Ac per nos quidem Dionysius etiam Gentilis in Idolorú suorum Statuas, & Simulacra hanc sibi licentiam vsurpet: Christianis verò ad Christi & Sanctorum, quos repræsentant Imagines húc in modum compilandas hoc Dionis. exemplo nequaquam fenestram aperimus, sed sacræ paginæ edicti sacrosancti tenore, & iuxta Romanæ Ecclesiæ Mandatum velimus interdictum.

Diagoras decumanis in medio Mari fluctibus agitatur, & iusta Atheo pœna imminet: verùm & aliæ naues periclitantur.

Respondeo, quis negauerit in aliis pariter nauibus sortassis Diagoræ suisse persimiles? vel sortè moraliter boni erat, & sic ipsorum sortitudinem, animique exaggerationem Deus pèriclitabatur. Perinsulsa autem est Diagoræ ratio, non omnes qui Deum inuocant à periculis liberari, adeóque Dei prouidentiam nullam esse. Quinimò vel ex hoc maximè Diuinæ Prouidetiæ accuratio summa elucescit. Prouidum namque Principem eum dixerim, non qui quibussibet sibi subjectis libellis subscribit, sed qui iustis duntaxat & æquis suffragatur petitionibus.

F 5 EX

EXERCITATIO XII.

Protagora opinionem explicat & rationes.

Rotagoras Abderita Dei prouidétiam negare no est ausus, quod bona quamplurima in hisce inferioribus conspiceret, quæ sanè à Summo aliquo bono dependere necessariò existimauit, quandoquidem in seipsis talia non sunt, nam de nouo acquirunt, & acquisita amittunt. Cum autem malis, atque sceleribus repletum vndique orbem circumspicetet, Deum Deique Prouidentiam confiteri dubitauit, quare dicere consuederat: Si Deus non est, unde igitar bona? Si antem est, unde mala? Cxterx authoris huius rationes nobis perspecta non sunt, quod libri illius in foro exusti fuerint, quia impiis referti essent dogmatibus, ne quis noui exempli rem arbitretur, libro hereticorum modo concremari. Arenoso tamen illo Protagorzo fundamento freti moderni Athei argumentorum molem superextruxerunt vastissimam, quorum hec sunt precipua.

vel Deus cognoscit hominum peccata, vel non: Si cognoscit igitur efficit, Scientia namque Dei causat res: Si non cognoscit, Ergo mundi temperationem non curat, hæe enim

enim absque cognitione esse non potest.

cùm in vniuerso tot, tantaque grassentur scelera, que Deus neque expellit, neque medelam parat, asserendum est, Deum hac inferiora vel negligere omninò, vel curare, sed medelam malis, vitissque adhibere non posse, quare erit impotens, & per cosequens non Deus. Vel nolle mederi, & sic peccati autor dicetur, Si quis enim, vt sacra nos docet pagina, errantem viderit, & ab errore eripere potest, neque tamen eripit, homicida est.

yel Deus vult peccata, vel non: si vult ergo facit, dicente scriptura, omnia quacumque voluit fecit: Si non vult, eo igitur inuito committuntur: improuidus igitur vel impotens nuncupandus, cùm sit nescius, vel essicere non possit quo minus suæ rebelletur voluntati, vel erit impius, cùm nolit scelera, & tamen ab eis homines non præmuniat.

4 Deus & Natura de possibilibus semper essiciunt quod est melius, vt dicit Arist.in 1. de partibus, in lib.de gressib. animal. & alibi: At possibile, & melius est nulla patrari scelera, deberet igitur Deus id præstare, sed non præstat, Est igitur inuidus, & improuidus.

5 Qui causam damni dat damnum fecisse videtur vulgata lege Qui occiderit, § in po AMPIHT. PROVID. ÆTERNÆ. hac ad leg. Aquil. & l. nihil interest ad leg. Cornel.de Sicar. At Deus dat causam peccati, ipsius igitur autor, & effector iuré prope suo dicetur.

Vltimum, vel Deus peccatis mederi desiderat, vel non:posterioris concessione Athei fuam confirmant opinionem: prioris verò affirmatione peccati origo Deo adscribitur. quod ita probant. Non potest Deus errantium curam gerere, nisi misericordiam velit, & pœnitentiam, sed si ista cupit, necessariò & peccata. Ergo fi Deus est prouidus, peccati author est, Minor probatur Finis desiderari non potest absque mediis ad eundem assequendum necessariis, sed peccata media funt necessaria ad misericordiæ sine, & pœnitentia, miseretur enim eorum Deus quos errorum pænitet: Ergo si Deus pro fine intendit misericordiam, & pænitentiam, confimiliter & peccata, quæ funt media ad illarum virtutum exercitationem. Confirmatur exemplo Martyrij, quod Deo perplacet, dicente Spiritusancto per os Dauidis: Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius: Martyrium autem absque sæuitia Tyrannorum esse non potest. Ergo & ipsa Tyrannica impietas Deo grata est in ordine ad martyrium.

EXER

EXERCITATIO XIII.

Aduersus Protagoram probat Deum non esse autorem peccati.

Mpios atque facrilegos hos Atheoru tumultus, & fremitus nihili facientes Christianorum animi in schola spiritus enutriti, asserunt orbem à Deo regi & temperari, scelerum tamen & vitiorum authorem Deum non agnoscunt.

Prima conclusionis pars non indiget nostra probatione, Genuina Protagoræ confessio sufficit, Si Dem, inquit, non est, unde igitur bona?

Secunda verò pars probatur ex multis.

Primo, Secundum Protagoram bona omnia à Deo emanat, nulla igitur mala. Consequentia probatur: quia cum hæc duo ex diametro sibi opponantur, diuersum agnoscant authorem necesse est: quare asserere bona, & mala à Deo prouenire, non minus absurdum duco, quam dicere dulce, & amarum ex eodem sonte prosluere.

Secundo, Deus est summum Ens, & bonum igitur, quippè ex Aristot. hæc duo conuertuntur, à summo autem bono non prouenit malum, nec enim id habet, si summum bonum bonum est At vulgata iuris regula est. Nemodat quod non habet. l.nemo plus iuris. st. de reg. iuris.

Tertiò, malum est non ens, à Deo igitur summo ente non dependet, non enti enim

cum vero ente nulla coniunctio.

Quartò, malum dicetur de Deo, (vt nune loquuntur Theologi recentiores) vel participatiuè, vel essentialiter, neutro modo, nullo igitur. Minor probatur, quia nihil participatiuè dici potest de Deo, nam ipse est suum esse, & quæ per essentiam dicuntur nihil preter se habent admixtum: multominus essentialiter, cum malum alicuius essentia non sit, quoniam ita desiceret esse.

Quinto, imperfectum est aliquid secundum quid in actu, Ergo per locum ab oppositis makum est quid desiciens ab actu, quare malum vel est priuatio, vel priuationem includit, priuationis autem subiectum potentia est, Atqui in Deo actu purissimo nulla est

potentia, nec malitia igitur.

Vltimò, ex probatis malorum Deus non est causa essiciens, neque conservativa, quia malum cùm sit privatio, Deum conservantem havd exigit, multominus est causa sinalis, cùm desectus non ordinetur ad Deum, quin imò nec habet sinem per se, sed per accidens.

EXER

EXERCITATIO XIIII.

Qua Protagora rationi respodetur, nec non primo Sectariorum argumento.

I Deus est, vnde mala? quærit Protagoras, à nostra respondeo libera voluntate.

Primo Sectariorum argumento, Si Deus nostri est prouidus, cognoscit peccata, facit igitur Respondet Boethius de consol. Phil. libr.vlt. capit. vlt. negando consequentiam. Probationem autem (scientia Dei causat res) existimat esse falsam; nam, inquit, sicuti videns aliquem moueri ad locú, de motione certus, nihil tamé essicit, neque ab ipso eunte patitur. Ita Deus non essicit suturum, & si illud cognoscat: consentit & Alexander, qui in libr.de Fato capit. 16. rescribit, aliud esse prænoscere, aliud facere.

Sed ne à respondendi labore subducere nos velle videamur, verissimu dicimus hoc axioma, <u>Scientia Dei causat res</u>, & rationibus comprobamus. Nam quod Deus alia à se cognoscat, percipi à nostro intellectu nullatenus potest, nisi quia Deus efficiat, quare cognoscedo seipsum esse causam, cognoscit effectus, hi namque in causa relucent, vel

Deus

96 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,

Deus cognoscit alia à se, quia est essectus rerum extra se, nam per essectu cognoscimus causam, quod de Deo concipere nesas est, vel quia similitudinem rerum à rebus ipsis, vel ab aliquo alio receperit, quod est pariter impossibile, vel quia ipsemet sit rerum similitudo, quod & singi nequit aut excogitari, quoniam aut esset ipse imago rerum, vel res imagines cius: si detur primum, Ergo rerum est essectus, hoc autem est perabsurdum atque ridiculum. Si secundum, erit causa rerum.

Præterea omnia Deus efficit per suu esse, sed hoc est intelligere, per suam igitur intel-

lectionem cuncta operatur.

Minor probatur. actus intellectionis manet in intelligente, pariter ergo & in Deo. Deus igitur est intellectio ipsa; nam quicquid est in Deo Deus est, alioquin intellectio aliunde Deo accideret, quare non esset æterna neque optima, quippè in tempore perficeretur & ab extrinseco. Amplius ex Auerr.in Comment.vlt.lib.Metaph.part.19. Dei Scientia rebus comparatur, quemadmodum & artificis operi, sed operis causa artificis scientia est,& Dei igitur.

Minor hæc pater, na artifex operatur per fuum intellectum, huius ergo formam operationis

97

rationis principium esse intelligimus.

His rationibus accedat communis Philofophorum, & Theologorum authoritas, qui
hanc venerantur propositionem. Scientia
Dei causat res. Auerr. lib. 12. Metaph. com.
51. Dionys. in lib. de diuin. nominib. August.
lib. 15. de Trin. cap. 13. Beatus Thomas cum
Scholasticorum caterua in prima parte, &
in primo sententiarum.

Exemplum autem à Boethio allatum extra rem est, videns enim à visibili dependet, & tamen secundum ipsum, Scientia Dei non dependet à re: Nam inquit aduersus Originem, æternum dependeret à temporali: Insuper videns à mouente speciem continuò recipit, Deus autem nequit à re quicquam

accipere.

Cùm ergo vera sit consecutionis probatio, subsistit in suo firmamento argumetum. Si peus cognoscir peccata, igitur ea operatur.

Pro intelligentia huius perdifficilis argumentationis notandum est, peccato inesse duo, bonum scilicet & malum: vtriusque autem causa Deus dicetur, sed diuersimodè, peccatum fundatur in voluntate, quæ cùm sit ens, bona est, omnis autem bonitas à Deo est, quare vt peccatum esse nequit absque voluntate, quæ & in sieri, & in conservari à

AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, Deo depender, subtracta namque manu Dei nihil est voluntas, peccatum à Deo esse dicitur: peccatum insuper continet malum, nempe deformitatem, cuius causa Deus est permissiua, quia nisi ipse permitteret, nequaquam humana voluntas laberetur. Cum igitur bonitatis, ac deformitatis peccati Deus sit causa, illius perse, huius quasi per accidens, sequitur vt vtramque in peccato agno-scat. Præter hac tamé Dei conniuentia, cum permissio no sit sufficies causa effectus, concurrit nostra voluntas immediate, & per se effectrix deformitatis, hic autem effectus, cùm à voluntate mea, & non à Deo procedat, & ordine naturæ priùs sit me peccare, quàm Deum agnoscere me peccatem, quippe cognitio rei præsupponit rem, à peccato. meo cognitio Dei dependet, non quidem simpliciter, & absolute, sed secundum quid, & sub conditione: Sicuti si ex præsuppositione quòd Deus vult humanam voluntatem esse liberam, necesse est aliquam ei tribuere actionem, cuius ipse secundum modum aliquem non sit causa, quamuis simpliciter actionum omnium auctor dicatur, ita pariter ex hypothesi, quod ad peccatum actio volutatis requiritur, cognitio diuina peccati à peccato depedeat necesse est. Nam quemadmodum

admodum volens me Deus seruare, indiget me, non simpliciter, impersectus enim esser, sed secundum quid, non enim porest seruare me, nissego sim: Ita quoque si Deus cognoscit peccatum meum, cum rei cognitio rem præsupponat, prius in me illud erit, abhoc igitur diuina cognitio dependet ex sup-

positione vt supra.

Nec obstat Boetiana ratiocinatio, æternú non dependet à temporali; quia licet peccatum meum sit in tempore, vt à me committitur, dicitur tamen æternum, vt ab æterno à Deo cognitum est. veluti productio Verbi diuini, quauis in se sit æterna, potest cognosci à me incipiete et que nuper, & recenter à me cognita est, noua dici potest, essi intellectui meo vt æterna representetur. Consimiliter peccatum meum in tempore potest cognosci à Deo æterno, vtque cognitum est ab æterno, æternum est, licet æternitati representetur vt in tempore.

His positis ad Argumentum, cognoscit Deus peccata, ergo essicit. Consequentia

negatur.

Ad probationem. Scientia Dei causat res: dico propositionem hanc veram esse in rebus à volutate humana no proficiscetibus, secus verò in actionibus voluntariis, quia, si scien

100 AMPIHT, PROVID. ÆTERNÆ. scientia Dei has efficeret, nequaquam liberç essent, Quare de nostris operibus verú censeo dictum Origenis in Epist. ad Rom. in explicatione illorum verborum, ques predestinauit, hos & vocauit, &c. Non quia Deus præuidet, sic erit, sed quoniam sic erit, ideò præuidet. Vnde non quia Deus præuidet me peccaturu, ego peccabo (fic enim actio peccati non foret libera, & per consequens non esset peccatu, quare implicatoriaincluderet) nec ex quo ego pecco, aliquid in Deo generatur, mutaretur enim, sed actus peccati mei terminat Dei cognitionem, adhoc enim vt Deus agnoscat peccatum meum, hoc in me existat oportet tanquam conditio ad diuinæ scientiæ certitudinem requisita.

In Peripatetica autem Cathedra aliter diffoluerem argumentum, concederem enim
cum Arist. Deum in peccato efficere quod
in eo agnoscit. Per Arist. verò formale peccati à Deo non cognoscitur, hoc enim confistit in priuatione, quæ sub Dei cognitionem non cadit, quare in 3 de anima. tex. 25.
asserit priuationem non cognosci ab intellectu semper existente in actu, multo minus
à Deo. Cùm ergo secudum Arist. Deus formale peccati non agnoscat, nec illud operabitur. Materiale verò peccati sub Dei cognitio

gnitionem, & operationem cadit, nam ens est, & omne ens à primo ente ducit originem, vt habetur in 12. Metaph. & primo de Cxlo.

EXERCITATIO XV.

Continet resutationem secundi argumenti.

Ecundo Argumento quod tale est, Deus peccatis non occurrit, neque medetur, illorum igitur autor, & effector dici poterit. Respondeo falsam esse consecutionem.

Ad probationem. Christiana religione compellimur scelera prohibere vbi possumus, aliàs peccati reatú incurrimus, sic Deus non auertens, & prohibens peccatum, cùm possit, ipsius author dicetur.

Respondent comuniter Doctores, Deum in servando homines à peccatis non minus præstare quàm quod creatura præstare tenetur: hæc enim diuinæ legis præscripto cogitur proximum corrigere, ita tamen vt liberum eius arbitrium minimè lædat. Ille per sacram scripturam, per Sacerdotes suos in terris vicarios, exorbitantes in verum tramitem reducere, & à prauis operibus ad sanam mentem reflectere conatur; saluo tamé

atque

Digitized by Google.

arque illibato humanæ libertatis augustissimo priuilegio, alioquin si à peccatis nos penitus remoueret, libero nostro arbitrio derogaret: hinc naturæ potius corruptor quàm seruator dici posset.

Sed nugæ hæ funt nugacissimæ, potest namque Deus liberum arbitriú integrum, & illæsum in omnibus custodire, simulque à peccatorum fordibus nos immunes reddere, sicuti Beatæ Virgini contigit. Quinimò etsi peccandi facultatem tolleret, liberum tamen adhuc arbitrium in nobis superesset, vt ratione, exemplis, & authoritate breuter demonstrabo. Ratione quidem, nam sublata potentia peccandi, posset humana voluntas modò operari bonum, modò ab illius operatione conquiescere. Item posset hoc bonum eligere, & illud omittere: quare in voluntate, peccandi sublata facultate, libertas semper remaneret exercitij, atque specificationis. Exemplis, siquidem Deus libero arbitrio præditus est, alioquin nec nos, haud tamen peccare valet. Similiter & Christus Dominus liber fuit, & tamen peccato fubiectus nulli. Accedat doctiffimorum Patrum authoritas, Ambrosij in lib.2.de Fide c.2. Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei cap. vlt. & Ansel. l. 1. de lib.arb. c. 1. asserentium voluntarem impecca.

peccabilem & liberam fimul esse posse.

Nos igitur argumenti consecutionis probationi respondemus, negado paritatem inter Deum, & creaturam. Hæc enim diuinæ legi subiicitur, quare si ex præcepto mandatoque diuino non conatur proximum à sceleribus deflectere, si cognouit, & potuit, peccati rea est. Deus auté minime, quippe nulli legi est obnoxius, sicuti nec Princeps terrenus, vt dicitur in lege Princeps. ff. de legib. Præterea & subtilissime Dei volutas lex est, quemadmodum & Principis S.quod Principi placuit, instit.de iur.nat.get. & ciuil.Si ergo Deus vult gentes perdere, facit secudum legem,nempe secundùm voluntatem suam, quæ lex est, quis igitur dicere audebit, cur ita facis?

EXERCITATIO XVI.

Pro responsione ad tertium argumentum.

Ertium argumentú etat hoc. Si Deus vult peccata, igitur facit, feriptum est enim, omnia quacunque voluit fecit. Si non vult, tamen committuntur, erit ergo dicedus improuidus, vel impotés, vel crudelis, cum voti sui compos fieri aut nesciat, aut negligat.

4 Respon

104 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,

Respondent nostri Theologi, Deum nolle peccata, quinimo velle omnes homines saluos fieri, quod si aliter eueniat, Dei prouidetia, vel omnipotentia culpanda no est, quando id exoptat voluntate tantummodo complacentiæ, no essicaciæ: neque ex multarum gentium exitio impietatis poterit redargui Deus, qui piissimus pater sufficiens ad salutem omnibus fert auxilium.

Philosophi nullo negotio hanc doctrinam reiiciunt, inquiunt enim, si nollet Deus pessimas, ac nefarias in orbe vigere actiones, proculdubio vno nutu extra mundi limites omnia flagitia exterminaret, profligaret que: quis enim nostrum diuinz potest resistere voluntati?quomodo inuito Deo patrantur scelera, si in actu quoque peccandi scelestis vires subministrat? Adhæc, si contra Dei volutaté homo labitur, Deus erit inferior homine, qui ei aduersatur, & preualet. Hinc deducunt, Deus ita desiderat hunc mundum, qualis est, si meliorem vellet, meliorem haberet. Quod autem in facra pagina legimus, Deus vult omnes homines saluos sieri, exponunt ex Sanctissimi Patris Augustini sententia, id est, nemo saluatur nisi Deus velit: Quam ratiocinationem vt Caluinismo proximá mis-.sam faciamus. In nostra enim Apologia pro Triden

EXERCITATIO XIIII. 105 Tridentina Synodo, in decreto de iustific. Caluinistarum errorem certis cofutauimus demonstrationibus.

Illud ingenuè fatear, Scholasticorum distinctionem de Dei voluntate efficaciæ & complacentiæ assequi me vix posse. asserunt enim illa accedente infallibiliter subsequi effectum, posita verò hac nullo modo, quod mihi pluribus de causis non probatur.

r Per istos DD. complacet Deo sieri aliquid, quod tamen non sit. Falsò ergo intonuit Spiritus Sanctus. Omnia quæcumque voluit secit. Consecutio probatur, quia voluntas complacentiæ propriissimè (vt ita dicam) voluntas est.

2 Per hos Theologos creatura resistit voluntati complacentiæ diuinæ, resistit autem ex complacentiæ voluntate, humanæ igitur complacentiæ voluntas diuina longè potentior est atque validior. quippè voluntas nostræ complacentiæ esfectum cosequitur:Diuinæ verò minimè:sit exéplum, Erat in Deo, asserunt hi DD. voluntas complacentiæ, ne Iudas morti traderet Christum Iesum. Hanc autem diuinæ complacentiæ voluntatem non est secutus essectus desideratus, quia tradidit Iudas. Econtra traditionis desiderio slagrabat Iudas, idque in essec

to6 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, ctum perduxit. 'Iudæ igitur complacentiæ voluntas præpotentior fuit voluntate complacentiæ diuinæ.qua assertione an quid absurdius excogitari possit vel-cæcus viderit.

3 Secundum hanc opinione posita in Deo voluntate coplacentiæ, cotingere potest effectus ab ipsa petitus, quia voluntas ordinata circa possibilia est, non tamen continget. In hac igitur Dei volutate, & perconseques in ipsomet Deo, nam quicquid est in Deo, Deus est, erit ad aliquid cosequendu potentia, no igitur Deus est actus purus, sed potétia, & quod amplius est, superuacanea, quandoquidem nunquam ad actum reducetur.

4 Voluntas complacentiæ diuinæ appetit vel bonum, vel malum. Non malum, quia Deus summum bonum est; No bonum, nam appetitio est à priuatione, bono igitur aliquo priuatur Deus, si aliquod bonum appetit, quare summum bonum non erit. Dices, appetit bonum accidentale. At contra, nam quid aliud est dicere appetit bonum accidentale, quàm asserere, appetit vt bonum ei accidat, quod falsissimum est, infinite namqi bonitati, qualis est diuina, nulla potest sieri accessio. Præterea & subtilissimè, appetitio rei absentis est, abest autem id quo caremus, carentia autem impersectio est, in Deo nulla imper

imperfectio, nec carentia igitur, multò minùs rerum absentia, ergo nec appetitio.

y Voluntas Patris æterni in diligendo vnigenitum Filium suum, proculdubio erat efficax, quia eandem effectus amoris subsequebatur infallibiliter: at hæc voluntas erat complacetiæ, vt apertissimis verbis ipsemet testatur. Hicest filius meus dilectus, in quo mihi complacui. In Deo igitur eadem est voluntas complacentiæ, at que efficaciæ.

Multominus mihi arridet, quando nec in sacro Codice, nec in generali Ecclesiæ concilio, nec Pontificio Decreto vllo definita reperitur illorum Sentétia, Deum largiri omnibus gratiam sufficientem ad salutem. Nam puerilibus neglectis obiectiunculis, quæro ab istis qui diuinæ Sapietiæ Dictatores haberi volut, Fides in Christum estne gratia sufficies, an efficax ad salutem?efficax profectò non est, nam cuicumque ad salutem datur gratia efficax, secundum hos DD. salus continget infallibiliter: non tamen omnes, qui credunt in Christum salutem cosequentur, quando coplures fideles damnari, si vitra sidem & opera sidei conuenienzia non præstent, Sacra pagina testatur, & Occumenica Cócilia sub anathematis pœna decreuerunt. Erit igitur Fides in Christum gratia. 108 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, gratia ad saluté sufficiens. at Fides in Christum multis Nationibus denegatur, pariter ergo & gratia sufficiens. Qui sapientiores sunt apud eos respondent, à Deo non denegari insidelibus sufficiens adminiculum ad salutem, quippe illis opem confert & suppetias ad seruanda naturæ legé, ex cuius integra observatione salus impetrari potest.

Ethnicum sanè non Christianum axioma est, ex solius naturalis legis observatione absque Fide in Christum salutem obtineri posse. Nam Dei Filius & ipse Deus apud Io. 3. hanc generalem promulgat legem. Nisi quis renatus suerit ex aqua & Spiritu Santto, non introibit in regnum Dei. Et Paulus ad Hebæos. 9. exclamat, Absque Fide impossibile est placere Deo, & Apostolus Petrus Actor. 4. Non est in alio aliquo salus. Aliqui argumenti huius salebras declinantes, dicunt eum qui natura satisfaciat legi, servari non ex illius merito, sed ex side in Christum, quia observanti naturalem lege peus sidem sit impertiturus.

Dimicant pro Helena illa Pelagiana, facienti quod in se est Deus non denegat gratiam.at reclamat Paulus, asserens Fidem esse Dei donum, quod ex præcedentibus meritis non conceditur. Deinde qui fieri poterit, vt moralia infidelium opera sidei gratia apud Deum

EXERCITATIO XVI. Deum promereantur, si Deo exosa illa esse Paulinus contextus declarat. Absque fide impossibile est placere Deo; & alibi, omne quod non est ex side peccatum est. quem locum aduersus Ethnicorum opera præclarissima vrget sæpissimè Augustinus, & si aliter ego sentiam, vt in Decreto Tridentino de Iustif. exactissime à nobis disputatum est aduersus Martinum Kemnizium. Et vt absoluam paucis, quomodo Deus præsidium ad Salutem sufficies infantibus in vtero matris decedentibus suppeditat?gratia sanè sufficiens baptismus est at hic denegatur & Fluminis & Flaminis, & Sanguinis, vt recentiores loquuntur. Sit autem gratia sufficiens naturalis legis obseruandæ facultas, non datur illa puerulo sic intermorienti.

His igitur Scholasticorum distinctionibus non assenties, neque assensurus, donec Sancta Ecclesia Romana Ecclesiarum mater cas confirmarit. Respondebo quidem ad Argumentum, sed ruinam pertimesces, humi serpam (malo namque mihi iratu Horatium quam nostrates Inquisitores, quos tanquam vinez Dominicz custodes suspicio, atque deueneror) Malum aliquo modo sit przeter prouidentiam diuinam, non enim assentitur, aliquo modo verò przeter prouidentiam

dentiam diuinam non patratur. quia non prohibente illa. Dices, vult igitur Deus peccatum, permissiuè concedo, ergo facit, eon-sequentiam nego: permissio enim non est sufficiens causa ad esfectum.

EXERCITATIO XVII.

Pro solutione quarti argumenti.

Vartum argumentum his proponebatur terminis. De possibilibus Deus & natura semper faciunt quod est melius. At possibile est & melius nulla omnino in mundo vigere scelera, deberet igitur id factitare Deus, vt ex vniuerso orbe omnis peccatorum sentina exoneraretur: at megligit, inuidus ergo est, velimprouidus.

Respondent Stoici negando primam partem minoris propositionis, existimant namque impossibile esse, vt orbis careat sceleribus, cum omnibus indita sit à Natura ad peccandum potentia, & proclinitas quædam, ad actum igitur perduci debet, ne conditoris frustranea sit intentio & superuacua. Sed ineptissime cos & instilsissime ratiocinari ostendemus instrà.

Platonici falsum esse aiunt alterum minoris membrum. Plato namque in Timzo asse

EXERCITATIO XIII. 111 afferuit, mundum non posse dispositionem habere meliorem quam nunc habet, quia ab optimo, & sapientissimo gubernatur, ac regitur, quare cum no vniuersi, & singuli mortalium virtutes ample cantur, argumentum est id melius non esse, efficeret namque id Deus optimus omnium rerum moderator.

Vt Platonica hæc sententia facilius intelligatur, obiter hic adnotabo solemnem in scholis nostris agitari quæstionem, an Deus facere possit melius quod secit, quàm quomodo secit. Qui parum sapiunt respondent absolute, potuit, potest, & poterit at his ita respondentibus sic obuiabo, Deus si optime secit, secit autem optime optimus, & addat ei, quod secit, insuper aliquid bonitatis, non optimu illud iam suerit, quod erat optimu. Qui doctiores sunt, dicut non posse Deum melius sacere, quàm quod secit potestate ordinaria, posse tamen potestate absoluta.

At contra: quia, si potest facere melius, quàm quod fecit, minus benè fecit: at minus bene facere includit priuationem summi boni, & summa potestatis. Deus auté summum bonum est & potestas summa. Deinde nihil ponere debemus in Deo, quod non sit ipsemet Deus, sed Deus vnus est & potestas absoluta, ergo no nisi vnicam, & absolutam pote

112 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, potestatem in Deo ponere oporter: neque ordine disponitur, aut distinguitur eius potentia, sed ipse ordinis auctor est, ab eoque omnis ordinis necessitas dependet, ipse rebus sua infinita sapientia, & bonitate ordinem præfixit, composuit prudetissime, aptissimè distribuit, descripsit elegantissimè, magnificentissimè ornauit, grauissimè stabiliuit. At sum num bonum semper quod optimum est vult, & desiderat, quod per Sapientiam cognoscit; Quæ igitur à Deo facta funt, summè bona sunt, quare & in Genesi legitur, vidit Dominus cuncta que fecit, & erant valdè bona, quare ego propositæ quæstioni hunc in modum respondebo. Omnia quæ à Deo condita sunt, sunt summè bona, quia à summo bono simpliciter non potest nisi summum bonum in vnoquoque genere, aut ordine entium proficisci, quare homo in fuo genere summè bonus est, & cimex, & pulex, & omnia in fuis circumscriptionibus essentialibus summè bona sunt, non enim essent hoc quod sunt, nisi in summo suo essendi essent genere atque ordine. An autem Deus in issdem noui quicqua possit creare vel addere, dico posse ex immensitate suz potentiæ, non tamen velle, quia seipsum imperfectioris, & minus solertis operæ argueret

ret, quam in priore opere posuisset.

Vel dicamus, potest Deus facere semper aliquid melius, res tamen non potest suscipere illud melius. Potest Deus, asserunt aliqui, facere ens essentia infinitum, ens autem ipsum non potest suscipere illa infinitatem.

Dices, frustranea, & superuacua potentia est, quæ no habet in quod agat, Sed potentia Dei infinita no habet in quo totam se exerceat, quia nihil infinitatem ipsius potest recipere. Frustrà est igitur infinita Dei potestia.

Respodeo maiorem esse veram apud nos, non apud Deum, Nam hîc potentiæ, & actus sunt relatiua. At Dei potentia ad nihil resertur, Sed sua solius est, & ipsa sibi, & hoc omne quod sunt omnia,

EXERCITATIO XVIII.

Respondet quinto Argumento.

Ocautem sic adstruebatur, Das caufam damni, damnum secisse dicitur. At Deus dat causam peccati, illius igitur author est: minorem probare solet Athei, quia Deus homini naturam dedit ad malum potius quàm ad bonum procliuem; plus enim habet de non esse, quam esse, quare facilius ad desectum declinat quàm contendat tendat ad perfectionem. Intellectum verò humanum nescio quibus nebulis obnubilauit, quinimò peccatis titillationis aliquid indidit oblectamentique & facilitatis. virtutes verò posuit sudore magno comparandas; adeóque Deus consulto ita constituisse videtur, perpauci vt virtutes, vitia vt quamplurimi sequerentur: quare acutissimu Philosophum ita ratiocinantem Lutetiæ excepi, ij qui virtutes prosequuntur sures sunt,
nam quæ Deorum sunt sibi vendicant, vitiorum verò Sectatores æquissimi, iustissimique, quærunt enim quæ sua sunt.

Respondeo falsam esse minorem. Tradidit enim Deus homini naturam adeò imbecillem, & ad peccata procliuem, non vt peccaret, sed vt potens peccare, & non peccans maiora ex meritis præmia consequeretur, ideò dedit stimulum carnis, sed ad perfe-&ionem virtutis, quia virtus in infirmitate perficitur. Humanus intellectus nebulis quibusdam obductus est, fareor. nec id quidem sine magna diuinæ Sapientiæ testificatione, quando ipsius natura sic exigebat, quod si enim factus esser natura sua illustrior, suum ipse amissset esse: fuisset enim intelligentia, non intellectus; Nec tamen vsque adeò obscuratus est, vt à malo bonum **fecer**

fecernere nequeat: vitiis delectationem indidit, non vt illorum irritamentis faciliùs inescaremur, sed vtilla tanquam Syrenum Scopulos præternauigates maiori cum gloria ad cœlestem illam Ithacam pertingeremus, atque ibidem maioribus delitiis, verissimisque voluptatibus exciperemur. Nec virtutes ipsas omni exuit delectatione, imò tantis cumulauit deliciis, vt licet magnis illas acquiramus laboribus, acquisitis tamen magno cum gaudio perfruamur. Cotra Scelerain vmbra, atq; ocio coaceruata, laboris, & tristitiæ infælicissimű sortiuntur exitum. Cúmq; no ab initio, sed à fine res sumat denominatione, virtutuq; finis sit optimus, vitioruauté pessimus, Bonú auté per se amabile, malu per se exosum sit ac detestabile, atq; hoc modo Deus voluit homines à vitiis retrahere, & ad virtutes adducere, illoru finem malum, harum autem bonum oculis vniuscuiusq; obiiciedo. Nam vt ait Aristot. 1.Eth.c.1. quilibet agit propter finem, & ad bonum aliquod consequendum: Quod si vitia facili negotio acquirimus, virtutes autem perdifficili, vitiorum id deformitatem, & ignominiam, virtutum verò hoc excellentiam præostendit, nam quæ citò fiunt, cito percunt, quæ cum difficultate, diutiùs Η

perdurant, vt in plantis, & animalium generatione cospicitur. Multo minus asseredum est vitia esse proprium quid hominis, virtutes verò quid ab homine alienum, Nam homo quâ homo intellectiuus est & rationalis, ratio autem cùm sit ad virtutes accommodata, si ipsas sectabitur, sua sequetur. Sin autem vitiis, corporisque voluptatibus sese addicabit, beluz potius qua hominis speciem, nomenque feret, cùm aliena beluina nimirum insequatur.

EXERCITATIO XIX.

Pro Ultimi argumenti solutione.

Ic inferebatut. Deus vult misericordia & pœnitetiam, igitur & peccata, Respodeo non admittendo consecutionem; Ad probationem, peccata sunt media ad illas virtutes exercedas pernecessaria: dico id esse falsissimum, etsi enim peccaret nemo, Dei tamen misericordia semper maneret, & magis se magisque ostenderet, non quidem in condonatione culpæ, siquidé per hypothesin soret nulla, sed in creatione, conseruatione, sustentatione, præseruationeque à tot imminentibus vitæ periculis, aduersitatibusque; quin imò suturum esset ve vberiorés

res misericordiæ diuinæriuos inde dessecti quotidie deriuarique persentisceremus, si nullis essemus peccatorú sordimus obno-xij. Sublimior sanè misericordie essectiva est, stantes ne cadant tenere, quàm lapsos erigere, & in pristinum gradum restituere. Firmiori, nobiliorique gratiarum comitata Augustissimam Christi matrem Deus voluit communitam, dum immunem ab omi vitiorum labe intastamque conservauit, quàm Petrum, aliosque lapsos, dum in pri-

stinum gratiæ illos restituit statum.

Ad confirmationem. Martyrium Deo gratum est, id tamen necessario antecedit Tyrannorum sęuitia. Respodeo, quâ peccatum supponit, à Deo nullo modo exoptari, Pergrata tamen illi est Martyrij virtus, quæ, cum in charitate consistat, peccatum præsupponit nullum, & à Confessore aliquando perfectior quam à Martyre possidetur. Quis enim inficias eat, si non illustriori, pari saltem martyrij virtute, charitateque præditum fuisse D. Ioannem Euangelistam, arque ex martyribus aliquem? Ego sanè vel minimus militantis Ecclesiæ Tyro, cum anno præterito Londiniad Agonem Christianum destinarus essem, adeoque 49. diebus in latomiis tanquam palæstra quadam exer-

118 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ. cerer, eo eram pro Catholicæ Ecclesiæ authoritate defensanda effundendi sanguinis desiderio accensus, & inflammatus, vt mihi à Deo immortali vel maius donum, aut melius contingere nullo modo potuisset, ita quidem, si non superiorem, inferiorem certè nullo martyre propriæ conscientiæ testimonium me iudicauit & confratrum, qui mecum in eadem erant Xisto & theatro fortissimi, & digni sanè qui tale Deo spectaculum exhiberent: quare cum martyrij perfe-Etio ad charitate tanquam lydium lapidem examinetur probeturque, dico, cessante Tyrannorum sæuitia, Martyrij virtutem nullatenus deficere, modo charitas Christiana non extinguatur.

Quòd si velimus concedere misericordiam, & pœnitentiam non posse absque præcedentibus peccatis existere, cogemur prosecto asserre has virtutes non esse à Deo intentas de principali(vt dicitur intentione) non enim Deus vult absolute hominem penitere: quando id in Deipara noluit, sed sub conditione, si peccauerit, nec simpliciter indulgere homini paratus est (nec enim Christo Domino indulsit) sed pœni-

centi duntaxat.

Instabis, si hæ virtutes non sunt per se intentæ,

tentæ, aliis igitur erunt imperfectiores: at hocest falsum, ergo & illud, ex quo id sequitur. Maioris propositionis sequela probatur, nam occasionatum, vt nostri barbari loquuntur, nequit esse perfectum, vt opus per se intentum, quare monstruosum animal impersectum dicitur à Peripatecis.

Minor quoque diuino testimonio comprobatur, siquidem Psalmista regius ait, Misericordia eius super omnia opera eius, & alibi, Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et peccatorum pænitudo, bonoruma Christo ipso iustitiæ antesertur in para-

bola de oue perdita.

Concedo virtutes has, vt præsupponunt peccatum, non esse primariæ contemplationis, quare nec perfectiores; pænitere namque absolute melius non est, quam non pænitere, alioquin & Christum, & Mariam pænituisse necesse erat; sed pænitere peccantem perfectius est, quam peccantem non pænitere: neque simpliciter melius ducimus, vt alicui Deus indulgeat, quoniam id Christo contigisset; sed præstat peccatori pænitenti indulgere, quam non indulgere. Consimiliter quid melius videtur, vt à peccato lapsos resuscitet, quam non, absolute tamen melius est non erigere, quam erigere,

quia hoc supponit lapsu, illud verò minimè.

Neque sacræ paginæ aduersamur, quando in illa scriptum ita adinuenimus, misericordia eius super omnia opera eius, Hîc tamen non probatur misericordiam reliquis Dei virtutibus vnam antecellere, vt nostrates Homilistæ exinde deducunt, apud incautam plebeculam exclamantes, Deum esse misericordem magis quàm iustum, qua blasphemia quid horribilius excipere Christianæ possunt aures? Esset enim Deus non ens simplicissimum; atque purissimum, sed compositum, atque adeò principiatum, & rebus illud componentibus posterius aliquid.Dauidicus autem versiculus non asserit, mise--ricordiam omnes ipsius superare perfectio--nes, esset enim idem super idem, nam quicquid in Deo est, Deus est, sed ait, Misericordia eius super omnia opera eius (effulget nimirum) non quod sit maior perfectio, sed quod perfectio ipsa magis appareat: quead-modum artificis industria maior videtur, si ex rudi, & informi materia pulchrum aliquod opus machinetur, quam si ex illustri æquè præclarum, Ita Deus maius quiddam & mirabilius præstare videtur, dum peccatori venia elargitur, quàm in eundem si vindicet, cùm tamen in Deo tam hæe, quàm illa նւտա**ձ**

EXERCITATIO XIX. 121 fumma sit perfectio: quinimò in Deo idem est misericordia, & iustitia: nostro verò mutilo intellectu distinguimus nos & absurdissimè quod vnum est simplicissimum.

Dices, misericordia Dei supponit peccata nostra, non est igitur apud illum primariæ considerationis, quare nec perfectionis, vt patet in monstris, quæ cum secundario sint intenta à Natura, impersectum quid dicuntur.

Pudet hanc infaniam toties refutare. dicimus diuină misericordiam non respicere peccatu, quia creauit, & conseruauit, & nuc conseruat quæ nullum omnino habent desectum. Sed hunc si primario respiciat, quid inde? erit impersecta, vt è monstri exemplo deductum est. inscitissime quidem, quando in monstruosis species quædam naturæ apparet admirabilis, & sublimior quàm in alijs, quemadmodum & Dei misericordia multo nobilior apparet, cum ex malis bona, quàm dum ex bonis bona elicit.

H 5 EXER

EXERCITATIO XX.

Ciceronis sententiam atque rationes referens aduersus Dei prouidentiam pro liberi arbitrij tutela.

Arcus Tullius in libris, quos de Natura Prouidentia negauit, ea persuas ratione, quod
libero arbitrio vnumquemque nostru præditum agnoscebat, illudque in societatem
diuinam prouidentiam admittere non posse
existimabat: Quare Augustinus in lib. 5. de
Ciuit. Dei cap. 9. dixit, Cicero dum vult facere
homines liberos, facit sacrilegos. Illius argumentum illud erat: vel liberum arbitrium non
habemus, vel Dei prouidentia nulla est, at illud habemus, ergo nulla hæc sit necessum
est; Minor facili negotio probatur. Nam experimur in nobis esse velle, & nolle nullo extrinseco agente.

Maior probatur à Ciceronianis tribus me-

diis,& iis,vt putant, validissimis.

Primo, Dei Prouidentia debet esse cum certitudine, vt sulli, & variari nequeat: liberum verò ar' itrium de contingéti est atque indeterminato. ab eodem igitur inuicé sese expellunt contubernio, quippe variabile, ac inde

indeterminatum ab inuariabili & determinato excluditur, vt è contra: vel subtilius hunc in modum argumétemur. Si Deus videt, certissimè, vt illius conuenit Maiestati, esfectum suturum, hic no potest non esse, sed quod non potest no esse, necesse est esse, vt patet. quod necesse est esse, contingens esse no est, ex Arist. 2. Perierm. quod est igitur contingens esse, non est contingens esse, quod implicat: quare & aufertur liberum arbitrium, quod cum necessitate conuenire, vnirique nullo modo potest.

Secundo, si Deus nunc scit cuncta quæ vétura sunt, immò ab æterno præuidit, cum ad scientiam rei sequatur rem esse, quia non est scire quod non est, vt habetur in primo Poster. necessariò hæc infertur conclusio, Quæcunque Deus sciuit sutura, erunt. Tunc sic: cum antecedens est necessarium, pariter & consequens, sed antecedens, nempe Deus scie, & sciuit sutura, simpliciter necessarium est, ergo & consequens tale erit: hinc necessarium est, sint omnia, quæ erunt, quia non poterunt non esse: cùm itaque actiones humanæ erunt & de necessitate, libertatem amittunt.

Tertio omne à Deo cognitum sit necesse est, scientia enim ipsius aliter certa dici non posset,

posset, sed incerta, & mutabilis, quod diuinæ repugnat persectioni: at quæcunque sutura sunt, à Deo cognoscuntur, si cadút sub ipsius prouidentiam: omnia ergo sutura de necessitate euenient, & per consequens non ex libera nostra voluntate.

EXERCITATIO XXI.

Aduersus Ciceronem probat Dei Prouidentiam.

Ontra verbosum noli cotendere verbis Cato Romanæ Oraculum fapientiæ pronunciauit, quare non orationis fuce, sed rationis certissimo argumento Ciceronis contumaciam perstringam:quæroque ab ab ipso,an Dei abneget prouidentiam, quia Deum credat esse nullum?an hunc confiteatur, ipsius ramé regimé in hæc inferiora nullum esse dicere non vereatur? an vtrumque admittat, hominem verò solum à divina exemptum putet tutela? si primum asserit, quod verisimilius est, quandoquidem in libris de Nat. Deorum, & in tota sua Philosophia, ridicula illa quidem, aduersus Epicurum disputat, perabsurdum esse probans Deum concedere, ipsius verò prouidentiæ confessionem reculare, cum ergo ipsemet in 2.84 EXERCITATIO XXI. 125
2. & 3. lib. Dei prouidentiam pernegauerit, proculdubio nullam agnouit Diuinitatem, adeóque illum nos in Atheorum album referendum putauimus. Si non concedit (Dei inquam Prouidentiam) quia nec effentiam, per primas entis partitiones Deum esse dilucide ostendam. Omne ens aut ens est à se, aut ab alio: omne ens aut est finitum, aut infinitum. nullum ens finitum à se, mundus est ens finitum, à se igitur non est, sed ab alio primo, summo, & æterno Ente, quod Deum communi vocabulo nuncupamus.

Si verò fatetur Cicero Deum esse, non tamen sublunaria curare, non modo sibimetipsi contrarium aduersus Epicurum sæpenumero asserenti aduersatur, sed manisestæ quoque rationi, Nam in Cœlestibus corporibus pulcherrima notatur evra fla, elegantissima descriptio, magnificentissimus ordo: illorum igitur Rector aliquis & moderator sit necesse est, cumque experimento, & vsu quotidiano compertum sit Deum in hæc inferiora agere admirabili quodam perpetuoque ordine, idcircò illa describens, hæc inferiora quoque disponet, quippe proptet hæc illa sunt : dispositio autem & ordinatio ad providentiam spectant: sin autem affirmar Deum hæc inferiora regere, non tamen hominem

126 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, hominem curare, Philosophiæ sanè Tyroni etia risui se sannisque proponet, na si cætera curat, quato magis hominem, quem horum omnium quæ videmus tum spectatore quasi quendam, tum etiam Dominum constituit, confirmauitque, adeoque pre cæteris ordine eget maxime & custodia: vtpotè præ reliquis constitutum sibi ordinem, & lineas cupiens transilire. Præterea, vt supra probauimus contra Cardanum, & Aristot.in 2. Phys. adstipulatur, omnia hæc inferiora propter hominem sunt tanqua ipsorum sinem, quod fi Deus corum quæ ad finem ordinata sunt curam gerit, quanto magis finem ipfum curare putandus est?

EXERCITATIO XXII.

Ad Ciceronias probationes adducit Boetij,
& Aquinatis resolutiones, quas
etiam confutat.

Rimæ rationi Diuina Prouidetia certa est infallibilis, & inuariabilis, at his contrarias conditiones liberum arbitrum sibi vendicat, nullo igitur modo consentire possunt, Boetius in lib. 5. de Consil.pros. 6. tres profert responsiones. quarum.

Prima hæc est, non esse inconveniens scientiam in se esse certam, quanquam illud de quo scientia est, natura sua sit incertum, quoniam cognoscens naturam cogniti necessario non sequitur.

Sed hallucinatur Boetius, Quod si enim Deus posset determinate cognoscere indeterminatum, cognosceret quoque impossibile, sed non hoc, quia implicat esse, & cognosci, ergo neque illud: sequela maioris probatur, nam quod impossibile à Deo no cognoscatur, vel ex hoc intelligi potest, quod repugnet esse, per consequens cognosci, Consimiliter cum de intrinseco intellectu, & formali ratione futuri contingentis indeterminatio sit, sciri non potest determinatè, sciretur enim sub conditione repugnante principiis suis, quod implicat: Præterea si determinate à Deo cognoscitur, ipsius intuitus fertur super vnam partem determinatam, immò & illam determinate veram esse cognoscit, alteram verò determinatè falsam, quare si scit A determinate veru, A est determinatè verum, ergo naturâ suâ A est determinatæ veritatis contra Boetiana responsionem. Eius auté ratio (scilicet cognoscens no sequitur natură cogniti, quare ille potest esse determinatus, hoc existente indeterminato) falfi

128 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, falsissima mihi videtur, nam in Philosophiæ tabulis scriptum adinuenio, vt sit vera cognitio oportet esse similitudinem inter cognitum, & cognoscens, & in hoc principia illius repræsentari, quare cum cogniti contingentis principia indeterminata sint, quinimò indeterminatio de conceptu suturi contingentis, si huius principia Deo repræsententur determinata, diuina cognitio falsa dicetur, scire namque contingens esse verum determinatè, perinde est ac nosse indeterminatum esse determinatum, quod implicat contradictionem.

Secunda Boetij responsio cum priore coincidit, asserit enim nihil inconuenire, aliquid relatum ad vnum habere dispositione oppositam, vt ad alterum comparetur. Hinc non ducit absurdum, actiones humanas relatas ad scientiam divinam esse necessarias, in se verò contingentes. Quam responsionem commédat doctissimus, multisque nominibus colendissimus Magister Gregorius Spinola Theologus Carmelita, & acutissimè demonstrat à Conclusione, quæ ex maiori necessaria,& minori contingenti subsequitur cotingenter, vt in 1. prior. docet Arist. quare licet effectus iste in ordine ad maiorem sit necessarius, quia causam habet neceffariam

cessaria (ipsa namque necessaria ponitur) respectutamen minoris contingens est. Et quia essectus causam sequitur proximam potius quam remotam, idcirco dicitur absolute continges, & si aliquo modo necessarius est. Addit elegantissimum exemplum de planta, quæ licet producatur à causa necessaria vipote à Sole, & contingenti seilicet, à semine, essectus tamen dicetur cotingens potius quam necessarius: ita pariter etsi ordine ad scientiam diuinam, quæ necessaria est, actio humana necessaria est: in se tamen, ve nimirum à voluntate producitur, contingens est, neque hæc simul iuncta vllam includunt impossibilitatem.

Sed liceat mihi pace ac permissu tantoru virorum liberè proferre quod sentio! mihi sanè hæc nullo modo arridet resposso. Nam quod in scientia Dei est necessarium, in se quoque necessarium est, quippe scientia rei infert rem.

Prætereà quæro à Boetio, dum ásserit contingens in se, necessarium esse, vt in Dei scientia est, vtrum intelligat, ad Dei scientiam contingens de necessitate sequi, veluti pe sciet A, ergo est A, & hoc modo cotinges est necessarium non magis vt scitur à Deo quàm à Titio, quemadmodum enim recte inser

130 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, infertur Deus scit A:ergo A est, tam bene dici potest, Titius scit A, A est igitur; vel vtrum contingens necessarium esse censeat, quia in necessario repræsentatur, in Deo scilicet; & sic opinio quoque ac indeterminatio erunt necessaria, quoniam repræsentantur in necessario, atque ita quidem dubitationes quæ sunt in intellectu nostro determinatæ dicentur, cùm in determinato existant. Reliquum est igitur vt Boetius intelligat contingens esse necessarium in scientia Dei,quia est de obiecto necessario, quod est proprium scietiæ necessariæ, que ita nuncupatur, quoniam de obiecto est necessario, Namid quod scitur impossibile est, vt aliter se habeat quam scitur, vt in primo post: definitum est:quare si scientia Dei est certa, obiectum quoque certum est: asserere igitur contingens in se esse incertum, certum autem vt à Deo cognoscitur, affirmare est, scientiam esse certam, & immutabilem de objecto incerto, atque variabili: hinc somniasse facile credatur diuina mes Arist: cum in 1. post:effata est. Quia cuius est scientia, hoc impossibile est aliter se habere. Amplius si contingens in se est incertum, in ordine verò ad scientiam diuinam certum, ergo potest haberi cognitio certa de re incerta, quod à verita

EXERCITATIO XXII. 13

veritate alienissimum ducunt Sapietes, nam in Libris resolutoriis ita costitutum est, perfici tum demùm scientiam nostram, cùm causas omnes, principia, atque eleméta quæsite rei cognoscimus. Si certa igitur de re aliqua habetur cognitio, à principiorum certitudine proficifcitur: at incerta funt contingentis principia (hoc enim est de formali cotingentis ratione) nequit ergo haberi certitudo de contingenti qua contingens est. Confirmatur. Nam certe à nobis aliquid cognosci dicitur, cùm aliter esse nequit quàm cognoscitur, ea enim demum cognitio certa est:si cognoscit itaque Deus partem contradictionis contingentis, aliter esse no potest, quàm ipse cognoscit, nequit igitur esse oppositum; at vtraque pars contradictionis esse potest in contingenti. Ergo eadem pars simul potest esse, non esse, quod est perridiculum, ne dicam perabfurdum.

Insuper qui sieri potest, vt verum sit hoc Seuerini axioma, ex natura intrinseca aliquid esse contingens, necessarium autem vt ad alterum refertur, cum necessarium, & contingens sint opposita, principia verò rei intrinseca nullam habent oppositionem, essent enim opposita simul, quippe principia intrinseca sunt in re principiata, (vt cu Phi-I 2 losophis

132 AMPIHT, PROVID. ÆTERN. losophis loquar) quanquam conditiones oppositz successive esse possint in codem tanquam in subjecto, & relationes oppositz, vel diueriæ: vt similitudo, & dissimilitudo, magnum,& paruum. Idem.n.dicirur simile, & diffimile, magnú, & paruum in coparatione ad diuersa: Sed ide non est homo & non homo, nèque in se, neq; ad alia: quod si cum altero collatus belua aliquando dicitur, non quoad naturam, & principia intrinseca, sed quoad accidentia, & similitudinem quandam, quare natura contingens nunquam fit necessarium cuicumque coparetur, nisi collatiue; alioquin vna natura transmutaretur in alia, & sic homo posset sieri asinus, quod est impossibile, etsi ex homine taquam materià transeunte potest fieri asinus, vt in nostra Physico-magica meramorphosi certis comprobauimus rationibus. Illud tamen Candidus Lector aduertat velim, me no negare, contingens semper esse posse: sed fieri posse, vt contingens non possit non esse. Nam quemadmodum Deus non potest efficere, vt corruptibile sit incorruptibile, cu vtrumque sit principium intrinsecum, vel certè idé consequens, quæ permutare Deus non potest, quare efficere nequit vt homo fit fine materia corruptioni obnoxia, potest

tamen

tamen secundúm sidem Christianam perpetuitate munerare corruptibile, suspedenadendo videlicet actum corruptionis: ita ad
propositum, tametsi Deus possit facere, ve
contingens sit semper, non tamen ve contingens non possit non esse, cum hoc sit de
intrinseca ratione contingentis: quare concludo aduersus Seuerinum, quod in se est
contingens, Deo licet comparatum non esse
necessarium.

Nec obstant eruditissimi viri Gregorij Spinolæ rationes, maiori existente necessaria,& minori de contingenti, non infertur necessaria coclusio dissoluitur facillimè: coclusio namque contingens ad maiorem necessariam relata, necessaria non est, quia maior absolute non subinfert conclusionem sine minori: cumq; minor sit de cotingenti, conclusio sequitur contingenter:Sin autem major fine minori inferret conclusionem. esset hæc proculdudio necessaria:res autem à Deo cognita, ab ipsius cognitione infertur simpliciter, nam si Deus nouit esse, vel fore, vel fuisse, de necessitate erit, ergo cùm scientia Dei sit necessaria, & res quoque cognita talis erit:hinc constat simile non procedere, quippe conclusio relata ad maiorem necessaria non est, neque maior inducit conclusio

134 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, clusionem absque minori.

Secundæ verò exemplum plantæ inducenti, quæ ad Corpus cœleste relata neceffaria est, ad semen contingens, respondemus negando assumptum. Cœlum namque non potest producere plantam sine particulari agente, non igitur ad illud relata neceffaria est.

In tertia responsione tradit Boet. nihil obstare quominus aliquid, absolute sit contingens, sub conditione verò necessarium, veluti habere nauim contingens est, ad traiciedum verò sluuium necessarium. Actiones quoque nostræ simpliciter contingentes sunt, necessariæ verò prout diuinæ prouidentiæ subiiciuntur: Contingentiam autem ac indeterminationem cum necessitate, atqueterminatione existere simul in ordine ad diuersa non implicat contradictionem, nam vt ait Philosophus in 2. Elench. Contradictio est ad idem, per idem, & secundum idem.

Vltima verò hæc responsio tam vacillar, quàm titubant priores, actio namque humana futura, si est simpliciter contingens, ita nuncupabitur, vel quia eam non semper esse necesse est, quod licet sit verum, non tamen ad propositum: loquitur enim hic Boet. de necessa

Adhæc, Dei scientia de parte contradictionis intuitiua est, vt ita loquar: exigit igitur rem præsentem: si res præsens est, quomodo pro eo præsente, at semper illud præsens, potest non esse quod si non potest non

esse, neque potest non esse contingens.

Secunda ratio pro Ciceronianis adducta erat hæc: Deus ab æterno nouit omnia futura, erunt igitur: sed antecedes est necessariu, ergo consequens. Respondet D. Thomas in 1. parte, consequens esse necessarium non absolute, & si ita est antecedens, quoniam in his quæ intellectus actioni & volutatis subiciuntur, necessitas est, quoad hoc tantum nempè vt subiciuntur intellectui, & voluntati, quare sutura non necessaria sunt, nisi quatenus à Deo præuisa.

At contra:nam, vt multa alia præteream, impossibile est in consequentia bona ante-

136 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, cedens esse absolute necessarium, & consequens cum conditione siue ex suppositione, hac enim adempta, non erit consequens, at benè antecedens, quia absolute id veru est.

Tertia aduersariorum obiectio est in hanc formam proposita, omnia que à Deo sciuntur necesse est esse atqui ventura à Deo sciuntur, necessario igitur, non contingenter erunt.

Responder Doctor Angelicus maiorem veram esse in sensu composito:in diuiso minimè. quam distinationem deosculantur scholastici omnes, Iulius Cesar nequaquam, nec enim à Sede Petri promulgata est. Existimo igitur etiam in sensu diuiso verissimam esse hanc propositionem; quicquid scitur à Deo, necesse est esse, Nã, vt dixi aduersus Boetium, obiectum certissimæ scientiæ non potest aliter se habere, quam vt per scientiam cognitionemque habetur. si ergo A diuinæ scientiæ obiectum est, non potest aliter in se esse quam vt diuinæ cognitioni obiicitur, quare si A scitur à Deo, sit A necesse est. Adhoc, Dei scientia intuitiua est, quod ipse auté intuetur, pro co tépore non porest non esse, quare propositione assumptam generaliter veram dicimus, & confitemur.

EXER

EXERCITATIO XXIII.

Iulij Cæfaris refert nouam opinionem pro concordia diuinæ præfcientiæ 🖘 liberi nostri arbitrij.

Acrofanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ veritatis perpendiculum est, cuncta subiiciens, Assero, Deum perfectissimam rerum omnium etiam futuraru notitiam habere, non solum in specie specialissima, vt Peripatetici existimarunt, verum vsque ad indiuidua. Addo, futura, vt Dei scietiæ subiiciuntur, aliter esse non posse, quippè obie-& dum scientiæ non potest se habere aliter quàm cognoscitur, dicente Philosophorum Coryphao Arist. in 1. poster. Cuius est scientia simpliciter impossibile est aliter se habere. Verumtamen maximum est discrimen in futurorum præcognitione: siquidem nouit Deus actiones futuras quâ futuræ sunt, quæ cum in re determinationem non habeant, nec in cognitione diuina, nec enim aliter res sciri potest, quam eius ferat natura; Cùm itaque actiones future, vt futuræ, contingentes fint, & indeterminatæ, ideircò vti tales Deus prænoscit, euenire nimirum posse, & non posse. Dum igitur Deus præuidet Iudam pecca

138 AMPHIT. PROVID. ÆTERN.

peccaturum, qua peccaturum, nouit solùm illum posse peccare, & huic cognitioni repugnat, Deum scire determinatam partem contradictionis, fore videlicet vt Iudas peccet:cognoscit quoque Deus in sua æternitate ludam peccantem, vti iam potentia ipsus ad peccandum, in ipsum actum tradu-&a, conuersaque est, atque ita cognita Deo est determnate pars contradictionis, quoniam & hæc iam determinata est. Vnde quemadmodum nos cognoscimus futura contingentia, indeterminate quidem, posse scilicet esse & non esse. Ita & Deus, nec aliquid ipse (quod quidem ipsius omnipotentiænihil detrahit) vltra nos. Pars quoque contradictionis determinata nobis innotescit quando in reiam definita, & determinata est: Differunt tamen ita vt cum plurimum humana & diuina cognitio; nos quia temporis circumscribimur, & definimur spatiis, determinatam futuri partem ignoramus, nisi in tempore determinata existat: quare si Petrus cras disceptaturus est, pro certo asserere non possumus, sed ex causis nunc existentibus, vel precedetibus conie-Etura facere Deus tamé certissime id planissimèque nouit, non vt futurum, quia vt sic scire duntaxat potest Petrum contingenter dispu

disputaturum, sed vt præsens, vt quod continet in se tempus in quo Petrus disputat. Æternitas enim, vt Boet. in lib. 5. Philosophicæ consolationis prosa penult. asserit, à tempore non clauditur, neque ab zuo, sed illorum continet differentias, totaque fimul est. Nos autem quia temporis perangustis circumcludimur cancellis, & existimus antequam, & dum Petrus disputat, & postquam disputarit, hinc sit vt aliquando sciamus Petrum posse disputare, & non disputare & perfecturu aliquado, & absoluisse aliquado disputatione, quare modò ancipires, & dubij, modò certi sumus: Si verò fieri posset, vt hæ tres temporis disserentiæ simul nobis inessent, diversas quoque hominum actiones simul pernossemus, veru nullo modo id nobis conceditur, quia tempus partem habet extra partem, quapropter simul esse nullo modo possunt. Æternitati verò, quæ tota simul est, temporis omnes differentiæ manifestæ, perspectæque sunt, diuersa tamen contemplatione : Cognoscit Deus Iudam peccaturum contingenter, vt futurum sua æternitas respicir, cognoscit verò determinate peccaturum, vt tempus, in quo peccaturus est, in se continet. Nam omne tempus ab ipsa æternitate continetur, quare in

140 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, in hac vnita funt, quæ in illo feparata: quod` si diuersa in æternitate simul vera sunt, nihil refert, id enim est secundum diuersas rationes, & respectus ad diuersa tempora: in eodem temporis instanti homo cognoscit equum determinate, & indeterminate, at non secundum idem, vt animal primo modo: qua hinnibile secundario, consimiliter in eadem aternitate nouit Deus futurum contingenter, & determinate, non tamen secundum eundem respectum ad idem tempus præcisè. Non igitur nostris actionibus Dei præscientia necessitatem imponit, quando ipías vt futuras agnoscit solummodo in libera facultate, vt possint esse, & non cse.

EXERCITATIO XXIIII.

Respondet Ciceronianis obiettionibus.

Llarum prima hæc fuit: si Deus certifsimè videt futura, non possunt igitur non esse, necessariò igitur non liberè euenient. Consecutio probatur, quia non posse non esse, conuertitur cum necesse est esse.

Respondeo declarado antecedens: Deus nouit futura, fore scilicet, non esse, non possunt igitur non esse: futura, concedo. Ergo de necessi.

142 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, care conuertitur cum necesse peccare, & sic tollitur liberum arbitrium, & peccatum per consequens: si verò illud admittatur, error est, qui namque fieri potest, vt Deus certus sit Iudam peccaturum, cum possit hic non peccare? Argumentum, inquam, nullius est roboris, quia Deus non est, nec esse potest certus de peccato Iuda, prout peccaturum illum respicit, & tempus in quo ipse est in potentia ad facinus tale perpetradum. Nam hoc modo certus tantummodo est Iudam posse peccare, & non peccare: quoad verò respicit id temporis in quo Iudas committit vel comisit peccatum, ita certus est de peccato Iudz, hæc autem certitudo Dei libertati Iudæ nihil officit, quia Iudas non est amplius in potentia ad tale peccatum, nam ex hypothesi iam consummauit.

Secuda ratio pro Ciceronianis adducta sic inferebat, si nouit Deus Iudam peccaturum, Iudas peccabit, sed antecedens est simpliciter necessarium, ergo & consequens.

Respondeo, antecedens, Deus scit Iudam peccaturum, in suo formali intellectu includere futurum, hoc autem, vt sic, Deus non cognoscit nisi contingenter fore, si agnouit igitur Iudam peccaturum, qua peccaturum, agnouit illum peccaturum cotingenter, sed

ex isto antecedenti no sequitur Iudam peccaturum absolute, sed contingenter, ex contingenti namque & possibili non sequitur esse in actu.

Dices, considero Iudam peccaturum, vt Deus cognoscit ipsam actionem peccatiextra suas causas esse.

Respodeo exhoc non inferri Iudam peccaturum, sed peccare, vel peccasse, quare necessitatem includit, vt dicitur 2. Perierm. sed nihil hoc contra nos.

Tertia ratio, omne scitum à Deo necesse est esse, sed cuncta nouit Deus, ea igitur de necessitate euenient.

Respondeo concedendo totum, euenient namque de necessitate prout Deus præuidit, verùm quia præuidit contingenter sutura, ideò infallibiliter quidem euenient, sed contingenter tamé & liberè. Explico: maior propositio vera est in sensu diuisionis, & cópositionis, nam suturus euentus, vel seitur à Deo, qua suturus est, & sic cognoscitur in sacultate prout potest esse, & non esse, quare cotingeter erit necessitate: vt verò à Deo præ noscitur tanquam extra suas causas, non potest non esse, aut non suisse, quod conuertitur cum necesse esse quare in sensu diuiso vera est illa maxima, de sensu coposito manifestura.

144 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, nifestum est, quare repudiatis nugacissimis scholasticorum distinctiunculis soluta remanet quæstio.

EXERCITATIO XXV.

Continet tres aduersus allatam sententiam rationes, earumque dissolutiones.

Idere videor Scholasticos hunc in modum aduersus nos insurgentes.

Primo, si de cotingeti futuro, ve tali, Deus solummodo nouit quod potest esse, non autem determinate, notitia non habebit etiam homine certiorem.

Respondeo, si consideratur suturum vt est extra suas causas, Deo magis innotescere quam homini: illi namque continenti omne tempus, id præsens est. & per cosequens determinatum. Homini, quòd temporis circumscribitur angustiis, suturum quidem est, sed indeterminatum: si verò sumatur suturum vt suturum, non insitebor pari modo cognosci à Deo, & creatura, non tamen illonum æquiparantur cognitiones in persectione, nam quod Deus de suturo tanquam suturo no cognoscat nisi quod possit esse, prouenit ex eo, quia aliter ipsum cognosci impossibile est, quippe res cognosci non potest aliter,

aliter, quàm patiatur natura rei, cùm natura futuri, quâ futuri, sit cotinges, nequit Deus illud cognoscere, nisi tanquam in potentia ad esse. Si verò cognosci aliter possibile esset, à Deo certe cognitum esset, qui omnia possibilia nouit: creatura autem ignorat determinatam partem contradictionis futuri, no solum quia impossibile est, verum quod, etiam si possibile esset, persectè tamé & plene ab illa non cognosceretur. Nec enim omnia quæ sciri possunt, in cognitionem cadunt creaturarum, atqui Dei: Probationem à physico exemplo sumamus, Quòd Deus non cognoscat determinatum infiniti numerum, quemadmodum nec homo, non inde infertur, Dei, ac hominis pariter cognitione simpliciter esse adæquatam, etsi secundum quid:non cognoscit Deus, quod impossibile est: neque creatura, quia pariter impossibile, quod etsi possibile esset, ignoraret tamen. Cösimiliter, etsi Deus non cognoscat futura, vt sic, nisi indeterminata, queadmodu homo, vt sunt tamen extra suas causas in æternitate repræsentata, determinata ad vnam partem contradictionis ab eadem agnoscuntur. Non tamen eundem admodum ab homine.

Secundò sic obiiciunt, Præuidere homi-K nem 146 AMPHIT. PROVID. AETERNA. nem operaturum liberè, & non quid, agnoscere est in genere, non in specie, non igitur secundum vltimam certitudinem. Consirmatur quia hoc modo scientia Dei soret indeterminata, quod diuinæ repugnat persectioni.

Respondeo salsum assumento, cognoscere contingens tantum quatenus potest esse, non accedere ad certitudinis extremam lineam, attingit enim, qui cotingentis naturam cognoscit exactissime: Atqui contingentis natura est, vt possit esse & non esse, ergo qui de contingenti tantummodo habet cognitionem hanc, quod esse possit, & non esse, absolutissimam illam habet.

Exempli gratia. Volens ego cognoscere Titium, vt animal est, cognoscendo illum esse substantiam sensitiuam, en non rationalem, certissimè illum cognosco quatenus animal est, sta Deus cognoscens suturum vt tale, posse euenire en non euenire, cognoscit illud persectissimè, licet determinatam parté cotradictionis ignoret, cùm natura suturi id nó exigat; imò si de suturo, qua suturo, alia Deus haberet notitia, quàm ista, potest esse, en non esse, impersectè sanè es falsò suturum cognosceret, quippè secus quàm natura cognitæ postulet rei, quod est impossibile

bile. Si Deus igitur futurum, vt futurum, cognosceret determinatum, futurum certè vt futurum Deo cognitum non esset: futurum enim in suo intrinseco conceptu Cotingentiam includit, non determinationem, nam quando determinatur, non amplius suturum dicitur, sed præsens, vel præteritum.

Ad confirmationem dico, inderterminationem tenere se ex parte obiecti cogniti, non autem cognitionis diuinæ, quæ cognoscens de contingenti, quod potest esse su non esse, certissimè idem absolutissimé que cognoscit, cùm aliud non exigat ipsius contingentis natura, quemadmodum sciens fortunam esse caussam indeterminatam, accuratissimè illam cognoscit.

Dices, Deus cognoscens futurum in suis causis, cognoscit esse indeterminatum, posteà cognoscens extra suas causas, determinatum esse agnoscit, Ergo Dei cognitio sub mutationem cadit, cùm ex indeterminata

fiat determinata.

Respondeo assumptionem esse falsam, nec enim Deus aliquando suturum cognoscit indeterminatum, aliquando determinatum, Sed vertimque simul & semel, secundum tamen diuersam rationem, quâ contingens, scit esse indeterminatum quâ verò K 2 extra

148 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, extra suas causas, determinatum: quemadmodum cognoscens hominem esse animal rationale, scit ipsum esse determinatum, & inderminaru, hoc, quâ animal est, illud, quâ rationale:licet autem tempus, in quo contingens est indeterminatum, diversum sità tempore, à quo determinatum est, quia tempus est continuum, in quo partes de necessitate sunt impossibiles: apud æternitatem tamen, que omnes temporis excedit limites, & terminos, & omne in se complectitur tempus, nulla viget successio, omnia namque in ca simul verè existunt. Cùm igitur Deus simul videat ipsum contingens indeterminatum, & determinatum, quoniam vtrumque tempus ei præsens est, nulla afficitur mutatione.

Tertio sic obiicere poterunt Scholastici. Si Deus indeterminate cognoscit sutura, vt sutura, determinate verò qua præsentia sunt & extra potentiam, Ergo aliter cognoscit sutura, quam præsentia, quod D. Aug. aduersatium est, qui in lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 12. ita scriptum reliquit, Deus temporaliter mouens temporaliter non mouetur, nec aliter nouit sacienda, quam sacta, nec aliter inuocantes audit quam inuocaturos videt.

Respondeo, D. Augustini verba explicanda

da esse quoad potentiam, & actionem, eadem namque potentia, eodemque actu contingentia cognoscit Deus & necessaria, non tamen quoad eandem cognoscendi rationem: Hanc enim si in Deo vnam, eandemque esse concederemus, idem & necessarium, & contingens dicere necessariò cogeremur, quippè ex communi Theologorum, & ipsius Augustini fententia, scientia Dei causat res. Quare asserimus de futuris, ac præsentibus vnam, eandemque reipsa inesse in Deo cognitionem, diuersam tamé cognitionis esse rationem, quemadmodum intellectus, & voluntas in Deo sunt vnum, & idem, alia tamen ratio intellectus est, alia voluntatis, quippè per illum Verbum, per hanc verò Spiritus Sanctus producitur.

EXERCITATIO XXVI.

Epicureorum declarat opinionem, & rationem.

Gimus de Prouidentia Dei aduersus Atheos, qui omnem penitus sustulerunt diuinitatem. Nunc aduersus Epicureos disputandum nobis est, qui cum Deum esse admiserint, illius prouidentiam circa hac inferiora negarunt.

K 3 Cuiu

150 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,

Cuius sententiæ authores suere duo Democritus, & Epicurus, Sectarij complures affirmantes Deum esse, qui in ocio & voluptatibus vitam agat longe beatissimam, non autem cui nostratia curæ vlli sint. Idque coprobare duabus rationibus no sut veriti.

Prima. Si Deus est nostri prouidus, non est summe beatus, at summe beatus, nostri

igitur prouidus non est.

Sequelam maioris probabilem faciebant. hoc medio, Beatitudo in voluptate confistit, prouidentia in huius priuatione & carentia, si igitur in Deo prouidentia est, beatitudo nullo modo potest esse.

Maior patet, Nam omne animal fimulatque natum est, voluptatem appetit, eaque gaudet vt summo bono, quare voluptas dicta est à latinis quod omnes voluntatis propensione tanquam bonum ea expetant. Minor manifesta est, quia Epicurus non alias agnoscebat voluptates, quàm palatus titillationem & Veneris. Hinc Epicurei poëtæ Summi Iouis summas delicias esse arbitrabantur Nectar, & Ambrosiam, & Ganymede pocula ministrantem: prouidentia verò cossisti in vigilantia, & sobrietate, quæ gulæ & Veneri ex diametro repugnat.

Secunda probatio hec crat. Nihil est quod

exercitatio xxvi. 151. cogat affirmare Dei prouidentiam, nisi fortè qua prætendunt alij, animoru nostrorum immortalitas, at hæc no datur, nec illa igitur.

Maior probari posset ex Paulino contex-

tu, Nunquid Deo cura est de bobus?

Minorem probare conantur moderni A-thei ex pluribus.

Primo. quia videmus homines, & bruta eodem modo concipi, formari, nasci, ali, augescere, consenescere, & interire, similibus constare partibus internis, atque externis, hæ autem singulæ consimiles retinent vsus in vtrisq; suppositis: quare si anima euanescit in bruto intermoriente, pariter & homine.

Secundo, necessario omnia que creata sunt, intereunt, at anima à Deo creata est, intereat igitur aliquando necessum est.

Tertio, quia ex mortuorum regno nullus estad nos reuersus vnquam, quod si anima esset immortalis, ad Atheismum condemnandum vnam aliquando remissset.

Vltimo, quia animi immortalitatem doctissimi viri pernegarunt Aristoteles, Seneca, aliique veteres Philosophi; ex recentioribus Pomponatius, Cardanus ætatis nostræ facilè principes. Alij verò etsi ob metum Hispanicæ, & Italicæ Inquisitionis ore costteantur, operibus tamen ipsis abnegare non

4 eru

erubescunt. Plerosque enim, quò sunt doctiores, litteratioresque, eò magis epicuream insectari vitam videmus, quod nullius sanè religionis argumentum est.

EXERCITATIO XXVII.

Epicuream Sententiam consutat ex ipsius fundamentis.

Erabsurda quidem sententia errorum omnium absurdissimorum sentina. Nam quid est dicere Deum esse, & no cunctis maxime hominibus prouidere, nisi igné esse, no calefacere: cum aliud no sit Deus quam cuncta prouidens, cunctis prospiciés, fouensque, mouensque, atq; supercilio gubernans.

Secundo, si Deus est, infinitz est potentiz, vbiq; igitur sit necesse est, cumque cœcus non sit, neque surdus mán r' epopa n' mánre emanses. Omnia videt, & inaudit, non igitur in vmbra & otio ztatem transmittit, vt Epicurei somniabant.

Tertio, Epicureor Deus est summe beatus, summe igitur operatur. Cosecutio probatur hoc modo, Beatitudo dicitur summum bonum, quod sua natura est communicatium, id autem esse nequit sine opera-

tione

EXERCITATIO XXVII. tione, quare si Deus Epicureorum est otiosus, non est communications, si non communicatiuus, neque summè bonus, neque, quod inde consequens sit, summe beatus, atque adeò omni exuitur Deitate: Implicatoria igitur includit Epicureorum doctrina, statuens Deu esle, & sine operatione. Quare scitissimè apud Lacedemonios omnes Deorum statuæ armatæ ponebantur, cur ita fieret, Charillus siue Charilaus interrogatus, Ne, inquit, probra, qua ob ignauia in homines iaciuntur, in Deos transferamus, neve Iuuentus nifi armata Dees comprecetur. Sed hæc, quod Machiauellismum sapere mihi videtur, longiùs ne persequamur. Tantum abest vt Otium,& Venus de Diis prædicentur, vt Alexander Magnus cum à plurimis Deus audiret, Ego verò mortale me esse intelligo vel ex duobus ex somno nimirum, quia tunc otiosus sum, & à coitu, respoderet. Et Ioanes Baptista pater meus, quem honoris causa nomino, à medicis admonitus morti se esse proximum, vt ad immortalitatem otij expertem & inertiz anhelabat, è lecto sese proripuit ilico, Non decet, inquiens, me nisi stantem mori.

Vltimo hæc sententia falsissima, & absurdissima, labefactatis iis, quibus innititur fundamen

damentis, quasi eodem conuulsa motu, concidat necesse est.

Primum iactum erat super hanc stultam plane opinionem, Deum tristitia, molestiaque affectum iri, si mundum regeret, & gubernaret. Deus igitur Epicureorum passionibus est & alterationibus obnoxius, & à materia non alienus, hæc enim illarum est subiectum, & quod hinc consequirur, corruptibilis est fungi instar aut Scarabæi.

Secundum, quia nullă agnoscebat volu-

ptatem in administratione orbis, cum vel in ea politicam quoque consistere scelicitatem plerique non ineptè censuerint: Dionysium bic appello, voco testem Agrippinam Neronis matrem; Ille cum sub initium Regni sui, regia à quibusdam, qui in ipsius conspiraterant necem, obsideretur, & aliqui ex amicis autores illi essent ad imperium deponendum, ni mallet cum imperio miserè mori, quam sine imperio priuatus quietò tranquisseque viuere, conspiciens bouem à coquo pussaum, illico concidere, cum

mors, inquit, adeò breuis sit, an non absurdum fuerir nos metu mortis tale regnú relinquere? Hrc verò cú à Genethliacis Chaldres accepisset, imperaturum quidem silium, sed fore vt matrem occidat, occidat, in-

quit,

EXERCITATIO XXVII. 155 quit, dum imperet; quantam regnandi dulce-dinem esse iudicarunt, qui vel morte benè emi crediderint principatum.

Tertium, quia summum otium summas delicias esse ducebat, cum tamen illæ aliud non sint qu'àm operationis perfectiones, vt inquit diuinis ingenij frugibus! abundans Aristoteles lib. 10. Ethicorum c.4. beatitudinem:appellans eungaflav bonam nimirum operatione: Vbi adnorandus est obiter Cardani error, qui dum de intellectu scripsir(si aliquid intellexisset, tam stulte nunqua scripsisset)omnis, inquit, intellectus gaudet sempiterna quiete, imò sempiterno motu dicit Vaninus. Materialia post lassitudinem quiete gaudent, quæ mobilia sunt, quiescunt libenter in suo loco, mouentur enim vt quiescat. Intellectus autem perpetuo in opere est, non vt quiescat, sed vt æterno vigeat atque exerceatur motu, Quid enim Dei cognitio aliud est atque amor ex eadem proficiscens, quaminexplebilis adhærescendi infinitati ipsius appetitus ? Hæc agitatio tantûm abelt, vt quies sit, nullum vt videatur vnquam sinem habitura: quo enim tempore expleuerit cursum illum, qui omnes temporis excedit angustias? Cardani autem ratio perridicula est & exlibilanda potius quam refutanda: ait enim

enim subtilissima aut mouetur vt cæli, aut semper quiescunt vt intellectus: intellectus aute essentia, substatia est, ideo quiescit: quasi verò cœli essentia non sit substantia; Adhæc intellectus vbi non quiescet, non erit eadem substantia, si quiescit semper, quia talis substantia est.

Quartum erat fundamentum, fummum bonum cosstere in cibo, potione, & obscona voluptate. quod non spinosis quibusdam contortisque argumentatiuculis, sed necessariis euertam demonstrationibus. Voluptatibus illis tristitia comes & præit, & adiuda cst,& subsequitur:præit,delectatio enim necessariò est in aliquo sensu, sensus auté omnis cum mutatione, mutatio verò ex contrariis exoritur: Delectatio igitur ex mutatione mali in bonum nascitur, malum ergo antecedat necesse est : quis ex esu voluptatem absque same, ex potu absque siti vnquam percepit? ex venereo verò actu non præcedente tentigine? Socrates eo die, quo venenum hausturus erat, cum detractis copedibus ex frictu sensisset aliquid oblectamenti, exclamabat, quàm mirè hoc natura comparatum est, vt res duz, tam inter se diuersz, tam reciproco mutuæ coniunctionis nexu conglutinentur, voluptas, & dolor, nisi enim molestia præcessisset, hoc non sentiscerem quan quantulumcunque voluptatis: Hieron. Cardianus in lib. 12. de fubtil. c. de hominis natura, afferit ex doloris imaginatione veneré excitari, quod Ioannes Picus Mirandulanus in lib. 3. aduersus Astrologos cap. 22. confirmat exemplo cuius dam, qui non nisi accerrimis verberibus pulsatus, ad coitum disponebatur: causam verò vterque, ignarus fortasse, subticet, nos in Philosophiæ adytis secretioribus adinuenimus, quia imaginatio cùm sit apprehensio, recipit intellectus speciem doloris: quare refugiunt spiritus ab illa tristi specie, atque sese abdunt in recessus interiores, vnde slatus sit.

Concomitatur item & adiuncta est voluptatibus illis tristitia, nam vtà cibo, potuque exordiamur, absque Cerere enim & Baccho friget Venus, pariunt illam nobis delectationem suis saporibus, hi autem omnes iniucundum aliquid admixtum habent: Sapores in vniuersum sunt hi, Insipidus, adstringens, acerbus, acidus, acris, amarus, salsus, pinguis, & dulcis. Insipidus cu nihil agat in linguam, saporis potiùs dicit privationem, hine insipida, quæ nullius sunt saporis, vocamus. Adstringes cum non sit alius, quàm acerbus imminutus, & per consequens à frigore immoderato in crassa substantia productus, saporem

158 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, porem non retinet, non enimà folo frigore vllus sapor, vt nec odor in humido. Accrbus exofus est, quod linguam maiorem in modum astringit, quare soluitur continuitas, sitque dolor. Acidus mordet linguam magis quàm acerbus, astringit ob frigus minimas linguæ partes, nam tenuitate ingreditur intima linguæ, & ob id acidus sapor maximè lædit ventriculum, quia tenuitate penetrat, & substantiam eius exanguem permultum refrigerat. Acris corrumpit sensum, vnde qui à pipere afficiuntur, dolorem sentiunt potius quam saporem, cumque acris sit immoderate calidus, dilatando soluit linguæ continuitatem, & ob id cæteris saporibus est molestior. Amarus sensui est ingratissimus, tùm quia in vnum extremum declinat, extrema verò vitiosa omnia, tum quia ficcitatis habet nimium, præ cæteris autem animalibus homo, & eius præcipuè lingua humido delectatur, vtpotè quia eo solo nu-tritur, quarc amarus sapor in extremo est non ratione solum substătiæ, sed etiam operationis, caret namque saporum fine, qui nutritio est, nullum autem amaru nutrit, quinimò aliorum eduliorum nutrimentum depascitur, est enim amarum siccius, & aridius, & ob id quoque crassius, quia magis terrcum.

EXERCITATIO XXVII. reum, fit enim ex illo abiumpta tenuiori parte:ex salso igitur excocto fit amarum, difflato humido: Salsus autem sapor ob calorem lædit, quoniam mediocri materiæ est adiunctus, hinc & linguam dilatat, sierique acri similem quandoque aducrtimus, nam materia vlterius producta in amarum transit, sui verò copia nimia, in acri similem: Si quis enim plus æquo salis obsoniis immisceat, ardorem piperis similem acrimoniæ persentiscet, non tamen ex toto quod acre in tenui substantia, salsum verò in mediocri confistat. Ideóque acre vehementius pungit linguam, salsum diutiùs: si verò salsum non quantitate, sed caloris vi adaugeatur, subamarum siet. Pinguem saporem iniucudum esse ostendit nausea, quam ex ipso concipimus, quinimo pingue sapor no est, sed affe-ctus, sicut eius contrarium macies est, quis autem maciem appellet saporem? nec pinguedinem igitur. Dulcis dutaxat sapor gratus est atque iucundus, quoniam à calore proficifcitur moderato, in tenui & mediocri substantia: attamen dulcia sola si sumantur, nauseam gignunt non mediocrem & sæpenumero (honor sit auribus)ad vomitum prouocant: si amaris adiungantur, nauseam pariunt maiorem, na dulce ad se rapit fenfum.

160 AMPIHT. PROVID. ÆTERN. fensum, ingrediturque quasi eo aperto ama-

rum, læditque magis.

Edulia insuper nisi ipse odor quoque gratus sit, exiguam sanè afferunt delectationem, quare mucum habens in naribus, nullam ex pretiosissimis esculentis, aut poculentis percipit voluptatem, quia odorem non persentiscit. Dulcia verò perparum olent, quia moderato fiunt calore in tenui, & mediocri substantia, magnam autem oportet esse concoctionem ad odorem producendum. Adhæc saporum finis nutrire est; Dulcia verò ad nutriendum parum conferunt, quippè non multum con-cocta funt, quare mel licet dulcissimum, per mediocriter nutrit, quod si lac, cu dulce sit, copiosè tamen nutriat, nego vt integrum est purum, vbi verò pars aquea secernitur, sitque butyrum, concedo, sed tunc saporem habet pinguem potràs quàm dulcem. Concludamus igitur voluptates esculétas & cőcomitari tristitiam, & subsequi, repletus enim & effarcitus venter cum molestia.& fœtore exonerandus est, & multos morbos fercula multa ferunt, scripsit Sen. 10. Rhetor.c. 17. Cibus varius inquit Hippocr. lib. 1. Aphoris. Aphoris.14.morbos generat, subdit rationem, surbulenta enim & inequalis est eius concoctio, quare

In ipso autem venereo complexu tristitiam quandam inesse demonstro, peracto: namque ludibrio quilibet contriftarunt, & tristitia illa in summo cst, vt experti referunt, nequit autem in summo esse, nisi fuerit: prius in aliquo inferiori gradu, in ipfo igitur: coitus actu tristitia est, quamuis à coeuntibus tanquam æstro quodam percitis, & à mente abstractis non percipiatur: Subsequitur autem ipsum actum tristitia maxima, quod cocuntem pudeat in færidos cloacarum recessus sese immissife, quare cauta magistra natura, ne animal ab opere abhor-. reret, venerez turpitudini quodda adiunxit incendium, vt penè à nobis alieni eò impellamur: contristatur etiam propter deperditas vires, quia id quod venere exprimitur robultissimum quid est inquit Hippocr. in lib. de Genit. & in lib. 4. de morbis, plurimum namque (firbdimus nos)effunditur ex arteriali illo sanguine, atque purissimo spiritu, quod ita generatio opus habet, propter quam Venus ipsa inuenta est, Dixi plurimu quia homo precateris animalibus proportione sui corporis plurimu emittit seminis, hinc fit, inquit Arist. sect. 4. probl. 6. vt ipse prærepræ reliquis maxime languescat in coitu, colliquat Venus corpora, cerebrú offendit, tremulos facit neruos, seniú accersit immaturú, oculosque in primis debilitat. Quare Pythagoras interrogatus, quando esset cum semina congrediendum, respondit, quando voles teipso sieri debilior: itaque olim Atletæ sucre nonnulli qui roboris conseruandi ergo, ab vniuerso veneris vsu abstinuere, vt resert Plato in lib. 8. de legibus, & Galenus permultis in locis.

Facessant igitur Epicurei & desinat tandem aliquando corporis voluptates summum bonum appellare, cum appetitio ipsarum plena sit auxietatis, possessio tristitia,

satietas verò poenitudinis.

Ad hæc, si vera esset Epicuri sententia, lõge sanè sælicior foret Gallus gallinaceus, qui gallinas confertas secum habet, iacentes habet, promptas & immotas habet, insiliat, si lubet, licet, sine precibus, sine pretio, sine vlla pænitudine, siquidem à coitu lætus canit, cum enim animal sit semine plenissimum canit propterea, quia non resoluitur, sed exoneratur.

Gallinæ quoque gustu tantopere præstant hominibus, & antecellunt, vt sine succi expressione vlla statim quæ rostro vel leuissimè mè tetigerint, digna sentiant indignave, ab ipsis deglutiantur. Nec gustu solum, sed cæteris quoq; sensibus, qui voluptatum sunt arbitri, hominibus ceteræ sunt animantes præstantiores, Simia odoratu, Vulpis auditu, Canis auditu simul & olfactu, Aquila visu hominë multis superat parasangis. Ta-Etum solummodo perfectissimum, subtilissimumq; hominem habere Cardanus existimauit lib. 12. de subtil.cap. de Hominis natura: At meo iudicio in hoc sensu homo quoque superatur ab animalibus, quæ vulgò imperfecta vocamus, quare arbitror, limaces, oftreasq; tanto vegetiore tactus pollere sensu, quanto citius detectus, nudatusq; sentit neruus, quam cute obductus, faciliùs itaque hæ sentiant animantes, quæ tenuiore quàm homo cute cooperiuntur, necesse est. Cardanus autem resipuisse videtur in lib.de rerum variet. cap. de homine. vbi ita dicit: Homo in omnibus sesibus ab aliquo vincitur, animali, neque enim cernit vt Aquila, nec tactu tam tenui est quam Aranea, nec acutum o àoratum habet vt canes, qui feras insectantur, quas solo percipiunt olfactu.

Vltimus, ac præcipuus Epicureæ sectæ cardo erat animorum mortalitas. complures Christiani Doctores super hoc argumento

L 2 aduer

164 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, aduersus Atheos scripserunt, adeò tamen friuolè, & insulsè, yt maximor u etia Theologorum commentarios perlegenti dubitatio oboriatur de veritate: Ingenuè fateor animæ immortalitaté ex Physicis principiis demonstrari non posse, cùm sit articulus fidei, carnis enim credimus resurrectionem, non auté resurget corpus sine anima, quove modo anima erit, si non erit? Ego Christianus nomine, cognomine Catholicus nist ab Ecclesia, que veritatis est certissima, & infallibilis magistra, edoctus essem, animam nostram immortalem esse vix crediderim, quod dicere non erubesco, sed glorior, nam adimpleo Paulinum præceptum, captiuans intellectum in obsequium fidei, que in me validior est, innititur enim huic principio, Deus dixit: quare & Sanctissimus Pater Augustinus in lib. 4. de Bapt.cap. 24. Euangelio, inquit, no crederem, nisi Ecclesia me commoueret authoritas. At in Euangelio reprehenduntur Saducæi, qui animi immortalitatem negabant : Ne autem ignorantiæ vitio id mihi vertatur, subtilissimis à me excogitatis rationibus animæ immortalitatem propugnabo.

Prima sit hæc, nullum simplex resoluitur in sua principia, nullis enim componitur solu

principiis, sed anima est simplex, ergo no resolubilis in partes.

Minor patet, apud Aristot. enim anima est actus, nullus actus est potentia, non igitur composita est, quia (vt alibi docuimus) compositum est potentia, partes verò actus. Præterea ex Aristot. Anima est principium essendi, & agendi, Ergo non est composita, quia si esset composita, eius partes essent principia.

Secunda.nulla natura cœlestis corruptioni obnoxia est, anima est natura cœlestis, ergo corruptione nunquam consenescit. Minor probatur. quia ex Aristotele anima est Errenézes corporis, & actus materiæ, no igitur ipsa ex materia: at materia nihil aliud est qua elementa quatuor, ergo ex his anima conflata non est, quinta igitur natura, & per consequens res cœlestis:quare grauissime hallucinatus est Alexader, dum anima ex quatuor elementis compositam, conglutinatamque affirmauit, nec modo sapientissimo, diuinissimoque Præceptori Aristoteli appellanti animam actum clementorum contradixit, sed etiam sibimetipsi,asserit enim,& redèid quidem, in anima esse facultates ad mouendum le antrorsum, retrorsum, dextrorsum, Enistrorsum, hæ autem in nullo elemento funt,

funt, ergo non ex elementis anima conflata est, nihil est enim in re quapiam quod non fuerit actu quoque in eiusdem principiis, principia namque sunt actus eoru, quorum sunt principia, Minor quoque ex Aristotele probatur, qui in 2 de generat animal anima adeò agnoscit diuina, vt nesas putarit illam sine medio dicere corpori eorruptibili connexam, quo videlicet hoc eidem conciliaretur: Illud verò medium cum cœleste quoddam corpus dicat esse, idem de anima ipsa sensisse manifestum est.

Tertia. ex nihilo nihil fit, Ergo animam immortalem dicamus oportet. Confecutio probatur subtilissime. Si non fit aliquid ex nihilo, ex aliquo non fit nihil, at si anima interiret, ex aliquo fieret nihil, cum enim sit simplex, neque in principia (nullum enim habet) resoluatur, ad nihilum necessario redigetur.

EXERCITATIO XXVIII.

Argumenta dissoluit Epicureorum.

Rimumerat id: si Deus est nostri prouidus, non est summe beatus, Consequens est falsum, ergo & antecedens. Respondeo negando sequelam maioris. Proba-

EXERCITATIO xxviii. tio illa, beatitudo consistit in corporeis voluptatibus, falsa est, vt patet ex dictis, naturaliter autem appetimus voluptates, vt bonum funt quoddam apparens, non verum, nedum vt summum bonum: quare non pro vltimo fine, qui summi boni, quod beatitudo est, vices præstar. Nec obstar nobis illa notatio, & Etymologia, qua à voluntatis inclinatione 'ad eandem tanquam bonum quoddam, voluptatem dictam comminiscuntur, quando de animi voluptate magis quàm de corporis prædicari potest, similiter enim veteres cum ad simplicitatem propensi essent, à dolo qué omnium rerum maxime detestabantur dolorem dicendum putauerunt.

Secundum. Nulla est ratio quæ cogat adstruere Dei prouidentiam nisi animorum immortalitas, at hæc non datur, nec illa igitur. Maior falsa est, quippè prouidentiam in hæc inferiora agnoscimus, & consitemur. non solùm quia animo immortales, sed quia Dei creaturæ sumus: quare & ad brutas animantes & ipsas platas, quæ sluxæ & caducæ sunt, eam extendimus. Ex Paulino autem contextu; Deo curæ non est de bobus, ad prædestinationem scilicet, vocationem, iustissicationem, & glorisicationem, at copiosè ad procreationem iuxta & conservationem

168 AMPHIT. PROVID. ÆTERN, corundem, à primo namque ente dependet omne ens quoad substantiam, & operationes.

Minor etiam falsa est, vt patet ex dictis, nec obstant in contrariú adductæ rationes.

Prima, concipimur, nascimur, viuimus, & morimur, vt bruta, Ergo eiusdem ordinis, dignitatisque anima est in vtrisque, quare si illorum anima mortalis est, & nostra quoque:Respondeo falsam esse consecutionem, concludit enim de corpore ad animam, quæ duo plurimum à se inuicem distat; ex diuerssis autem non sit illatio: Corpus quidem humanum beluino persimile est in multis, & fermè in omnibus, quare parem vtrisque finem, & exitum futuru credibile est, mortis scilicet & interitus. Mente autem seu intellectu aterno sanè illo, vt probauimus, à beluis differimus: Harum namque cognitio -vt sensualis ad vnum determinatur : hinc auiculæ eadem femper forma nidum construunt; nostra verò vt spiritualis ad plura refertur, & in vnoquoque objecto diuersas aduertit boni, malique rationes.

Secunda, omnia quæ orta sunt aliquando occidant necessum est, Anima aliquando ortaest, occidat igitur oportet, Respondeo salsam esse maiorem, etsi enim omnis responde

EXERCITATIO XXVIII. creata aliquando possit interire, nam quod non habet causam essendi à seipso, potest natura sua non esse, Deus tamen candem quo minus definat fiue intereat, conseruare potest: Explico, Omne quod est, aut est primű principiű, aut à primo principio. Vnum verò duntaxat primum est, ab co igitur cætera omnia dependeant necessarium est, Ergo omniâ naturâ fua, excepto vno, corruptioni subjecta sunt, quamuis enim entia fint absoluta à subjecto, & termino, nequàquam tamen ab ipsa causa absoluta sunt; Sunt igitur per aliud, & ab alio, At omne dependens, ab eo, à quo dependet, si est voluntarium principiu, mutari potest, quare ipsæ quoque mentes immateriales, etsi ponuntur à Peripateticis coxux, & coxternx Deo, prout tamen à primo depedent, vnico ipfius primi nutu ab ea deiici possunt & dimoueri essentia, in qua ab illo constitutæ primitus funt; si enim non possent, haberent in se aliud principium resistendi illius infinitati, & per consequens ipsum illud principium non esset. Non corrumpuntur autem, quod sic Deus non veht. quare Plato in Cœlesti illa scena Timæi,Patrem,& conditoré Deorum sic introducit loquentem; O Dy Deorum, quorum opifex idem paterque ego: opera siquidem WOS.

170 AMPHIT: PROVID. ÆTERNÆ, vos mea, naturâ dissolubilia. Et B. Aug. in lib. 3: contra Maxim.cap.12.& in Ep. ad Dioscoridem circ.med.asserit Angelos ab omni alienos corruptione ex gratuita Dei beneuolentia.

Tertia Ratio crat; nullus vnquam è mortuis refurrexit, ergo anima est mortalis. Refpodeo negando antecedens (testantur enim omnino contrarium tum facra pagina, tum etiam ecclesiastica historia)& pratereà consequens, potest namque anima esse immortalis,& si corporum resurrectio omnino nulla daretur. Ipfa namque à corpore separata, per se potest existere, cum non sit in statu violento, quandoquidem assecuta iam est statum eminentiorem, & diuinæ propin-😾 quiorem naturæ. quinimò si esset in statu violento, cum nullum violentum perpetuum, resurrectio debita naturæ esser ordini, hinc veteribus Philosophis animam esse immortalem existimantibus non fuisset abscondita, neque mysterium sidei foret apud Christianos.

Ad probationem, si anima esset immortalis, mortuum aliquem Deus resuscitaret deploratissima hac deprauatissimaque tempestate, vt qui nunc grassatur Atheismus, extirparetur funditus, stirpitusque eradica-

rctur

171

retur.Respondeo negando assumptum,nam in parabola seu historia potius Euangelica diues apud inferos ita lamentatur. Rogo te Pater Abraham, vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum: & ait illi Abraham, habent Moysen,& Prophetas, audiant illos. At ille , non Pater Abraham , sed si quis ex mortuis ierit, Pænitentiam agent: ait autem illi , si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Luc 16. Adhæc, opus non est, nam quos ab æterno Deus ad gloriam prædestinauit, fine nouis miraculis anima immorlitatem credere certum est; Atheos reprobos non curat Deus, quos ipse diuinus figulus in vas formauit contumeliæ, vt inquit Apost ad Rom.8.

Vltimum argumentum desumebatur ex doctissimorum virorum authoritate, qui animæ immortalitatem negarunt, vt Arist. Seneca, Cardanus, & Pomponatius; Respondeo. si authoritate certandum est, proculdubio aduersarij in hoc campo succumbent, quicumque enim aliquo doctrinæ claruerunt specimine, vt sapietes Hæbreorum, Chaldeorum, Ægyptiorum, Indorum, Galloru, quos Druidas vocabant, Pythagorici,

171 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, Platonici, & Stoici animam crediderut immortalem; Quæ sit Aristotelis sententia, Philosophi certant, & adhuc sub Iudice lis est. Senecam negasse animi immortalitem existimat Pomponatius in lib. de Fato:aliter tamé mihi videtur,nam ep.80. ad Lucilium hæc scribit, Sursum animum vocant initia sua, erit autem illic etiam antequam hac custodia exolnatur, si vitia sua deseruit, purusque, ac leuis in cogitationes divinas emiciat. Pomponatius quidem & Cardanus plurimis imbuti disciplinis & scientiis fuere, tantum autem abest vt nobis aduersentur, vt etiam de immortalitate animæ vterque opus quoddam conscripserit: Ego quidem quid, aut quomodo scripserint, me ignorare non infiteor inuitus, nec enim vnquam ipsorum hæc opuscula in manus meas venerunt, necin ipsis Francofordianis nundinis, multominus in Lutetianis, aut Lugdunensibus officinis potuerunt reperiri, impressa tamen accepi Basileæ. Nescio an fortassis imitiati sint Agrippam, qui de Dæmonibus inuocandis, coniurandisque tot composuit libros, cum tamen ipse pessimus nebulo reliquorum instar quos & Necromantistas vulgus appellat, nullos omnino Demones esse asseueratit, vt in lib.de vanit. sciens: & in 1. quoque tomo

EXERCITATIO XXVIII. tomo infinuat: vel certè Epicuru fecuti, qui, teste locupletissimo Tullio, libros quosdam edidit de pietate, & Religione erga Deos, cùm tamen idem ipse docerer, Diis nos neque hæc inferiora curæ este. Addebatur in calce argumenti viros sapientes vitam ducere Epicuream, ac proinde de animorum immortalitate no, prout par est, sentire. Verum esse antecedens existimauit Cardan.qui lib. 12.de subtil.cap.de hominis natura, fol. 467. Sapientes (inquit) cum calidissimi sint natura atque humidissimi, nisi philosophia proficiant, pessimi omnium sunt, calore euadunt crudeles, dolosi, inconstantes, & iracundi: humido verò encques; delitiarum amatores, gulofi, & libidinos: adiunat ad hec perpetranda industria, quam ex studiis acquisterunt, & melancholia, que resoluto humore pinguiori gignitur ex superfluis studiis, atque vigiliis.

Dij te Cardane, Dij, nquam, tui te fortunent, Audacia, & Eruditio: ex hypothesi talsa deduci sassa mirum non est: illa hominem calidissimum simul & humidissimum,
assirmat esse, quod à veritate quidem ita vt
cum maxime discrepat: Calidissimus sane
no est, neque enim coripsius Leonis corde,
neque iccur Aquilæ iccore, neque ventriculus verriculo Strutis, neque cerebrum cere-

bro

174 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, bro passerino, neque neruus neruo Pardi, neque ossa ossibus Pantherarum, neque torus rota Gallina calidior est. Humidissimum verò Veruecem dicebas, cùm eiusdem describebas caudam. In homine verò humidifsima pars est Cerebrum, non ob id tamen sapientissimum dixerim hominem, vt tu suprà pronunciasti, nam in cateris quoque animalibus cerebrum est humidissimum si cum aliis partibus conferatur, nec pisciú cerebro humanum humidius est cerebrum. Sed demus tibi Cardane animi gratia sapientes esse calidissimos, atque humidissimos, non tamen inde consequens siet, corruptis ipsos esse ac deprauatis moribus. Nam cùm in ea caliditate, & humiditate cotinua sit tanqua duorum contrariorum conflictio, non enim cum summa caliditate summa esse potest humiditas, quin & hæc ab illa absumatur, vel vicissim ab hac illa retundatur, tantum abest vt tali morum peruersitate infecti sint sapientes & docti, quantum ab ipsis absunt extremis, à quibus separatis, non vt hic coniunctis ac refractis ipsa morum prauitas proficifcitur. Adhæc, si mores à temperatura ducere vis vna cum Galeno, nego ego tamen à calore iracundiam procreari, iracundus namque canis est, frigidus tamen (i .

176 AMPHIT. PROVID. AETERNÆ fimum, ergo ab oppositis ratiocinando, frigidissimus quisque erit placidissimus, piissimusque. Pietatem sanè Ciconiz omnes vno quasi ore circumferunt,& deprædicant, frigidissimam igitur esse cosequitur vt quæ ab omnibus piissima pronunciatur. Dic modo Cardane, quò te vertes:quomodo hunc Gordium quali nodum effringes:quomodo hæc Chrysippæa eludes retia? dic, age, responde? quo frigore serpentes viuos integros in prolobum demissos concoquit? Qui verò populi parentes internecant, qui deuorant: pietate illi:hi faciunt superstitione:non nisi senes occidunt, ne incommodis conflictentur senectutis, interfectos mésis adhibent, ne à vermibus consumantur, hi stolidi, & cœci, non crudeles huic stultitie superstitionique dediti sunt. Sed tu Cardane diuina à quo Calore illa proficiscatur?

Dolosos quoque à calore fieri dicis, quin imò frigidum potius quàm calidum crediderim eum qui fraudibus, dolisque addicus est, feruor enim agit in impetum, in doloso verò frigus quoddam videtur residere, dum cunctatur, captatque occasionem, aut ex insidiis adoriens, aut è specula imminens.

Addis quoque gulam, ac veneream libidinem maximo à calore, maximoque humidem

EXERCITATIO XXVIII. dem audes affirmare nonne equis, canibus, passeribus, & cæteris id genus animalibus illos qualitatum illarum excessus verè poteras attribuisse?in quibus insatiabilis quædam & expleta ad ingluuiem voracitas, vel ad libidinem præceps quida & inflammatus furor; sed & hæe, cui tu adscribis, causa veritati repugnare videtur omnibus modis: Gulx libidinem ad summum refers calorem, summamque humiditatem. si calori humoris vis fit æqualis, calori humor resistet quominus tantum fiat resolutionis, & ad immoderatam ingluuiem omnis tollatur prorfus appetitus, siquidem ipse appetitus affectus est habendi, at quod habetur non appetitur, præcipuè verò sedara fame non appetitur illa intemperata ventris, abdominisque effarcinatio; neque verò etiam humidissimi est appetere neque calidissimi apud Galenum.

Sapientes, inquis, sunt humidissimi, & calidissimi; si hæ ad genera referantur qualitates cum suis causis, Aries erit omninò animalium sapientissimus; si ad sexum, mulier consilio, atque ingenio cæteris omnibus præstiterit: si ad habitudines, sanguineæ temperaturæ eæteris omnibus continget antecellere, sanguineum tamen hominem haudra-

178 AMPHIT. PROVID. AETERNÆ, ro videas hebetem,& stupidum, sæpius verò

popinonem.

Accessione verò melancholiz augeri inquis sapientum peruersitatem, quod tam falsum est, quàm absonum sibi ipsi repugnas, quod si enim sapientum natura praceptis vel potius Philosophiz loris ac franis ad coercendam petulantiam, & quamcumque perperam agendi libidinem compescendam opus habet, in ipsa excessus ille caloris & humoris mitigetur tempereturque melancholici succi accessione, qui frigidus est & siccus, quàm peruersitati aliquid accedat incrementi, Aut enim ita sit necesse est, aut, calidissimi iidem & humidissimi erut, qui frigidissimi pariter & siccissimi.

Concludis deinde sapientes omnium esse pessimos, immo optimos ego omnium pronuncio sapientes, in omnibus enim historiarum monumentis, in omni exemplorum vetustate, vnum ego saltem è sapientibus Herculem inueni qui sese aliquo nesario sacinore contaminarit. Sed in hoc ego excusandum puto sacilè Cardanum, quippe qui à seipso ad cæteros desumpsit argumentum, sapiens videri & audire voluit, cum se omnibus coopertum sciret slagitiis, in expositione sua Genituræ, quæ octava est in ordine, de seipso

At vitia hæc Philosophia in ipso correxit prorsus & eluit, (ipsi fatenti si sidem adhibemus) quare & hîc dum sapientes omnium Man pessi

tione assidua mentitus sum voluptatem.

180 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, pessimos promulgat, subdit tamen, nisi Philosophia proficiant. Sed dic sodes, qui potest esse sapients, qui in sapientiæ studiis nullum omnino secerit prosectú? dicesne cytharcedum, cui nihil profuerit cythara? Sed Cardani sententia quid Atheis ad confirmandam opinionem suam momenti afferet & ponderis? Sint sapietes pessimi, sint voluptatibus dediti, effrenata peccandi ferantur libidine; quid inde?de animorum dubitant immortalitate, negatur consequentia. Istorum namque semiepicureorum error in voluntate est non in intellectu: familiaris tamen quidem noster hanc scholasticorum distinctionem non approbat, inquit enim, voluntas, omniu consensu & adstipulatione, est potentia cœca, quæ non nisi prævia intellectus consultatione operatur, non igitur potest esse error in volutate, quin priùs fuerit in intellectu: quis tam vesanus fuerit, vt cœcum aberrare dixerit à via, non verò eum, qui ducit? Error sanè huic adscribatur oportet, si rectè ratiocinabimur, qui qua debuit non est ingressus via, prout sui erat officu & nouisse & ingredi, non verò illi, qui nullo modo deflexit, sed sequendo ductorem, suis partibus satisfecit, consimiliter non errat voluntas quæ cœca eft,

est, sed intellectus qui voluntatis rector est & moderator.

Respondent scholastici, intellectum excufari ab errore, quia proponit bonum voluntati, quæ illud amplecti recusat, O homines
acutos? O ingenia subtilia? qui tam paucis totum negotium consectu putant: nonne stultum dixerimus & amentem, qui colores cœco proposuerit? Longè autem stolidior suerit intellectus qui volutati proponat aliquid
agendum, cœcus enim licet non videat, potentiam saltem videndi habet, voluntas autem potentia cœca est ex scholasticor opinione, quem errorem insrà consutabimus
cùm contra Stoicos liberum arbitrium propugnabimus.

EXERCITATIO XXIX.

De Voluptate, & Beatitudine.

Vm Epicurei in ore nihil aliud habeant, nihil aliud prædicent, nihil aliud prædicent, nihil aliud circunferant quam Voluptatem, & Beatitudinem, quid hæc duo sint quam diligentissime poterimus scrutabimur, atque adeò ipsos altissimos Philosophiæ sontes adibimus, & ipsius primo voluptatis syphunculos aperiemus.

M 3 Philo

182 AMPHIL PROVID. ÆTERNÆ,

Philosophi ita comuniter illam definiunt, Est resanima affectibus conueniens: inscitissimè tamen atque ineptissimè, non enim voluptas, que vitiu est, conuenire potest animæ, neq; voluptas vniuscuiusque affectus anima est, sed copositi. Ad hac sunt vel res, vel habitus, vel affectus non pauci non rarò animæ couenientes, qui tamen nulla afferut voluptatem; Sicut ex aduerso alij ab animæ commodis rationibus adeò discrepantes, adeò illi inconuenientes, vt mortem etiam quandoque afferant præsentem, neque ideò doloris vilius fint autores. Cuiusmodi febris, quæ à Græcis Hertica dicitur, eius habitu non sentitur: sic nullam affert voluptatem habitus Sapientiæ, nisi ea in actu sit, quem Philosophi secundum vocant. quid fomno magis conueniens? quis verò se dor-mire sentit? quin ne illo quidem modo plena voluptas est, nisi fiat intellectionis reflexio super intellectionem neque Midas, vel Creesus, aut Crassus, ex diuitiis diuitem percipient voluptatem, nisi consideret suas copias Talentis Tantali fuisse superiores. Addendum igitur & definitioni huic verbum, percepta. Subtilius autem diceremus rei, couenientis perceptionem. At ego assero aduersus omnes Philosophos, neque dolorem, neque voluptatem sensu percipi! dolor cum sit impactio speciei naturam lædentis, & ipsamet læsio sanè dolor erit ipsa sensio.nihil enim aliud sensio est, quàm impressio in sensum delatæ speciei. Quæspecies si sit naturæ conueniens, eius perceptio voluptas erit:si sit aduersaria, eius actio erit dolor; veluti calor, vt duo, sensum afficiet couenienti constitutione, calor, vt quatuor, destruct sensum, ca sensio erit dolor, Sic è gemma, in ceram dum imprimitur, duo transferuntur, & impressio, & imago. V.G. Mercurij. Ex quibus concludo, neque dolorem neque voluptatem sensu percipi, voluptas enim, & dolor sensiones sunt. At sensio non sentitur, sed species vel commodæ vel incommodærei:que species est efficies causa impressa imaginis in ceram, vt ita sint hæc; Gemma quasi res, quæ sentitur, Imago Mercurij quasi species rei, id est sculpturæ, quæ in gemma est, Cera quasi sensus, Impressio quasi sensio; quæ si ceram non offendat, sit quasi voluptas; si laceret, quasi dolor. Sed omittamus hanc definitionem ab efficiente causa deductam, & formalem quaramus Duplex est voluptas:altera est perceptio conuenientis speciei. Altera est fruitio perceptionis. Prior sita est in apprehensione velsensus, vel intellectus; Altera posita M

184 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, est aut in præsentis iudicio, aut in memoria, quæ reducit in mentem perceptionem factami Tertia voluptatis definitio est à fine, is cum homini sit triplex, totidem modis voluptas accipietur, Primus est indiuidui conservatio, Secundus conservatio specieis Tertius perfectio partis potioris, idest animi: Propter primum datæ sunt à natura voluptates sensum, atque imprimis gustus: propter secundum parata est delectatio, quam excitat venus: propter tertium concessa estab eodem Parete omnium nostrum Deo intellectio, cuius finis beatitudo, ad quam Sapientia quasi quibusdam gradibus conscendimus. Propter individui conservationem datæ sunt homini à natura sensuum voluptates.cum verò ex corpore constemus & animo, vtriusque vsui sensus inseruirent natura voluit, nobiliori tamen fine parti potiori.quamobrem ad animi commoditatem atque perfectionem duo potissimum nobilissimi concessi sunt, visus, & auditus, primo natura cossilio, studio, & solertia, tametsi secundarià quoque operà corporis item exancillentur commodis. Ergo visus neque solùm, neque primum datus est, vt tela, vt ruinas, vt foueas vitaremus, fugeremusque, sed vt tollerem, erectos ad Sydera vultus, cœli orbes

EXERCITATIO XXIX. 185 orbes contemplaremur, mundi speciem admiraremur, summum illum omnium rerum molitorem, architectatorem que Deum cognosceremus, atque adeò ad ipsum similitudine quadam & cognatione accederemus. Dividamus igitur ea quæ aut intrinsecus sentiuntur aut extrinsecus, substantiæ quæ per qualitates sentiuntur, aut corpus subeut, aut non, quæ intrant gustu dignoscuntur: quæ verò non ingrediuntur, qualitatibus tantum mouent. Hæc verð aut non nisi proxima funt, atque ad tactum modò spectants aut etiam remota esse possunt, eaque aut ex aduerso tantum recipiuntur, visionemque efficiunt; aut ex obliquo, à quibus auditio & olfactio. Horum fines funt diversi omninò prout illi diuersi: Odoratus ad iuuandum cerebru, spiritusq; in eo recreandos. Auditus ad disciplinam, comunionemq; societatatis. Tactus ad corpus extrinsecus, Gustus ad corpus intrinsecus spectat. Visus verò concessus primò propter animum ad inuentionem. Auditus propter animu primum ad communionem. Olfactus ad mediam naturam inter animum, & corpus, quæ natura est spiritus. Omnes autem ad inchoationem specierum quæ sunt materia intellectionis ad fælicitatem.

M 5 Sed

186 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,

Sed fortassè acutius sic. Oculum delectant pulchra, quia oculus est propter intellectum, intellectus ad beatitudinem, beatitudo fruitió summi boni, hoc autem pulcherrimum. Præterea quod pulchrum non est, est quasi non sit, ergo quasi non bonum, bonum verò sinis. Apud Aristot bonum & ens idem. Idcircò Græci καλ δυ & bonum & honestum, & pulchrum dixerunt vna voce, & ex diuerso dyastir quod nunc bonú significat, olim pulchrum designabat.

Ex odoro magnam homo capit delectationem, ita quidem, vt nullum esse aliud animal, quod odore ducatur, Aristoteles dixerit: quamuis minus sibiipsi conuenienter, nam, sicut & ipse, & multi alij Philosophoru prodiderunt, Pantheræ odore reliquum genus ferarum vsque adeò trahitur, vt cateruatim illam comites consequantur. Ex aduerso verò videmus animalia malis odoribus,no quidem omnibus omnia sed aliis alia fugari, salphure muscas, Galbano serpentes: quamobre ex aduerso in natura positum videtur aliqua odoris voluptate capi. In primis tamen odorum fragrantia homo delectatur, quod ipsi quidem à natura secundum Cardanum ad beatitudinem inditum est, Solus hic sensus, inquit, in l.de subt. anima & corpori communis esse videtur. videtur, diuina pars in nobis odoribus gaudet, ea de causa Die thura adolentur. Sed quia nostrati. bus Inquisitoribus hæc fortè displiceat opinio, refutandam potius, quàm amplexadam mihi putaui. Solus (dicis) hic fenfus animæ & corpori communis esle videtur; ridiculum sanè, non enim odoratur anima, neque solùm olfacit corpus, sed totus homo quod si anima odoratur, etiam gustat, gustus autem ob alimentum, ergo anima alebatur Cardani, consenuit ergo, atque etiam interiit. quin ne corpus quidem odoratis, quatenus odorata sunt, sustétatur: imò ne sapidis quidem, quatenus sapida sunt, sed quatenus substantia transmutabilis in substătiam corporis, quod nutriri debet,sapor autem quiddam additur, vt faciliùs animal ad vescendum inuitetur.

Subdit Cardanus aliam rationem, diuina pars in nobis odoribus gauder: imò intellectus, quæ diuina est in nobis pars, nihilomagis gaudet odoribus, quàm sensibilibus aliis, quin visu potius gaudere crediderim, plus enim eo perficitur, quippe cœli, totiusque mundi contemplamur tutas far.

Hincad politiam subtilissima refert Cardanus Ecclesiasticum ritum, thuris scilicet adolendi in templis, illius enim edore humanas mentes dicit ad divinorum contemplatio

188 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, plationem facilius elevari.

Quanto egisset satius Cardanus si aduersus Platonicos suam hanc couertisser disputationem, qui Aegyptiorum, Chaldæorumque infecti persuasionibus, vel potius superstitionibus, affirmabant, suffimentis, &odoribus aptum effici aerem ad excipiedos Deos, quibus cum nobis habenda commercia, facilè puto explosurus erat hasce Platonicas fabellas. Enimuerò quomodo aër disponitur ad excipiendum Deum?quado nihil est Deo vacuum, neque de cœlo descendit vt vnius loci aut regionis limitibus circumscribatur, aut includatur, sed totus vbique est, & hic, & ibi, & alibi, foret enim alioquin finitus, quod admittere scelus est vel morte piandum:In templis autem nostris pro à maioribus accepto more, odores accenduntur ad mentes in Deum eleuandas, quod non vt hebraicum quid, sed tanquam legitima ab Apostolis transmissum hæreditate observat etiamnum Ecclesia, prout D. Basilius lib. de Spiritu Sancto cap. 27. cofirmat, & Ecclesiæ Proceres in œcumenica Tridentina Synodo stabiliuerunt in Decr. de sacrif. Missa.

Ad speciei conservationem maris & sœminæ commixtio instituta est, nec id quidem sine aliquo diuinæ provideriæ miraculo, no enim per sanctissimos viros, sed ab ipso illo summo omnium rerum effectore Deo illa coniunctio in ipsis illis Beatitudine refertissimis Paradisi aruis est instituta, & diuinis legibus confirmata: quin etiam Christus Dominus sua no modò diuinissima præsentia, sed nobilissimo, eoque primo miraculo coniunctionem hanc voluit illustrata, adeóque sui cum Ecclesia coniunctionis siguram ostendit & simulacrum, atque inter Ecclesiae sua Sacramenta duxit numerandum.

Propter animi perfectionem data est intellectio, quæ via est ad beatitudinem, quod vt rectè intelligatur, altius repetenda res est.

Beatitudo fruitio est summi boni, fruitio, participatio est, participat autem qui fruitur, non quia abscedit ab illo pars illa, vt huic communicetur: sed hoc cum illo vnum, quo potest modo, sit. At quo potest modo? potest-ne finitum vnum sieri cum infinito? No hoc quidem modo, quo illud infinitum est; sed quo bonum, hoc sinitum sit cum illo vnum per similitudine. Hoc de ea beatitudine, quæ in subiecto est, & qua subiectum sit beatum. Fit ergo quia vna sit beatitudo cum illa beatitudine, quæ neque in subiecto vllo est, neque ipsa subiectum vllum est. Quæ alio modo quàm hac desinitione est declaranda. No

onim

190 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, enim hæc partem fui capit, sed totum ipsum est quod est quare si hominis est, aur mentis abstractæ, ideò est, quia illa est in se infinita sibi. Solus igitur Deus beatus est. Intellectuu autem ordines adipiscuntur eam primum per intelligentiam sibi primum inchoatam, deinde perficiunt per operationem, operatio autem est amor; fit enim vnum amans cum re amata. Ratio est, quia sunt omnia creata, & finita, & ad finem. Finis autem & fibi totus est sine inuidia, & aliis communicabilis fine detrimento. Vbi subtilissimè addimus: Operario aliqua est quasi forma finis; Idque ibi, vbi finis non excedit vires operantis, Sic carpentum non est præstantius, quàm habitus carpentarij: Est enim ars operæ & formæ carpenti forma. Carpentarius quidem est efficies, & ex Idæa, quam habet in animo aut intellectus illi formam adhibuit. Sicut Aristot dixit generationem esse aliquo modo causam generati: & motio est moti forma: Alia vetò est operatio, quæ non introdueit fine, sed perficitur à fine, veluti, cum generatio perficit prævias alterationes. Sic ciuile officium perfectionem accipit à legislatore, accepto scilicet præmio quod propositum erat beneficienti : opus igitur, aut opeta est inchoatio ciuilis beatitudinis: præmium verò,

verò aut laus perfectio. Sie intellectio est initium beatitudinis, vel inchoata beatitudo, velle autem eam, illius est perfectio: veluti cùm Deum esse intelligo,iam datur accesfus ad vnionem ex cognitione, quia species cogniti est talis forma cognoscentis: quare aliquo modo vnum fiút. Vbi verò ex hac intellectione video quodda alterius bonum, volo me similiorem Deo, quoad liceat, efficere. Itaque ab ea promoueo me ad aliquid faciendum, quo vnione adipiscar atque ilicò nascitur amor, quia in actione sistitur voluntas: Vt autem tam pulcra contemplatio perspicuè magis intelligatur, in intimos exquisitæ Philosophiæ recessus ingrediamur. Cùm duo sint principia, quæ recipere apta sunt, totidem altera ex parce oportet esse, quæ item recipi apta sint, sub quorum ratione cætera. omnia comprehendantur, quamobrem dicuntur ea à Philosophis prima obiecta, quia tantum ex occursu in suo magno ambitu recipiuntur. Intellectus ergo obiectum est verum: voluntatis autem bonum.tunc sic, vbi intellectus concipit aliquid, idem fit per similitudinem eum re intellecta, si ergo intelligit verum, veri specie coloratur, ac non solum intelligit verum, sed primam veritatem,à qua illud fuam trahit originem, ergo

192 AMPIHT. PROVID. ÆTERNÆ, & fit vnum & idem per similitudinem cum prima veritate; atqui illa Deus est, ergo similitudinarie cum Deo vnitur, sed hæc vnio fruitio est, & beatitudo igitur. Veruntamen inchoata, incrementum deinde accipit ex voluntatis operatione, huius namque obie-Etum est, bonum, quod cum ad primum bonum referatur, & primum bonum voluntas appetet:at amans cum re amata vnum fit, vt supra diximus, ergo & volutas nostra vnum fit cum summo bono, atque ita illo perfruirur: sed subtilius addamus hoc; veritas non efficit intellectionem, semper enim verum intelligeretur, sed eam consequitur, & est adæquatio notionum, quæ sunt in intellectu, cum rebus quin etia in simplici intellectione nulla est. In composito, quod complexum vocant, vetitas non intelligitur nisi per reflexionem.Res enim intelligitur, at in rebus non inest veritas, sed in speciebus, iunctis in intellectu, & secundo loco in oratione. Intelligitur ergo res intellectione recta, veritas reflexa, neque enim qui vera dicit, scit se vera dicere, nisi cum re conferat orationem; tunc sic, beatitudo intellectus est in cognitione veri, at verum intelligitur cognitione reflexa, Ergo beatitudinem adipiscimur non apprehensione, sed secunda intellectus operatione:

EXERCITATIO XXIX. 193 tione: non ergo in ocio eam constituemus pro stulta Epicureoru, qua infecti sunt, persuasione.

Nec ipsa voluntas ociosa est, quippe per boni vagatur partitiones, deinde ad summu refert bonu, illudque appetit, fruiturqs. Bonitas auté triplex est. Prima est affectus entis, quare in sacris libris scriptu est, vidit Deus cuncta, qua fecerat, & erant valde bona, no enim à fummo bono potest aliquid no bonum vel fieri, vel conseruari; ille certe qui summum. bonum est & fecit, & facit, & coseruat:illud bonum nostra voluntas appetit, non primo, sed quia esse appetit, est enim bonum, quia ens est, non autem ens, quia bonum est : sicut vnú, quia ens, no verò ex aduerso, non enim potest ens ex vno oriri & sieri tanquam ex materià, vt Melissus existimabat, ens enim hoc modo foret accidens, non substantia, accidens, inquam, proprium ipsius vnitatis, quemadmodum passim dicunt, vnum esse accidens entitatis: at vnum non potest esse nisi sit:esse autem,& esse ens idem est,neque differt, nisi loquendi ratione, sed nec alterum alterius materia est. quinimò vnum ita est entis proprium, vt cum eo res sit eadem, & non differens nisi modo. Nam quomodo vnum potest esse entis accides?necesse enim effet

194 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, esset ve à differentia flueret, qua ipsum ens constitueretur, ergo ens esset genus, & haberet se ente prius ens, quod est perridiculum. Sed in philosophicis comentariis clarius ista & fusius edisseruimus. addamus nunc, voluntas nostra appetit esse, non tanquam absens vt potiatur, sed taquam præsens vt conseruetur, quare subtilissime dicimus, non appeti à nobis esse quod præsens est, appetitio namque est à privatione, sed coservationem, id est perpetuationem ipsius esse, quam conservationem à summo bono profluere necessariò cùm intelligamus, & summum bonum appetemus. Altera bonitas est motalis, qua est perfectio actus cum recta ratione, & appellatur habitus, est enim qualitas ad agédum secundum rectam rationem, quam in omnium animis infigniuit fummus ille omnium rerum artifex Deus:hinc cum moraliter bene operamur, Deo naturæ authori totum id adicribendum esse & cognoscimus, & volumus lubentes, qua contemplatione ad Dei vnionem quasi gradibus quibusdam conscendimus, eaque perfruimur.

Tertia bonitas est supernaturalis, estque perfectio actus secundum diuina lege, quæ ita nos Deo coniungit, vt Apost. dixerit, Vi-uo ego, iam non ego, sed Christus viuit in me.

Hæ

EXERCIT TIO XXXIX. 195 Hæautem omnes bonitatis actiones ad summam illam Dei bonitatem referuntur, cuius esse non appetimus, nã omne appetes appetit propter perfectionem sui ipsius, sa Dei auté esse appeteremus, nostri corruptionem, immò annihilationem destructioneq; appeteremus, quare hæc appetitio nulli omninò conuenit: Nec ipse Luciser Angelorum Princeps Deus esse desiderabat, sed Deo saltem similis, quare apud Ezechi.c.28. de Rege Moab hæc, quæ ad Luciserum pertinere dicit Ecclesia, verba leguntur: ponam sedem meam super Aquilonem, co ero similis altissumo inquit ero altissimus sed altissimo

de Rege Moab hæc, quæ ad Luciferum pertinere dicit Ecclesia, verba leguntur: ponam sedem meam super Aquilonem,& ero similis altissimo?non inquit, ero altissimus, sed altissimo similis. At simile non est idem ex l. conerua ff.deposit. Adhæc, voluntas nostranihil potest appetere, nisi quod intellectus intelligit, At intellectus non potest intelligere duos esse. Deos, neque finitum esse infinitum, non potest igitur id voluntas velle,nemo ergo potest velle esse Deus. Sed Dei fruitionem, in qua summa & vnica perfecta beatitudo est, appetimus: atque in hac ipsa appetitione aliquo modo fruimur, sed imperfecte, quæ fruitio in augustissimis illis beazarum mentium sedibus aliquando adim-

plebitur, & perficietur, vbi Dei ipsius prefentia cœlestis Reipublicæ beat ciues, cuius

ipsc

196 AMPIHT. PROVID. ÆTERNÆ, ipse sol sine occasu, & sine ortu, perpetuitas fine momentis:præsens sine lapsu, futurum fine accessu, satietas sine fastidio, desiderium sine defectu, triumphus sine bello lætitia sine gestu, scientia sine disciplina, finis & principium, vtroque carens, neutrius egens, vtriusque parens atque autor: vbi participatio sine inuidia, collocutio sine sermone, collatio sine decessione, receptio fine accessione, quies sine motu, intellectio sine ratiocinatione. Vbi omnia funt in omnibus, ab vno, non ab omnibus. Vbi omnes singuli sibi, alteri alteris, vnum in vno. Qui adesse volunt aliis quod adest, quia ipsis nihil deest, ne id quidem quod adest illis. Quia qui vult, vult eos velle, cuius velle nos velle quod vult, facit.

EXER.

EXERCITATIO XXX

Aristotelis sententiam explicat.

Iuinum Aristotelem Stagyritam humanæ Sapientiæ patrem, primum ac summum scientiaru omnium Dictatorem, & venerabile Naturæ oraculum, ad Epicureismum pertrahere conatur Chalcidicus Platonicus, asserit enim in Plat. Timæo, Aristotelem concessisse, diuinam prouidentiam curare tantumæterna secundum indiuiduum, qualia sunt corpora cælestia, non autem hæc sublunaria. Chalcidico circumforaneo blateroni moderni quidam philosophastri adstipulantur, duabus ratiuculis, & illis quidem leuissimis, persuasi.

Prima, quia in lib. 12. meraph. c. 9. dicit abfurdum esse primam mentem de rebus omnibus cogitare, & melius esse quædam non

videre, quam videre.

Secunda, ex Aristot sententia, Deus non potest in hæc inferiora agere, nist medio corpore cœli, Ergo Ex Aristotele Deus non curat hæc inferiora.

Quæ opinio falsa est, & immeritò adscripta diuino Viro: falsa quidem & seipsam destruit, singulis enim quasi momentis vide-N 2 mus

198 AMPHIT, PROVID, AETERNA, mus & experimur cœlestia corpora agere in hec inferiora. Sol omnia nostratia gubernat, & fouet, non solum per motum illum, quo persigniferum vadens quatuor diuersas anni facit tempestates, quibus manifeste omnia mutantnr: Vere plantæ germinant, herbescunt stirpes, arbores florescunt, soluuntur in libidinem animalia: Æstate maturescunt fructus, animalium partus adolescunt: Autumno deflorescunt cuncta, arborum decutitur honos, omnia cofenescut: Hieme terra congelatur, constringuntur flumina, aquæ item turgent & intumescunt, Verum diurno etiam motu cadem fermè operatur: Nam vt Galenus in 6. Epidemiorum dictat, partes diei naturalis ipsius anni partibus correspondent: Mane quidem Veri, in quo letior exurgit homo, fanguisque mouetur: meridies verò Aestari, qua calor ingés bilisque feruet:prima noctis pars Autumno,qua melancholia dominatur, homo arescit & contristatur: Hiemi verò media nox qua pituita abundat, fornnus dulcis, & iucunda quies mortalibus accedit. Illud idem in floribus contemplari licet, qui manè aperiun-tur,& fuauissimo fragrant odore, à meridie elanguescunt, odorque euanescit: sub primã nocté quasi senescentes,omniq: destituti odor€

odore, contrahuntut, & emarcescunt, à media nocte constringuntur, & humectantur, dum pro hybernis imbribus matutinum rorem excipiunt.

Ad Lunæ quoque motum inferiora hæc mutatione quadam afficiuntur, Plenilunio turgent maria, ad suam enim rapiuntur Amasiam, pinguescunt cancri, plantæ magis efflorescunt, Allia quæ seruntur tunc, cum luna sub terris posita est, solitam graucolentiam amittunt. Lapides vidit Commétator, qui ad Lunæ vicissitudinem crescebant, decrescebantque.Leo x.teste Cardano in Ptol. de Astro. Iud.lib. 1.c.2.tex. 10. fol. 22. gestabat lapidem, qui pro lunaris luminis varietate ex cæruleo fiebat candidus. Recitat Commentator in Ægypto fuisse Taurum facru, cuius genitalia pro ratione Lunæ augerentur, vel minuerentur. Capilli resecti post plenilunium serius recrescunt, vt qui à nouilunio, celerius.

Adhorum, cæteroruq: Planetarum varietates varias terra producit animates. In Mari Rubro, & Indico testacea omnia in maximam excrescunt molem. In Syria Capræ longis auribus, in Cilicia tam longo, & molli pilo, vt ouium instar tondeantur, in Scythia Arietes nascuntur absque cornibus, in Na Syria

200 AMPHIT. PROVID. ÆTERNAE. Syria boues scapularum flectunt nodos Camelorum instar: Sues serpentum morsibus non obnoxij:in vniuersum, beluz in Africa monitrosiores, in Europa fortiores, in Asia ferociores. Plantæ in Africa variæ, in Asia efficaces, in Europa mitiores, ac minus noxie. Homines denique ipsi secundum diuersitatem plagarum discriminantur in quando, & quali, non folum quoad corpus, verum etiam quoad animi mores, ita vt non modò eiusdem speciei, sed ne eiusdem quidem generis proximi esse videantur. Ioppæ seu lappones comedunt omnia cruda. Ca-nariarum seu fortunatarum Insularum incolæ carnibus crudis vescuntur, adeóque, ve multi corum viginti cuniculos in vno abfumant prădio.În Occidetali India, que tota Europa multo maior est, carnes humane, ve apud nos beluinz, deuorantur ab habitantitur, quin etiam conceptos ex ancillabus filios patres edunt, deinde matres, & sæpissimè ex matris vtero immaturum fœtum extrahunt, vt teneriori quodam & lautiori ferculo potiantur: in quibusdam Indie regionibus viperis, & vermiculis vescuntur homines. Tartari non modo equinis carnibus delectantur, & fanguinem potant equinum, sed vaccarum quoque intestina vna cum

201

cum fecibus in deliciis habent: Que omnia cum non nisi ad cœli temperiem referri possint, manifeste deducitur, cœlestia corpora in horum inferiorum ministerium ordinata saltem secundario, Deique instrumenta esse,vt agant in hoc sublunari orbe. Quis aute adeò vesanus, vt non intelligat instrumétum percipi non posse absque fine, in quem disponitur? quin imò instrumentum non intendit agens, nisi in ordine ad finem. Cùm igitur illa diuina corpora in nostri ministerium Dei prouidentia eleganter descripserit, grauiter que stabilierit, quo modo illa, & no nostratia agnoscet? simile profectò est ac dicere, faber intendit serram, & non ligni fissionem.

Aristoteli autem hæc opinio perperam imputatur, ipse namque in 2. Phys. apertissimis rationibus contendit, naturam agere propter sinem, non minus quam artem.in 8. Phys.ex motibus inferioribus in motu æternum conscendit, immò & in cœli indagationem, ostendit insuper corruptibiles hos motus perennare haud posse, nisi à motu æterno, & suo motore conseruentur; cunctaque hæc inferiora esse in prima materia taquam in subiecto, & in primo motore tanquam in agente, quæ omnia in 2. Metaph. repetit. in 2.

Digitized by Google

de Cœlo dissoluit dubia copluria circa cœlestia corpora, cur multa sint, cur diuersis
moueantur motibus,&c. ex ipsorum ordinatione in hæc inferiora.quare Alex. & Auerr.
ibidem secundum metem Aristotelis adnotarunt,Deo hæc inferiora curæ esse in lib.de
Bona Fortuna ostendit voluntates humanas
à Deo moueri & in Moralibus viros studiosos Dei amicos esse testatur. Chalcidico autem in diuini Præceptoris libris minus versato, in re ignota licuit, vel libuit potius,
exultare.

EXERCITATIO XXXI.

Respondet primo argumento.

Vod erat desumptum ex 12. primæ Philosophiæ, vbi Arist. docet primam mentem nihil extra seipsam intelligere.

Scholastici in 1. sent.dist. 35. respodent, distinctionem de duplici obiecto afferentes,

idque variè.

Diuus Thomas arbitratus est, primu quod intelligitur esse rei similitudinem in intelle-Etu conceptam. Secundum esse rem, quæ per ipsam intelligitur similitudinem, quod si referatur ad Deum, nihil eum primo aliud intelligere quam se: vtpotè qui non hauriat intelli

intelligentiam à rerum formis, speciebusve, sed per essentiam suam, quæ omnium est rerum similitudo, cognoscar: Si verò habita mentio fuerit de co, quod secundo intelligitur, Deum non se tantum, sed etiam omnia intelligere, quare Aristot.cùm dixerit, Deum se solum intelligere, ad id quod primò intelligitur, respexisse: Thomas Argentoracensis tueri se à contradictione Aristotelem dicit, cùm in Metaph. cognitionem rerum, quæ funt extriensecæ, Deo abnuerit, in Ethicis & alibi eandem illi tribuerit, vult enim vno modo dici posse Deu intelligere aliquid ve primarium obiectum: altero vt secudarium. Si de primo fermo habeatur & ratio, Deum nihil extra se intelligere, quod & voluisse dicit Augustinum in lib.83.qq. & in comm. in Gen.scribentem, Deum nihil extra se intueri. Si verò de secundo fuerit cotrouersia, Deu alia extra se intelligere; quod & dixisse quoque Augustinum affirmat, cum in 6. de Trinit. scripserit, Deum omnia, quæ per Verbum fecit, in Verbo cognoscere, & hoc modo defendi posse Aristotelem putat.

Aureolus putauit aspectum, & intuitum Dei ad ipsam eius essentiam duntaxat terminari:emineter nihilominus attingere omnia, non ita tamen, vt plura sint, quæ intelli-Alphon gantur.

²04 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,-

Alphonsus Toletanus Archiepiscopus Hispalensis tametsi dissoluat Aureoli Syllogismos, opinionem tamen communem Theologorum de duplici re obiecta non admittens, eam, quam tenuit Aureolus, amplectitur. & fretus (vt scribit) Augustini authoritate
putat Dou seipsum cognoscere, & in se omnia, nec quicquam extra se, adeò vt eius cognitio ad res ipsas nullo modo terminetur,
quod & Aristotelem voluisse credit.

An vera sit istorum Theologoru doctrina, Ecclesia diiudicet: illud scio, quod obiectioni aduersus Aristotelem propositæ nullo
modo satisfaciant, nam contextus hæc continet verba: De quibus dam ipsam etiam cogitare
absurdum est, quadam melius est non videre, quàm
videre. Vult igitur primam mentem cognoscere non omnia, nec nulla, sed non aliqua:
Scolasticotum verò distinctio asserit, Deum
cognoscere omnia in se, nulla extrase, non
aliqua: non igitur ad propositum illa distinctio.

Respondeo igitur ego, Aristotelem ibi non loqui de Deo prima omniú causa, primoque principio prorsus æterno, sed de anima, aut mente, intelligentiave, quam primæ, ac supremæ Spheræ perenniter euoluendæ ipse præsecit. quod verum esse mox faciam vt le estos

&or intelligat. disseruerat Aristot. in præcedentibus de sphæris inferioribus, & Eudoxii & aliorum dogmata recensuerat. Inde verò, cùm quorundam Astrologorum deliria deflexisset, quibus cœlestia, & hominum, cæterorumque animalium figuris delineari placuerat, ad ipsam mentem, ac intellectum, qui corpus illud supremum circumuoluit, disputationem convertit, perquisiuitque, an intelligeret, quare mentionem facit intellectus, non Dei. Sic enim inquit, qua autem circa mentem intellectumve,& ne de alio intellectu, vel mente, quàm de ea, quæ addicta esset primo globo, se dogma traditurum quispiam existimaret, subiecit! videtur enim esse apparenrium diuinissimum, vbi aduertendum est vocabulum illud, apparentium, in Græco codice raré pa 11 µ 11 au vtebantur, qui de stellis disserebat, vnde Arati opus dictu za quiriutra. Divinissimi autem titulo donauit, vt puto, vel hac de causa, quoniam multitudine Stellarum innumerabili coruscat octaua sphæra, quam omnium supremam ipse Aristot. & ante ipsum Plato, & Ægyptij existimarunt. De prima igitur mente supremi cœli motrice, id loci locutus est Aristoteles: illam autem non esse Deum primam causam proculdubiò ipse voluit, qui in 2. Metaph. asserit Deum

206 AMPHIT. PROVID. ATERNA. Deum effe actum simplicem, cui nulla potest esse admixta potentia. In intelligetia autem, cuius vi primum rotatur cœlum, potentia aliqua est: quippe actio crastinæ circumagitationis nondum in actu est quod non ignorauit Aristoteles, qui in 10. supremæ Philosophiæ negat cœlestia corpora alia habere potentiam, quàm in vbi. sic intelligentia non habet in actu motum illius vbi, qui nondum factus est, in potentia igitur ad illud est:quare non erit prima causa vniuersalis,& æterna, in quam nulla cadit potentia. Cùm igitur Aristoteles de mente, quæ Deo ipso est inferior, decernat, de qua ipsi non disputamus, aduersariorum collabascit argumentum.

EXERCITATIO XXXII.

Dissoluit secundam rationem aduersus Aristot.adductam.

Rat autem hæc. Secundùm Aristor. nequit Deus in hæc inferiora agere, nisi mediantibus corporibus cœlestibus, ea igitur propriè non curare existimauit Arist. Negant aliqui antecedens ex multis.

Primo, quia in allegato lib. de bona fort. proponit primum moriuumvoluntaris esse

Deum,

EXERCITATIO XXXII. 207 Deum, sic inquies: Rationis autem principium non ratio, sed aliquid melius, quid igitur erit?vtique melius scientia & intellectus, virtus enim intellectus organum.

Secundo, ex Arist. immateriale materiali præstantius, sed voluntas est spiritualis, cœlum materiale, cœlesti ergo corpore illa nobilior est, ei igitur non subilicitur, quippe agens passiuo longè excellentius est.

Tertio. Ex Arist in lib. Ethico. & alibi, voluntas humana est libera, cœlestibus igitur corporibus non subiicitur. Consecutio probatur, quia ex Aristot. Sententia. Cœlum de necessitate agit, quare necessario mouebit voluntate, hinc coacta manebit, non libera.

Quarto, si Deus non posset agere absque mediis, impersectus esset, quippe indigentia in Rege dicit impersectionem. At ex Arist. in 2. Metaph. & alibi, Deus est persectissimus, ergo secundum eundem non est agens mediante corpore cœli.

Sed in Aristotelico lyczo parum versati mihi videntur illi:quadoquidem in 8. Phisicorum, in 2. de Cœlo. & 2. Metaph. expressis verbis edocet, Deum in hæc inferiora non agere sine corporibus cælestibus, tanquam instrumentis per se, & necessariò requisitis ad horum sublunarium productio-

ncm

208 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, nem, atque conservationem, hoc persuasus argumento, cui nos alibi respondimus. Si Deus in hæc inferiora immediatè ageret, mutaretur, at non potest mutari, Ergo nec immediatè agere. Sequela maioris ita probatur & subtilissimè, mutatio siue nouitas in essectu necessario infert nouitatem in causa, cumque nulla alia causa huiusmodi esfectus ponatur nisi Deus, ipse sanè mutaretur.

Præterea, si secundum Arist. Deus in hæc inferiora absque medio operaretur, 8. Phis. liber infirmaretur, imò & destrueretur, innititur enim huic medio, ab agente immobili non potest prouenire nouum nisi mediate motu antiquo. Hoc auté corrueret, na motus antiquus secundu istos Doctores nihil proficit ad talem motionem, immediatè enim Deus mouet voluntatem yt ipsi asserunt. Respondent fortassè, licèt non interueniat agens medium, oportere tamen difpositionem in voluntate antecedere ad hoc, vt à Deo moueatur. At contra, quia secundum hos Philosophastros à Deo est prima voluntatis motio, non debuit igitur ab alio moueri prius quam à Deo. Ad hæc, si quando Deus moueat voluntatem, debet hac efse disposita, mota ergo prius ab intellectu: hic hic autem non mouet voluntatem nisi cognoscens, non cognoscit, nisi prius ipsum mouerit phantasia, quæ cùm sit organica Cœlo subiicitur, no mouet igitur Deus voluntatem nisi mediante corpore cœli.

Aduersariorum ratiunculæ facillimè disfoluuntur.

Prima. Arist in lib. de bon. fort. dicit voluntatem moueri à Deo, non tamen sine corporibus cœlestibus, quod si de his mentionem ibi no faciat, parum refert, quia hie liber præsupponebat 8. Physicorum.

Secunda: voluntas est spiritualis, igitur corpori cœli non subiicitur, quippe nec immateriale materiali. Dico voluntatem, quâ volutas est, corporibus cœlestibus no subiici propter allegatam rationem: quâ humana tamen est, & sine corpore operari nequit, saltem vt ei coniuncta est, corporibus cœlelestibus dicitur obnoxia, quia hoc modo materialis nuncupatur ratione subiesti, quod materiale est.

Tertia: cogeretur voluntas, si corpori cœli subjecta esset, neg. consecutio, subdita illis est qua materialis, quia sine re corporali operari non valet, non vt immaterialis, quia supra materialia est in eligendo, cumque voluntas formaliter consistat in electione.

ô

210 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, & in hac sit immaterialis, rectè infertur voluntatem corpori cœlesti non subiici,& per consequens eius libertati non derogari, si mediante cœlesti corpore mouetur.

Quarta. Si Deus mediis indigeret in operando, imperfectus esset. Nequaquam, id enim oritur non ex diuinæ virtutis defectu, sed ipsius effectus inferioris imbecillitate, qui ex sua impersectione ita persici non potest, quare dicebat Plato in Timzo, no licer purum ab impuro tangi. vnde quemadmodum oculus imbecillis meridianam lucem intueri nequit, diuexo tamen lumine folem inspicit: ita effectus inferior à Deo immediate non producitur qui splendorem in habitat inaccessum, cuiusq; oculi penetraciores sunt lucidoresque ipso Sole, sed medio instrumento cœlorum. Summus namque Conditor fuauiter cuncta & sapienter compoluit,& aptislimè distribuit.

Ad probationem: Regem indigere aliis, quid imperfectum est. Consiliariis in prouidendo, concedo; ministris in exequendo, nego: modo Deus in orbis regimine cœlestium corporum atque formarum non indiget, sed illis suæ prouidentiæ ordines exequendos concedit.

Ad principale igitur argumentum. Ex Arist.

EXERCITATIO XXXIII.

Arist. Deus non agit in mundo sine corpore cœli, illius igitur prouidentiam non gerit, Respondeo, negando consequentiam, Nam cœlum, totaque natura in operari dependet à Deo tanquamà causa prima, & vniuersali, vt ab ipso Aristot. 12. lib. primæ Philosophiæ decretum est.

EXÉRCITATIO XXXIII.

Subtilißima de Intelligentiis.

Vm adminiculo & ministerio Intelligentiarum orbem à Deo regi voluerit Aristoteles, de iisdem nonnulla enucleatè edissere operæprecium puratii, adeo eniminepte, & insusse de illis com-menti sunt Scholastici, ve corum lectio aut fastidium mihi aut certè stomachum commoucat. Idcircò (Dux Sapientissime) ad tui nominis memoriam semplternám sic eas depingo. Intelligentia dicta est à petfectione illa, qua ducitur in amorem prime catifa) cui præsto semper est, Grecè vocatur , 81, L'atinè mens: quia est actus quidam. Earum duco funt ordines primarij, Cœlestis, & supercœlestis. Cœlestis officium est suum mouere cuiusque orbem. Supercœlestis assistit primæ causæ, vt eius iussu etiam procuret hæc ' inferiora, cor i rectioni præfecta atque con-

212 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, servationi, quæ fuit causa vt à Græcis. Angeli vocarentur, quia mitterer eos Deus: Est igitur intelligentia actus, id est ens, cui nihil cause potest accidere, qua sit hoc quod est, neque hoc satis, id enim est potius esse actu, quàm actum: Sed est actus, quia est orbis sui perfectio, quamuis non in orbe, Hæc cœlestis. Super cœlestis auté actus est, qui nullo medio instrumento eget ad functiones suas perficiendas, actus tamen purus no est, nam folus Deus causa est sine causa, & ens absq; ente, mera namque essentia: Intelligentia verò tametsi non est coposita ex materia & forma, tamé constat ex aliquo tanquam po-¿ctia, & aliquo tanqua actu: potentiam illam dico eius esse: actu verò eius essentia. Est autem essentia, qua est id, quod est : esse verò eius est receptio essentiæ, Ergo cum sint entia alia à primo ente, finita esse necesse est, sunt autem finita potestate, quia dependent à prima. Sunt finita essentià, quia vnum tantum est infinitum. Sunt finita quantitate, quia non potest excedere quantitas substantiam:quantæ funt intelligentiæ non quantitate prædicamentali, sed intelligibili vt inintellectus intelligat in eis vnam parte, quæ nonsitalia, nihil enim infinito aquale potest esse. aqualitas enim est certa ratio menfuræ

EXERCITATIO XXXIII. 213 suræ, at infiniti mensura nulla, duo infinita nequeunt esse neque in natura, neque extra naturam, essent enim duo principia prima. Finita igitur est intelligentia, quare fines habet, quos vltra citraque & præter non potest designari, aliqua igitur sigura prædita sit necesse est. Est enim figura, non extremitas corporis, vt veteres dixere, sed dispositio extremitatis. Nempe si illa esset definitio, non esset nisi vna figura, Extremitas enim, quatenus extremitas, non nisi vna est, fit autem varia propter varias partium dispositiones, quibus figuræ constituuntur. At quanquam ad vnicam tantum figuram non coercetur, tamé semper sub aliqua figura est, siquidem non est infinita. omne autem terminatum aliqua figura terminatur: quin ipsa liquida non alienis, vt iidem sensere, finibus terminantur, sed propriis necessariò, quandoquidem suapte natura finita sunt:sed mutare figuram dicentur à terminis alienis : Eius autem figure mutatio, accidés est, sicut est mutatio ipsius vbi, sic & in cœlestibus intelligentiis actiones crastina noux erunt, & accidentales, scilicet orbium versationes. Verumex non funt alterationes, vt in nobis, sed perfectiones ad finem continuatæ, obediunt enim primæ causæ. Cumque entia fi-

AMPHIT. PROVID. ÆTERNAL. nita sint, intelligentiæ necesse est, vt sint in aliquo vbi:sed quia sut sine materia, no erut in aliquo loco, ficut corpora, quorum extrema complent vacuum corporis cotinentis: Neque enim corpus in quo Angelus habet suum vbi, eius est locus, vtpotè neque dilatatur, neque denfatur ad illius ingressum, fed neque propterea subjectum illius est;neque vllo modo miscentur, sicuti radiorum Solis aduentu non diffinditur aër vt eisdem cedat, neque densatur in circumfusis partibus, neque illorum subjectum est, neque vnum cum ipsis sit:quare no, vt scripserunt, per operationem angelus dicetur, ibi, sed. per definitionem, huncadmodum, ibi est, hic non est, non enim operatio est affectns comes entium necessarius, At, vbi, est circunstantia necessaria omnibus entibus præter Deu, quare si angelus est in vbi propter operationem, erit in hoc vbi propter hanc operationem, ficuti quæ sunt in loco, sunt propter terminoru præscriptioné:quæ sut in hoc loco, sunt propter hác prescriptione, Est igitur vbietas affectus entis cuiusq; necessarius præter Deű:dicútur ergo esse in loco æquiuocè, atq: etia plus quàm æquiuocè, quia funt in suo vbi, non per circumscriptionem

quemadmodum dextera mea in aëre, sed.

per

per assignationem. At diximus intelligétias esse quatas, quomodo igitur erunt indiuis-biles? an vt punctum?nequaquam. est enim intellectione assignare parté extra partem. Sed dicuntur indiuisibiles, quia non habent contrarium, à quo patiantur.

Intelligentiarum officia tria sunt, quæ ad vnű, id est amorem prime causæ rediguntur.

Primum est primarum, assistere, de quibus multa leguntur in sacra pagina, in Aristotelica nihil, quippè qui non alias agnouit intelligentias, nisi cœlorum motrices.

Alterum est aliarum mitti ad certa & mysteria & ministeria. An verò quorundam modò sit hoc ministerium an omnium, de hoc scriptum non est in sacro Codice. Iudicio hoc Ecclesiæ relinquatur. Illud saltë notandum duxi, quando mittitur Angelus, duos esse Angelos in codem vbi. Nam qui mittitur transit, verbi gratia, per cœlum Lunæ, Lunæ autem intelligentia per totum orbem diffusa est. Nec durum hoc vnquam mihi visum, Nam quemadmodum intelligentia in suo orbe potest esse, cum quo tamen haud facit vnum quiddam cum materia, sic arque etiam tanto facilius duo Angeli poterunt esse in eodem vbi, sed rudibus delineamétis rem oculis subiiciamus. Vnius cerai

216 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, cerei radius aut aliorum complurium & in odem funt zere, & in eodem vbi : sed manifestius, cum lapidis species, qui sub aqua est, simul cum aquæ specie ad oculos transmittitur. Sed dubium est, quomodo Angelus cum sit indiuisibilis, moueri queat, omne enim mobile diuisionem patiatur necesse est, non enim potest puncto punctum continuari, at motus cotinuus est, Ergo & id quo, & id in quo mouetur, quare frustra puncti continuatam fluxionem conati sunt demonstrare quidem in hac materia, duabus de causis, Prima propterea quod falso vtitur principio, illa scilicet puncti promotione:altera est, quia angelus non est indiuisibilis ea, qua punctum ratione, sed alia, quam supra tradidimus, nam intelligentia est per totum orbem diffusa, erit igitur extensa fine quantitate categorica:quid igitur huic & puncto commune est? at quomodo mouetur,si corpus non est? non mouetur motu corporis mutando locum, sed motu rei incorporeze extensæ mutando vbi,quemadmodum ani-ma mouetur, cum informat partem, qua sit accretio in corpore animato. at quomodo mouet se id, quod simplex estenon enim habet partem motam, & partem mouentem, offer enim compositum, at angelus simplex

est:hocà me negatur, nam omnia quæ sub, & infra Deum sunt, composita esse doceo, etiam materiam primam, folum Deum purum actum esse, & verè simplicem, quippè sit esset compositus, non esset primum. partes enim toto ordine naturæ priores sunt. Materia verò prima tametsi dicitur potentia pura ad formam vt fiat elementum, tamen ista quoque, vt ens quoddam est ab aliis separatum, composita est ex suo esse, & sua essentia, eius essentia est id quod habet proportionem differentiæ:diciturque differentia in specierum constitutione.est in materia prima formalis eius substantia, quæ nomine caret, proptereà & serò, & à paucis non nisi acutissimis sapientissimisque viris cognita est, adumbratur autem notione quadam, quæ aptitudo dicitur ad recipiendam formam. Vt materiæ primæ essentia sit perfectio quidem eius, vt est aliquod ens substantiale ab aliis separatum. Sed est imperfectio ad vlteriora entia vt per formarum receptionam perfici possit: hac pars electis ad sapientiam à Deo ingeniis intellectu perfacilis est: difficilius comprehendi potest quid illud sit, quod dicimus eius esse. Nam hocin illa capi pro eo, quod est, sicut in definitione genus, in entibus naturalibus

d 5 materia

218 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, materia, satis percipimus: At enimverò quid illud tandem est? Respondeo, quod est in elemento materia prima, hoc est in materia prima ipsiusmet materie suum esse. Eudem admodum de Angelis quoque ego sentio, eos esse compositos ex substantiis duabus: Altera simili potentiæ, altera actui, actum igitur habere mouentis formæ rationem: partem verò motam proportionem habere materiæ.

Vt plurimum autem cum Angelus mittitur, sibi corpus assumit, quod ei factu facillimum est, si enim Solis intelligentia non solùm muris corpus producit, sed etiam dat animam in fimeto, quanto facilius, celerius, commodius cofecerit sibi Angelus corpus: quippe Angelus nobilior est quam Solis intelligentia, est enim ex superioribus Hierarchiis. Ad hæc, minus operosum est corpus assumptu, quàm corpus muris:corpus enim muris pluribus materiis atque mutationibus materiarum iustrumentum est: in corpore assumpto multa, quæ in illo necessaria funt ad functiones naturales nulla sunt. Itaque ad assumendum corpus sibi, illo temporis internallo non eget.

Tertium intelligentiarum munus est mouere orbes, de quo in 12. diuinæscientiæ, ad quod

falutis nuncius, isti qui eum præsidem faciút orbis Lunæ, qua ratione motore simul & motu destituunt illum? qualecunque igitur

fie

220 AMPHIT. PROVID. AETERNÆ, sit intelligentiarum nomen, parum refert, sufficit nobis ab ipsis moueri orbes:id autem quomodo fiat, sic explico, Primi orbis motricom intelligentiam sola sui ipsius cognitione id præstare, intelligit enim se à Deo creatam vt id agat, quare ad cam intellectionem non solum accedit consequens amor,& consensus, verum etiam opera: ita vt moles illa cœli gyro agitetur iussu ipsius intelligentiæ. Secunda verò intelligentia non acquiescit intellectioni sui ipsius, sed intelligit etia motricem primam, quare quemadmodum prima sese ita intelligendo suum mouet orbem, vralias quoque incitet & torqueat inferiores, sic inferior intelligendo primá, vult orbem suum cum primi orbis motu simul versari, nec propterea sequitur esse compolitam, vt argumentatur Auerrois contra Algazel, & Aboali. quia ex his intellectionibus non oritur alia, & alia res, sed consensus tantum. At illi ponebant productionem & orbis,& animæillius ab ipsa intelligetia, quæ funt duz res dinerfz.

Sed hac in re quinque potissimum capita seitu & digna & necessaria mihi inuestiganda esse duxi:primum, quomodo prima intelligentia intelligat Deum:secundum, an inferior intelligentia cognoscat superiorem: tertium

tium, an superior inferiorem: quartum an intelligentiæ cognoscant vniuersalia, & quomodo: Vltimum, an cognoscant singularia,

& quomodo.

Ad primum. Si prima motrix intelligit primum opificem, quæritur vtru per essentiam ipsius primi entis, an per speciem eiusdem, an per propriam essentiam suam, quæ in intelligentia sit quasi quæda similitudo, atque imago Dei Theologi dicunt ab intelligentia cognosci Deum per speciem intelligibilem, quod fallissimum duco, quid enim exprimeret illam specie?aut quæ Dei potest esse species? Omnis species ab eo cuius est species, exit in intellectum intelligentem, si est species intelligibilis, quomodo ex Deo exibit? Est ne aliquod ybi, in quo non sit Deus, & Dei species a cognosci igitur Deum dicimus per eius essentiam. Essentia namque Dei est interior, & propior tum essentiæ, tum intellectioni ipsius intelligentia, quam vlla species eiusmodi, non enim inter Deum, & intelligetiam Dei species est, aut simulacrum, sed ipsemet Deus: quare per propriora citius, ac pleniùs intelliget, quam per remo tiorasquo in loco asserimus Deum no posse distincte cognosci, nisi per se vnum, & à se vno, iple namque fibi totum & inuariabile, quare non

non poterit esse cognitio abstrahens, sed per præsentiam sine medio, nihil enim medium inter creatorem, & rem creatam. Adhæc, ea cognitio non est adæquata adæquatione vlla: quippe neque entitatis, neque proportionis, quia non adæquat sibi Deum intelligentia per cognitionem, sed ab eo adæquatur ipsa, no æqualitate, sed aptatione & coniunctione: qua id, quod Deus est, recipitur quantum à recipiente potest rècipi, non autem quantum ipsum est: quare licet intelligentia cognoscat Deum infinitum esse, non tamen cognoscit ipsam infinitatem, sed potius quia cognoscit se, cognoscit se non posse cognoscere & comprehense incomprehensibilem.

Ad secundum, an inferior intelligentia superiorem queat cognoscere; Auerroista negant, quippe arbitrantur intelligent sieri vnu & idem cum re intellecta, quare si tertiam secunda intelligit, secunda & tertia vna erit. Contrarium nos asserimus, si enim prima intelligentia cognoscit Deum, quanto magis secunda intelligentia cognoscet primam? Auerroistarum aute argumentum instrà soluendum est.

Adtertium, an inferior intelligentia à superiori

periori cognoscatur, Veteres peripatetici negant, fore enim vt fiat imperfectior, euaderet enim seipsâ minor atque angustior. Deinde inquiunt opus non esse, nam tertia intelligentia exempli gratia si secudam cognoscit, non eget quartæ cognitione, vtriusque enim perfectio in secunda est, sicut & illarum & huius in prima. Mihi verò longè aliter vidėtur:aliquid enim est in tertia quod non est in secunda, huius igitur interest illam cognoscere. Primum argumentum, quod ait, fore vt superior deficeret, fieretque imperfectior, falsum est: non enim fit vnio realis vera intelligentis, intellecta, & intellectionis, hoc enim modo no nisi vna essent omnes, si omnes superiores se cognoscunt ad primam vsque, quod non minus impium est, quàm stultum dicere, vt infra certis demostrationibus ostendemus:neque fit vnum formale, quin secuda, si est (vt aiunt) & re vera est imperfe-Aior quàm prima, non poterit intellectione capere primă, semper enim aliquid erit in prima extra & supra secudæ intellectionem: nec fit vnio per copositione, hoc enim esset ridiculum, neque per applicationem, quippe hoc est vnum Meraphoricum. Sed cuiusmodi fit in nobis per speciem, talis fit in illis per præsen

præsentiam intellectus, qui non eget motu locali, aut impressione speciei, idcircò neque sermone, neque signo, neque nutu eis opus est, sed irradiatione mutua.

Secundum argumétum: Nihil est in quarta intelligentia quod non sit in secunda, & tertia, tertia igitur si secundă intelliget, quartæ cognitione non indiget, falsum assumit, solumenim primum bonum continet omnes omnium differentias inferiorum, nulla verò earum, quæ finitæ funt, continet earum differentias, quæ infra se sunt, ficut ignis non continet aliorum elementorum persectiones, quare, licet ratione ordinis,& propinquitatis nobilior existat secunda quàm tertia,& prima quàm secunda, vna tamen non continet aliarum differentias, tunc enim intelligentiæ non differrent inter se nisi per maius, & minus, omnes igitur non essent nisi vna, & inferiores nihil aliud essent quàm essentia primæ diminuta, aut eius potentiætantum, quemadmodum vegetans, & sentiens partes sunt intellectus. Ergo quia est aliquid in tertia, quod non est in secunda ,Secundæ interest tertiam quoque cognoscere, Nam quis dubitat, affectiones, quæ ex Lunz cœlo profisciscuntur, diuersas esse ab operibus Mercurij? Lunæ igitur intelligentia gentia habere quod in Mercurij intelligentia non inst, quemadmodum in brutis quedam insunt, quæ non sunt in homine.

Ad quartum, Auerrois, sectatores, qui negarunt à superiore cognosci inferiorem, aiunt ab Intelligentiis cognosci vniuersalia: Quæsententiæ ex diametro sibi inuicem repugnant, nullum enim est sub Luna vniuersale, quod non sit ignobilius intelligentia Lunæ. Ergo si non licet Mercurij intelligentiæ cognoscere Lunæ Intelligetiam, non licebit illi Mercuriali cognoscere Canis speciem, fieret enim Canis: non cognoscuntur autem species ab intelligentiis per abstractionem, sic enim cognoscentibus dandus esset ex eorum scola intellectus agens, & intellectus possibilis, quomodo igitur intelligut?vos appello omnes, vobifcum mihi res est, qui præter opus intellectus nullum aliud dicitis esse vniuersale, singularia ab Intelligentiis non cognosci, vniuersalia cognosci? videntur nimirum species esse concreatæ cum intelligentiarum natura ex corundem sententia, quare si sunt species, species sunt rerum realium, quæ sunt priores - naturâ singulis & vniuersis singularibus.

Quia hæc inferiora à Deo regi & gubernari vult Arist. Intelligentiarum ministe226 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, rio, & verò actiones sint circa singularia, hæc ab intelligentiis cognosci necesse est. negauit Auerrois, qui infra, à nobis refelletur: quomodo autem singularia ab Angelis cognoscantur, modo videndumest.

D. Thomas censet, non per species has inde acceptas, & à rebus exeutes & impresfas, sed per species concretas: impugnat Scotus falsa obiectione, haberent, inquit, species infinitas, quia singularia sunt infinita. imò verò finita sunt, sic enim docet sides Christiana aliquando finem habitura, quemadmodum & habuerunt initium. Iulius Cæfar existimat, Angelum neque ab iis accipere, neque à se cognoscere, sed à speculo illo superiore, in quo sunt omnia: neque alium habent illi habitum terum concretarum, sed habitum diuinæ visionis, qua ipsi perpetuò & fine fine fruuntur, in qua omnia funt præsentia ea illis, quæ ab illis cognosci vult: Partitur enim nequaquam equaliter, aliquid sui cuilibet, neque omnibus omnia, neque cuiuis eadem præsto esse iuber, sed aperit, quod, quantum,quale,quando,& cui vult.Hoc aliquid nouum, dicet aliquis, alterabit Angelum:felicem alterationem! A Deo nihil nisi perfectio, perficiuntur ergo nouarum visionum apprehensione: decet enim essentiam finitam

finitam perfici ab infinita: At maxima mihi & noua suboritur difficultas, an nimirum noua illa perfectio ad Angeli essentia addat aliquid? adderet sanè si per suam solam intelligeret essentiam, propterea quod essentiam non posset excedere intellectio: at excederet, si nunc intelligeret quod non intelligebat : si per essentiam suam intelligeret, essentiam æquaret intellectio, & ab ea equaretur. sed intelligit per prime visionem, nam quod de intellectu adepto Peripateci iactitarunt, post omnium specierum accessionem vnum sieri possibilem cum agente, hoc in Intelligentiis perpetuum est; Quam contemplationem Theologi vocant intuitiuam. Quare noua hac intellectione haud crescit essentia, per essentiam enim non sunt nisi id quod sunt:sed augetur in iis similitudo Dei, impleturque illa capacitas, quæ antea sux tantum essentix plena erat: tum verò completur diuinitatis vlteriore participatione. Est ne id substantia, an verò accidens? responsio facilis, aberat prius, accidens igitur est:at quomodo accidens, si à Deo est ? Respondeo, ipfos Angelos no fecundum totam perfectionem, qualis & quanta in Deo est, perfici, sed quasi coloratur ab illo primo lumine, quod quidem in se est substantia, eius autem autem effectio id est configuratio, illa per illustrationem in angelo est, sunt autem illa
intellectionis accidentia in Angelo melioris
notæ, quam nostra, hæc enim adsunt, & absunt. Illa verò noua cognitio & ipsis absuit,
non aberit tamen, quia hoc modo res hæc
sinita ab infinita perfectibilis est, non imperfectibilis: factum est igitur illud accidés proprium postquam aduenit propter naturam
aptam ad retinendum. Idcirco in Angelo
nulla obliuio, quia assidua visio est. Sed hæc
ad Theologum spectaur.

Philosophemur modo animi gratia, & queramus quomodo mentes illæ versatrices cœlorum perpetuo labore non defatigentur. Philosophi respondent, quia formæ illæ non sunt in materia: ineptissima sanè & infulfissima resposio, nulla etenim forma simplicis corporis, à sua materia quod ad motum spectat, fatigatur ita vr motum deserat, aut abrumpat: neque somniandu, terræformam à materia terræ delassari vnquam posse, quo minus ea ad centrum vsque perducat, quod si centrum perpetua motione aliò vergeret, conferret sese ad eundem motum perpetua incitatione ipsa quoque terra. Cofentiut hæc placitis diuini philosophi. In argumentis enim quibus vacuum tollit, neque mate

materiam elementi sux formx resistere. Si non resistit, non satigat, satigatio, verò non obuenit nisi form xmoueti prater naturam elementorum, id quod e.g. videtur in terra sursum iacta, Animal aute quia diuersis motuetur motibus à terrx motu, qux in ipso multa est, deorsum distrahitur, vnde sese cu retrahere nittitur, atque ad id operis spiritibus vitur, tanquam instrumentis, iisq; cum absumuntur, aut satiscunt, desiciunt vires. at non est anima desessa, sed corpus ipsum.

Horum Philosophorum sententiam à nobis reiectam Hieronymus Cardanus in lib.4.de subtilit.cap.de lu. & lum. amplectitur & propugnare nititur hac ratione; nec voluntate anima fatigatur quod nullo corporeo indigeat auxilio: vtrumque tamen falsum est, nam & voluntas fatigatur. & corporeis eget adminiculis in 3 de Anima, in 12. supremæ sapientiæ, in 6. Eth. 6. Phys. demonstrat Arist. nunquamesse voluntatem sine intellectione, nam voluntas appetit, appetentia verò non nisi rei cognitæ, cognitio sit intellectione:intellectio autem cum à phantasia necessariò dependeat, satigari voluntatem constat & aliena ope indigere:præterea velle est imperfectio, ergo defectus, paritur igitur, quamobrem potestas illa animæ, qua volumus que ideireo voluntas appellatur, fatigabilis est. Veitur enim spiritibus ad sui intentionem, quorum natura dissolubilis est. Hoc manisestum est cum rei cuiuspiam desiderio languidi damur in saporem. Ex ea namque consideratione mens agitata desicitur spiritibus. Adhec, velle videtur habere quodammodo contrarium, occurrunt enim sepe non leuia ossendicula, quibus prohibemur potiri desideratis. patimur igitur obiestione, cunctatione, dilatione, frustratione, vbi res non succedit ex animi sententia. Quemadmodum intelligendo satigamur obiecto sententia obscurioris.

Aliam assignat Cardanus causam, quare morrices intelligentix sint expertes satigationis. In suo(inquit) calo mens motrix est, itaque nunquam satigari potest subdit rationem. sed nec cor satigatur: quippe in eo cum sit Anima, spongia verò digna & Carbone verba. In toto calo mens motrix, non enim est intelligentia in materia, neque est intus, neque foris, neque in toto, neque in parte. Adhæc, cor (inquit) no satigatur: imò vero maximè, tremit, palpitat, sebricitatur, tabescit. Accedat ipsius Cardani ibidem ingenua cosessio inquiens, Patitur tamen cor speciem satigationis. subnectis, quippe in eo cum sit anima. Audi Cardane, si anima

anima in corde est, vis animæ in reliquis partibus, vis illa erit aut accides, aut substantia. si substantia, ergo anima in illis quoque est. si accidens, ergo non sunt animata membra illa, neque viuentis habent formam, Corpus itaque nostrum erit vnum per accidens. De animæ sede in sequentibus libris, vbi de animæ immortalitate disputabitur, exactissime aduersus Cardanum, & Galenum agemus ex sententia diuini Senis Hippocratis, quem quod Galenus non intellexerit patesaciam.

Nos itaque propositæ quæstioni ita respodemus, Intelligentias suo motu non fatigari, quia(vt supra diximus)sola mouent intellectione, intelligunt autem seipsas, quare intellectio illa neque à quo, neque ad quem, sedin scipsa est. propterea nullu sit interstitium, nullaque intermissio: est ergo quieti simillimus is, qui in seipso fit, sicuti cœli motus, qui est admirabilis: quippe motus partium totius quiescentis: atque adeò motus illius potens virtus nullo xuo fatiscere potest aut desicere, quia non fertur ad terminum ad quem à se ipsa exeat per intellectionem. Erit igitur eiuscemodi intellectio motus quasi quidam circularis: quandoquidem sui ipsius intellectio neque incipit, neque definit, sed in sese reflexa colligitur. Appetitus autem formæ mate

materialis in corpore simplici (puta terræ) vnius tamen rei est extra seipsam, centri scilicet. Quod vnű cű meditatur, semper ab eo loco, in quo est non naturaliter, fertur; idcireo recus ille motus est, quia terminus externus vnus. In Intelligentiæ autem intellectione reuoluta in seipsam sunt termini infiniti, quocirca & infinita reuolutio. Cœleste verò corpus non resistit motui, nó enim exitè loco suo, spatij verò, siue loci pars à partenon differt specie, non erit igitur satigatio.

Hæc quam potuimus summa accuratione de Intelligentiis huc cotulimus, cunca Romanæ Ecclesiæ iudicio subiiciens. Cæterum Peripatecicos Intelligentias cœlorum motrices statuentes oro atque obtestor, vt doceant me, quî fieri possit, vt Deus egeat ministerio, cum rerum omniŭ immediata causa fit,& fit vbique: si per se ille, quid igitur operis per eas?nec eò (puto) confugient, vnius vnam esse operationem. Hoc enim finitæ est naturæ, at infinita ad omnia est & sufficiens & etiam quasi superabundans. Nam quemadmodum varias fecit species, diuersas creauit formas sine vllo adiutore, quamobrem non & absque ministerio omnia item queat agere?

EXER

EXERCITATIO XXXIIII.

Alex. Them. & Auer. nec non Cardani opinionem adducit, at que rationes.

Eripatetici Philosophi de Diuina Prouidentia quid senserint, ex vno Auerroe colligere abunde licet. siquidem ille Dei prouidentiam circa hæc inferiora agnoùit, vt decem in locis suorum commentariorum adnotaui. in procemio phys. vult idem esse primam formam, primum agens, primum finem, quod repetit 2. Phys. com. 73.82 12. Metaph.com.8.in 2.de generat.com. 5 1. cir.fin. sic scribit, ponit enim Aristot. formas agentes, quamnis esse earum apud ipsum sit alind ab effe earum apud Platonem, differt quidem à Platone in medo essendi tantum & in modo actionis tantum non in esse earum simpliciter, neque in actione earum simpliciter, & in 12. Metaphys. com. 15. 36. & 41. idem confirmat, in com. 51. & 52. eiusdem libri apertissimè docet Deum hæs inferiora curæ effe.

Veruntamen lapsus est in errorem, quia Alexandrum ac Themistium sectatus, censuit Deum hæc inferiora curare in vniuersali tantum, non in particulari, ita habet lib.12. metaph.com.37.& in lib.de somno & vigil.

234 AMPHIT. PROVID. AETERNÆ,

Cui opinioni adhæsit Hieronymus Cardanus in lib. 12. de subtil. cap. de hominis necessitate: probat, quia in priuatorum hominum interitu nulla visuntur signa, neque prodigia: in morte Regum Cometæ apparent, Reges igitur solos Superi nominte non priuatos, nisi quatenus sub ipsis Regibus continentur.

- Complures alij apud Pompijin libide Fato hanc Peripateticam opinionem libenti animo amplexantur, vt soluere possint perdifficilem quæstionem illam, quomodo certa, & stabilis esse possit scientia Dei. De his inferioribus, quæ omni certitudine, ac stabilitate carent, imaginati sibi sunt, caduca & corruptibilia confiderari posse dupliciter, in vniuerfali, & in particulari. In vniuersali cadunt sub diuinam prouidentiam, quia, vt sic, non sunt caduca, nec variabilia, nam vniuersale est æternum, abstrahit aloco, & tempore, & semper, & vbique est, quare veluti secundum tale esse inuariabile, est, ita pariter & necessarium, & ineuitabile vnde fubstantiæ, accidentia, casualia, simplicia, & composita, & quomodocunque se habent secundum tale esse, divina prouidentiz subijciuntur, & ineuitabilia sunt: considerata verò in particulari, quoniame condi

exercitatio xxxiv. 235 conditiones vniuerfalibus oppositas habet, ideo directe,& primario non cadunt sub di-

uinam prouidentiam, & ita cum infallibili Dei prouidentia caducorum contingétiam

fimul admitti posse asserunt.

Moti sunt Peripatetici ad negandam Dei prouidentiam circa singularia, hac vnica ratione, quia singularia à Deo no cognoscuntur, absque cognitione autem prouidentia esse nequit.

Singularia verò non cognosci probabant

ex pluribus.

Primo, intellectus humanus, qui est insimus in genere immaterialium, non cognoscit singularia ratione sua immaterialitatis: Ergo multo minus intellectus diuinus, quo nihil abstractius est, nec à materia remotius.

Antecedens vt probarent, finxerunt, (& falsò quidem, vt infra in tractatu de libero arbitrio) intellectum humanum in omnibus esse vnum, quare speciem individualem cum individuis ipsis communicabilem statuere coacti sunt, non enim totum poterat esse in singulis alio modo: individuale dixi quia vnum est & singulare quiddam. Insuper Auer. 7. Metaph. com. 35.1. Phys. cap. 49.1. Post. cap. 40.2. de Anima c. 60.3. de Ani-

ma ca. 5. tex. 2. cùm concepisset intellectum hunc idem sieri cum eo quod intelligit, non potuit eundem sacere & communicabilem, & intelligenté singularia, quia si intelligeret singularia, euaderet singularis, & per consequens incommunicabilis, at erat per suam hypothesin communicabilis, Igitur non intelligens singularia.

Ratio hæc Cardano adeò perplacuit vt in lib. 14.de subt. c. de Anima & intellectu intellectum sic definiret. Intellectus res est ipsa, qua intelligitur, veluti cum equum intelligo, intellectus meus est forma equi: aterna igitur est forma intellectus, quare meus intellectus, dum hac legis, & contemplaris, manet & est. & lib. 17. Intellectus verò meus est quicquid in me boni est, sic igitur qui hac leget bis mille annis post, intellectum meum videbit, & assequetur, atquo hac est intellectus vniuscuiusque perpetuitas, non autem mermitas.

Secundo, negabant Deum intelligere fingularia, quia ex cognitione rei mortalis fordesceret mens diuina, sieret enim materialis.

Tertio, quia mutaretur Deus si hæc intelligeret. Nam Deus nunc scit me sedere, post aliquot téporis interuallum me deambulante no amplius seit me sedere, quia non sedebo, Cum igitur sciuerit me sedere, & postmo

postmodum nesciat, mutatio siet in Deo ex scientia in ignorantiam.

Quarto: In omni vera cogitatione debet esse adæquatio & assimilatio inter cognoscens & cognitum, quoniam veritas in adæquatione consistit, sed inter Deum, & humanas actiones nulla intercedit similitudo, & adæquatio, ergo neque vera cognitio.

Minorem probant: quia vel Deus affimilatur actioni humanæ, vel actio Deo: non Deus actioni nostræ, quia creatura magis afsimilatur creatori, & effectus cause, qua creator creaturæ, & causa effectui affimiletur: non enim Veneris imagini debet afsimilari Venus, sed contrà imago Veneri: neq; imago est causa. Veneris, sed Venus causa imaginis; quare si actus humani Deo assimilantur, erunt Dei, & non voluntatis, quod est insanire cum Stoicis in liberi arbitrij negatione.

Quinto, infinitu à Deo cognosci nequit, quia implicat cognosci infinitum, cum numerari non possit, at singularia sunt infinita, ergo à Deo non cognoscuntur.

EXER

EXERCITATIO XXXV.

Probat Deum curare, & cognoscere singularia:

Is & similibus non obstantibus, dicimus, Deum curam gerere omnium rerum non solum in vniuersali, verum etiam in particulari: idque probamus ratione ex diametro opposita Peripateticæ probationi. hec autem est, quia Deus singularia cognoscit, quod ostendemus totidem, quot illi negarunt mediis.

Primo, nullus locus est, à quo Deus excludatur, & præscribatur, quia esset sinitus essentiæ circumscriptione, & sinitus potentia, quippe esset, in vno loco, & no in alio, & esset forma, vel corpus quod eu terminaret, quare reciperet diussionem. nulli igitur licet designare, Deus non est hic, quia esset in frusta sectus: est igitur voique, quod si voiq; adest, cuncta cognoscit, si non est cœcus, vel surdus, prout est Auerroistarum Deus.

Secundo, si Deus non intelligit singularia, ergo non intelligit persecté seipsum, consequens est falsum ex ipsorummer Auerroistarum consessione, ergo & antecedens.

Sequela maioris ita probatur, non potest intelligi

EXERCITATIO XXXV. intelligi causa quin simul intelligatur causatum, quippe relatiua funt, hæc autem simul cognitione sunt, sed Deus est causa singula-rium, ergo si seipsum persecte agnoscit tanquam causam, suos quoque effectus cognoscit nempè singularia, sed per aduersarios non cognoscit singularia, ergo neque se-ipsum: sed hoc falsissimum est, ergo & illud ex quo consequetur. Quod autem Deus sit efficiens omnium causa, vt multos præterea locos, quibus illud demostrare possem, apertissimè ostendirur ex 2. primæ Philosophiæ vbi Arist.ita loquitur, id quod maxime veru est causam esse veritatis aliorum, & quod maxime est corum qua funt, causam esse: quoniam vnum quodque principiorum propriè causa est eorum, qua conueniunt in nomine, & definitione, quod ne de principiis scientiarum duntaxat, de quibus etiam locutus, id iure queat intelligi, faciunt Auerrois verba hæc in quarta particula eiusdem libri posita: Oportet quod maxime verum sit causa veritatis rerum, qua sunt post. Rerum, inquit, non verborum, quæ syllogismo claudun-tur. & ne de causa sinali, non efficienti ibi Aristot. loqui aliquis suspicaretur, subiecit Auer. Causam illam omnium esse dignissimaram'omnia enim (inquit)entia non acquirunt

esse, & veritatem nisi ab illa causa. addens, esse

illam

240 AMPHIT. PROVID. ATERNA. illam tantum ens per se & verum per se,& omnia qua sunt, cum esse, tum vera esse per illius esse, & veritatem, & in 12. primæ Philosophiæ summus humanæ sapientiæ Dictator decreuit, Totam naturam à prima causa pendere. Quam sententiam qui euertere conarentur, autumantes eum intellexisse, pendere naturam à Deo, vti à fine, non vt ab agente causa, è re-&o tramite deflecterent, omnia enim quæ eausam finis habent, & causam agentem eadem habere manifestum est ex 2. Phys. & 2. de Anima, vbi legimus fine esse id cuius gratia fit aliquid: & Auerrois in lib.de substantia orbis hæc scripsit verba, finis significat ages significatione necessaria, quare illud subtilissime adnotandum, impropriè dici, pendere aliquid à fine, propriissimè verò, ab agente ad finem.

Alexader sanè & Eudemus teste Simplicio in 1. Phys. existimarunt Deu no esse causam essicientem, sed formalem, ac sinalem tantum externorum. At Simplicius ipse cum Philopono, & Ammonio, aliisque multis Illustribus viris, opinionem hanc no solum vt salsam, verum etiam perinde atque ab Aristotelis sententia abhorretem reiecerunt. Quin Auerrois multis in locis, assert externa causata esse primo principio in triplici genere causa, essiciente, forma, sine. vt collige-

241

re licet ex primo de Cœlo, & ex tertia disputatione destructionum. intelligit enim Cœlum à Deo factum, quod ibi dicit ipse, genitum, non hoc generandi modo, qui fit cum transmutatione, ac tépore, sed nobiliori ratione. sic entia omnia dicebat Themistius nihil aliud esse, quam Dei scientiam, cui assentitur Auerrois in 3. de Anima. Ammonius dum quinque Porphyrij voces exponeret, asseruit Deum esse omnium causam essieientem, & exemplarem, cum apud se Ideas rerum habere scripserit, quas qui abnegarent, hoc illos argumeto conuicit. Cum Creator quicquam creat, aut que creat nouit, aut minimè:si minimè, vtique non creabit, quis enim quippiam facturus, ignorat qua debeat facere ? si autem nouit quod facit, ilicò manifestum, quod in Creatore sunt Idea: Tunc sic concludere licet aduersus Auerroistas, Deus, qui ex omnium confessione seipsum intelligit, rerum omniŭ causa est ex probatis, illaru igitur cognitionem habet. consecutio probatur, tum quia agens non est, qui actionem, quam exercet, ignoret, tum quia causa, & effectus relatiua funt, hac autem fimul cognitione funt atque intellectu.

Tertio, Si Deus non cognosceret singularia, neque singularia produceret, sed produ242 AMPIHT. PROVID. ÆTERNÆ,

cit singularia. Ergo& cognoscit.

Sequela maioris probatur, quia non aliter Deus est causa rerum, nisi quia cognoscit,& vult, vt dicit idem Auerr. lib. 12. Metaph. com. 51.

Minor probatur: quia natura semper verfatur circa singularia, quid autem est natura,

nisi porestas Dei?

Quare Sol & homo gignunt hominem, apud Philosophum lib. 2. Phys. tex. 26.non gignunt autem speciem, sed hominem;

quomodo gignunt, si non norunt?

Adhæc, vltimæ formæ, proximæque corporibus non agunt nifi adiutæ & promotæ à formis superioribus: illæ verò aliis ad primam vsque: omnes autem formas ad vnam referri formam necesse est, vt dicitur 12. Metaph.cap. vlt. & in 4. Paraphraseos apud Auer.quare omnium quoque formarum intellectiones atq; actiones ad illius primam intellectionem reduci oportet.

Quarto, infinita essentia Dei se extendit ad omne ens, no solum in vniuersali, verum etiam in particulari, ergo & Dei intelligentia cum sit pariter infinita, immò cu ipsum Dei esse sit intelligere, omne intelligibile comprehendet, non solum in vniuersali, sed in singulari etiam.

Quin

Exercitatio xxxvi. 243
Quinto, si Deus cognosceret tantum in
vniuersali, diuina mentis vis ab vniuersali
prascriberetur: à quo autem prarogatiuam
accepit? Deinde esset in Deo ignoratia multarum rerum, nempè omnium singularium,
quare multa scirentur à beluis, qua ignorarentur à Deo, vt aduersus Empedoclem
argumentatur Aristot. in 1. de Anima.
tex. 80.

EXERCITATIO XXXVI.

Respondet aduersariorum argumentis.

Vnc ad opposita, & vt ordine proposito incedamus, primo loco Cardani sententiam refellemus, qui asserebat singularia à Superis non cognosci, nisi ad vniuersalia referantur: referri verò aut vt partes, veluti prouincias, aut vt causas veluti Reges.

Opinio sanè indigna, quæ à Cardano Astrologo afferatur, quoties enim ipse priuatis hominibus fortunas, casus, euentus aduersos & prosperos, Fatum ipsum ex Astris prædixit? an Astrorum duces atque temperatrices metes illas æternas, quid ipsa Astra 244 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, efficiant, atque comminiscantur ignorare existimauit?

At inquit Cardanus, in Regum interitu figna, & prodigia fieri folent, Cometæ in cœlo apparere. Ergo folos Reges Superi norunt, non fingulares homines, nisi quatenus

sub Regibus continentur.

Respondeo negando antecedens, nostra enim ætate quam plurimi Reges vita concesserunt absq; vllo Cometaru prænuncio. Audi nunc Cardane, ex tua opinione prodigia in regum morte siunt. Ergo in omnium regum morte siunt prodigia. Siut enim quatenus Reges sunt. At omnes reges quatenus reges, reges sunt. Si non in omnium interitu id contingit, Rex ergo hic cœlestibus illis sucrit singularis atque ignotus, non ergo Rex ex tuo decreto: At rex erat: Ergo salsa tua positio.

Sed dato, & tamen non concesso antecedente, consequentia negatur: Cometæ namque in Regum interitu apparent ex physica, non morali causa, ipsi namque ex tua sententia semper siccitate concreantur, seu potius arescente aëre apparent: siccis autem temporibus Principes moriuntur, nempè cibis odoratis, & curis consecti atque Vigiliis, liceat nobis tua verba hic adscribere.

246 AMPHIT. PROVID. ÆTERNAE, vt tua imperitia & contradictio appareret, alioquin à veritate alienissimum est, Cometam siccitate semper concreari:nam & in hyeme sub Septétrione Cometæ generantur, prout sub Euclei principatu ad Septentriones, ac brumz tempore Comete apparuisse recitat Aristoteles. Et ipse Card. in Ptol.de Astror.iud.l.2.cap.9.tex.54.fol.359. inquit, anno 1214.mense Martio duo apparuerunt Comete terribiles in Scotia, & in exposit. t. 53. afferit, frequentius apparere in Septentrione hyemali tempore. Quare iocari & illu-dere aliis Cardanu voluisse puto, dum mori Principes ficcis temporibus scriberet, nempe cibis odoratis, curis, ac vigiliis confectos. Remiges verò & fabros & id genus hominum, allio, bulbis, cepis, vlpicis, fale, vino, pipere distentos, & effartos non mori: sed rationem astrologicam audiamus. Eam tradit vbi suprà tex. 5 3. Cometes, inquit, Principu mortes significat, na à Marte & Mercurio producitur.

At profecto qui Martis est & Mercurij Principum mortem non significat, vt folio sequenti consteris his verbis forma autem constelleranda est, quoniam que gladiis assimilantur cinitatum destructionem significant, est enim propriè Martis: que verò similis columna, Iouis, ea Principes & Reges occidit: que verò crinita, parua verse:

Nunc ad Auerrois rationes foluendas accedamus.

Ad primam, intellectus noster non cognoscit singulare, igitur nec intellectus divirus. Respondeo negando antecedens, nam O 4 Deus 248 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, Deus verè singularis est,& cognoscitur, Materia prima singularis,& cognoscitur. Præterea non posset hoc intellectus essari, Iulius Cæsar est homo.

Dices non differre individuum à specie nisi per modum. Audi ergo: hic Iulius Czfar, qui nunc hæc scribit, est aliud quiddam à natura hominis vniuerfalis, Nec enim hic Iulius Cæsar est natura hominis vniuersalis.sic alius est alio modo à Titio, alio modo ab equo,&ab hoc equo,ergo necesse est Iulium Cæsarem cognosci, vt differt ab vniuersali per particularia: singulare igitur cognoscetur. Alioqui hæc propositio: Iulius Cæsar est homo, ex priore semisse à cogitatiua, ex altero semisse ab intellectu conficeretur. At intellectus dicit, singulare no est vniuersale. Ad hæc,intellectus vnus none dicit:Materia prima est vna indiuidua specie diuidua partib. quibus partiales quoq; formas excipiat. Cú de principiis naturæ indiuiduæ disputamus, an principia nobis nota, ipsa individua, quorū principia illa funt, ignota nobis erūt? Dicent:vniuersale quiddam est hoc,esse principium diuiduationis. No nego. sed aio, naturam fingularitatis habere duos terminos abfolutos. quo fit, & quod fit singulare. si cognoscit intellectus, quo fit, quatenus facit, cognoscet & ipsam factione, (vt ita loquar)

& factum ipsum; absoluta enim hac cuadunt relatiua per facere, & fieri. Adhæc, antequam vniuersale fabricetur ab intellectu, nonne est singulare? ita sanè, facit enim abstractione temporis, ac loci, tum aliarum differentiarum, quas circumstantias Græci vocant. Ergo si intellectus agens facit vniuersalia, necessariò cognoscit singularia, aut à quibus eximat naturam illam, aut quorum detractis inhærentiis remaneat natura illa:non fit aute vniuersalis intellectus, cum intelligit vniuersalia, quia est per suam essentiam singularis, & illa species tametsi est vniuersalis, tamen repræsentatur sub modo vnitatis quæ transfertur in hoc & in illud fingulare, sic ait Philosophus duo contradictoria in intellectu no esse ouradorara quia longe alia natura speciei receptæ est ab ipsare, neque sit calidus à caloris cognitione, neque prauus à prauitatis intellectione. Prætereà intellectus Auerrois non poterit sentétiam, quam pronuciat, pronunciare:ea est, Intellectus no cognoscit singulare quî scis illud?nisi singulare notum habeas?neque porest nos interpellare intercurfu suz cogitatiuz, non enim cognoscit ea intellectum, siquidem est vniuersalis. Item dicam; hic Iulius Cæsar non est prædicabile. quid sit prædicabile nescit cogitativa: quid

250 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, fit hic Cæfar, ignorat intellectus, quæ vis igitur animæ Auerroicæ hoc conferruminabit?

Auerrois autem rationem, quod intellecus fiat id quod intelligit, falsam esse deduco ex multis.

Primo, Sciendi habitus aliud est ab ipsis propositionibus, cùm sit in prima specie qualitatis, esfectus autem ab ipsa specie, taquam à causa essiciente, non erit idem cùm ipsa specie delata, quæ est similitudo in tertio capite qualitatis vt color: Tanto minus erit intellectus idem cum ipsa specie.

Secundo, dic mihi Auerrois, lunaris orbis est ne singularis? est sanè: Intelligentia agnofcit ne Lunæ cœlú illud à se motum, an ignorat? si ignorat, erit instar iumenti ad molam
versatilem alligati, quod quia in orbem cireumagi recusat, obuoluto capite ad opus saciendum adigitur, molas versat, neque molas cognitas habet. si verò orbem suum cognoscit, ex tuo decreto non est amplius mouens, sed mota, quippè sacta est res cognita
nempe Lunæ orbis.

Tertio, in tua 4. Paraphrasi Metaph. sic ais, Intelligentia separata non solum sunt motor, sed etiam agens quoquomodo corporum calestium. si sunt agens corporum calestium. Ergo cognoscunt corpora calestia, agunt enim per intelle

EXERCITATIO XXXVI. 251 intellectum, & volutatem. Non igitur ex tuis principiis funt motor, sed motæ.

Quarto, si reipsa idem sit intelligens cum re intellecta, ergo cum intelligebat Auerrois vstionem, vrebatur. quin Aristet. in 7. trans-naturalis Philosophiæ t. 4.2. negat oppositorum rationes esse oppositas in intellectu. At sunt oppositæ in natura, non igitur sunt eædem: Consirmatur, quia ex Auerrois sententia idem esset agés, & eius actio, at Auerrois actio, quam exercet in huius absurdissimæ opinionis defensione, mera insania est sperinde enim est ac si dicat sculpturam in gemma & impressionem in cera idem esse, ergo & Auerrois ipse agés insanissimus est.

Quintò, Prodeat vel nunc tandem in medium & deponat personam tua inconstantia. lib. 3. de Anima tex. 18. asseris intellectus sieri rem intellectam non simpliciter, sed per modum similitudinis, & receptionis, si enim sieret reipsa ide, homo sieret lapis, quia species lapidis sieret intellectus hominis. Quid igitur prohiber? sicut vnum speculum numero sit multa atque contraria per similitudinem, neque tamé multa est, sed vnum: sic intellectum quoque recipere singularium imaginem, neque tamen singularem sieri, non enim similitudo affert identitatem: sicigitur Auerrois

252 AMPHIT. PROVID: ÆTERNÆ, Auerrois fundamentum subrutum est.

Nunc ad Cardanum nos couerramus, qui dicit intellectum rem esse ipsam quæ intelligitur, veluti cum equum intelligo, intellectus meus est forma equitraseat: Intellectus Cardani est equi forma, ergo Cardanus equus est, animæ enim suæ parté dixit Cardanus intellectum, Animæ igitur tuæ pars est equus tuus, atque adeò, si intellectus tuus est forma equi, equus tuus te intelliget.

Sed audiamus Cardani rationes. Estenim (inquit) intellectus forma generalis, Dic sodes, quomodo est forma generalis, si nihil sit? sit enim omnia; nulla forma sit, tum si est forma generalis, quomodo informatur aliis formis? At nulla forma, & sub nulla forma sit.

Secunda ratio. Intellectus est veluti materia prima. Est sanè intellectus omnia non sormaliter, sed subiectiue, sicuti materia prima quæ non sit essentia equi sub sorma equi, sed remanet id quod erat, substantia quædam, ex qua, & sorma sit hoc aliquid. Alia tamen ratio in intellectus informatione: Ipse enim non est potentia pura, vt materia prima, que reducatur adhoc, vt actu sit hoc aliquid, per sormam. Sed ipse sorma nostra est substantialis, separabilis, incorruptibilis, æternus: ex quo tanquam ex subiecto essentialiter perfecto

fecto, & specie, quam recipit, fit intellectus informatus, non alius à seipso nisi sicut Iulius Cæsar edoctus fit alius à seipso, propter receptas accidentales: non igitur fit intellectus simplicitér, Si enim intellectus est (est verò) forma hominis, & per intellectionem equi fieret (vt tu asseris) equus, homo fieret equus: at non fit intellectus ipsa species, sed sub specie. Existimabam equidem in initio, Cardanum ita de intellectu sentire quasi diceret, intellectum velut colorari equi specie, quod & nos dicimus & setimus: At de vera entitate ipse loquitur, nam in fine 14. libri ait, Ipse intellectus omnino à corpore separatus est, nunc enim dum hac scribo, meus intellectus est ea, qua perscripta hac tu intelligis, dumque medica pertracto, medicina: du de numeris scribebam, numerus erat: Adeo quod alus omnibus qui diuersa scripserunt, euenire necesse est, vt dum mea relego scripta alius mihi suisse videar ab illo qui nunc sum. Vide quam verè de substantiæ transuectione loquatur atque mutatione, quippè de alietate atque identitate.

Tertia ratio Cardani erat, nam quid nunc hac scriptura ab intellectu meo differt? multum quide, nam hec scriptura quid singulare est, intellectus verò tous est forma generalis.

Quarta ratio: sic igitur qui hac leget post bis

mille annos, intellectum meum videbit & assequetur. Atque hac est intellectus vinius cuiusque perpetuitas, non autem aternitas. O quam Cardane pestem quod sceleratissimorum dogmatum virus in incautam plebeculam euomis: Vt sic enim non est substantia intellectus, sed accidens quiddam, non enim aternum per transmissionem temporis existimas, sed perpetuum propter intellectionum continuatione. Est per te intellectus essentia corruptibilis, subeuntem verò accidentia contingit illorum successione continuari.

Tantum abest Cardane, vt dum hæc tua scripta porlego, tuum assequar intellectum, vt quæ de Luthero verba protulit Erasmus, ego de te eloquar, Deus mihi concedat quemlibet alium intellectum præter hunc tuum.

Ad secundam rationem Auerrois, ex singularium cognitione vilis sieret Deus. Nequaquam Respondeo, non enim hæc habet tanquam obiecta, quibus vel immutetur, vel persiciatur, sed seipsum intelligendo, qui omnia est, omnia intelligit. Addit Auerrois, sieret materialis, si materialia cognosceret. Iam pudet hac infaniam roties resutare, faciet enim vt Deus ignoret materiam primarm

gabit? non enim sui ipsa genitrix est, neque primum ens: etiam somniauerint in mundo æternitatem, quis negabit omnium entium vnum ens essiciens suisse, non enim entia

sunt à seipsis.

Quare dicendum est pro Auerroistarum instructione, si forte ab errore aliquando resipiscere velint: cum hanc materiam intelligunt intellectus divini, neutiquam eos fieri materiales materia hac, sed materia intelligibili, quæ species est in ipsis intelligetiis, no successiva material hac, sed cum illa substantia immateriali in cognitione coexistens, superiorum enim scientia non pendet ab obiecto horum inferiorum, sed in ipsa sit, est que hæc cognitio suipsius in se reslexa.

Ad tertiam rationem, si Deus singularia cognosceret, mutaretur, at non potest muta-

ri, ergo nec singularia cognoscere.

Respondeo, negando maioris sequelam. Ad probationem. Deus nunc scit me sedere: paulò pòst si obambulem, nesciet me sedere, quia non sedebo, cùm igitur sciuerit me sedere, & postea nesciat, mutabitur Deus ex sciente in ignorantem.

Respondent scholastici, mutationem fieri in re, non in Deo, quoniam ex eo quod res est,

256 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, est, vel non est, oratio dicitur vera, vel sassa.

Satis sanè friuola responsio: nam quando res mutatur, licet maneat eadem opinio & non variata quoad absoluta, variatur tamen quoad respectum, quia vbi vera prius erat opinio, postea falsa reddetur, quare si variata re præcise cognitio Dei remaner quoad abfoluta & intrinseca, variabitur tamen de veritate in falsitaté, vel è falso in verum, & in Deo vellerit aliquando falsitas, vel mutatio in opinione:veluti si ego, te sedente credam te sedere, vbi postea tamen tu non sedeas, 'aut de sessione tua eandem habeo opinionem, quam prius habebam, quando tu sede--bas, & sic licet variatio respectu mei facta non sit sed tui opinio tamen mea incipit esse falsa:aut non habeo eadem opinionem,& fic de vna in alteram opinionem sum mutatus, vnde si Deus singularia, quæ mutabilia funt, cognoscit vel falsitati, vel mutationi erit obnoxius.

Respondeo ego, neutrum horum sequi: nam sirvbi tu sedes, credam ego te sedere, & vbi postea surgas, te surgentem aspexerim, nunquam in salsa sum opinione: ita cum Deus videat tempus, in quo res est, & in quo res non est, haud potest diuina visioni falfitas accidere, quoniam res non variatur, quin

257

quin eius variationes Deus inspiciat: Verum cum insertur, Quemadmodum ego dum video te sedere, & postea non sedere non decipior, attamen recedo à side, quam' de tua Sessione ante habebam, quare in me desinit assensivas incipit esse dissensus: Consimiliter licet in Deo nunquam sit salsitas. (veluti & in hypothesi nec in me est) tamen erit in Deo alia credulitas, & prior desinet.

Respondeo negando paritatem: Ego enim subicicior tempori, simulque non sum in præsenti, & futuro, vel præterito, vnde aliter me habeo in præsenti, & aliter in suturo, quare in me variatur assensio & credulitas, quoniam & tempus in quo sum variatur: Deo autem omnia tempora præsentia sunt in sua æternitate, quare cognoscit præteritum veluti præsens, vt dicit D. Aug. lib. de Ciuitat. Dei cap. 12. & innuere quoque mihi videtur Aristot. in lib. de bona fortuna circa sinem; Exinde in Deo non variatur opinio, quia nec tempus, æternitas namque est tota simul vt dicebat Boetius.

Ad quartam, inter Deum & actiones humanas nulla intercedit comparatio aut affimilitatio, ergo neque vera cognitio.

Respondeo negando antecedens, si enimactio non continer turpitudinem & desor-

mationem, assimilatur Deo, quia ipse est causa efficiens principalis, sinalis, & exemplaris: nec propterea excluditur quominus actus etiam sit voluntatis vt instrumenti: si verò actio aliqua sociatate conspurcata est, non assimilatur Deo, quod illius causa non est nisi permissiua & per accidens, huic autem causa essectus non debet assimilari.

Dices, si quoad deformitatem actio Deo non assimilatur, ergo quoad deformitatem à Deo non cognoscitur. Consequentia probatur, quia inter cognoscens & cognitum debet esse assimilatio.

Respondeo negando consequentiam. Ad probationem, inter cognoscens & cognitum debet esse assimilatio, in cognitione positiui, concedo, priuatiui, nego, priuatiua namque (qualis est actionis deformitas vtpotè in priuatione rectitudinis debitæ & speciei consistens) non cognoscuntur per similirudinem inter ipsam priuationem, & cognoscentem, quia inter hæc similitudinem reperiri impossibile est, sed per habitus oppositos, quia rectus est iudex sui & obliqui.

Ad quintú, infinitum à Deo cognosci non potest, singularia sunt infinita, ergo à Deo cognosci non possunt.

Respon

Respondeo negando maiorem, si enim intellectus meus finitus potest finita cogno-scere, cur diuinusinfinitus infinita no cogno-scat? successiuè, cocedunt Scholastici, intuitiuè, negant: hoc autem modo à Deo cogno-sci infinitum dicunt. perabsurda sanè distinctiuncula & implicatoria includes, qui namque sieri potest, vt infinitum successione sit infinitum? cum ipsa successionaliud non sit nisi finis.

Negamus etiam minorem, singularia namque non sunt infinita Theologis nostris, verum enim est finem aliquando habitura quemadmodum initium quandoque habuerum.

Quin imò ex Aristole in 3. Phys. deducitur, in rebus naturalibus no esse infinitum in actu, sed tantum in potentia, hoc autem & noster intellectus, qui finitus est, cognoscit, porest enim in infinitum numerorum species multiplicare, vt inquit B. Thomas.

R 2 EXER.

EXERCITATIO XXXVII.

Deducit Auerrois opinionem & rationes, quod Monstra non cadant sub Dei providentiam.

Verrois Alexandro in I. de fato adstipulans, negauit sub divinam providentiam cadere mostruosa, in lib. naque 12. Metaphys. ita loquitur: veritas est, quod est sollicitudo, & quod aliqua sunt sine solicitudine, proveniunt ex necessitate materia, non ex diminutione agentis. Ipsius argumenta hæc sunt.

Primum, Monstra sunt quid impersectum, exclusa igitur à Dei prouidentia, quæ perse-

Aissimè cuncta operatur.

Secundum, Monstra proueniunt ex necessitate materiæ, ergo divinæ providentiæ non subiiciuntur: Consecutio probatur, nam que ex necessitate eveniunt, providentiam non requirunt ex Aristotele 6 eth.cap.5.

Tertium, Prouidentiæ est disponere ad sinem ex Aristot vbi suprà, cap. 12. sed monfira ad nullum sinem sunt ordinata, igitur

nec à Deo præuisa.

Hæ antequam dissolueremus, de monstrorum causis & origine prius disserere opezæ pretium duxi. Sit igitur

EXER

EXERCITATIO XXXVIII.

Qua Peripateticorum de monstris addueat & confutet opiniones.

Ristoteles duo de monstris responsa deditivnum, monstra esse peccata naturæ, quæ materia dicitur, alterum monstra esse naturæ excursus seù præuaricationes.

Primu his verbis exprimit in 2. Physitex. 81. Natura duplex est, alia quidem vt materia; alia verò vt forma, finis autem est hec, propter finem auté catera,hac vtique èrit gratia , cuius gratia,& monstra peccata sunt illius, qua propter aliquid agit, Idem vult in libr. 4. de generatione. animal. cap. 4. Apertum est (inquit) cansam euentorum huiusmodi (scilicet monstruorum) in materia esse putare oportere.probat hac demonstratione. Si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine vlla superuacua parte generantur: sed si vitella continuantur, nec vlla inseriecta membrana disterminantur, pulli ex eis monstriferi prodeunt, corpore, & capite uno, cruribus quaternis, alis totidem, quoniam superiora ex albumine generentur, & prius (vitello enim cil eis est) pars autem inferior posteà instruitur.

Aristorelis certe de monstris sententia mihi monstruosa & portentosa videtur, nam ve

kg in

262 AMPHIT. PROVID. AETERNÆ, in allegato c.4.iple afferit, deeffe aut superesse quicquam monstruosum est, at deest aliquid in ipsius opinione, monstruosa igitur. Minor probatur, quia indefinite decreuit, monstra prouenire ex defectu materiæ, cùm tamen ibidem tradiderit duplicem monstrorum speciem, vnam, si ex membris animalis diuersi aliquid constet, vt vitulus si capite pueri, & ouis fuerit capite bouis: Alteram, si forma prodeat multimembris, multis pedibus, multis capitibus: hanc ex defectu materiæ produci concesserim facilè: illam verò negarim, quî enim fieri potest vt ex bubulo semine vitulus humano capite congeneretur ? sanè simile generat sibi simile ex Aristotele.

Ipsius autem demonstratio monstruosa pariter est, Claudicat enim in multis. edocer, vbi ouorum vitella membranis distinguuntur, duos inde pullos, vbi verò vitella duo non dissepiuntur, sed vnum sunt continuum, nasci monstra; si albumen vnum, vitella gemina, pulli gemelli, ex vitello videtur oriri pullus, non ex albumine iuxta ipsiusassertionem: tum si duo vitella consusa funt, quomodo potuit informatrix virtus ab aliscrura separare si ex albumine pullus sit, quomodo ex vno albumine fiunt pulli geminis si ex vitello non sit pullus, sed ex albumine

ita separabuntur pulli gemini, sicuti sœtus quaterni, quos multi viderunt, non ex loculis matricis, non enim tot sunt, sed ab œconomia potestatis illius. quæ prosectò diuina res est in semine.

Adhæc, si fit pullus ex albumine, nobilius albumen erit quam vitellum, si vitellum cibus tantum est, quare igitur vitellum in loco nobiliore, albumen pro stipatore, aut munimento habetur: deceptus est Aristot. Hippocr. Card. cæterique Philosophi, nam neque ex albumine, neque ex vitello congeneratur pullus, sed ex galli semine: quomodo autem hoc in oui substantia ingrediatur, in Physicis disseruimus.

Assert secundo loco Aristoteles, monstra esse præter naturæ intentionem, inquiens, monstruosum est res præter naturam, mitigat tam atrocem sententiam illa castigatione, sed prætur eam que magna ex parte sit, non præter eam que semper & necessaria est.

Peripateticorum tamen audacia eò progressa est, vt dicant seminam esse naturæ monstrum, à natura principaliter semellam non intentam, hinc vocant eam animal occasionatum: sanè applaudere videtur Aristoteles, qui in 4. de Generat. postqua dixit, monstra esse natura excursus, seu prauaricationes,

Digitized by Google

fæmi

264 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, fæminam dicitesse accessorium quiddam. Et Viues vt rigidus peripateticus habeatur, ita scribit: Fæmina est mas impersectus, quippe frigidior, vt ex inopia videatur nata fæmina: desumpsit ex Arist. qui lib. 2. de Generat. anim. c. 3. inquit, fæmina quasi mas læsus est. & lib. 4. c. 6. ait. Sant fæminæ sua natura debiliores, frigidioresque, & sexum fæminæŭ quasi læsionem naturalem, & detrimentum esse putandam est.

At ipsa sanè verborum barbaries sufficies esset ad nostrorum Philosophoru errorem redarguendum. Animal occasionatum, barbara quidem locutio est, latinè mutilum atque interceptæ persectionis siue assecta, (vt ait Cicero) vt communiter dicitur, in-

choatæ.

Sed rationibus, non verbis rem expendamus: si non nisi ex masculo & sæmella ducunt ortus suos animantes persectiores, vtrumque æquè necessarium fuit in natura sua, alterum quidé propter alterum, vtrumque propter specierum perpetuationé: hanc autem natura intendit ex principali, vt dicitur, intentione, pariter ergo sexum sæmineum, sine quo illa haberi non potest. Ad hæc, est persectio quædam speciei sæmineitas, quia sexus non nisi in speciebus persectis distinctus est. Prætereà ex Arist. 2. Physicami

EXERCITATIO XXXVIII. 265 fæmina dat & locum & materiam, non ergo est ens accessorium operis primarij, sed necessarium. Viues autem etsi Arist.authoritate munitus, nimis crassè & stultè loquitur, non enim negauerit aliquam fæminam aliquo viro calidiorem, non igitur ortus illius causa vera est: sed & mirum si frigus mammarum, ac matricis author est. Sunt certè defectiones à frigore, additamenta à calore, Mammæ igitur & Matrix, quæ in fæmina funt, in mare non funt, & materie copiam, & ad eam informandam caloris, qui informatricis instrumentum est, vim additam, non inopiam ostendunt. profectò matrix nobilissima, ac propemodum diuina Fauissa est, in qua Naturæ thesauri conditi, vbi fuerit opus depromantur,& quæ iure optimo merita sit, vt alterum animal appelletur.

EXERCITATIO XXXIX.

Cardani sententiam recitat, & refellit.

fatis laudatus de mostris duas tuetur conclusiones: Prima hec est, Monstra proueniunt ab errore & desectu naturæ. Secunda, hunc naturæ desectum contingere non ex inepta mole, vt sensit Aristot. sed quia inferior

266 AMPIHT. PROVID. ÆTERNÆ, rior natura destituta est anima cœli propter nostra scelera.

Primam conclusionem defendit in 1. 12. de subtil.cap.de hominis natura, fol. 583. his verbis: Mutilos hoc solemus vocare, caci surdi, strabones, claudi, sedigiti, taliaque monstra natura,qui moribus prauis praditi sunt. Facillime negotium absoluunt Astronomi, infortunas dominari dicentes, à quibus flagitiorum collunies ortum habet. Nos dicemus aberrasse Naturam in facilioribus, ob id verius in difficilioribus defecisse: Itaque vt omnes mutili improbi sunt, ita non omnes, qui corpore sunt no vitiati, integris sunt moribus, nam plus exigitur ad formandum absque culpa animum, quam corpus: Itaq; pessimi sunt omnium gibbi cu error sit circa cor principiu totius corporis: post caci, strabique quod circa cerebrum natura deliquerit: Inde muti, surdique, nam in minus nobili cerebri parte natura defecit : Inde claudi; hos sequuntur qui in magno membro sunt vitiati, post quos sedigiti, & qui digitos habent tunctos, nam in minus necessarys aberrauit.

Mutilos vocas eccos & claudos: mutilum dixere veteres quod esser defraudadatum natura sua deducta voce ab hominibus mutis: quippe homini sermo nobilissima res & maximè necessaria; tibi verò de subtilitate scribenti subtilius scribendum suie

fuit.quare nos subtilissime dicimus, nihil esse in natura mutilum. Si enim ostrea mutila videantur, quod limax repat. At limax si Talpæ, si Cani talpa, si Canis homini, homo quoque erit mutilus Dæmoni collatus & comparatus: quid ipsi Dæmones si ad superiores mentes referantur? Omnia verò hæc, non dico ista, sed omnia inquam, & singula, conferta ita & conglutinata vt ex iis vnum siat, si cum Deo coferuntur, non solum mutila, sed etiam nihil, imò, siue liceat siue no liceat dicere, minus quam nihil: quare eorum omnium quæ à natura procreantur, aut nihil erit mutilum aut omnia.

Mutili, deinde inquis, omnes improbis nonne tibi venit in mentem, quanto cum periculo vniuersalis propositio enuntieture. Minima enim quaque obiectione destrui vides in Topicis. Qui vir fuerit mutilus, idemque pius appellat à tuo tribunali ad naturam. Ea iam aliud iudicium dedit secundum tabulas Sapietiæ, in quibus scriptu est: Corpus animæ famulari, non verò hanc illi-exancillari, propter animam, & per animam corpus est, no igitur à corpore patitur. Anima corporis domina est, non igitur ab illo in seruitutem adducitur, in nostro Physico-magico ostedimus à materia non pendere

268 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, dere formas naturales, eò minus nobiliores: Inter quas cùm sit anima nobilissima, recipiet quidem specierum primas impressiones, quas rationis vi, quæ materiæ minimè obnoxia est, corriger, si in deprauatis membris passæ fuerint distortionem. Dignus certe qui in morboniam relegetur qui gibberam animam in strumoso Nonio putat esse. Quod si Nonius nequam est, pessimus suit Henricus Syluius, de cuius anima ita scripsisser Carpocrates, Non in alium carcerem, rectus tamen erat. Ad hæc cùm integros gignant manci, neutiquam erit defecta natura. Mutili ab omnibus existimatur vitiosi: at cum perpaucitales sint, improbi verò penè per totum humanum genus sunt permulti, non est mirum aliquot horum improború mancos, aut distortos esse: animaduertuntur autem tales, atque notantur, quia suarum miseriarum notis sunt nobiliores. Perpauci sanè sunt, prô dolor, in vniuerso probi integrique viri, cum tamen perpauci claudi, gibberi & strabones reperiantur.

Eundem errorem ipse Cardanus in Astronomicis defendit. Nã in Ptol.de Astro. iud. 1.9.tex.74. ita loquiiur, & quia Luna in nodis & in ventre Draconis plerumque significat gibbosos vel tlaudos & corpore lasos, & ibidem postEXERCITATIO XXXIX. 269 ta, promptos & acuto ingenio, ideo tales gibbosi & claudi & strabones sunt prompti & fallaces, & maxime quia hoc plerumque contingit ex commixtione Luna cum malesicis, ideo bene dictum est in Prouerbio, Caue tibi à signatis.

Excusandus tamen Cardanus est, nam à feipso desunipsit argumentum, in expositione suæ gernituræ hæc habet verba. Quod etia natus sim parentibus senibus fui minus pulcher,& validus.Mater enim cum me genuit 37.pater 56. annum agebat, & ob hoc etiam, & quia nodus erat in ascendente, fui maxime in ambulando aliqualiter incuruus collo etiam à pueritia vt senes Nonum vitium est lingua blesa ob Saturnum retrogradum, Mercurium aspicientem licet Trigono. Patior etiam in sinistro oculo lachrymam, sonitu etia auris sinistra vexor. Prout igitur in corporis quidem partibus mutilum macumque confiterur, sic ipsa sua se confessione facinorum omnium & scelerum principem absolutissimum, ve supra quoque ostendimus, proclamat : atque hoc quidem facile concedimus, sed intolerandum illud est, imòexplodendű quod naturam erroris arguere ore impudentissimo non extimescit. Cum ipse summus Philosophorum Aristor. dicat, Dens & Nasura nihil faciunt frustra. Atque adeò intolerabilior Cardani error est, quod naturam in facilio

270 AMPHIT. PROVID. ÆTERNAE, facilioribus errasse dicat. Cùm qui in facilioribus errorem alique admittat, tam stultum tam ab omni mente alienum reperias neminem. Multò verò minus congruum & veritati consentiens, quod in difficilioribus eam desceisse asseurat, quid enim sactu difficile sit Naturæ, quæ Cælorum illos pulcherrimos orbes architectata est ex Aristot. in 2. de cœlo tex. 50.

Alterá conclusionem in lib.4. de rer. variet.cap.68.circ.fin.his explicat verbis: Philosophi fatentur monstrum ex materia impedimento, at que natura errore contingere: nos dicemus non ex materiæ inepta mole id contingere, sed ex motu inordinato hac fieri, qui à causis contrariis peruertitur,neque enim solum impedimetum facit monstrum, sed naturalem tantum processum impedit, vt in fætibus abortus : in motibus alius abigat à consueto loco. Videtur ergo causa Deus aliquis, id est Anima Cali, Damone longe nobilior, atque potentior, ministerque Altisimi : & vt impedimenta ex minimis in minimis velut vitulo, ita in mediocribus ex mediocribus velut in Cinitate. qua impedimenta sunt Deorum atque maxime no sibi aduersantium (hoc enim nephas) sed dinerso ordine operantium, vt hac inferiora Numinis vim illam permultos gradus ab Altissimo immissam hand plene, & liberaliter excipiant, atque per il-Lame EXERCITATIO XXXIX. 271 lam more solito serventur. quamobrem & hac post ingentia peccata sequi solent; nam ab eadem Numinis diminutione afflatus, & flagitia exuberant, & destituta inferior Natura periclitatur. & in eod. libro asserit. Partus monstruosi significant mala, vt cruda vrina in morbis; nam Naturam alco intentam esse & à rectavia aberrare demonstrant, quoniam in tam nobili opere, nisi destituatur, aberrare non potest.

Errat sanè Cardanus, dum ex materiæ impedimento negat oriri posse monstruosum animal,nam secundum ipsum in lib.de subtil. cap. de hom. nat. cæcitas monstruosa res est, producitur autem à materiæ impedimento vt ipsemet fatetur his verbis & ex auibus multa caca nascuntur, velut cornices, passeres,pica,columba,&c. causa est paucitas vitelli in ouis, aut aquea tenuisque illius substantia, qui fit vt diutius in ouo ali non possint, cogunturque imperfecta exitu quarere. Adhæc, ipse Cardanus pro vero adiicit dictum Aristor. vbi duo vitella non dissepiuntur, sed vnum sunt continuum,nascuntur monstra:sibimetipsi igitur aduersatur, cum postea negat ex materie vitio produci non posse monstrum, quod alibi concessit. Hallucinatur etiam, dum ex defectione afflatus Animæ cælestis in inferiorem naturam monstra prouenire existimat, nam

272 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, nam æque monstrosum dicitur animal cui deest, vel cui superest aliquid ex Arist. 4. de generat.c. 4. & ex ipso Cardano li. 12. de subtil. vbi sedigitos appellat monstruosos: cui superest membrum aliquid, virú incrementum, non inopia in inferiori natura ostendit.

Perridicula est autem Cardani ratio (cui ne delirantes quidem aniculæ adstipulentur) propter ingentia peccata exoriri monstra, quandoquidem vbicumque & passim grauissima perpetrantur facinora, perrara tamen apparent monstra.quidenon ne videmus plerosque stupris coopertos, facinoribus oblitos, adulteriis effeminatos? neque tamen vlla videmus aut rarissima saltem monstra?Imò plerumque ex incesto.& adulterino concubito susceptos filios cæteris conspicimus formæ & speciei gloria antecellere, cuius rei rationem ipse quoque Cardanus assignauit, lib. 12. de subtil.cap.de hominis natura,&si nostrum Physico-magicum tres alias longe meo quidé tenui iudicio subtiliores adducat. sed quid immoror? quando Christus Dominus Cardani inscitiæ occurrere iam longè antè voluisse visus est, cum à discipulis interrogatus, quis peccauit vt hic cœcus nasceretur?respondit,neque hic,neque paremes eins.

EXERCITATIO XL.

Authoris sententiam de monstris continita

Ico primo, monstruosum animardicis cui deest aliquid ex sua natura debia tu, ve cœcus, mutus, claudus, &c. ves cui deest in vna, in altera verò corporis parte fuperat aliquid: ve homo habés crura quatuor, Caput vnum sine auribus: vel cui neque deest, neque superest, sed vel diuersis speciebus copositum est, ve homo taurino capite, vel ex vna tantum specie à progenitoribus tamen diuersa, ve si mulier pareret Elephantem, quod contigisse legimus in historia Pliniana in lib.7.c.3.

Dico secundo, horum & similium monstrotu causas esse sex. Prima est inusitata &
inordinata libido. quo ad mostruositatem inquit
Albertus de secret, mulier: cap. 6. fol. par.
102. impress. Lugduni, Multum operatur inordinatus coitus, si enim masculus inordinate iacet
cum semella, monstrum facit in Natura. narrasur
enim de quodam, qui lateraliter iatuit super semella tempore coitus & semella generauit puerum
in uno latere curuum, & in pede claudum, & causa huius ex inordinatione coitus pracessit.

Secun

274 AMPHIT, PROVID. ETERNÆ,

Secunda causa est vehemens cocuntium imaginatio, de qua Plinius lib.7. hist. natur. cap.12. accutissime ita loquitur. Similitudinum quidem in mente reputatio est, or in qua credamum multa fortuita pollere, visus, auditus, memoria, bonestaque imagines sub ipso conceptu, cagitatio etiam verius bet animum subito transmutur, ideoque plura in homine, quam in cateris omnibus animantibus differentia, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, or ingentivarietas multisormes notas imprimit, cum cateris animantibus immobiles sunt animi, o similes omnibus, singulisque in suo cuique generi.

Cuius varietatis quam plurima subiicit exempla: diuinus Aristot. sect. 10. probl. 12.sciscicitanti cur beluinus sectus genitorum gerat essigiem magis quam humanus? respondet his verbis: An quod homo vago varioque plurimum animo in coitu est? prout autem pater materue in conceptu affecti suerint, ita partus enariant: Catera verò animantia omnia, aut certè plurima, rei tantum ipsi intenta sunt. Et ego cum mensibus elapsis Genue illustri loco & vrbe celebri Philosophiam prælegerem, ab Illustri admodum & ingenioso Adolescente Iacobo Auria discipulo, ac Domino meo vnicè colendo, interrogatus

an wiridis coloris equi naturaliter congenerari possint? assirmatiue respondi. at quomodo inquit? facillime, si eiusdem coloris circumuestiti stragulis coeuntibus repræsententur. neque mirum, quando Hippocr. authore Cælio Redigino lib. 11. lectionum antiquarum c. 15. ita scribit : Cum Æthiops qua pulcherrimum enixa erat filium in suspicionem venisset admissi adultery, iussit spectari quid artis pictoria in suo cubiculo esset, repertisque egregiis signis ab omni sese suspicione expediuit. Si potest mulier visæ imaginis colores in fætu víque adeò accurate exprimere, cur non & equi ipsi, quorum imaginatio cum sit ad vnum determinata, vehemétior & efficacior ab Aristot. scitissimè iudicatur: Neque id arcanu(Dux Serenissime) Physico, sed Diuino magicum nuncupabo, cur ita quæris? Audi sacram paginam ita testificantem. Gen. 30. Tollensergo Iacob virgas populeas virides, & amygdalinas,& ex platanis ex parte decorticauit eas, detractisque corticibus, in his, qua spoliata fuerant, candor apparuit. illa verò que integra fuerant, virides permanserunt, atque in hunc modum color affectus est varius:posuitque eas in canalibus, vbi effundebatur aqua, vt cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent: factuq; est vi in ipso ca176 AMPHIT. PROVID. ATERNA, lore coitus oues intuerentur virgas, & parerent maculosa & varia, & diuerso colore respersa. Diuistique gregem Iacob, & posuit virgas in canalibus ante oculos arietum: erant autem alba, & nigra quaque Laban, catera verò Iacob, separatis interse gregibus: igitur quando primo tempore ascendebant oues, ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum, & ouium, viex ea contemplatione conciperent:

Tertia causa, est parentum similitudo, gignuntur quoque inquir Aristot, lib. 7. de histo. animal. c. 6. læsi ex læsis, v. g. Claudi ex
claudis, cæci ex cæcis, de hoc lector vt inuestiget oro Empedoclis & aborum Philosophorum sententias apud Plutarchum libr. 5.
de placitis Philosophoru.c. 1 1. nec non Stoicorum apud Lucretium libr. 4. rerum natur.
& Medicorum apud Hippocr. in lib. de. Genit. Galenum.in lib. de sætu, & Auicennam
21. Tertij.

Quarta causa, materiæ vitium est, idque tribus modis, primò si semen non suerit sus-ficiens. Secundò si nimium, intelligas vtrumque in quanto & quali, ex Aristot. libr. 4. de Generat. c.4. & Peripat. omnibus in 2. Phys. text. 82. Tertiò si duo subeunt semina diuersis temporibus ex sententia Democriti apud Aristot. vbi supra, nec sine rationis suco, vt sic

fic enim semina in vtero confunduntur, quò fit vt membra caolescant, & dissideant.

Quinta est sæminei vasculi malitia, vt puta si partem seminis respuat, vel si retineat, informe tamen pro sætu excipiendo receptaculum habeat: de primò desectu Alb. in lib.de secr. mulier. c. 6. v. 3. ita loquitur: Est igitur notandum, quod monstruositas non solum ex parte diminutionis materia accipitur, vel contingit, sicut iam dictum est, sed etiam aliquando ex malitia matricis, qua si fuerit lubrica & vitiosa, vel malitiosa totum semen non retinebit, sed dispergit aliquando antequam totum semen in massam colligatur, tuncvi occupatur, matrix clauditur, & sic modicum seminis recipitur, à quo debet sormari sætus, & illud habet speciales modos sub se, qui plures sunt.

De secundo habemus exemplum apud Aristor. de ouis habetibus duo vitella, è quibus si desit membranula, quæ ea disterminet, pullus nascitur monstruosus corpore se. & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem, consimiliter disrupta & conscissa tunica, qua partus protegitur, monstrum sieri necesse est quare satis probabiliter semper existimani gibberos & claudos ex vteri vitio sic nasci, nam vt Hippo in lib. de genitexemplo vtar, Cucumerem vasis in quo co-

3 tinotue

278 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, tinetur figuram siue recta illa sit siuedistorta

recipere perspicimus.

Vltima & potissima mostrorum causa, syderum est influxus, de quibus Ptol. in lib. 3. de Astror. Iud.cap. 8.tex.20. hæc scribit, neque à pradictis alienus est qui de monstris sermo instituitur. Primum enim in hunc lumina quidem ab angulis decidentia, & horoscopo nulla familiaritate coniuncta. Anguli verò ipsi à malesicis occupati reperiuntur. Cum igitur talis quadam occurrit constitutio, quandoquidem illa sapenumero etiam in abiectis & infælicibus licet neutiquam monstruosis genituris incedit, è vestigio inspicere oportet,præter lapsam proximè coniunctionem, aut oppositionem luminarium, eiusque & genitura gubernatorem, si enim genitura eorum Lunaque, & horoscopi loca, vel uniuersa, vel complura nulla necessitudine coherent, cum predicta coniunctionis, aut oppositionis loco, id quod nascitur, contortum, & inuolutum esse significatur. Si igitur his sic habentibus, luminaria in quadrupedibus, aut feralibus signis inueniuntur, duoque angulis insidentes Planetæ malesici non humanum esse portenditur quod procreatum est. Si beneficoru nullus seu maleficorum quispiam luminaribus testificetur, prorsus ab humana forma alienum, & quod ferarum agrestem, maleficamque naturam referat. si Iupiter, aut Venus animantium Dies consecratarum, vt canum,

canum, felium, simiarum, & id genus reliquorum: si Mercurius vsui humano deuotorum, vt auium, porcorum,caprarum,boum, & his similium. Si in humanis signis luminaria deprehensa sunt, reliquis sic habentibus, humana sunt quoque que generantur monstra, formaque peculiarem in modum perplexa, cuius ratio & modus ex signorum formis colligitur:in quibus qua luminaria & centra occupauerunt malefica stella deprehenduntur. Si igitur & sic nullus beneficorum testificetur alicui pradictorum locorum, muti fætus producuntnt & reuera monstruosi Si Iupiter, aut Venus in honore aut pretio habebitur quicquid fuerit portenti, euiusmodicirca Hermaphroditos & quos Harpocratiacos dicimus, aliosque eius generis contingere folet:si & Mercurius præter hæc, oraculoru & somniorum interpretes creat, & qui hinc victum quaritent, solus verò mutos, surdos, ingeniosios tamé & vafros, c. 16.tex. 57. Impedita lingua sunt,& blesa,& balbutiente quotquot Saturnu, & Mercurium habuerut in prædictis angulis congredientes, maxime quando occidentalis etiam est Mercurius, & ambo cum Luna configurantur, tex. 58. Rursus si vel lumina ad maleficos in centris herentes ascenderint, aut ex opposito ab ipsis impeditafuerint, maximeque Luna in nodis siue flexuris constituta aut in signis obnoxiis, nimirum Ariete, Tauro, Cancro, Scorpio & Capricorno vitia corporis eneniunt.

280 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, eueniut, Gibbi sc. aut claudicationes Iulius Firmicius lib.7.c.6. Luna (inquit) sin contortis vel ferinis signis fuerit inuenta, hoc est in Tauro, Cancro, Scorpione, Capricorno, vel piscibus, nec Dominus eius signi, cum Luna sit partili societate coiunctus, & alia etiam maleuola, stellam ipsam, aut diametra, aut quadrata radiatione respiciat, aut cum ea pariter sit constituta : secunda verò maleuola stella in anaphora sit heroscopi, & dominum fortuna respiciat, quadrupes de quadrupede nascetur : prasertims si Dominus horoscopi, & Dominus fortuna in ys signis, in quibus diximus fuerit inuentus. Si verò Dominus fortuna aut Dominus horocospi in bamano signo fuerit constitutus, & in sexto aut. horocospo loco, cateris omnibus, sicut diximus, constitutis,nascetur ex homine portentum. Si maleuola stella in cardinibus partiliter fuerint collocata in cardinum anaphoris. Sol verò & Luna in cardinibus positi, diametra se radiatione percutiat: beneuola aut stella neque in cardinibus sint posita, neque in anaphoris cardinum, sed sub radiis fint Solis abscosa, aut quadrupes nascetur, aut monstrum.In c.8. Sol in horocospo si fuerit inuentius, & Luna in medio cali, maleuola verò amba ita sint dinifa, vt vna Solem, altera Lunam anaphora teneas & ab is alia fint beneuola Stella, cacos efficiunt, aut luminibus vitiatos Sed si Luna cum Sole synodica radiatione consuncta fuerit, & sint in ANA

anaphoris; aut epicataphoris cardinum constituti: & Saturnus & Mars in cardinibus sint partiliter collocati, oculis vitium cacitatis inscrtur, semper autem generaliter, si in maleuolorum anaphora Sol sint & Luna constituti vitium oculis faciunt inferi. Sed his omissis.

Dico vltimo, monstra à quacunque causa proueniant sub diuinam prouidentiam cadere, quod ita ostendo, monstra dependent à Dei efficientia, à primo namque ente dependet omne ens, igitur à Dei prouidentia: Consecutio probatur ad hominem: Nam ex Auerr. lib. 12. Metaph.c. 51. Deus cuncta operatur intelligendo, & volendo, intellectio verò & voluntas ad prouidentiam pertinent.

EXERCITATIO X LI.

Respondet Auerroistarum argumentis.

Rimo, monstra sunt quiddam imperfectum, à Deo igitur non dependent. Respondeo negando antecedens. In suo namque genere monstruosum animal, est summe perfectum, no enim esset hoc quod est, nisi in summo suo (vt ita loquar) esset esse quod si aliis comparatum, dicetur imperfectum, inscitissime sane, vt aduersus Carda-

S 5 num

282 AMPHIT, PROVID. AETERNÆ. num probauimus. Quinimò perfectiones quàmplurimas: & ipfas quidem admirabiles in mon truosis fuisse legi: Haly refert audiuisse de aliquo, quod membris deficiebatur quàmplurimis, & non nisi duo habebat foramina, vnum per quod sugebat cibu, aliud per quod excrementa emittebat, vaticinabatur autem multa nutu illa saltem signisicans. Nec mirum: monstrum fuit, Solis igitur & Lunæ vis extincta fuit: at superuinit, Maleficz igitur non dominabantur in angulis, adiutus ergo fuit à Ioue, Venere, & Mercurio, & ob hæc vaticinabatur quoniam extincta luce luminarium, vis Iouis, Mercurij,& Veneris magis relucet:istorum autem planetarum influxus ad diuinationem conferre sæpenumero inculcat Ptolomæus. Harpocratiacos monstruosos appellat Ptol. lib. 3. de Astr. iud. c. 8. tit. 20. in fine, Istorum tamen Ægyptiacus quidam fuit, qui ('vt refert Haly) publice dixit Regem Concin mortuum, & repertum est cadem illa hora & momento Regem è viuis decessisse.

Secundo argumento, Mostra proueniunt ex necessitate materix, non igitur ex Dei prouisione: Consecutio negatur. Nam secundum ipsos Peripateticos cuncta Deus agit ex necessitate, non tamen absque proprouidentia. Ad probationem que ex ne-

cessirate succedunt, prouidentiz rationem non exigunt, à causa secunda & particulari concedo. A causa prima, principe, & vniuersali nego, hac enim inconsulta nihil essicitur, alioquin non esset id quod est, vniuersalis.

Tertio, Monstra ad nullú finem sunt ordinata, igitur nec à Deo prouisa. Respondeo, negando antecedens, nam cum à Deo & natura facta sint, igitur ob aliquem finem, quippe Deus & natura nihil faciút frustra ex Arist. 1. de cœlo tex. 32. & 2. de cœlo tex. 50. & ratio ipsa suadet, quia natura est sapiétissima. Quæris cur sapiens nihil agat frustra? quicquid frustra est finem non haber, Sapiens mouetur vero fine, quod frustra est, hoc ipfo non est, quod non est, no potest mouere:Insipiens verò mouetur falsa finis specie, non vero fine. Finis auté monstroru est triplex, primus vt admirabilior Deus videatur opifex, qui tă diuerla nescio qua comunione consensuque conglutinauit, quare cœcum à natiuitate natum esse dixit Christus Dominus, vt manifestentur opera Dei in illo. Secundus, vniuersi pulchritudo, quæ in diuerfitate, ac variatione consistit, vnde noster Poëta cecinit. Per tal variar Natura è bella.

quin

284 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, quin imò vniuersum no esset, nisi extot diuersis esser compositum, veluti homo non esset perfectus homo, nisi omnia membra quæ tam diuersa sunt, haberet. Vltimus finis est futuroru euetuum præsignisicatio. quare Pomponatius in lib.de effect nat.rer. cau. & Cardanus in lib. 14.de rer var. ex vetustis & modernis historiis observasse se profitentur, monstra numquam apparuisse, quin extraordinarij casus contigissent: quare Arist. in lib.de hiltoria animaliŭ aliquado appellat monstra, mox prodigia & portenta. Monstra (inquit, Aug. 2. de Ciuit. Dei c. 8) dicuntur à monstrado, ostenta ab ostendendo, portentaà portendendo, prodigia quasi porrò dicant, id est futura prædicant.

EXERCITATIO X'LII.

Apud Peripateticos quid sit Necessitas, Fatum, Natura, Fortuna, Casus, & Fors accurate explicat.

Ecessitas duplex est, vna quæ non habet causam, nisi primam causam, vt Solis ortus: altera quæ pendet ex antecedenti quocumque in se immutabiliter, vt calor abigni, quare sic definietur. Conexio immutabilis causæ & essectus: ita intelligentur om-

EXERCITATIO XLHT. A 387 nia quacumque comprehenduntur shue tanquam partes, siue tanquam species, siue tanquam effectus. Exempla, coreil, ergo animal est: Homo est, ergo animal est; Calor fit, ergo calefaciens est. Fatum est vistordinatarum inter se causarum & effectionum. Hoc duplex, vnum commune in tota naturæ serie, que mad modu fatale, esse hyemem, cum Sol in Capricorno est. Quare Aristot in meteoris fatalia tempora nuncupauit statos voluendorum mensium circuitus. Alterum versatur circa exiliora, veluti dicam, fatale mihi fuit ve ab Henrico Syluio iniustissimò læsus Britaniam inuiserem:non omnistergo necessitas Fatum est, Non enim fatale dicimus ignem calefacere, sed naturale necessariú: aliud igitur est Necessitas, asiud Fatum, Peripatetici ex 1. Meteor. & 5. Physi quasi ea

Natura est potestas Dei ad motus omnes ordinarios, est igitur eadem que & prouidentia, sed esfectus istius minus sunt ampli, eiusdem quippe potestatis est, Cælum condidisse, creasse intelligentias, & culicem ex culice, quem creauerat, generasse: Aristot.vult idem esse Deum & naturam vt pa-

sit Aristot.sententia, fatum in rebus tantum agnoscunt naturalibus, quæ necessariam ha-

bent consecutionem.

tet

ķε

pole

tur. Causa (inquiunt) per accidens fossio est inuentionis. At fossio non est fortuna, ergo fortuna non est causa; quare omnino quid sit fortuna non dicust não enim est vis con pectens causam.cum effectu. Casus nihil effa non enim habet sui capfam, necipse alterius causa est ve nomen indicat, aplonator quippe quod per se est, no habet causam, hoc significat कंगीं : quod temere accidit non est alius çausa, hoc est major. Fors à fortuna different bat, quia fortuna est (vt aiebant) causa per accidens effectuum, aut cuentuum ex propositis consiliis, aut alioqui simplicibus animi motibus: at fors veteribus aliud fuit, sane iplum क्षीर्व्यावर, vna enim reru omnium, arque criam ipsius mundi cansam faciunt, quia nulla rei cuiuspiam sit ordinaria causa: At Græci quidem, vti dicebamus, sua voce temerarium motum intelligunt, Larini peius:at fors (inquiunt) quicque tulit: magno deliramento, siquidem fors nihil est, imo ne nomen quidem illi imponi debebat. Quare concludo omnia pendere à sola prouidentia Dei:ab ea causas secudas costitutas, in natunecessarias, in volutate inclinates, no cogentes, vt infra probabitur:in euetibus reru immutabiles & fatú dicitur, quare inexorabile dictum est à Poëtis, vbi Subtilissime nobis licet

licet adnotare, nostris orationibus & sacrificiis non mutari Deum ex irato in benignum, vt vulgus existimat, Si enim Deus mutari potesti, erit non semper idem, quare si antequam mutetur Deus est, possquam mutetur Deus sinon est, quippè velle, quod est in Deo, Deus est, quare si non habet candem semper voluntatem, nec candem Deitatem. Hac autem vna cum sit, vt potè infinita, si abest, no alia in ipso remanet, duo enim nequeunt este infinita, essent enim duo principia prima, quare non erit Deus.

Irem, imperfectum quid est mutatio, quat re homines mutabiles imperfectissimi dicuntur. Sapientis autem esse ducimus mutare consilium in melius. At hac pradicatio Deo non convenit, qui semper optimum eligit; Adde quod mutatio prouenit ex aliquo nouo euentu, aqui in Deo nihil est noui,sed ab æterno cuncta in ipsius fuerunt contemplatione & quoad substantiam,& quod ad circunstantias etiam minutissimas: Orationes autem & sacrificia Deo exhibemus tanquam media ab ipfo nobis proposita ad ærernæ saluris consecutionem. Scholastici dicunt mutari Deum quoad effectum, no quoad affectum, quod sanè quomodo intelligi possit non video, Deus enim causa est, vt sit mutatio in essectu quare Psal. cecinit: Hac mutatio dextera excelsi, & Christus Dominus inquit, Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum, At quomodo potest esse mutatio in essectu, & non in causa? Sed hac inferius discutienda sunt in tractatu de libero arbitrio.

EXERCITATIO XLIII.

Aduersus Stoicos.

Peripateticis pro diuina prouidentia decertauimus, Núc aduersus aciem & signa aduersus Stoicos dirigamus, qui quidem illam agnouerunt humanis rebus consulentem, tribus tamen scedissimis erroribus conspurcarunt.

Primus Stoicorum error fuit, quo dum res humanas diuina prouidentia regi gubernarique cofelsi funt, omnium defectuum arque vitiorum, quæ in vniuerfo funt, Deum autorem constituerunt, his persuasi rationibus.

Prima: Instrumentu taliter monetur, qualiter à suo principali agente dirigitur, sed voluntas humana in operando se habet veluti instrumentum, Deus autem ve agens principale 290 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, pale, ergosi illa male operatur, Deo adscribi debet.

Secunda, Non aliter operantur homines, quam à sydereis influxibus in ortu disponuntur. Ergo si male agant, illis imputari tanquam causis principalibus debet.

Tertia, peccata in mundo sunt necessaria, ergo à Deo originem habent. consequentia probatur, quia Deus & natura non desunt in necessariis. Antecedens probatur ex multis.

Primo, quæ semper sunt, necessaria sunt, sed viria semper sunt in mundo vt patet, necessaria igitur.

Maior probatur authoritate Aristot in 1. de Cœlo, & ratione, vt videtur, valida. Omne quod est, aut est necessarium, aut cotingens; contingens dividitur in cotingens vt in pluribus, & vt in paucioribus, aut æquale, sed nullum istorum semper est, ergo nullú contingens semper est, nullum igitur quod semper est, contingens est, sed quod non est contingens, est necessarium. Ergo omne quod semper est, necessarium est.

Secundo, non est possibile homines non peccare, necessario igitur homo peccabit. Antecedens probatur nihil dicitur possibile proprie & vniuersaliter, nisi quandoque deueniat ad actum. Sed nunquam peruenit neque

neque perueniet ad actú, ve nullus aliquando peccet homo. Scriptú est n. Septies in die eadit iustus. Igitur possibile non est ve nullus homo peccet, Erit ergo necessarium.

Tertio, posse peccare inest homini ex natura, ergo & actus peccandi ex natura est, quia potentia & actus sunt eius dem ordinis, sed quod est secundum naturam, necessarium est aliquando esse. Ergo necessarium est esse aliquando peccara.

Quarto, & eodé ferè probatur argumento, posse hominem peccare est opus naturz, sed natura nihil agit frustra, ergo necesse est vt hzc potentia exeat ad actum, vt homo

peccet.

Quinto, ad ordinem pulchritudinemque vniuersi necessaria sunt præclaræ virtutes, Ergo & peccata necessaria sunt; consequentia probatur, quia illæ absque sistis obtineri non possunt, Tolle iniurias iniquorum, non erit patientia iusti, Tolle sæuitiam Tyrannorum, non erit gloria Martyrum.

EXERCITATIO XLIV.

Respondet aduer sariorum rationi prima.

Vm in 13. exercitatione exactissime à à nobis probatum sit, Deum peccato-

292 AMPHIT. PROVID. AETERNÆ, rum autorem non esse, opus non est semel dicta recantare. Quare

Ad opposita dissoluenda accedamus.

Ad primum: instrument u mouetur prout à suo principali dirigitur, sed nostra voluntas in suis operationibus se habet tanquam instrumentum, Deus verò vtagens principale, Ergo si hac male operatur, Deo imputandum est.

Respondent nostri Theologi, maiorem veram esse de instrumento inanimato, quale est serra mora à secante, non de instrumento animato & rationali, prout est voluntas humana respectu Dei, nam præter Dei operationem habet & propriam.

Responsio verò ista mili non arridet, nam hæ duo instrumenta quoad depedent à suo principali, à pari procedunt, nisi velimus in nostra voluntate ponere aliquid, quod à Deo non dependeat.

Veritatem hoc argumento inquiramus: vel voluntas nostra operatur aliquid absque Dei motione, & directione, vel nihil: si secundum, coincidit cum instrumento inanimato: si primum, aliquid absque Deo causetur necesse est, quare non erit ipse prima causa vniuersalis, ab hac vna vt cetetæ cause dependeant quoad esse « operari. . . . Quin

EXERCITATIO XLIIII. 293

Quin imò assero, actiones humanas in operando dependere à Deo magis, quam à Carpentario securim: hæc enim licet in opereno moucatur per se nisi mota ab alio, habet tamen aliqua quæ non se tenent ex parte carpentarii, sed materix sux atque formx, vt puta, quoad ferrum benè vel malè incidit: illa verò non folum quoad motum, sed quoad substantiam quoque tota à Deo dependet, quare nihil est, quod eidem imputari verè possir, neque ex parte substantia, neque operationis, sed totum Deo, qui voluntatem sic formauit, & ita mouet: Sienim possibile esset, vt securis à Carpentario reciciperet materiam, figuram, & motum, nihil profectò remaneret in opere quod securi imputaretur, sed artifici totum: ita pariter cùm essentia & motus voluntatis sit à Deo, adscribi eidem debent vel bonz vel malz voluntatis operationes, si hæc ad illum se habet velut instrumentum.

Respondeo igitur ego ad argumentum negando minorem. Existimo namque (si ita Sanctosanctæ Romanæ placet Ecclesæ) totam voluntatis actionem esse nostram, quo-ad actum, quare nos meremur, & demeremur: nec vniuersalem Dei cooperationem excludo non enim nos operari possemus si-

294 AMPIHT. PROVID. ÆTERNÆ, ne illius generali concursione, vt in Physicis, cum graue se deorsum mouet, motus grauis illius non est à Cœlo secundum actum, quia si esser à Cœlo, cùm sit mouens extrinsecum, necesse foret vt cœlum deiiceret lapidem, atque adeo totum quod inter cælum est & lapidem internalli vna cum lapide deturbaretur s'cumque non detur vacuum, cœlum descendere necesse esset; Dicendum igitur est lapidem immediate & essective mouere se deorsum, neque tamen no moueri à Cœlo, substracta énim actione cœli lapis non moueretur. Ita pariter volutas mouet se immediate, mouetur tamen à Deo, & quatenus facultarem ei concessit mouendi seiplam,reliquit enim hominem Deus in manu confilij sui, & quatenus à Deo vires suppeditantur ve sese possit commouere.

Dices: dedit voluntati, vt possit se mouere ad malum, sed ex hac potentia ad malum sequitur actus malus, huius igitur Deus est causa, quippè regula est, quicquid est causa

eaulæ, est etiam causa causati.

Respondeo negando consecutionem: ad probat. dico propositionem illam quicquid est causa eausæ, est & causa causati, procedere tantum in rebus naturalibus non voluntariis, quia voluntas est causa adæquata duorum

duorum oppositorum, quod non est in rebus naturalibus, in quibus posita causa adæquata ponitur essectus.

EXERCITATIO XLVI.

Respondet secundo argumento.

On aliter operantur homines quam ab astris in genitura disponuntur, ipsis gitur adscribi debet si male operantur.

Respondent communiter DD. inclinare duntaxat astra non cogere voluntatem nostram:ita Aug.lib. 5. de Ciuit. Dei c. 5. & 6. tex. 2. super Gen. ad lit. in 2. de doctrina Christiana, in lib. 3. de Trinit. & alibi. Sequuntur Scholastici.B. Thom. lib. 3. contra Gent.c. 84.92. & 96. in 2. sent.d. 15.9. 1. a. 2. In 1 part. 9.115.c. 3.& 4.de poten. 9.5.c. 8.in 2. de Gener. prope finem & alibi. Scotus in 2. Theolog. sent. d. 14.9. 3.& ibidem Bacconius, cateriq; interpretes: At facili negotio istoru authoritas ab Astronomis refellitur, vt pote quia vix quid sint sydera Scholastici norunt, nedum syderum virtutes. Ad Claudium igitur Ptolomaum appellant, Non abnuo, non recuso: Prolomzi dicamus iudicium . Is. in lib. 1. de Astr. Iud. c. 4. tex. 24.ita loquitur. Non autem existimandum est omnia

296 AMPHIT. PROVID. ÆTERNAE, omnia à supernis causis in res rectà humanas derinarari, tanquam inuiolabili, & divino quodam edicto proposito singillatim, ut nulla alia vis obsistere, quin ita illa grassentur valeat, Nam spse quide calestium corporum motus sempitetnus est, & procedit diuino & inuariabili ordine & lege. Inferiora auté mutationibus subiiciuntur de superioribus quidem & primis causis, sed accidit hoc illis per consequentia legis & ordinis naturalis & variabilis. & tex. 25. probat Astrologiæ nobilitatem quia priuisa tela, quominus ad nos perueniant, declinare possumus, & probat hoc exemplo. Eodem modo & medici pradicunt de viceribus, que vel vt serpant, vel vt putrescant futurum pronunciant, Similiter & de metallis exemplum dari possit, vt si quis doceat lapidem. Magnetem id est Herculanum ferrum ad se trahehere, Nam quemadmodum horum virumque per se tendit rectam viam, in quam à prima illius natura vi rapitur, si relistum sibi sit, ignoratione contraria effectionis, sed si medicinam contrariam vlceri opposuerimus, neque illudiam serpet neque pntrescet, neg; lapis Herculanus (cui hoc ouum sine vitelllo præbet exorbendum?) illitus ally succo iam ferrum attrahet sicut igitur hec obsistunt,& contrarias effectiones inducunt & fatalilege, ita in his quoque rebus fit, de quibus loquimur: ignorata enim aut præuisa quidem, sed neglecta tamen

EXERCITATIO XXXIX. tamé ea, que hominibus euenire debeant, haud dubie seriem prima illius natura sequuntur, prauisa antem & fortita curam, naturaliter & fatali etiam lege aut auertutur penitus, aut leutora afficiuntur. &text.27. (inquit) Agytin à quibus maxime au-Etam huius artis vim scimus adiunxere vbique Astronomicis preuisionibus medicina pracepta. Neque illi constituissent-expiationes & auersiones & curas corum qua ab aere vel inciderent, vel imminerent,& in universum, & singillatim,si in ea opinione fuissent, amoueri illa aut auerti nullo modo posse & in Centiloquio propositione 8. Aphoris. 5. Potest huius scientia professor multos effectus stellarum euertere, simile repetit pluriribus in locis. Quod si ex Ptol. ad rationis tribunal appellant, præceptorem ipsimet suum ignoranciæ redarguunt, eumque non sit discipulus supra magistrum, sibi ipsis eandem vel maiorem ignorantiæ notam inurunt. Sed ipforum rationes audiamus.

Infurgunt igitur rigidiores Stoici, vel potius Stoico-Astronomi ex vna parte asserentes, astra cogere ad malum, & per consequens ipsa esse malorum causas. ex astera verò parte lemores Stoici probant, si astra tantum inclinant, adhue esse Deum causam sœdissimarum actionum, quia ad illas dedit inclinationem.

r 5 Rigi

298 AMPHIT. PROVID. ETERNE,

Regidiores sic obiiciút, totum esse, & operari inferiorum depedet à superioribus tanquam à causis primis, & essentialibus: ergo falsò quod inclinant tantum & disponunt. Consequentia probatur, nam disponentia & inclinantia videnturesse causa accidentales, & posteriores.

Respondeo, corpora corlestia, nó solum ea, quæ eis directè subjiciuntur, qualia sunt marerialia, inclinare & disponere, sed etiá procreare causarum instar essentialium. Verum, quia actiones nostræ eis directe non subiiciuntur, cum dependeant à voluntate, quæ cùm sit immaterialis, ipsis obnoxia non est, ideò non possunt ab ipsis cœlestibus corporibus cogi vrgerive, sed inclinari tantum, atque disponi. Hanc autem inclinationem, dispositionemque ab eis accipit nostra voluntas, quatenus præsupponit intellectum, cuius cognitio depedet à sensu, sensibile ve rò directè, & per se cœlestibus subiicitur corporibus tanquam suis causis primis & essenrialibus.

Obiiciunt secundo. si sydera non cogunt, sed disponunt duntaxat voluntatem, ergo adhuc stance cati syderea inclinatione potest voluntas agere aduersus illamitune quæro, Nunquid in ea actione, qua voluntas inclinatio

Respondeo voluntatem non dependere à corporibus cœlestibus in actione, qua eis resistit:illatio, ergo agens secundum non dependet à primo, negatur: primum namque
agens voluntatis Deus est vt dicit Aristoteles in lib. de bona fort. non corpus cœleste,
quod dominium non habet in agentia immaterialia, prout nostra est voluntas.

Obiiciunt tertio, dispositi ad scelera vt puta, Saturnini, Martiales, & Mercuriales semper agunt secundum congenitam dispositionem. Ergo non tantum disposunt, sed & sydera cogunt, quod enim semper est tale, necessario est tale.

Respondeo antecedens non esse absolute verum. vt patet hoc etiam ex relatis ab Alberto in 1. de Animal, in tract. de Phisionomia. Plut. in vita Niciæ & Crassi. in cap. vbi eos sibi inuicem comparat, sic sinquit, cum nullum divinationis signum Nicias aliquando negligeret

300 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ. gligeret hie verò omnia penitus Deorum portenta contempserit, vtriusque idem ferme exitus fuit. Augustus quoque multa pericula cuasit præuidens fatum, idemque refert Val. Max.in 1. lib. Sed quid hisce divitius immoror nugis? cùm Ptol. Astrologorum princeps in Aphoris. 8. pro vero accipiat illud, Sapiens dominabitur astris, vt plurimum tamen euenit, ve plerique congenitam astrotum sequatur inclinationem ad scelera, perpauci enim sunt, qui rationis auscultent dictamini & morem gerant, quam plurimi verò sensibus ducuntur & reguntur, qui prædictis dispositionibus Astrorum infecti affectique sunt, cuius rei rationem hanc assignat Ptol. lib. 3. de Astr. Iud.c. 16. tex. 65. quia Mercurius rationi, Luna animæ sensitiuæ præest, at Luna plerumque validior ost Mercurio duabus ex causis, prima quia longè maior est corpore & validior lumine : altera quia Mercurius propter paruă distantiă loci eius à Sole, semper plerunque est sub radiis eius. Præterea quemadmodum vna vittus disponit ad alias virtutes, cùm sint conexæ, ita vnú peccatú disponit ad aliud, & fit habitus, qui difficillimè exuitur aut deponitur: quare Salustius in Catilinario dicit, in patriz euertendz desideriu incidisse Carilina quia Orestille, (que ipfius filium Stoici leniores licet existimant astra tantum inclinare, ex hoc tamen à masorum essientia Deum non excludunt, sic arguentes: hæ dispositiones ad scelera diuersa, quæ multis in hærent, proculdubio sunt à Deo, qui autor est totius entis. Vel igitur sic dispositi labuntur in vitia, vel non: si primum, ergo ex Dei dispositione: si secundum, igitur vana, & superuacua & ociosa redditur actio diuina, cùm hæ dispositiones ad similes lapsus à Deo ordinatæ, esse cum non consequantur.

Respondeo has dispositiones datas esse à Natura, quæ diuinæ potentiæ vis est atque facultas, non vt volutatem superarent, sed potius vt ipsæ à voluntate superarentur, quare voluntati dedit potentius fortiusque dirigens, quam verò inclinans. Dirigens namque voluntatem est ratio quæ immaterialis est & æterna, dispositio inclinans voluntatem corporea & materialis.

Obiiciunt Secundo. Hæ dispositiones ad peccata sunt causa peccati, at hæ dispositiones sunt à Deo, Ergo Deus est causa peccati.

Respondeo negando Maiorem, non enim dispositiones, sed voluntas est causa peccati, hæ hæ namque dispositiones vel auferut vsum rationis, vel non: si primum, non potest intercurrere peccatum, non enim culpa esse potest, vbi ratio non habet imperium. Siscundum, voluntas remanet libera in operando, ei igitur imputari debet si male operatur.

Obiiciunt Tertio, disponens proximum ad peccandum, peccat,& si non cogat. Ergo & peccabunt sydera, si nos ad peccata duntaxat inclinant.

Respondet Præceptor meus negado consequentiam, non enim par est ratio in vtrisque : corpora cœlestia disponunt in rem & commodum nostrum, quippe vt superantes dispositionem, virtus nostra clarior efficiatur, quare Aristot in 2. Oeconom. de Penelope & Alceste,inquit,quia multa aduersa passe sunt, ideò magis claruerut, alioquin sine aduersitatibus suissent ingloriæ. Homo autemperuersa intentione proximum disponit ad mahim, nempe vt ad peccandum inducat, quod si tentandi saltem gratia id faceret, vt illius virtus obluctando corroboraretur, no peccaret, immò gratu opus Deo exhiberet, D. Augustinus in lib. de Cinit. Dei.c. 3 1. inquit, neque omnis est culpanda tentatio, quare & gratulanda est, que sit probatio, & plerum

309

plerumg, bumanus animus sibi ipsi innotescere non potest, nisi vires suas sibi non verbo, sed experimento tentatione quodammodo interrogante respondeat. Vbi si Dei munus agnouerit, tunc pius est, tunc solidatur sirmitate gratia, non instatur in nouitate iactantia.

Est & alia disparitatis ratio, nam si syderee inclinationes ad malum reducantur, illud ordinatur ad bonum, & maius bonum: At secus est in impiorum persuasionibus ad malum equia non nisi peruersum finem intendunt: sit exemplum, Socrate nascete, Saturnus respexitiex Scorpio, & veneno ipsi comminatus est inferendam necem, in ipsus tamé Socratic emolumentum, vt fortitudinisillustre ederet specimen, & in vniuersorum comodu, vt nimirū eius illustrissimo exeplo inducti, pro veritatis tutela morté no pertimescerent : Arestypus interrogatus, qualis mortuus effet Socrates, respodit, vtinam mihi similis mors cotingeret. Vnde natura despiciens partem, respexit totum, & mediocre permisit mali, vt inde maius cosequeretur bonum. Socrates autem interfectores vno codemque peruerso permoti sunt fine. Hæc ex abditissimis Astrologorum secretis accepimus, reliquæ perplebeiæ Astrologorum rationes non sine suco, sed fine

304 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, fine rationis fulcro disputantur à modernis. Cæterum, qui omnium optime de hoc are gumento scripserit, est Dominus Iohannes Maria Genochius Clauaro-Genuensis vir sanè Reipublicæ literariæ colendissimus, in suo celebri opusculo de Gratia & lib. Arb.

EXERCITATIO XLVII.

Respondet Ultima rationi.

Eccata in orbe funt necessaria, à Deo igitur essiciuntur.

Respondeo, Antecedens non modò esse falsum, sed etiam implicatoria includere, in formali namque ratione peccati includitur liberum arbitrium, & contingens : hoc au-

tem necessario repugnat.

Qui apud nos habentur fapientiores existimant vniuersali inesse necessarium, qualibet singulari existente contingenti:veluti hæc, quilibet homo existit; est necessaria: quælibet tamen eius singularis est contingens: & si tu es, de ne necessitate es in aliquo loco, cum tamen quocunque loco assignato, contingenter sis in eo. Consimiliter aliquem peccare necesse est, quilibet tamen peccans, contingenter peccat. Quare nostre rationi respondent, necessitatem, & contingentiam

gentiam pugnare inuicem, respectu vnius determinati:necessitatem verò in vniuersali & contingentiam in particulari non opponi:quare verum erit dicere: necessarium est aliquis vt homo peccet indeterminatè quidem, quilibet tamen peccans liberè, & contingenter peccabit.

Sed hæ rationes illusiones mihi potius videntur: simile namque est, ac si Rex aliquis conderet legem vt vnus è subditis de necessitate Caium intersiceret, quisquis tamen esset ille qui Caium occideret capitis pœna plecteretur, quoniam potuit ab homicidio se abstinere, nam alius id præstitisset. Atqui nonne Rex ille non modo iniustus verum & fatus haberetur? Talis autem secudum nostros Theologos lex Dei est, vult enim(inquiunt) Deus sint de necessitate scelera, & tamen quicuq; scelus comitit, liberè peccat, & per cosequés iure merito punitur.

Sunt autem ipsorum ratiunculæ ineptissimæ: Primæ asserenti aliquam vniuersalem esse necessariam, qualibet sua singulari existente contingenti, vt quilibet homo est, necessario semper est verum, quælibet tamen eius singularis est contingens. Respondeo in iis, quæ à libero arbitrio non dependent, si aliqua vniuersalis est necessaria, sinvy

206 AMPHIT, PROVID. ETERNÆ, gularem determinate esse contingentem, indeterminate verò singularem esse necessariam. Sit exemplu. Si mundus est æternus, necessariu est homine essessingularis aurem determinatus homo (vt puta) Titius erit contingens, fingularis autem indeterminata, videlicet esse in mundo plures singulares homines, necessaria est, alioquin suum esse vniuersale non esset necessarium: licet enim nullum singulare materiale sit æternum, non possunt tamen omnia singularia exhauriri, nam de necessitate generationi succedit generatio, supposito quod mundus sit æternus secundum vnamquamque speciem in actu: in iis autem quæ ex libero arbitrio dependet, si necessariu est esse in vniuersali, ita quoq; in particulari determinate, & in deter minate, quonia hæc contrarietate includut.

Quaproprer patet solutio ad instantiam: esse hominem est necessarium, & tamé esse singularem hominem est contingens, dico, si exlibero arbitrio dependeret hominem esse, non foret necessarium hominem esse, sicut necessarium non est Talis vt sit. Quare cum peccare dependeat ex libero arbitrio, necessarium non est nec in vniuersali, nec in particulari.

Secundærationi, te existentem necessa-

EXERCITATIO XLIV. 307 riu est esse aliquo in loco, quocunq; tamen assignato, in illo contingenter existis.

Respondeo in te esse aliquam libertatem, & aliquam necessitudinem: quoad locum determinatum liber es, quoniam deducto impedimento in quocunque loco esse potes: Est & necessitas, quia simpliciter non potes te absoluere à loco, vnde si ex vno discedis, in alium te coseras necesse est. Secus tamen est de peccatis, quia si vnum euitas, non de necessitate committis alterum, quare non est necessarium te peccare, sed dum existis, necessarium est te esse in aliquo vbi.

Concludamus igitur aduersos Stoicos implicatoria continere hoc ipsorum axio-

ma.Peccata funt necessaria.

1

Sed plumbeos nunc ipsorum pugiones, quibus suas ratiunculas propugnare conantur, retundamus.

· Primo, quæsemper sunt, necessaria sunt,

Respondeo maiorem veram esse de his quæ semper sunt ex causa naturali, vt opponitur voluntariæ, non autem de his que semper sunt ex causa libera: ideò enim semper sunt in mundo & mala & bona, quia voluntas semper suit libera ad operandum bonum & malum; quare ad probationem maioris, dico diuisionem illam de contingenti V 2 in

Digitized by Google

308 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, in pluribus, in paucioribus, & æquali, intelligi de contingenti naturali, non voluntario.

Aristotelis autoritatem in hoc no admitto, na sibimetipsi contradicit, asserit namq; in libris Ethicorum, in lib. 1. Perier. cap. 7.& alibi, vosutatem nostram esse liberam, quod si vosuntas est libera, rectè asseritur aliquid semper suturum, quod tamen non sit necessarium.

Secundo, possibile haud est homines non peccare, igitur homo necessariò peccabit, Respondeo negado antecedens. Ad probationem. nunqua extitit mundus sine peccatis, ergo non est possibile, nam propriè & vniuersaliter possibile aliquando deuenit ad actum; consequenti concesso, antecedes nego: nam Adamus & Eua, qui soli erantin mundo per aliquod temporis spatium peccati fuerunt immunes. Item post vniuersale Diluuium fuit orbis per aliquot tépus peccatorú sordibus non coinquinatus.quare sic retorqueo argumentum, Ad hoc vt aliquid dicatur possibile sieri, non requiritur vt in omni tempore fiat, sed sufficit vt aliquando factum fuerit:atqui ex adductis demonstratur mundus aliquando fuisse absque peccatis, illis igitur orbem opus non habere, sed facile carere credibile est.

Tertio:

Tertio:posse peccare inest homini ex natura, Ergo & actus peccandi. Resposde negando consequentiam. Ad probationem. Cuius est potentia, eius est actus: dico id esse intelligendum, quatenus posse facere est eius qui facit, & facere est eius qui potest facere, non tamen oportet, vt si potentia est à natura, ab eadem quoque sit actus. nam potentia volendi à natura est, non à nostra potestate, actus tamen volendi, id est, velle est à nobis, & in nostra potestate, non à natura, quia, vt sic, non esse in nostra facultate, esse enim necessarium.

Ad quartum posse peccare est opus naturæ, sed naturæ opus incassum redigi non potest, igitur necesse est, vt hæc potentia exeat ad actum, & sic de necessitate homo peccabit.

Respondeo ingenua confessione argumentum in via Aristotelis esse insolubile, quia nihil frustra in natura, potentia verò à natura est data, vt aliquando actum consequatur. Vnde secundum Aristot, monstra sunt necessaria, quia nisi natura aliquando desiceret, frustra dedisset vt possit desicere, quare apposuit impedimenta ne vana esset Naturæ facultas, vt dicit Comment. 2. Phys. Com. 48.

V 3 Atta

310 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,

Attamen apud nos Christianos nullius est ponderis, dicimus enim, naturę opus non esse otiosum & superuacaneum, & si potentia peccandi ad actum non reducatur, quia data est homini hæc potentia non ad peccandum, sed vt potens peccare non peccet ad maiorem sui persectionem, ac meritum.

Dices:potentia respicit actum, ergo potentia ad peccandum, ordinata est ad actum

peccati.

Respondeo negando consequentiam, non tenet enim argumentum de potentia ad ordinationem, potentia namque peccandi in se respicit actionem peccati:vt auté à Deo & à natura ordinata est, respicit solu actum tentationis. E. G. potentia irascendi in colerico, in se respicir actum iræ, data tamen à Deo est non ad irascendum, sed vt facilè quis incitaretur, & quoquomodo ad iram commoucretur, citra peccatum tamé, imò ad maiorem perfectionem virtutis, si enim quis non incitatur, non irascitur, præclaræ virtutis actionem minimè exercet: gloriosissimam tamen qui ire stimulis agitasus, iracundiæ motus rationis fræno compescit: nam vt ait Scriptura virtus in infirmitate perficitur, & non coronabitur nisi qui legitime certauerit: Potentia ergo peccandi non

EXERCITATIO RLVI. 311
non in peccatum, sed in actionem circa peccatum ordinatur, vt virtus dicatur quà consistit circa difficile.

Ad vltimam probationem: Ad pulchritudinem, ac vniuersi ordinem necessariæ sunt præclaræ virtutes, ergo & peccata. Nego cófequentiam. Ad probationem: Virtutes non possunt absque præcedentibus peccatis obtineri, vt probatur exemplo Martyrij, & patientiæ, quæ Tyrannorum sæuitiam, inimi-

corumque iniurias præsupponunt.

Respondeo: totum id esse à veritate alienum, licet enim Martyrium secudum actum præsupponat peccatum, virtus tamen Martyrij minime:potest enim haberi ab eo, qui non est actu Martyr, dummodo paratus sit absque pænarum formidine in cospectu cuiusque Tyranni Christi nomen infracto animo confiteri: cosimiliter si quis nulli remittat aut indulgeat quod à nullo læsus sit, si firmi fuerit propositi, si lædendus aliquado sit, facile se & tranquille passurum, veræ patientiæ virtute iple præditus est, & fortasse magis quam qui acceptam iniuriam condonat, potest enim iste non læsus maiori cum charitate indulgentiæ actum elicere; Quare tantum abest ve cessantibus peccatis cesset vir312 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, tus, vt longé perfectior potius existat & cumulatior.

EXERCITATIO XLVII.

Subtilissimam proponit ac dissolutt difficultatem.

A est; quia Christianorum opinio cum Stoicorum sententia consentire, vel illa deterior esse prima facie videtur.

Consentit quidem: Nos enim Christiani dicimus Deum concurrere ad peccata permissiue: tunc sic, Deus permittendo peccata vel facit quid melius, vel deterius: non deterius; quonia hoc Deo summo bono no conuenit, igitur melius: sed si melius essicit Deus cum peccata permittit, & sic permittendo omnes ferè homines labutur in scelera, ergo melius est omnes pæne homines esse sceleratos, atque facinorosos. Quare consentit & coincidit cum Stoica opinione asserte, mala expedire pro bono vniuersi.

Secudo coincidit, quia dicitur 2. Phys. absentia Nautæ causa est submersionis Nauis, & ad genus causæ essiciétis reducitur, neque culpandus ob id quia essectiue nauim subuertit, verum etiam, quia naustragiú vbi præuidit, & potuit, non prohibuit.

Dcte

Deterior autem nostra opinio quibusdam Atheis videtur, quia potens prohibere naufragium, anon prohibens, peior existimatur quam qui submersit, vel in ipsum naufragiu impulit, hic namque palam, ille verò clam adolose egit.

Secundo, Deus secundum Stoicos no potest esticere, mala ne grassentur in orbe, cum vniuersi natura sic exigat: At secundum nos Christianos potest Deus præstare ne sint peccata, & tamen non præstat, quod longe maiorem redarguit malignitate, nam vt dicitur in secundo Metaph. qui claudicat tibiam habens extoriam excusabilior est co, qui claudicat voluntate.

Respondeo negando has duas opiniones inter se coincidere. Stoica namque opinio assert Deum efficere, Christiana verò permittere peccata: efficere autem & permittere non coincidunt, quia sola permissio no est sufficiens causa effectus.

Nec obstat prima ratio: dicimus enim melius esse vt Deus peccata permittat, quia sic homo remanet liber in operando, quod est optimum. Ad illationem, Deo peccata permittente omnes pænè homines labuntur, dico homines labi non quia Deus permittit, 314 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ, fed quia nostra voluntas sequitur sensum & delectabile.

Naucleri autem exemplum non facit ad propolitum, ipfi namque cura Nauis demandara est, quare tenetur illius submersionem præcauere, si secus facit, merito in ipsum omnis culpa confertur: Deus autem nullo modo tenetur peccara arcere & propulsare, tum quia ab omni obligationis vinculo solutus est, tum quia posuit hominem in manu consilij sui.

Adhæc, Dei permissio non essicit peccata, Naucleri verò negligentia in tepestate etiam leuissima naustragij occasionem præbet. Adde quod Nauclerus si negligat nauim in tempestatis discrimine, faciles sluctibus decumanis in nauim aditus parat: At Deus pissimus ille omniŭ nostru parens etsi æquissimis de causis sibi soli notis peccata permittat, ad illa euitanda sufficientia subministrat nobis & præstat adiumenta.

Multo verò minus nostra Stoicorum opinione deterior est, Deus enim abducit homines à peccatis, non verò ad ea inducit: remouere autem & à peccatis prohibere, tantem abest ve deterius sie, ve etiam longis antecellat parasangis.

Ad primum argumentum asserens dolosum fum esse Deum, cum possit homines tutari à peccatis, neque tamen desendat. Respondeo negando cousecutionem, quippe ad hoc non tenetur, imò misericors potius dicendus est, cum ex inexhausto benignitatis suæ sonte, qui nullis certis legibus aut abudat, aut exarescit, per humaniter in nos superabundantem gratiam deriuet atque dessectat.

Ad secundum dico: si Deus secundum Stoicos est veluti claudicans, naturaliter in Deo esse defectum: nostra autem sententia non inducit Deum claudicantem neque secundum naturæ ipsius proprietatem, neque secundum voluntatis inclinationem, vt facilè ex supradictis colligi potest.

EXERCITATIO X LVIII.

Aduersus Stoicos.

Oto insuper cœlo aberrarunt Stoici, dum diuinam quidem prouidentiam lubentes professi sunt, sed regere tamen omnia, & prospicere rebus humanis Deum non pro arbitratu suo, sed ex necessitudine existimauerunt.

Quibus adducti fuerint rationibus, nullibi lego:vt auté Veritas disputado elucescat, in ipsorum gratia sic mihi liceat ratiocinati. Primo

316 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,

Primo, si Deus contingenter ageret, indeterminate ageret, sed agere indeterminate dicit impersectionem agentis. Ergo Deus non agit contingenter, quippè remouenda omnis est à Deo impersectio.

Maior probatur: si Necessarium est quod non potest non esse: ergo necessario agere est non posse non agere, contingenter igitur agere est indeterminate agere: si quidem contingens est quid indeterminatum.

Minor patet: esse namque aliquem de re aliqua essicienda indeterminatum ex aliquo desectu prouenit, vel quia no sapienter consuluit, vel non recte quomodo in essectum res deducenda percipit, quæ diuinæ Sapientiæ repugnant.

Secundo: Aut Deus ab æterno determinauit, quæcumq; fecit, facit, & faciet, aut non:
fecundum concedi nullo modo potest. hoc
enim modo foret aliquid, vel fuisset, vel futurum esset, quod ex Dei vosutate determiminationeque factum non esset, vel non sieret; si detur primum, Deum sc. omnia ab
æterno disposuisse, tunc quæritur, aut igitur
quæ sutura, & à Deo determinata sunt, poterunt aliter esse quàm erunt, aut non. si
concedatur secudum, omnia fatali quadam
& necessaria consecutione euenient iuxta
Stoico

317

Stoicorum errorem de servo arbitrio: si 2dmittatur primum, ventura scilicet aliter esse posse quam erunt, Deum mutari necesse est. Hoc auté probo, no possunt aliter esse quàm erunt nisiad modum illu à Deo determinétur. Sed ex hypothesi ia Deus determinauit oppositum. Ergo si illud sieri debet, alia in Deo fieri constitutione oportet. Hoc etiz manifestatur sic licet dicere aliter erit, ergo aliter Deus disponet, bene ergo sequetur, potest aliter esse, igitur potest Deus aliter disponere, quia ab esse ad posse valet consequentia.quare si Deus ab æterno decreuit sic fore, & possibile est non sic fore. Non autem possibile est non sic fore, nisi Deus determinet sic non fore, Ergo Deus potest suam determinationem mutare.

Tertio: si Deus agit contingenter, ergo potest agere, & non agere, siquidem hoc est de formali ratione contingentis, si igitur vnum illorum aget, aut nunc est determinatus, vel non: si non est, & determinabitur, Ergo mutabitur ex indeterminato, in determinatu: si verò nuc est determinatus ad vnu, & potest etiam alteru agere. Cu non possit hoc aliud agere, nisi ad illud se determinate, igitur potest ad illud alteru se determinare, Sed vna determinatio non stat cum altera, quia

quia actus sunt impossibiles, ergo potest amittere hac determinationem, & aliam acquirere, & sic potest variari, sed hoc est impossibile, ergo & impossibile est Deum agere contingenter.

Aristoteles quoque docuit Deum de necessitate agere, ea ratione ductus: quia non potest de nouo incipere mouere nisi primum motum ptæcederet motus, & cum ante vniuersum non esset nisi Deus, si ipse est essector & totius molitor, mutatio suisset in ipso.

EXERCITATIO XLIX.

Iulij Cæsaris sententiam adducit.

Solastici post infinita propemodum quæstionum inuolucra sic explicare hanc solents. Deus de necessitate operatur ad intral, contingenter ad extra. De illa nos hic non disserimus, agimus enim aduersus veteres Philosophos quibus illa omnino fuit ignota. De hâc instituitur quæstios. Ad cuius enucleationem antequam accedamus, apud subtiliora ingenia deprecor, ignoscant nobis hanc scholasticam locutionem, Deus agit ad extra, cum enim Deus vbique sit, propriè agere ad extra non videtur, ignoscant inquam, quia aliàs distinguere

guere haud possemus à postra creatione inessabilem diuinarum personarum, cum Filijabæterno generationem, tum Spiritus Sancti ante omnia sæcula productionem. His positis ad quæstionem accedamus.

Christianorum sententia, Deum liberè, & contingenter agere ad extra, cum enim ex verbo Dei constet mundum habuisse initium & habituru esse finem, Christiana veritate compellimurs dicere, Deum libere & contingenter operari ad extra, alioquin hos sidei articulos destruemus. Nam si Deus non contingenter agit, igitur necessario, cumque mouet cœlum, necessario illud mouet, non potestigitur non mouere cœlum, non igitur cessabunt cœli à suo motu, & quemadmodum de necessitate mouet cœlum, ita de necessitate mouit, non igitur motus incepit, neque desinet esse, & per consequens hic ordo vniuersi non variabitur.

Pro cuius perdificilis quastionis enucleatione.

Dico primo, Deus agit ad extra contingenter, ita vt pro vno tempore possit immediate producere vnum oppositú, & pro alio tempore alterú:quare mundum initiauit, & mundum siniet vt sacra testatur pagina. Huius conclusionis veritas demonstrarur quia cum

demonstretureo, quia cum duo opposita diuersis temporibus possit efficere humana voluntas, quanto magis diuina.

Dico secundo (subiiciens hoc idem sicuti cætera omnia infallibili Sacrosancte Romanæ Ecclesiæ iudicio) Deum non agere contingenter ad extra,ita vt pro codem tempore possit diuisue vtrumque oppositorum producere. Moueor hac ratione, si potest Deus pro A. tempore producere Titium,& pro codem A. tempore Titium non producere, ita vt iple sit vtriusque causa adæquara, nullo alio concurrente, vel iam est determinatus ad vnum istorum oppositorum, aut non:si non,cum in A. tempore de necessitate vna pars erit illorum oppositorum,& non erit, nisi Dei adsit determinatio. Ergo Deus mutabitur de indeterminato in determinatum: si verò iam est determinatus, & potest aliter esse, hoc esse non potest nisi sit alia determinatio. Cùm autem illa non sit compofibilis(ita vt loquar)huic quæ est, ista desinet esse, & illa incipiet, quare in Deo erit mutatio, quod destandum potius quàm asserendum.

Non sum nescius complures nostræ sententiæ refragaturos, sed inde ad annos bis mille vsque non niss hanc vnam ipsamque leuissi

ma & eminentissima voluntas.

Respondeo, maiorem veram esse respectu illarum actionum, quas nostra voluntas ex sua persectione exercet, non ex impersectione, nam voluntas nostra potest peccare, diuina non potest:modò ad minore. Sed volutas humana potest in A. tépore facere: vnú in eodem A. tempore facere oppositum, diuisuè tamen, vtpotè propter suam impersectionem, quia variabilis est, quare non existens determinata potest determinari, & determinata ad vnum potest determinari ad alterum. Ad conclus. Ergo idem potest essicere diuina voluntas. Negatur; omnis enim impersectio à Deo remouenda quàm longissimè est.

Dices, potest nostra voluntas pro A. instanti producere B. effectum, & eius oppositum, sed ad huc actum voluntatis, sc. ad producendum B. & eius oppositum, in eodem instanti Deus concurrit, ergo si nostra vo-X voluntas Juntas sic operando variatur, variabitur & Deus, qui actiones nostras sua concursione concomitatur.

Respondeo: Deum concurrere ad actus nostræ voluntatis, harum tamen actionum determinationem non esse ex Deo, sed ex nostra voluntate, quam liberam esse voluit. Vnde si Iudas peccauit in A. tempore, non ideo peccauit, quia Deus, sed quia ipsius Iudæ voluntas sie determinauit.

Cùm ergo non ex parte Dei, sed nostræ voluntatis se teneat determinatio, ex parte eiusdem procedet variatio, hæc enim ex determinatione oritur.

Nostra autem sententia asserens Deum non posse pro eodem tempore producere vnum, & eius oppositum, intelligitur (prout in nostræ conclusionis initio diximus) de his quorum Deus est causa totalis, & immediata, vel est causa determinationis, ita quod illa agentia non determinentur ex se, sed ex natura, velut sunt actus no prouenientes à voluntate, & sic argumentum aduersus nos non pugnat.

Dico tertio, Deus ratione sux determinationis ineuitabiliter & de necessitate agit prout secum ipse constituit & decreuit, quia immutabilia sunt Dei decreta, Ego Deus &

non

non mutor legitur in facta pagina.

Obiicitur; si Deus sic de necessitate ageret, mundum non initiasset.

Respondeo negando illatum, nam Deus ineuitabiliter, & de necessitate mundum initiauit, quia illius creationem pro tali instanti ab aterno decreuit, vnde sequitur oppositum, & non propositum, quoniam ex quo sic destinauit, non potuit ab aterno orbem producere, Idcircò licet supposita determinatione necessarium suerit mundum pro tali instanti exordiri, no tamen quocunque tempore, definiuit enim ab aterno illum procreare, non tamen pro aterno, sed de nouo, & pro nouo. Non igitur Deus de necessitate absolute egit, agit, & aget, sed pro tempote in quo determinauit ab aterno agere.

Dices, si Deus de necessitate produxit mundum pro instanti A. quoniam in eodem instanti decreuit ab æterno. Ergo falsum erit commune axioma Theologorum, processionem vniuersi quæ est ad extra, contingentem esse.

Respondeo commune hoc Theologorum placitum verum esse non sumpta simul determinatione, aliàs secus. quare ipsa vniuersi processio dicetur contingens, quia absolute non procedit à natura, vt distinguitur à volunte.

324 AMPIHT. PROVID. ÆTERNÆ, luntate: dicetur autem necessaria non simpliciter, sed ex suppositione divinæ determinationis.

Instabis: illa determinatio voluntatis diuina vel est simpliciter necessaria, vel non. Si est simpliciter necessaria, cùm ad illam determinationem de necessaria sergo absolute vniuersi productio per concessa, ergo absolute vniuersi productio est necessaria, nam in coditionali bona si antecedens est simpliciter necessarium, est consequens etiam, est coninersi productio est simpliciter necessaria, quod est contra responsionem. Si verò asseratur contingens in Deo esse determinatio, potest non esse in Deo: sed quod de facto est in aliquo, es potest non esse si periodiculum.

Respondeo, postquam à Deo facta est determinatio, non posse illa amplius non esse, verùm priusquam esset, poterat non esse, & sieri altera determinatio, quare non sequitur Deum mutari, seu variari, mutatio namque & variatio sieri dicitur, quando modo habet vnam, & modo no habet. Vna autem determinatio apud Deum habita semper remanet.

At istud videtur ex toto falsum, nam in aterni

æternitate nihil prius, nihil posterius, cum sit tota simul iuxta definitione à Boëtio traditam. nostra auté responsio asserit ante hanc determinatione potuisse Deu habere aliam.

Amplius. Si Deus prius potuit determinare quam determinauit, ergo prius erat in Deo indeterminatio: sed hæc impersectionem arguit, Ergo Deus foret obnoxius im-

perfectioni.

Ad hæc ex allata responsione, licet Deus habita vna determinatione non possit eam relinquere, prius tamen quàm illam haberet, potest habere illam, & oppositam, hoc autem sine variatione intelligi non potest. Si enim possum sedere & non federe, videtur in mea natura non esse determinatio, & per consequens adesse varietas. Confirmatur. Si Deus potuit aliud determinare quàm determinauit, aut erat prius determinatus quàm vellet determinatione, aut non. Si erat determinatus vtpote ad A, no potuit se determinare ad oppositum, nisi mutasset priore determinatione, quod est impossibile: si vero priùs erat indeterminat, & postcaso determinauit, igitur ex indeterminato factus est determinatus, quod etiá est impossibile.

Ista omnia hanca me responsionem accipient: ex quo determinatio à voluntate di-X 2 uina uina procedere, & causa in sensu idético intellecta præcedit causatum, nihil resert pro illo priori naturæ intelligere Deum vti habentem voluntatem indeterminatam. Verum quia ex parte rei voluntas nunquam potest esse indeterminata, & ipse accipit à nemine hanc determinatione, sed à se, quod de nullo agente creato dici potest, quoniam tota essentia rei in esse & in operari dependet à creatore, ideo hoc nullam arguit impersectionem in Deo, sic enim dicimus sine diuinæ Maiestatis læsione actionem intellectus diuini præcedere actionem voluntatis.

Et patet etiam in physicis. homo namque pro aliquo priori intelligitur vt animal, & non vt rationale. secundum rem tamen non potest esse animal, & non rationale: ita & Deus, potest concipi à nobis, vt in aliquo indeterminatus.

Mihi hæc scribenti occurrit dubitatio, An Deus possit sacere aliqua quæ tamen non saciet: Et licet communiter DD. affirmatiuè respondeant, videtur tamen quod non: quia si Deus nihil sacit quod tamen non determinet sacere, nihil etiam potest sacere, nisi possit & illud determinatè sacere: alioquin enim à Deo sieret, de quo ipse Deus non haberet

EXERCITATIO XLIX. 327 haberet determinationem, quandoquidem potest fieri aliquid ex concessis absque determinatione: si igitur potest Deus habere determinationem, quam non habet Deus, non est actus purissimus, quoniam non habet quicquid potest habere.

Quod autem illam non habeat, patet, quia ex hypothesi hoc nunquam siet, igitur Deus non determinauit hoc sieri. ex opposito enim sequitur oppositum, si namque determinasset, sieret: non igitur Deus habet illam determinationem. Quare Arist. hasce sortasse secum reputans difficultates, absolute dixit, in Deo non disserre esse & posse, neque quoad essentiam, neque quoad facultatem agendi, quod facit potest, & quod potest facit, aliter in Deum caderet impersectio, quemadmodum deductu est.

Dicit Pomponatius: potest Deus aliquid facere quod tamen non faciet non sumpta simul determinatione, non enim diuinz potentiz repugnat alios efficere mundos, id comuni vocabulo dicitur de potetia absoluta, sed sumpta simul determinatione nequaquam, quod dici solet de potentia ordinaria quz est vera, & realis potetia; absoluta vero potius est quadam non repugnantia.

Non verecundatus est tantus philoso-X 4 phus

328 AMPHIT. PROVID. AETERNÆ, Phus Scholasticorum distinctiunculă am-Plecti, quare nec ego, qui tantum operæ in Philosophiæ partibus non consumpsi,reicere eam deberem, maxime verò cùm Pomponatij partes me sequi plerique existiment, verumtamen amicus Pomponatius, magis auté amica veritas, quare falsissimam dico distinctionem illam de potestate Dei ordinaria & absoluta. Probo ab ipsius fundamenti deiectione. Scholastici enim cum animaduerterent Dei potentiam infinitam esse, eius tamen opera finita, quando ipsum quoque cœlum finitum est, duplicem ei potentiam attribuerunt. Alteram quam vocant ordinariam: alteram quam nominant absolutam. vna tamen in ipso est: Ordinaria namque est absolutæ pars, & omninò quicquam in Deo ponere quod non sir absolutum, & quod non sit ipse Deus, impium est: neque ordine-disponitur, aut distinguitur eius potentia, sed ipse ordinis autor est, cuius ordinis necessitas omnis ab eo pendet, ipse rebus ordinem præfixit per sapientiam & bonitatem, neque enim bonum erat Cœlos alio motu ferri: potuit quidem, potest, & poterit creare mundos alios, sed non fuit optgmum. At summum bonum semper quod sprimum est vult, quod per sapientiam

329

tiam cognoscit. non igituragit per finitam potestatem, non enim sequitur, Actio sinita, ergo & potestas: propterea quod æterne essentiæ & potentiæ continuatio superest ipsi iam factæ operæ, partes tamen habet intelligibiles, quæ per intellectum adæquantur finitis actionibus, sed aliæ succedunt in infinitum. Hoc adscripsi, quia nonnulli semiphilosophi noui dixerunt supra cælum vltimum esse creatum infinitum, quasi à Deo infinito non possit procedere actio sinita,

EXERCITATIO L.

Respondet obiectis.

X dictis facillime diffoluuntur argumenta pro Stoicis adducta.

Ad primum. Si Deus agit contingenter, ergo indeterminate, & per consequens impersecte. Resposeo negando consecutione: Deus enim non agit contingenter, ita vt pro eodem tempore possit agere, & non agere, sed tantummodo secundum diuersa tempora. Verum secundum illa tempora, in quibus aget & non ager, ineuitabiliter aget, quare determinatissime, vt ita dicam, veluti Sol faciet diem & noctem in diuersis temporibus, ineuitabiliter tamen supposito hoc ordine vniuersi: ita & Deus, cum tali

330 AMPHIT. PROVID. ÆTERNAE, enim contingentia stat incuitabilitas, vt manifestum est.

Vel explico sic. Deus contingenter agit, id est, non repugnat ipsum non agere, necessario tamen agit ex hypothesi quod decreuit agere.

Ad fecundum, in quo quærebatur, an Deus omnium rerum præsentium & suturarum habuerit ab æterno determinationem. Dico habuisse, nec aliter erunt, nec esse poterunt, quàm ipse abæterno decreuit. Illationem, ergo omnia ineuitabiliter, & ex necessitate erunt, concedo omnia sutura necessitate erunt, concedo omnia sutura necessirate, prout sunt à Deo determinata, quia substantia rei eiusque accidentia sunt per omnia iuxta diuinam determinationem, sed quia Deus abæterno desiniuit, ve aliqua ineuitabiliter, & ex necessitate, aliqua contingenter, & ineuitabiliter eueniant, ideo aliqua ineuitabiliter, & necessario, aliqua contingenter & libere euenient.

Dices, ab æterno Deus determinauit Caium futurum in anno proximo: suppona-

mus quod ita eueniat.

Respondeo hanc propositionem esse de futuro quare Deus de Caso suturo in anno sequenti non determinauit, nisi contingenter suturum in tali tempore, non autem absolute

solute futurum, quare si erit in talia anno contingenter erit.

Instabis. Est igitur Deus incertus an Caius sit suturus anno sequenti proximo.

Respondeo hunc in modum; si incertitudo dicat puram negationem, concedo, quia non est neque potest esse certus stante contingentia: si verò dicat positiuum, vt puta, dubitatione, nego. In Deu enim no cadit dubitatio, scitque de Caio suturo totum quod sciri potest, cùm sciat illum contingenter suturum, & quod cognoscitur, vt possibile est ipsum cognosci, nullam parit dubitationem in cognoscente. quare non dubitamus de necessariis, neque de impossibilibus, si sciamus illa esse necessaria, aut impossibilia; ita Deus non dubitat de Caio suturo, cùm de ipso quâ suturo sciat solumodo quod potest esse, cùm hoc tantum exigat natura suturi.

Dices: Deo igitur futura non sunt certa.

Respondeo, que futura sunt esse incerta, & quæ certa, non sutura, quod si Deo sutura dicantur certa esse, intelligitur quatenus ipsi omnia tempora in sua æternitate complecenti præsentia sunt, & extra suas causas, quare sunt certa no ve sutura, sed ve presetia.

Ad tertium, in quo dicebatur, si Deus contingenter agit, aut est determinatus vel non.

Respon

332 AMPHIT. PROVID. ÆTERNÆ,

Respondeo, Deum absolute agere contingenter, quia non repugnat ipsum agere & non agere: agere verò ex necessitate supposita sua determinatione, quare supposito quod sit determinatus ad vnum, non potest alterum essicere. Hæc autem determinatio dicitur adhuc contingens, non quia possit, vel potuit non esse, namæterna suit, æterna est, & æterna erit quare neque potuit, neque potest, neque potest, neque potest, neque potest, neque potest non esse: sed quia non repugnat, oppositam determinatione esse; quare si determinasset mundum non sore, nullum suisset inconveniens. Nam ita Deus est Sapiens & bonus postquam vniuersum creauit, prout ante creationem.

De Aristotele quid sentiam, breuiter expono, ipsum sibi in hac re ipsimet contradicere, nam ponit Deum de necessitate agentem, & tamé in lib. Ethic. & alibi facit homines liberos. Hæc autem inter se repugnantia omninò sunt, &, vt ita dicam, incompossibilia, nam causa existere necessaria, haud contingentes, sed necessaria sunt esse esse si Deus de necessitate agit, voluntas nostra no est libera quod ita probo. Quæro ab Aristot. vtrum voluntas nostra possit in vtramque partem divisiuè tamen sine aliquo determinante, vel non. Si non potest, ergo non est

Nunc quoniam, cam, quam aduersus Stoicos de Fato quæstionem agitare proposueramus, propter grauiores, quibus præpediti sumus occupationes omittere coacti, quamuis inuiti & illubentes, illam in secunda Amphitheatri parte susè & prolixè spondemus nos pertractaturos.

Exigua hæc quæ pinguiori Minerua & leuidenso stylo in rerum quibusdam asperitatibus & temporis angustiis, ex multis variisq; molestiis & difficultatibus vt animum recrearemus, conscripsimus, benignus Lector

334 AMPHIT. PROVID. ETERNE, Aor ita accipiat oro atq; obtestor, ve si quod rationi minus coueniens aduerterit, emender, deleat etiam & obliteret, si ad ipsum hæc pertinuerit celura, Si qua enim fortalle fint (quod tamen vix crediderimus) quæ Ecclesia Romana institutis, decretis, aut dogmatibus refragari vel in re leuissima videantur, nulla omninò & tanquam non dicta vel scripta esse velimus. Atque adeo nos Sanctissimi beatissimiq; Patris nostri Domini PAVLI, qui QVINTVS eius nominis Pőtifex modo ad Ecclefix gubernacula Sapiétissimus sedet moderator, atque in cuius imagine cateros omnes omnium saculoru omnibus virtutibus circumfusos Pontifices videmus, eius nos autoritati potestatique libellum hunc obnoxium volumus & subjectum.

Sicque etiam summum illum rerum omnium effectorem, conservatorem, & gubernatorem Deum in nouissimo libri huius margine, cum gratiarum actione putauimus exorandum.

Dei supremo percita flamine
Memem voluntas extimulat meam:
Hinc per negatum tentat alta
Dadaliis iter ire ceris,
Audetque cæli non memorabile
Metare Numen,principio carens.

Et fine, diffinire Musa Exigua breuiore gyro.

Origo rerum, & terminus omnium, Origo, fons, & principium sui Suique sinis terminusque Principio sine terminoque

Phique Totus, tempore in omnibus Omni quiescens ipse Deus locis Partes in omnes distributus Integer vsque manens vhique.

Nec comprehensum vllss regionibus, Vllisve clausum limitibus loca. Tenent, sed omnis liber omne Diditus in spatium vagatur.

Illius alta est velle potentia, Opus voluntas inuariabilis, Et magnus absque est quantitate, Atque bonus sine qualitate

Quod dicit vno tempore perficit, Mirere fiat vox vel opus prius: Cum dixit, en cum voce cuncta Vniuerfa simul creata.

Cuncta intuetur, perspicit omnia, Atque in sua vnus, solus est omnia, Qua sunt, fuerunt, & futura, Prauidet ipse perennitate.

Atque ipse plenus, cunsta replet, sui, Et semper idem: sustinet omnia. Et sert, mouetque, amplestiturque Atque supercilio gubernat

Te te oro; tandem respice me bonus, Tibique nodo iunge adamantino Id namque solum unumque & omne

Reddere

336

Reddere qued potis est beatos

Quicunque innxit te sibi,& altius. Vni adharescit,continet omnia, Teque omnibus circumstuemem

Dinitiis, nibilique egentem.

Tu cum necesse est, nullibi desicis Vitroque prabes omnibus omnia. Ipsumque te,qui sis suturus Omnibus omnia, subministras

Laboriosis tu vigor inclisus, Tu portus alto nausfragantibus Tu fons perennis perstrepentes Qui latices salientis ardent.

Tu summa nostris pettoribus quies, Tranquillstasque & pax placidissima, Tu mensus es rerum modusque, Tu species & amata sorma.

Tu meta,pondus,tu numerus,decor, Tuque ordo,tu par atque honor,atque amor Cunstis,falusque & vita,& austa Nestare & Ambrossa voluptas.

Tu verus alta fons sapientia, Tu vera lux stu lex venerabilis, Tu certa spes stuque austerna Et ratio, & via verstasque.

Decus, inbarque, & lumen amabile, Et lumen almum asque inniolabile Tu summa summarum, quid visra? Maximus, opsimus, vinus, idem.

INDEX

EXERCITATIONVM

XERCITATIO prima, probat Deu esse, non ex motu, vt inscitissime existimauit Auerroes, sed per primas entis partitiones non modo ex suprema Philosophia, sed etiam Caballistica scientia abditissimis arcanis.

EXERCITATIO II. Deus quid sit quarit, varias antiquorum Philosophorum sententias adducit, resutatque, & demum pro humano captu quid Deus sit explicat.

III. Dei prouidentiam describit non ex Aquinatis & Viuis opinione, quam refellit, sed ex acutissima prima Philosophia scientia.

I V. Dei probat providentiam à Creatione mundi, & contraria Philosophorum placita refellit, & quomodo Deus in creatione mundi in tempore mutatus non sit, ex Aristotelis principiis probat, & Scholasticorum distinctiunculam de essentia & existentia tanquam à veritate alienam repudiat.

V. Dei prouidentiam confirmat ex motu cælo-Y. rnm

•	* T	-	-	Χ.
	N	\mathbf{D}	Ł	Α.
-	7.4	~		

rum, quem naturalem non esse, imo ad infer	1074
ordinatum clari sima mathematica aemon	ura-
tione probat aduer sus Cardanum. Compi	W725
Auerroistarum & Scholasticorum errores	reii-
ciens de materia prima, es de materia Cæli	. 2 T
VI. Idem probat ex oraculorum responsis,&	Ma-
chauelli, Pomponaty, & Cardani ref	pon-
det obiectis.	35
VII. Confirmat ex Sybillinis responsis, Pla	star-
chi & Cardani Inscitiam redarguens ex P	hyfi_
cis & Astronomicis regulis.	42
VIII. Dei prouidentiam confirmat ex ver	tustæ
& nouæ legis miraculis,& Macchiauello,P	0m-
ponatio & Cardano, ex reconditis Philoso	phiæ
arcanis respondet.	50
arcanis respondet. IX. Diagora Athei sententiam explicat c	g- 74-
tionem.	78
X. Illi respondet ex mente Stoicorum, sed	insa-
tissime tamen ratiocinari demonstrat i	יו או
sponsione ad Boetianas ratiunculas.	80
XI. Diagora argumento respondet Autho	r non
minus subtili quam noua doctrina.	85
XII. Protagora rationes adducit quod D	cus fit
autor peccati.	90
XIII. Aduersus eundem probat Deum no	n esc
peccati autorem.	93
XIV. Difficillimum resoluit argumentu	
Deus cognoscit peccata, ergo efficit, quip	e Dei
	ienti1
**	

INDEX.

scientia Causat res, quod an verum sit disputat.

X V. Secundo Protagoreo argumento respondet, probat aduersus Scholasticos posse in nobis Deu feruare liberum arbitrium, peccandi facultatem etsi auferat.

XVI. Respondet tertio aduersariorum argumento, distinctionem de volunt ite Dei efficacia, & complacentia efficacissimis rationibus admittendam non putat. an autem Deus omnibus des sufficiens ad salutem auxilium, ex verbo Dei & inde petitis rationibus disputat. 103

XVII. Respondet quarto argumento, & Scolasticorum inscitiam redarguit in ea quastione, an Deus possit sacere melius quod secit, quàm quomodo secit.

XVIII. Respondet quinta obiectioni,& moderni cuiusdam Athai petulantiam retundit.

113

XIX. Vltimum resoluit argumentum, probat Dek misericordiam non necessario supponere peccata, & Concionatorum quorundam imperitiam redarguit.

XX. Ciceronis sententiam explicat, liberum arbitrium cum Dei prouidentia non conuenire probans tribus subtilissimis rationibus. 122

XXI. Aduersus Ciceronem probat Dei prouidentiam arguendo ad hominem, & manifesta de-

INDEX
monstratione.
12 12 1 1. Re ponaet 4d Ciceronianas prohationes
water Buely & Dill Thome resolutiones
quas falsas esse arguit ex Aristotelico con-
XXIII. Autoris sententiam adducit subtilissi-
mam pro diuina prascientia & liberi nostri ar-
~~~~~~ (U/3LUFU/M.
XXIV. Respondet Ciceronianis objectionibus,
& Chrysipeum illud scholasticorum argumen-
* VT (FO TALLIAL I I) FLI LIA (I PTP A C+OM A) +
XXV. Aduersus Autoris Sententiam tres
Adduct pro Scholasticis chiestian tres
adducit pro Scholasticis obsectiones, & acutissi- mè respondet.
XXVI. Epicureorum adducit Sentetiam & ra-
tiones quibus Dei prouidentiam, & anima im-
mortalitatem euertere conantur. XXVII Epicura va Conantur.
XVII. Epicuream Sententiam confutat non
Tullianis declamationibus, sed certis demon-
Strationibus ex Epicureorum fundamentis, &
ex physicis principiis, nec non anima immorta-
Journal Journal of the probatex divine que mein
Aphrodises contumaciam
11 V 111. Epicureorum dissoluit arguments
O subtilisime disputat an ammin arte and 1-

necessario: & viros sapientes nequam non esse aduersus Cardanum acutissimè comprobat. 166 XXIX.

INDEX.
XXIX. Subtilissima de voluptate & beatitu- dine. 181
dine, 181
XXX. Diuinum Aristotelem à Chalcidici ca-
lamnia vindicat, probans illum optime de Dei
lamnia vindicat, probans illum optime de Dei Prouidentia sensisse. 197
XXXI. Varias Scholasticorum interpretationes
adducit ad cap.o. 12.prime Philosophia, sed il-
lis neglectis vi parum ad rem facientibus ex
mente Autoris respondet. 202
XXXII. Disputat ex mente Aristotelis, An
Deus possit agere in his inferioribus sine me-
dio instrumento calestis corporis. 206
XXXIII. De Intelligentiarum essentia, for-
ma, & ministerio non ex Scholaficorum deli-
riis, sed ex supremæ Philosophiæ principiis disputat accuratissime.
XXXIV. Auerroistaru opinionem, quod Deus
in uninersali saltem hac inferiora cognoscat ad-
ducit cum suis rationibus. 33
XXXV. Probat Philosophicis demonstrationibus
Deum cognoscere singularia. 238
XXXVI. Auerroistarum respondet obiectio-
nibus, Enon modo Auerrois, sed & Cardani
crassam patesacit ignorantiam. 243
XXXVII. Auerrois recitat opinionem & ra-
tiones, cur monstra sub Dei Providentiam non
VVVVIII Anifortalia Contentiam da man
XXXVIII. Aristotelis sententiam de mon-
Y 3

INDEA.	
strorum efficientia adducit & confutat. 20	į
XXXIX. Cardani de Monstris sententiam re	
fellit. 26	
X L. Autoru sententiam de monstris ex Physici	_
& Astronomicis principiis deducit. 273	
XLI. Auerroistarum respondet argumentis, vb	
singularia quadam de monstruosis hominibu	
narrat, & Astronomicam reddit rationen	
pulcherrimam, & de monstrorumfine peracut	
disceptat. 28	
XLII. Apud Peripateticos quid sit necessi	
tas, fatum, natura, fortuna, casus, & fors accu	
rate explicat. 284	
XLIII. Stoicorum adducit opinione quod Deu	
• •	
XLIIII. Stoicorum prima rationi respondet	
asserins adversus ownes Scholasticos nostran	_
voluntatem respectu Dei non se habere velut	
instrumentum. 29	
X L V. Respondet argumento secundo probans es	
ipso Ptolomæo astra inclinare tantum, non coge	
re nostras voluntates. In contrarium tames	
subtilissimas rationes adducit quibus ex A	
ftrologorum arcanis respondet. 29	
XLVI. Respondet vitima Stoicorum ration	1

INDEX.

bet peccare.	30 <i>4</i>
X L V I I. Inauditam Scholasticis & sub	tilisi-
simam proponit ac dissoluit difficultatem	
XLVIII. Alterum Stoicorum refert e	rrorem
qued Deus agat ex necessitate,& non li	berè,&
animi gratia pro Stoicis subtilissime arg	umen-
tatur.	315
XLIX. Autoris sententiam adducit.	318
L. Stoicorum respondet rationibus & A	ristote-
lis Contradictionem notat.	326

Errata.

'Pag.9.lin.5.que,leg quæ.pag.44.lin.5.vitginitate, leg. vir ginitate. pag. 45. lin. 2. beneficiis.leg. beneficis.pag. 46. lin. 3. veeneris, leg.veneris. pag.50.lin. s.pugnatia, leg. pugnantia. pag.64.lin. 11.optimæque, leg. optimèque. pag. 117.lin. 3. fordimus, leg. sordibus, pag 119 lin.7. Peripatecis, leg. peripateticis.pag. 126.in tit. Exerc. Ciccionias, leg. Ciccionianas pag. 148.liu.4.inderminatum,leg,indeterminatum.pag.161 liu.3. triftitiam, leg. triftitiam, lin. 5. contriftarunt, leg. contriftatur. pag.173.lin. 20. nquam, leg inquam. pag. 177. in princ. humidem.leg humido.pag.182.lin.14.habitusleg.habitus pag.183. lin. 16.que species est efficiens caula, leg que species est efficiens caula lentionis, ficut impressio est efficiens caula impres-Le imaginis in ceră. p 187.1.25 subtil ssima, leg subtilissimam. p.190.l.pen.beneficienti, leg.benefacieri.p.208.l.13.liber, leg. liber.p.211,l.20.duco,leg.duo p 218.lin.vlr.neque,leg. negat. pag.232.lin.5.periparecicos, leg Peripareticos.pag.233.lin.17. Deum,leg.Deo.pag. 236.lin. 17. annis, leg annos.pag. 245.lin. 1. habet, leg. habes. pag. 272, lin. 5. virum, leg. virium pag. 280. lin. 24.maleuola, leg.maleuolæ.pag. 287.liu. 29. at, leg. vt.pag. 288. lin.19.aqui.leg.atqui.pag 296.lin.2. deriuarari, leg. deriuari, lin 20, telistum, leg. telictu. lin. 24. vitello, leg. vitello, pa. 213. lin. 12. Ssolastici, leg. Scolastici. pag. 320. lin. 1. demonstretur co(dele)pag. 326.lin. 1. procedere, leg. procedit.

